

ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยในตำบลบางปลา : กรณีศึกษา
ดนตรีไทยคณะชุดประเสริฐ

ปริญญานิพนธ์

ของ

พรรณศิริ จุลกาพ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยดุริยางควิทยา

พฤษภาคม ๒๕๔๒

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒ ๒๒๖๖๘

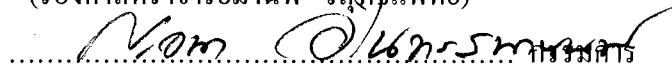
๑๘๑๑๘๙

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกมานุษยวิทยาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์มานพ วิทยุทิพย์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุณานนท์)

พลับพล ดนัย

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลับพลึง คงชนะ)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์มานพ วิทยุทิพย์)

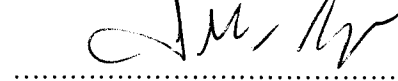

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุณานนท์)

พลับพล ดนัย

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลับพลึง คงชนะ)

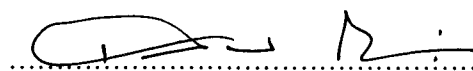

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เถียรตันอารีย์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กวี วรกวิน)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยวิทยาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

วันที่... 14 ...เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2542

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยฝีมือจากบุคคลหลายท่าน ที่ได้รับความเมตตา ให้คำปรึกษาและความช่วยเหลือในด้านต่างๆ รวมถึงแสดงความปรารถนาดี คอยห่วงใยเสมอมา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยซาบซึ้งและเกิดกำลังใจมานะ ในการทำปริญญานิพนธ์ให้สำเร็จดังที่ปรากฏ

ขอขอบคุณ คุณแม่ประเสริฐ ศรีอ่อน คุณสุชาติ ศรีอ่อน และครอบครัว ตลอดจน
นักดนตรีไทยคณะสุคนธ์ประเสริฐทุกท่าน ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์
อย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณ อาจารย์สุบิน โพธิประสิทธิ์ และเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล
บางปลาทุกท่าน ที่กรุณาให้ข้อมูลในชั้นต้นและช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงาน
กับคณะสุคนธ์ประเสริฐ

ขอขอบคุณ คณะกรรมการปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์มานพ วิสุทธิแพทย์
รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์พลปลั่ง คงชนะ ที่กรุณา
ให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนข้อคิดและช่วยขัดเกลา ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เกิดความ
เรียบร้อยสมบูรณ์

ขอขอบคุณ อาจารย์พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง ผู้อำนวยการศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ผู้ที่จุดประกายความคิด ทำให้เป็นที่มาของการทำปริญญานิพนธ์เรื่องดังกล่าว รวมทั้งได้กรุณาให้แนวคิดและเอื้อเฟื้อข้อมูลเบื้องต้นให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติทุกท่าน
ที่ทำให้กำลังใจและช่วยเหลือในการพิมพ์ต้นฉบับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จ

ขอขอบคุณ อาจารย์นิรันดร์ แจ่มอรุณ ผู้ให้คำปรึกษาและความกระตือรือร้นในเรื่องของ
ดนตรีปี่พาทย์ ตลอดจนช่วยอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ท้ายที่สุด กราบขอขอบคุณ คุณย่า พ่อ แม่ คุณป้า พี่และน้อง ที่คอยกำลังใจเสมอมา
จนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณประโยชน์ใดๆที่ได้รับจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบแด่คุณครูบาอาจารย์ผู้
ประสิทธิ์ประสาทวิชาการศึกษาคนตรีให้แก่ศิษย์ รวมถึง คุณย่า พ่อ แม่ และคุณป้า ผู้ให้ความรัก
ความปรารถนาดี ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	3
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	3
วิธีการศึกษาค้นคว้า.....	4
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
บทความและเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	8
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
3 ประวัติความเป็นมาและสภาพแวดล้อมของชุมชนบางปลา ก่อนและ หลังสงครามโลก ครั้งที่ 2	13
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนบางปลา.....	13
ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (ระหว่างปี พ.ศ. 2372 ถึง 2488).....	14
หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ระหว่างปี พ.ศ. 2488 ถึง ปัจจุบัน).....	24
4 คนตรีไทยคณะสุคตประเสริฐ.....	32
ภูมิหลังทางคนตรีไทยของคณะสุคตประเสริฐ.....	33
คุณนายเพชร ศรีเพชร.....	33
คุณนายซิดและนางพุด ศรีอ่อน.....	35
คุณนายบุญเชิด ศรีอ่อน.....	42
การบริหารคณะ.....	47
การบริหารงานด้านบุคคล.....	47
ฝ่ายการแสดง.....	47
ฝ่ายคนตรี.....	47
ฝ่ายสนับสนุนการแสดง.....	48

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ) การบริการงานด้านธุรกิจ.....	48
การรับงาน.....	49
การติดต่อกับงาน.....	50
อัตราค่าแสดง.....	52
การบริหารงานทั่วไป.....	55
การจัดสรรบุคคลเข้าร่วมคณะ.....	55
การบริหารภารกิจประจำวัน.....	56
พิธีกรรมต่างๆ ของคณะสุคตประเสริฐ.....	58
พิธีไหว้ครูดนตรีไทย.....	60
พิธีไหว้ครูละครชาตรี.....	67
เพลงและการบรรเลงในงานพิธีต่าง.....	71
5 วิเคราะห์การสร้างคามเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน.....	90
โดยดนตรีไทยคณะสุคตประเสริฐ	
6 สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	106
บรรณานุกรม.....	109
ภาคผนวก.....	113
ประวัติของผู้วิจัย.....	123

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	แผนภูมิ 1 แสดงสาเหตกระตุกรุ่นที่ 1.....	34
2	แผนภูมิ 2 แสดงสาเหตกระตุกรุ่นที่ 2	36
3	แผนภูมิ 3 แสดงสาเหตกระตุกรุ่นที่ 3.....	42
4	รายชื่อกลุ่มนักดนตรีหลักของคณะสุคประเสริฐ.....	44
5	รายชื่อนักดนตรีสำรองของคณะสุคประเสริฐ.....	45
6	การรับงานของคณะสุคประเสริฐ.....	51
7	รายรับรายจ่ายการบรรเลงดนตรีของคณะสุคประเสริฐปัจจุบัน.....	52

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่แสดงจังหวัดสมุทรปราการ.....	15
2 แผนที่แสดงอำเภอบางพลี	16
3 แผนที่แสดงตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ.....	17
4 แผนที่แสดงบ้านพัฒนาหมู่ที่ 1 ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ.....	26
5 แผนที่แสดงบ้านคลองบางปลา หมู่ 3 ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ.....	28
6 แท่นตั้งศิระเทพเจ้าทางดนตรีไทยและการตั้งเครื่องสังเวทในพิธีกรรม ไหว้ครูดนตรีไทยคณะสุคนธ์ประเสริฐ.....	65
7 การบรรเลงดนตรีไทยในงานพิธีกรรมไหว้ครูคณะสุคนธ์ประเสริฐ.....	65
8 การร่ายวาทะในพิธีกรรมไหว้ครูละครชาตรี.....	66
9 ฟังแสดงการจัดบริเวณพิธีไหว้ครูละครชาตรี.....	68
10 ฟังแสดงการจัดสถานที่สำหรับแสดงละครชาตรี.....	85
11 นางประเสริฐ ศรีอ่อน ขณะเป็นวิทยากรสาธิตละครชาตรีให้แก่ นักศึกษาในโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นักศึกษา มหาวิทยาลัยหัวเฉียวพระเกียรติ.....	89
12 นางละครคณะสุคนธ์ประเสริฐขณะสาธิตการร้องและการรำในบทไหว้ครู ละครชาตรี.....	89

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

คณะศุคประเสริฐเป็นคณะดนตรีไทยคณะหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนดนตรีไทยที่เก่าแก่ชุมชนหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ เดิมคณะศุคประเสริฐมีชื่อที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า คณะดนตรีปี่พาทย์และละครของนายซิด ซึ่งเป็น คณะดนตรีปี่พาทย์และละครเอกชนที่รับบรรเลงและแสดงละครในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในละแวกหมู่บ้าน และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในละแวกใกล้เคียง ในเวลาต่อมาเมื่อนายซิดหัวหน้าคณะดนตรีถึงแก่กรรม คณะดนตรีปี่พาทย์และละครได้ตกเป็นของบุตรชาย คือ นายบุญเชิด ศรีอ่อนเป็นผู้รับช่วงสืบทอด ต่อมาจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นคณะศุคประเสริฐ ดำเนินกิจการรับบรรเลงและแสดงละครเป็นอาชีพหลัก คณะศุคประเสริฐนอกจากจะเป็นคณะเก่าแก่ประจำหมู่บ้านแล้ว ยังเป็นคณะที่มีการปลูกฝังให้คนในตระกูล ได้รับสืบทอดด้านศิลปการดนตรีปี่พาทย์กันมาอย่างต่อเนื่อง โดยวิธีการถ่ายทอดส่งต่อกันด้วยปาก หรือบอกเล่าต่อสืบทอดกันไป เป็นการสอนกันภายในครอบครัวซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติของการเรียน ดนตรีไทยแต่โบราณ การสืบทอดนี้กระทำกันมานานจากบรรพบุรุษรุ่นก่อนชวดเรื่อยมาจนถึงรุ่นหลาน รับช่วงสืบทอดกันในตระกูลศรีอ่อนและสืบทอดในหมู่เครือญาติเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การสืบทอดนี้พบว่า มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. สืบทอดวิชาชีพจากบรรพบุรุษเป็นมรดกตกทอดของตระกูล 2. สืบทอดไปสู่ ตระกูลอื่นที่เป็นตระกูลนักดนตรีไทยเช่นเดียวกันแต่มีความสัมพันธ์ด้านเครือญาติกับตระกูลศรีอ่อน สภาพของดนตรีไทยคณะศุคประเสริฐจึงเป็นคณะใหญ่และมีสมาชิกนักดนตรีไทยจำนวนมากกว่าคณะ อื่นๆ ในชุมชนเดียวกัน

สิ่งที่น่าสนใจของคณะศุคประเสริฐที่ผู้วิจัยพบคือคณะศุคประเสริฐมีความแตกต่างจาก คณะดนตรีปี่พาทย์คณะอื่นๆ ในชุมชน คือเป็นคณะที่มีวิวัฒนาการต่างๆ ของตนเองให้อยู่รอด ในเศรษฐกิจด้อยดั่งสภาพการณ์ปัจจุบันได้ดีกว่าคณะอื่นๆ โดยมีวิธีการปรับเปลี่ยนลักษณะ วิธีถ่ายทอดการบรรเลง การแสดงของตน ให้คล้อยตามกระแสความนิยมชมชอบของชาวบ้านหรือ เจ้าภาพของตนและปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในขณะที่คณะอื่นหลายคณะต่างเลิกเล่นกิจการไปด้วยสาเหตุต่างๆ กัน ทั้งนี้เนื่องจากคณะศุคประเสริฐ เป็นคณะที่มีโครงสร้างทางดนตรีไทยที่เข้มแข็งมีการจัดการที่ดี จึงสามารถดำรงอยู่ในขณะประเทศไทย ต้องเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์และ วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ

ดนตรีไทยคณะศุคประเสริฐนอกจากจะมีทุนคือความรู้ความชำนาญในวิชาชีพ ซึ่งเป็น มรดกตกทอดสร้างสมจากตระกูล ซึ่งสามารถใช้เลี้ยงชีพและมีการจัดการที่ดีแล้ว วงดนตรีไทย

คณะนี้ยังมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือมีความสามารถใช้คนศรีไทยเป็นเครื่องมือในการรวบรวมคนในหมู่บ้านเป็นกลุ่มเดียวกัน โดยมีภาระความรับผิดชอบร่วมกันเป็นทีม ซึ่งมีผลทำให้เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างคนในชุมชน ซึ่งร้อยรัดกันด้วยน้ำใจที่จะช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกันและกัน ดังเห็นในพิธีกรรมไหว้ครุละครของคณะสุคนธ์ประเสริฐ ที่มีเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาช่วยงานในหน้าที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยทำอาหารสำหรับเลี้ยงพระและแขกที่มาในงาน การช่วยบรรเลงดนตรีไทยในระหว่างการทำพิธี หรือการรำถวายมือ เป็นต้น จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานว่า คนศรีไทยมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากคนศรีไทยมีบทบาทหน้าที่และผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของคนไทยแนบแน่น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ จนกระทั่งถึงชาวบ้านทั่วไป และถูกใช้ในกิจกรรมเกือบทุกประเภทในสังคม ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิต เช่น การทำบุญเลี้ยงฉลองการเกิดของทารก การทำขวัญเดือน การอุปสมบท พิธีมงคลสมรส การทำบุญวันเกิด และเมื่อสิ้นชีวิตก็มีพิธีต่างๆ เกี่ยวกับงานศพ ซึ่งในงานดังกล่าวล้วนแต่มีคนศรีประกอบในขั้นตอนต่าง ๆ ของแต่ละพิธีกรรม จึงนับว่าคนศรีไทยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวไทย

ที่กล่าวข้างต้นนี้ได้อธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของคนศรีไทย ในแง่ที่มีความสัมพันธ์กับสังคมไทยและเป็นคนศรีที่ถูกใช้ในหลายสถานการณ์ คนศรีไทยมีส่วนช่วยเพิ่มความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมนอกเหนือจากการให้ความบันเทิง และผ่อนคลายความกดดันทางจิตใจให้กับคนในสังคม คนศรีจึงมีความสัมพันธ์และสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนนั้นๆ ครบโดที่กิจกรรมนั้น ยังเป็นที่ต้องการของคนส่วนใหญ่ดังเช่นคนศรีไทยคณะสุคนธ์ประเสริฐ

ดังนั้นความโดดเด่นของชุมชนบางปลาของคณะสุคนธ์ประเสริฐจึงเป็นชุมชนที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นทางวัฒนธรรม สมัยก่อนจะเปรียบเทียบชุมชนนี้ว่าเหมือนกับชุมชนละครและคนศรีไทยที่นางเลิ้ง เพราะชุมชนบางปลา มีการประชันแข่งขันกันในเชิงคนศรี ละคร และเป็นชุมชนที่มีคณะคนศรีปี่พาทย์ไทย ปี่พาทย์มอญ ละคร ลิเก มากมาย ผู้วิจัยได้ไปเก็บข้อมูลภาคสนามสังเกตได้ว่า คณะคนศรีไทยสุคนธ์ประเสริฐ ยังเปรียบเสมือนกลุ่มทายาทที่นอกจากจะรับช่วงสืบสายคนศรีไทยในตระกูลของตนแล้ว ยังอนุรักษ์วัฒนธรรมคนศรีไทยไว้อีกหนึ่งชั้นด้วย ซึ่งในสภาพสังคมในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าสังคมไทยกำลังประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคม อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกมีผลกระทบที่ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างของไทยเปลี่ยนแปลงและในขณะเดียวกันการที่ประเทศไทยมุ่งขยายตัวทางเศรษฐกิจและความเจริญทางวัตถุ โดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผลของการพัฒนามาก่อให้เกิดปัญหาตามมา เพราะการพัฒนานี้เป็นการพัฒนาในระบบทุนนิยม ซึ่งมีลักษณะไม่ยั่งยืน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ความเหลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท จนเกิดปัญหาทางพฤติกรรม เช่น

การห่อนยานทางศีลธรรม การเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การขาดระเบียบวินัยเป็นต้น ทำให้ค่านิยมที่ดีงามของไทยเริ่มจางไปพร้อมกับการล่มสลายของชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคณครีไทยในชุมชนบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยเลือกเจาะจงศึกษาวงคณครีไทยคณะสุคประเสริฐ ที่จัดว่าเป็นคณะคณครีไทย ที่เก่าแก่ มีวิวัฒนาการการสืบทอด การคงที่ และการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนมีบทบาททางด้านคณครีไทยอย่างต่อเนื่องคู่กันมา มาพร้อมกับชุมชนบางปลา ตั้งแต่ชั้นบรรพบุรุษจนถึงชั้นหลานในปัจจุบัน ผลการศึกษจะเป็นตัวอย่างในการใช้คณครีไทยเป็นเครื่องมือสร้างอาชีพอย่างหนึ่งและยังทำให้เกิดความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์โดยตรงในท้องถิ่น ทั้งยังเป็นแนวทางสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และการอนุรักษ์ สืบทอดและการพัฒนาวัฒนธรรมคณครีไทยให้คงอยู่ในสังคมไทย ซึ่งผู้วิจัยเชื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์ และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการป้องกันรักษาสมบัติวัฒนธรรมของชาติที่ดีที่สุด

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์การสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน โดยคณครีไทย คณะสุคประเสริฐ
2. ศึกษาประวัติและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางสังคม เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ชุมชนบางปลา
3. ศึกษาวงคณครีไทยและคณะสุคประเสริฐในด้าน ประวัติความเป็นมา การบริหารคณะ พิธีกรรม เพลง และการบรรเลงในงานพิธีต่าง ๆ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. เข้าใจความสำคัญของคณครีไทยว่าสามารถสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนโดยศึกษาคณครีไทยคณะสุคประเสริฐเป็นกรณีตัวอย่าง
2. ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับคณครีไทยคณะสุคประเสริฐในด้านความเป็นมา วิถีชีวิต พิธีกรรม การบริหารคณะ เพลงและการแสดง
3. ได้แนวทางในการส่งเสริมคณครีไทยเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีวิจัยทางมนุษยวิทยา ซึ่งเป็นวิธีการที่เหมาะสมและครอบคลุมทุกแง่มุมทั้งทางด้านคนตรี โดยอาศัยการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก ด้วยวิธีการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องนอกเหนือจากศึกษาเอกสารและสภาพทางกายภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์ บทความและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชนบางปลา โดยการรวบรวม ซึ่งจัดแบ่งได้ดังนี้

1.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในอำเภอบางปลาเพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และดนตรีไทยในชุมชนบางปลา

1.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และดนตรีไทยในชุมชนบางปลาอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

1.3 สังเกตโดยกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีไทยของคณะชุดประเสริฐ

1.4 บันทึกภาพจาก สไลด์ วิดีโอ กิจกรรมดนตรีไทยของคณะชุดประเสริฐ

2. ขั้นศึกษาข้อมูล

2.1 เรียบเรียงประวัติศาสตร์และสภาพแวดล้อมของความเป็นของชุมชนบางปลาตั้งแต่ก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จากเอกสารและการสัมภาษณ์

2.2 ศึกษาภูมิหลังของดนตรีไทยคณะชุดประเสริฐ

2.3 ศึกษาการบริหารคณะ พิธีกรรม การบรรเลง รวมถึงองค์ประกอบต่างๆ ด้านดนตรีไทยของคณะชุดประเสริฐ

2.4 ศึกษาโดยวิธีการสังเกตการณ์ภาคสนามแบบผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีไทยในฐานะผู้ฟังและสังเกตจากภายนอก ดนตรีไทยคณะชุดประเสริฐ

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาและวิเคราะห์วัฒนธรรมดนตรีไทยในชุมชนบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในหัวข้อเรื่องต่อไปนี้

3.1 วัฒนธรรมดนตรีไทยในชุมชนบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

3.2 ศึกษาคนครีไทยคณะสุคประเสริฐ

3.2.1 ภูมิหลังทางคนครีไทยของคณะ

3.2.2 ระบบการจัดการด้านคนครีไทย

3.2.3 ปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านคนครีไทย

3.2.4 การสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้ชุมชนโดย

คณะคนครีไทยสุคประเสริฐ

3.2.5 องค์ประกอบอื่นๆ ด้านคนครีไทย

3.3 วิเคราะห์การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยวงคนครีไทยคณะสุคประเสริฐ โดยใช้แนวคิดของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ที่กล่าวว่า สิ่งที่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมเข้มแข็งก็คือวัฒนธรรม ฉะนั้นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมจึงต้องมีคุณลักษณะ 8 ประการ คือ

1. มีความหลากหลายกระจายอำนาจ
2. กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
4. มีความบูรณาการ
5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง (harmony) และความสมดุลยั่งยืน
6. มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

คุณลักษณะ 8 ประการดังกล่าว เป็นเครื่องมือสำคัญที่คนครีไทยสามารถสร้างให้เกิดขึ้นในชุมชน ดังจะเห็นได้จากพิธีไหว้ครูคนครีไทยคณะสุคประเสริฐที่มีผู้มาช่วยงานหลายคนทั้งที่เป็นกลุ่มนักคนครีไทย ก็จะมาช่วยบรรเลงดนตรี กลุ่มนางละครก็จะช่วยรำถวายมือ หรือกลุ่มคนอื่นๆ ที่เป็นเพื่อนบ้านก็จะช่วยในด้านอื่นๆ เช่น ทำอาหาร จัดสถานที่ เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมคนครีไทยมีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนบางปลา

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในด้านขอบเขตและพื้นที่การวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดชุมชนบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และเก็บข้อมูลตามลักษณะความสำคัญของประเด็นที่จะศึกษา โดยมีคณะสุคประเสริฐเป็นเป้าหมายหลัก ในการศึกษาและคณะอื่น ๆ ประกอบ ที่แสดงให้เห็นถึงเครือข่าย

ความสำคัญของคนครีไทย ในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน มีวิถีชีวิตแบบเดียวกัน และมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติกับคณะศุภประเสริฐ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพรวมของวิวัฒนาการ การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของคนครีไทยในชุมชน ซึ่งสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมชุมชน

นิยามศัพท์

เกาะบางปลา	หมายถึง	ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
โต้โผ	หมายถึง	ผู้เป็นหัวหน้าคณะละคร หรือคนครี
ค่าตัว	หมายถึง	อัตราค่าจ้างผู้แสดง
งานเจ้า	หมายถึง	งานบรรเลงดนตรีหรือแสดงละครถวายแก่เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ตามศาล หรือค่านักทรงเจ้าต่าง ๆ
งานหา	หมายถึง	งานที่มีผู้มาว่าจ้างวงไปบรรเลง
ทำพาทย์	หมายถึง	การบรรเลงปี่พาทย์
ก้านล	หมายถึง	สิ่งของที่จัดไว้ให้วงทำการไหว้ครูก่อนที่จะบรรเลง

แหล่งข้อมูล

ห้องสมุดสถาบันต่าง ๆ อาทิ

หอสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น

- หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- หอสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล
- หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศูนย์บรรณสารเสนเทศและศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
- ห้องสมุดสยามสมาคม
- ห้องสมุดศิลปวัฒนธรรม ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด
- ห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
- ส่วนข้อมูล องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา

การสัมภาษณ์ผู้รู้

- กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลบางปลา
- นักวิชาการท้องถิ่น
- ผู้สูงอายุในชุมชนบางปลา
- หัวหน้าศูนย์ไทยคมะสุคประเสริฐ

รายนามผู้ให้ข้อมูล

1.	นางประเสริฐ ศรีอ่อน	22 มิถุนายน 2541
2.	นายสุชาติ ศรีอ่อน	22 มิถุนายน 2541
3.	นางจำลอง ศรีอ่อน	16 กรกฎาคม 2541
4.	นายประพาส ศรีเพชร	12 สิงหาคม 2541
5.	นางชูศรี สัตยานนท์	12 กันยายน 2541
6.	นายสุบิน โพธิประสิทธิ์	15 ตุลาคม 2541
7.	นายสุรัชย์ ศรีอ่อน	27 ตุลาคม 2541
8.	นางวันเพ็ญ อินทร์พรหม	28 ตุลาคม 2541
9.	นายสังวาลย์ หล้าดี	28 ตุลาคม 2541
10.	นายอำพล พูลมา	29 ตุลาคม 2541

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดนตรีไทยในชุมชนบางปลานั่น มีผู้ศึกษาค้นคว้าและเขียนบทความลงเผยแพร่ในเอกสารวารสารและหนังสือบ้าง แต่มีจำนวนไม่มากนัก และเนื้อหาส่วนใหญ่จะเน้นในด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมด้านอาหาร วัฒนธรรมด้านการแสดงละครชาตรี และประวัติศาสตร์ของชุมชนบางปลา ในส่วนของศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย เท่าที่สืบค้นยังไม่ปรากฏว่ามีงานวิจัยเอกสาร หรือตำราใดๆ ที่เล่าเรื่องราวดนตรีไทยในชุมชนบางปลา

บทความและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

บุญตา เขียนทองกุล (2538: 59) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง การเปรียบเทียบวิวัฒนาการของดนตรีประกอบการแสดงแก๊สสินบน ในวารสารเพลงดนตรี ฉบับพิเศษ ความโดยสรุปว่า ดนตรีในช่วงแรกเป็นการบรรเลงถวายบำเรอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ที่มาปรากฏชัดใช้ประกอบการแสดงละครชาตรีแก๊สสินบน เครื่องดนตรีประกอบด้วย ปี่ชวา ฆ้องคู่ โทนชาตรี 2 ใบ กลองชาตรี เรียกว่า ปี่พาทย์เครื่องเบา เพราะแต่เดิมคณะละครมักต้องเดินทางจะได้หิ้วขนเครื่องดนตรีไปได้ง่าย ๆ แต่ในสังคมยุคแรก ๆ การละเล่นเหล่านี้มิได้มีขึ้นเพื่อ “หา” หรือรับจ้างอย่างสมัยหลัง ๆ แต่มีขึ้นด้วยระบบความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งผู้เล่นและผู้ร่วมเล่นในพิธีนั้น ๆ เพราะมีความเชื่ออย่างเดียวกันว่าจะเกื้อกูลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ร่วมกันทั้งชุมชน ซึ่งบทความของ บุญตา เขียนทองกุล แสดงมีส่วนสนับสนุนความเชื่อที่ว่าศิลปวัฒนธรรมไทยสามารถก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในชุมชนนั้นๆ ได้ คราบไคที่ยังอยู่ในวิถีชีวิตและความต้องการของคนส่วนใหญ่

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง (2540 : 9-10) ได้จัดทำรายงานการสำรวจวัฒนธรรมชุมชนบางปลา ซึ่งจัดพิมพ์ในวารสาร มจร. วิชาการปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ โดยเนื้อหาได้รวบรวมจากการสัมภาษณ์ท่านผู้ใหญ่เก่าแก่ในชุมชนของบางปลา บทความดังกล่าวได้พูดถึงชุมชนบางปลา ในฐานะที่เป็นชุมชนดนตรีไทยและละครไทยที่ใหญ่แห่งหนึ่งเหมือนชุมชนดนตรีไทยและละครไทยที่นางเลิ้ง ที่สมัยก่อนมักเรียกกันติดปากว่า “สนามควาย” พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง ได้ศึกษาในด้านประวัติของชุมชนบางปลา ทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะทางกายภาพของชุมชน การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมด้านอาหาร และวัฒนธรรมด้านการแสดงละครชาตรี โดยข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่มาจากการสัมภาษณ์แม่ประเสริฐ ศรีอ่อน อคิดได้ไผ่

ละครชาตรีคณะสุคนธ์ประเสริฐ ซึ่งถือว่าเป็นคณะที่ใหญ่ที่สุดในชุมชนบางปลา ทำให้ทราบถึงความเป็นมาของการสืบทอดด้านการแสดงละครที่ได้จาก แม่ครูจิบ รุ่งไพโรจน์ ซึ่งเป็นครูละครจากเมืองเพชรบุรีที่หนีภัยสงครามมาอยู่ที่ชุมชนบางปลา และก็ได้ฝึกหัดละครชาตรีให้สาว ๆ ชาวบางปลาอยู่นาน จนปัจจุบันมีลูกศิษย์อยู่มากกว่า 300 คน ส่วนด้านดนตรีไทยนั้น ในบทความกล่าวเพียงว่าในชุมชนบางปลามีคณะดนตรีไทยอยู่มากมายรับบรรเลงงานพิธีทั่วไป และบรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรี การรำแกบนด้วย ส่วนคณะสุคนธ์ประเสริฐเป็นคณะที่มีทั้งละครและดนตรีปี่พาทย์ที่เป็นอาชีพหลักแล้ว ในเวลาว่างช่วงเย็นหรือวันหยุดก็จะฝึกสอนละครและดนตรีปี่พาทย์ให้แก่เด็ก ๆ ในชุมชนบางปลาด้วย บทความของพลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง จะเป็น ข้อมูลเบื้องต้นที่สามารถนำร่องไปสู่การสืบค้นเรื่องประวัติความเป็นมาของคณะสุคนธ์ประเสริฐต่อไป

สถาวัณธรรมอำเภอบางพลี (2540:1-3) ได้จัดทำเอกสารเผยแพร่วัฒนธรรมของอำเภอบางพลีเรื่อง “การฟื้นฟูละครชาตรี คณะสุคนธ์ประเสริฐ ตำบลบางปลา” มีเนื้อหาเน้นถึงที่มาของละครชาตรีคณะสุคนธ์ประเสริฐ วิธีการแสดง และการแต่งกายเป็นส่วนใหญ่ ส่วนข้อมูลด้านดนตรีไทย ได้กล่าวว่าในการแสดงละครชาตรีจะใช้วงปี่พาทย์ชาตรีบรรเลงประกอบการแสดง การรำ ถวายมือ และรำแกบนเท่านั้น ข้อมูลดังกล่าวนี้จะเน้นในด้านการแสดงละคร แต่ก็ก็เป็นข้อมูลประกอบส่วนหนึ่ง ด้านประวัติและการแสดงละครชาตรีของคณะสุคนธ์ประเสริฐ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537 : 13 : 22) ได้จัดทำหนังสือ “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ เนื่องในปรัณรงค์วัฒนธรรมไทย 2538 โดยเนื้อหาได้อธิบายถึงวัฒนธรรมว่า เป็นรากฐานของสังคมแต่ละสังคมสามารถเป็นเครื่องมือที่ทำให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง นอกจากนี้ยังได้สรุปคุณลักษณะของวัฒนธรรมที่เข้มแข็งออกเป็น 8 ประการ คือ 1. มีความหลากหลายกระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย 2. กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ 3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น 4. มีความเป็นบูรณาการ 5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง (harmony) และความสมดุลยั่งยืน 6. มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง 7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม 8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม ซึ่งคุณลักษณะ 8 ประการนี้ จะสามารถทำให้วัฒนธรรมเกิดการดำรงอยู่ และพัฒนาต่อไป สิ่งที่กำลังเป็นทฤษฎีการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับสังคม โดยใช้วัฒนธรรม ซึ่งชุมชนบางปลาที่เป็นสังคมไทยที่มีวิถีการดำรงชีวิตความเชื่อ และการปฏิบัติต่างๆ ก่อให้เกิดการสามัคคีรวมกลุ่มกันโดยใช้วัฒนธรรมดนตรีไทยเป็นสื่อ ซึ่งได้สอดคล้องกับคุณลักษณะ 8 ประการข้างต้นทำให้ชุมชนบางปลาจึงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยพบว่า มีวิทยานิพนธ์หลายเล่มที่ได้วิจัยด้านวัฒนธรรมดนตรี แต่ไม่ปรากฏว่า วิทยานิพนธ์เล่มไหนมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ หรือกล่าวถึงวัฒนธรรมไทยในชุมชน บางปลาโคตรตรง แต่วิทยานิพนธ์เหล่านี้ก็มีแนวทางการศึกษา ที่มีส่วนคล้ายกับปริญญาานิพนธ์ ที่ผู้วิจัยจัดทำดังนี้

วิมาลา ศิริพงษ์ (2538:1-2) ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมไทยในสังคมไทยในปัจจุบัน ศึกษากรณีสกุลพาทยโกศลและสกุลศิลปบรรเลง ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับดนตรีไทยในเชิงมนุษยวิทยา โดยศึกษาลักษณะและวิธีการที่วัฒนธรรมดนตรีไทยดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม โดยเลือกกลุ่มนักดนตรีไทยที่ยังคงดำเนินกิจกรรมทางดนตรีไทยสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นบรรพบุรุษของตนอยู่ในปัจจุบันสองกลุ่มคือสกุลพาทยโกศล และสกุลศิลปบรรเลงซึ่งเป็นตระกูลนักดนตรีไทย วิมาลา ศิริพงษ์ ศึกษาเปรียบเทียบจากประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ 1. การจัดองค์กรทางดนตรี 2. ลักษณะทางดนตรี 3. พิธีกรรมและโลกทัศน์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่า ทั้งสองสกุลมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ สกุลพาทยโกศล เป็นองค์กรลักษณะบ้านพินพาทย ประกอบด้วยสมาชิกภายในบ้าน หรือเครือญาติ เป็นกลุ่มทำงานดนตรีไทยที่อยู่ในบทบาทเดิม คือบรรเลงประกอบพิธีกรรมเป็นหลักเพื่อหารายได้ การถ่ายทอดวิชาจะได้วิธีการบอกเล่า หรือปากต่อปากตามประเพณีปฏิบัติในวัฒนธรรมดนตรีไทย สกุลพาทยโกศล จึงเป็นสกุลที่พยายามรักษารูปแบบเดิมให้คงอยู่ ส่วนสกุลศิลปบรรเลงมีองค์กร อยู่ในรูปของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งประกอบกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่ดนตรีไทยเปิดสอนดนตรีไทยแก่บุคคลทั่วไป และพัฒนาวิธีการบันทึกโน้ตเพลงไทยด้วย สกุลศิลปบรรเลงจึงเป็นสกุลที่พยายามปรับเปลี่ยนตัวเอง เพื่อตอบสนองความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมได้ชัดเจนกว่าสกุลพาทยโกศล ซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบ ให้เห็นการปรับสภาพกิจกรรมดนตรีไทยเพื่อความอยู่รอดในสังคมปัจจุบัน

โคม สว่างอารมณ์ (2539: 1-3) ได้ทำปริญญาานิพนธ์เรื่องการศึกษาชีวประวัติและวิเคราะห์ผลงานการประพันธ์เพลง ของนางวางทั่ว พาทยโกศล ซึ่งเป็นปริญญาานิพนธ์ในสาขาวิชามานุษยวิทยาและวัฒนธรรม โดยศึกษาชีวประวัติของนางวางทั่วพาทยโกศลในฐานะที่เป็นครูและศิลปินผู้ยิ่งใหญ่ผู้หนึ่งในยุครัตนโกสินทร์ เป็นผู้ที่มีผลงานการประพันธ์ดนตรีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และเป็นนักดนตรีไทยที่อยู่ในตระกูลนักดนตรีเก่าแก่ตระกูลหนึ่งที่ยังมีคนในตระกูลได้สืบทอดวิชาดนตรีไทยทั้งในด้านประกอบอาชีพและถ่ายทอดศิลปการดนตรีสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานานถึง 8 ชั่วอายุคนแล้วนางวางทั่ว ได้คุ้นเคยกับดนตรีไทยมาตั้งแต่เกิดเพราะบิดา มารดา และบรรดาญาติ ๆ ล้วนเป็นมีความ

สามารถในเรื่องศิลปการดนตรีไทย อีกทั้งคนในตระกูลพาทยโกศลหลายท่าน มีส่วนและเกี่ยวข้องกับดนตรีไทยในราชสำนักท่านจึงได้รับการปลูกฝังเกี่ยวกับดนตรีมาตั้งแต่เล็ก ทั้งครอบครัว และญาติผู้ใหญ่ต่างเป็นผู้ให้การสนับสนุนและวางรากฐานการดนตรีให้กับ ท่านอย่างดียิ่งตลอดชีวิตของท่านจึงมีโอกาสร่วมสร้างสรรค์ผลงานดนตรีที่มีคุณค่า งานในหน้าที่นักดนตรีไทยอีกอย่างหนึ่งของจางวางทั่ว พาทยโกศลคืองานในการบรรเลงโดยทั่วไปเพื่อหารายได้ในการครองชีพ โดยบรรเลงดนตรีในพิธีกรรมต่างๆ ภายหลังครั้งได้รับการอุปถัมภ์จากสมเด็จพระนครสวรรค์รั้วพินิจแล้ว งานด้านนี้จึงน้อยลง เพราะพระองค์ทรงอุปถัมภ์ทางด้านเศรษฐกิจแก่บ้านพาทยโกศลด้วย ฉะนั้นกิจการต่าง ๆ จึงต้องทำสนองราชการและงานส่วนพระองค์ของท่าน ซึ่งแตกต่างกับคณะสุประเสริฐของชุมชนบางปลา ซึ่งเป็นดนตรีชาวบ้านที่ไม่มีผู้อุปถัมภ์เป็นเจ้านาย เช่น ตระกูลพาทยโกศลหรือตระกูลนักดนตรีไทยใหญ่ๆ ในกรุงเทพฯ คณะสุประเสริฐเป็นคณะนักดนตรีไทยชาวบ้านที่มีแนวทาง วิถีชีวิตอิสระในแบบของตนเองต้องต่อสู้ดิ้นรนให้คณะอยู่รอด ในขณะที่กระแสนิยมตะวันตกเข้ามาและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้เปลี่ยนไป การที่คณะจะดำรงอยู่ได้ ต้องมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบ หรือวิธีการบางอย่างให้สอดคล้องและดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน

จรินทร์ เทพสงเคราะห์ (2540:4) ได้ทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาบทเพลงดนตรีกาหลอในจังหวัดสงขลา ในสาขาวิชามานุษยวิทยามหาวิทยาลัย โดยเนื้อหากล่าวถึงดนตรีกาหลอว่าเป็นดนตรีประเภทหนึ่งของชาวใต้ที่ค่อยๆ สูญหายไปจนปัจจุบันจนแทบจะไม่มีให้เห็นในงานศพ หรืออาจจะฟังได้จากเทปที่เปิดในงานศพ เนื่องจากนักดนตรีมีอายุมาก และไม่ได้สืบทอดต่อเนื่องตลอดจนคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจ ซึ่งกาหลอเป็นวงดนตรีที่ต้องมีการสืบทอด หัดบทเพลงเนื่องจากกาหลอมีข้อปฏิบัติและความเชื่อหลายอย่างที่เคร่งครัด ประกอบกับความเจริญสมัยใหม่เข้ามาแทน อิทธิพลของดนตรีกาหลอที่มีต่อวิถีชีวิตชาวบ้านจึงค่อย ๆ หดหายไป และความเสื่อมของกาหลอนั้นมีเหตุผลหลายประการแต่ที่สำคัญจะมาจาก 1. ความเชื่อ ความยึดมั่น และความเคร่งครัดในธรรมเนียมการเล่น 2. การปฏิบัติคนที่เข้มงวดเกินไป และการไม่ปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบการเล่นให้ทันยุคทันสมัย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนรุ่นหลังเห็นเป็นสิ่งล้าหลังไม่มีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้และสืบทอด ซึ่งผลการวิจัยดนตรีกาหลอในจังหวัดสงขลาจึงเป็นตัวอย่างหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นความเสื่อมของวัฒนธรรมที่ไม่มีการปรับเปลี่ยน และในที่สุดก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้

กฤษณา แสงทอง (2540 : 1-2) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่องเพลงปฎิพากย์ : วัฒนธรรมการดนตรีและภาพสะท้อนทางสังคมของชาวดำบลทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ในสาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา ผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งสภาพชีวิต การทำมาหากินและค่านิยมต่างๆ บทบาทของเพลงได้เปลี่ยนไปจากเดิมโดยมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยีทางการเกษตร อุตสาหกรรม การสื่อสารบันเทิง การคมนาคม การศึกษาที่สังคมไทยได้รับอิทธิพลความเจริญด้านต่าง ๆ มาจากตะวันตก รวมทั้งองค์ประกอบของเพลงพื้นบ้าน ทำให้บทบาทของเพลงในปัจจุบันจึงเปลี่ยนไปจากสิ่งที่ศิลปินเจตนาสร้างสรรค์ ให้เป็นสิ่งบันเทิงแก่ชีวิต มาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งนำมาแสดงเพื่อการอนุรักษ์มากกว่าเล่นเพื่อความสนุกสนาน การเล่นเพลงปฎิพากย์ในปัจจุบันส่วนใหญ่เล่นเฉพาะโอกาสที่ได้รับเชิญไปแสดง และการสร้างสรรค์เพลงแทบไม่มี มีเพียงการจดจำของเก่ามาว่ากันเท่านั้น ซึ่งนับวันผู้สืบทอดก็มีจำนวนน้อยลง แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเพลงปฎิพากย์ ของตำบลทองในอนาคตว่า เป็นเพียงวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านที่บอกวิถีชีวิตเกี่ยวกับการละเล่น และสันตนาการของชาวตำบลทองในอดีตเท่านั้น ซึ่งการวิจัยมีวิธเอนวการศึกษาลำยกับการศึกษาวงดนตรีไทยคณะสุคประเสริฐ

พรพิมล ชันแสง (2541 : 1-2) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ^{*}อินท่อน : ประเพณีการละเล่นของลาวโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การละเล่นอินท่อนยังคงมีการสืบทอดทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่ แม้ว่าวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างได้ลดบทบาทและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในปัจจุบันการละเล่นอินท่อนมีบทบาทต่อการสนองตอบความต้องการของมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขของสังคมชุมชน ก่อให้เกิดความสนุกสนานและสนองตอบความจำเป็นของมนุษย์ทั้งในระดับสังคมและความเป็นปัจเจกบุคคล ปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของการละเล่นอินท่อน คือ ค่านิยม ประเพณีปฏิบัติ การอบรมสั่งสอน สมาชิกในครอบครัว การเศรษฐกิจ และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารคมนาคม ผลการวิจัยนี้เป็นพื้นฐานที่มองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อความต้องการของมนุษย์ในชุมชน

ณรงค์ เขียนทองกุล (2541 : 1-7) ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง มนุษยวิทยาการดนตรี : กรณีศึกษาบ้านบางลำพู ที่จัดทำเสนอสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้ได้กล่าวถึงบางลำพูในฐานะที่เป็นบ้านดนตรีไทย ที่มีสถานภาพและบทบาทหน้าที่หลายอย่าง ซึ่งบทบาทบางส่วนของคณะสุคประเสริฐ ชุมชนบางปลา ได้ทำหน้าที่คล้ายกับบ้านบางลำพู คือ เป็นสถาบันครอบครัวที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย กล่าวได้ว่าเป็นสถาบันการศึกษาทางด้านดนตรีไทย เพราะมีการจัดการเรียนการสอน นอกจากนั้นยังมีผลงานเพลง ตลอดจนการบรรเลงเฉพาะตัวเฉพาะบ้านและสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งยังเป็นแหล่งผลิตนักดนตรีสำคัญของชาติ ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้จะเป็เอนวทางการศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นถึงชีวิตและผลงานของวงดนตรีไทยบ้านบางลำพูที่มีวิถีทางบางส่วนคล้ายกับดนตรีไทยคณะสุคประเสริฐ

บทที่ 3

ประวัติความเป็นมาและสภาพแวดล้อมของชุมชนบางปลา ก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ชุมชนบางปลาในปัจจุบัน มีฐานะเป็นเขตปกครองหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีพื้นที่ประมาณ 50.69 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 31,681 ไร่ ประชากรจำนวน 22,378 คน¹ ชุมชนนี้มีความเป็นมาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น รวมทั้งเป็นแหล่งของคณะคนตรีปีพาทย์ และละครชาตรีมากมายหลายคณะ ที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีปีพาทย์ และละครชาตรีภายในชุมชนของตน จากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูก หลาน เหล่น ชุมชนบางปลาจึงเป็นชุมชนที่คงเอกลักษณ์โดดเด่น แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมคนตรีไทย ที่สามารถยืนหยัดต่อเนื่องมาโดยตลอด ในขณะที่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงเป็นค่านิยมแบบสังคมตะวันตก

3.1 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนบางปลา

ในบทนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาประวัติความเป็นมา และสภาพแวดล้อมของชุมชนบางปลาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนแห่งนี้ และความเกี่ยวเนื่อง ซึ่งพัฒนาเป็นคณะคนตรีสุดประเสริฐ โดยแบ่งเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนบางปลา ก็ตั้งแต่ พ.ศ.2372 ถึง พ.ศ.2488 ซึ่งเป็นช่วงปลายของสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง กับพัฒนาการของชุมชนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งนี้เนื่องจากช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีการเปลี่ยนแปลงในชุมชนบางปลาที่สำคัญหลายประการ อาทิ ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อคณะปีพาทย์และละครชาตรีภายในชุมชน ทั้งเพื่อเป็นข้อมูลและเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์คนตรีไทย ซึ่งสามารถสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารบางส่วน และการบอกเล่าของผู้ที่รู้อยู่ในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่

¹ องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา.(2540) . สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม.

3.1.1 ชุมชนบางปลา ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (ระหว่าง พ.ศ. 2372 ถึง พ.ศ. 2488)

ระยะเวลาดังแต่ปี พ.ศ. 2372 ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครองราชย์ พ.ศ.2361-2398 จนถึงปีที่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ชุมชนบางปลาซึ่งตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างยังเป็นชุมชนที่อยู่ในบริเวณที่ทำนาไม่ได้ พื้นที่ส่วนที่เป็นหมู่บ้านมีลักษณะเป็นแผ่นดินที่ล้อมรอบไปด้วยลำน้ำที่เป็นคลองธรรมชาติและคลองชลประทาน¹ ชาวบ้านจึงเรียกว่า “เกาะบางปลา” ซึ่งจะกล่าวถึงลักษณะทางกายภาพในตอนต่อไป

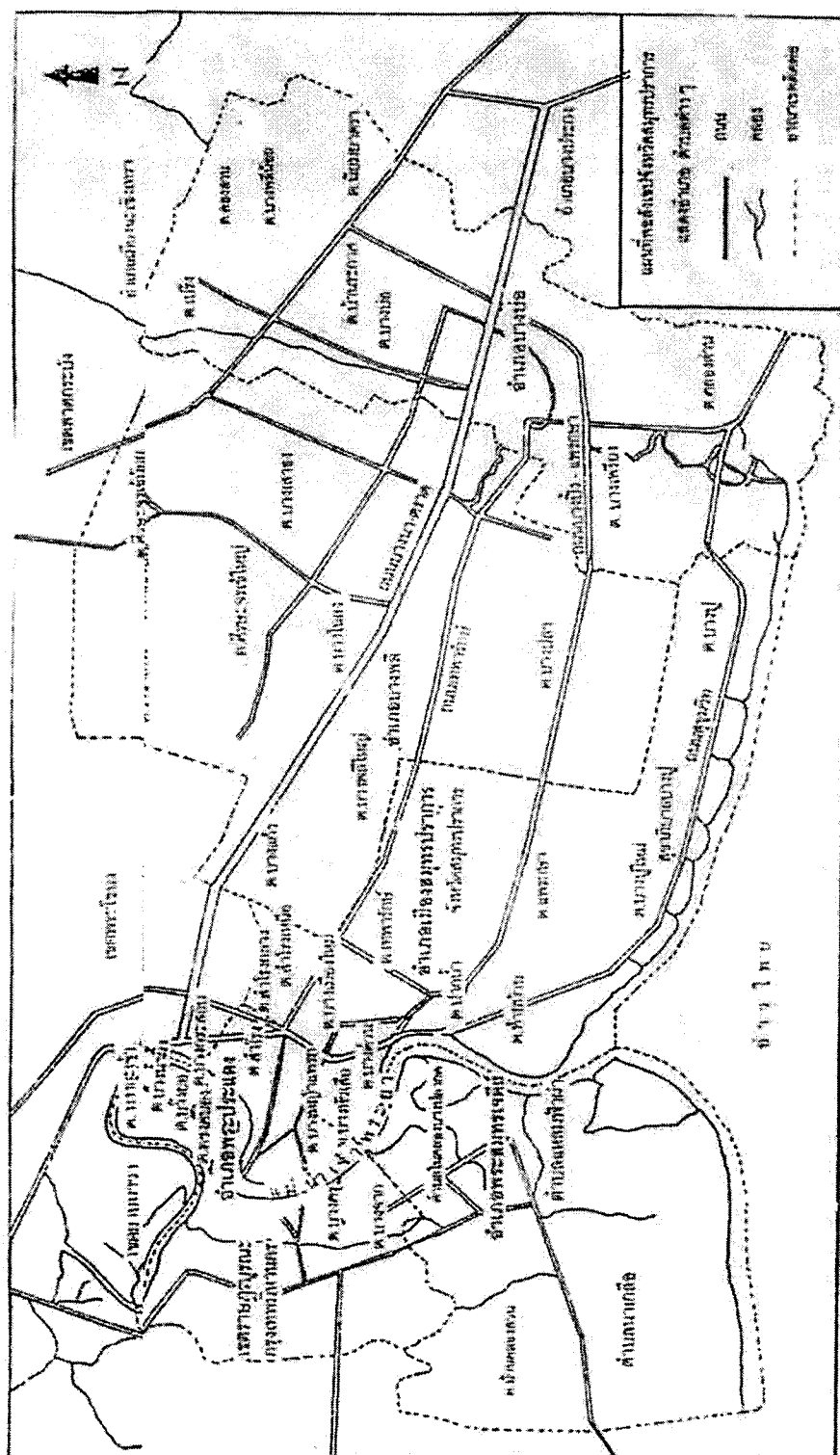
การสืบสาวประวัติศาสตร์ของชุมชนแห่งนี้ไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรบันทึกไว้แต่ได้รื้อรอยจากภูมินามสถานที่ ซึ่งเรียกชื่อเดิมของชุมชนบางปลาว่า “บางลาว” จึงสันนิษฐานว่า เนื่องจากคนที่มาตั้งถิ่นฐานรุ่นแรก ๆ ในพื้นที่เป็นคนลาว ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากเอกสารประวัติศาสตร์อำเภอบางพลี ซึ่งบันทึกไว้ว่าเจ้าเหม็นบุตรเจ้าอนุวงศ์และบริวารได้มาตั้งถิ่นฐานที่บางพลี ประมาณ พ.ศ. 2372² เมื่อผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ พบว่าในปีพ.ศ.2371 เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ ซึ่งฝ่ายไทยปราบกบฏได้ในปีพ.ศ.2372³ เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในปีนี้อาจสันนิษฐานได้ว่า เมื่อฝ่ายไทยได้กวาดต้อนครัวลาวให้มาตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรไทย ในจำนวนครัวลาวที่มาเมืองไทยนี้มีเจ้าเหม็นบุตรเจ้าอนุวงศ์และบริวารร่วมอยู่ด้วย ฝ่ายไทยจึงส่งเจ้าเหม็นและบริวารมาตั้งถิ่นฐานบริเวณซึ่งเป็นชุมชนบางปลาในปัจจุบัน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าชุมชนบางปลามีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานที่ชัดเจนในปี พ.ศ. 2372 ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชุมชนที่ชาวลาวตั้งถิ่นฐานอยู่นี้จึงถูกเรียกว่า “บางลาว” ชาวลาวกลุ่มนี้มีจิตศรัทธาในพุทธศาสนา จึงได้ช่วยกันสร้างวัดขึ้นเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนเรียกว่า “วัดบางลาว” เจ้าอาวาสองค์แรกของวัดไม่ทราบชื่อ แต่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “หลวงตาลาว” ในสมัยนั้น วัดนี้ไม่มีโบสถ์ไม่มีกุฏิ แต่ปัจจุบันวัดบางลาวมีทั้งโบสถ์ กุฏิพระ และพระสงฆ์ พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า วัดบางปลาหรือวัดราษฎร์บูรณะ วัดนี้จึงเป็นวัดแห่งแรกและเป็นศูนย์กลางของชุมชนบางปลา⁴ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

¹ คลองบางปลา คลองกุ๊พารา.

² อำเภอบางพลี. เอกสารประวัติศาสตร์และข้อมูลทั่วไปของอำเภอบางพลี.

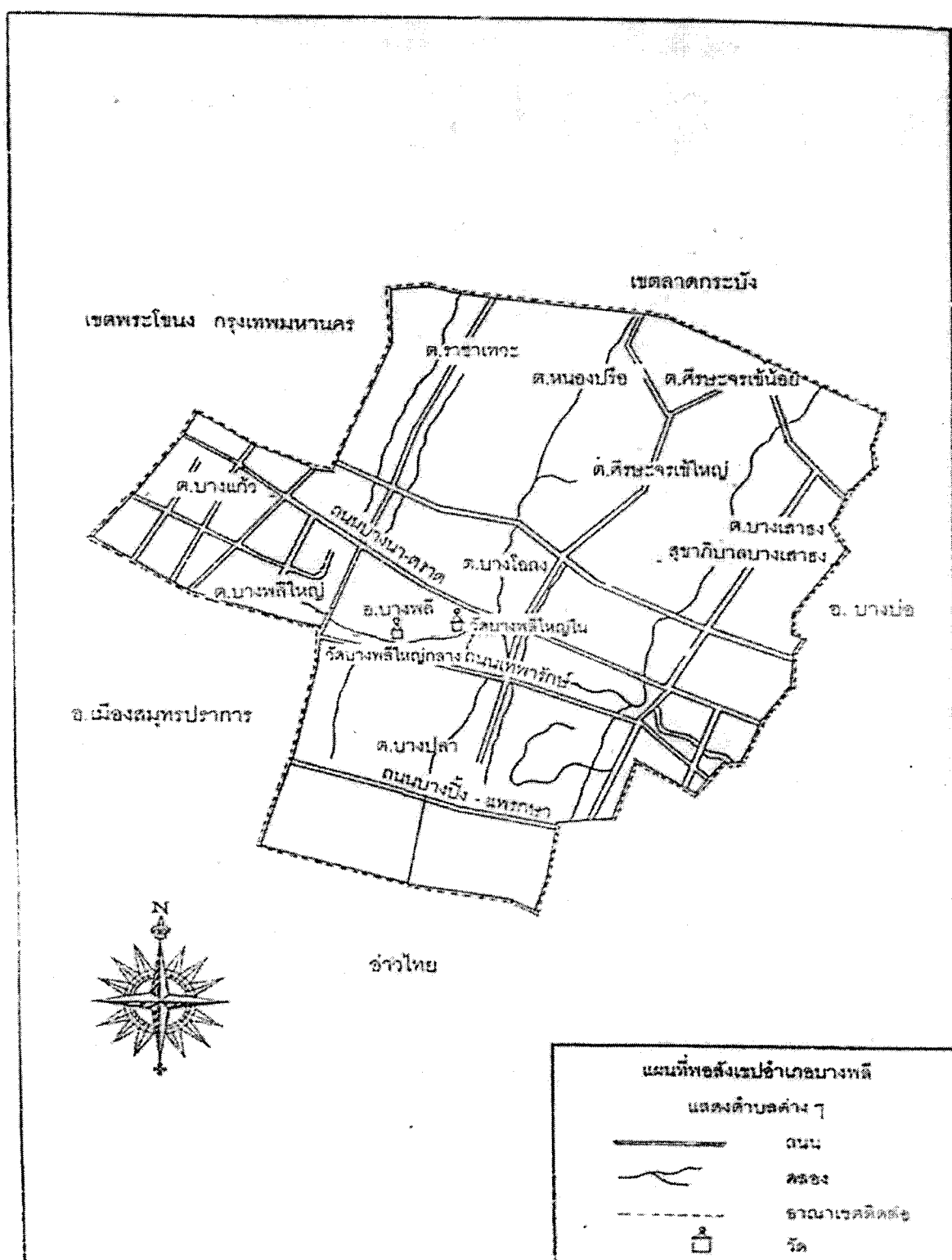
³ วอเตอร์.เอฟ.เวลา. (2541). แผ่นดินพระนั่งเกล้า.แปลโดยนิจ ทองโสภิต. หน้า 134.

⁴ อุบิณ โพธิประสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เมื่อ 15 ตุลาคม 2541.

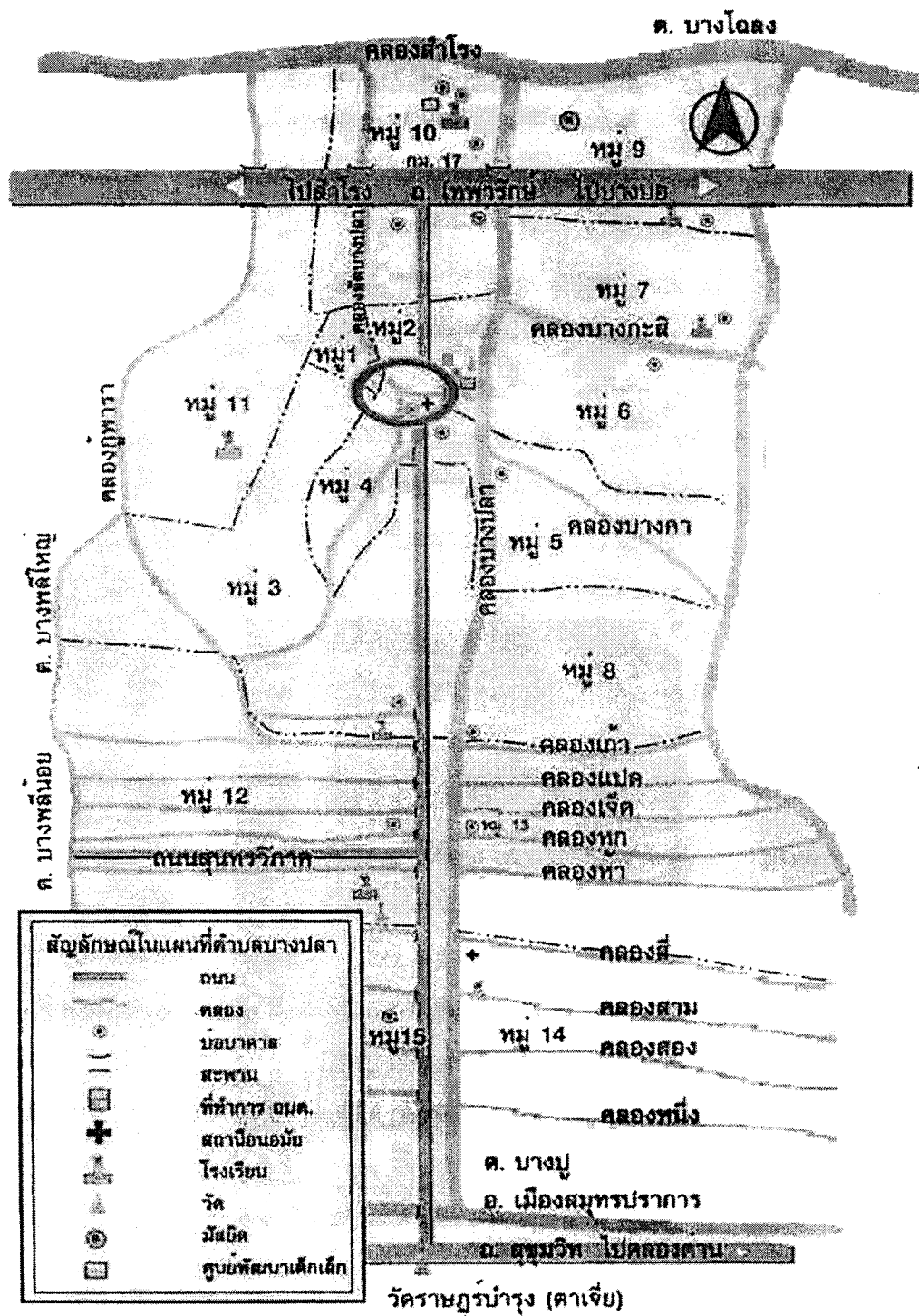

ภาพประกอบ 1 แผนที่แสดงจังหวัดสมุทรปราการ

ผู้มา : ศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ

ภาพประกอบ 2 แผนที่แสดงอำเภอบางพลี
ที่มา : ศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ

ภาพประกอบ 3 แผนที่ แสดงตำบลบางปลา อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ
ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา

ในปี พ.ศ. 2438 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราช ทรงโปรดให้ มีการปฏิรูปการปกครองแบบตะวันตก ประกาศยกส่วนราชการพลเรือนในหัวเมือง โดยแบ่งเป็นมณฑลต่าง ๆ ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย และโปรดจัดระเบียบการปกครองส่วนภูมิภาคซึ่งขึ้นกับกระทรวงมหาดไทยด้วย โดยใช้วิธีการปกครองแบบเทศาภิบาลซึ่งมีมณฑลเทศาภิบาลเป็นหน่วยราชการส่วนภูมิภาคที่ใหญ่ที่สุด รองลงไปได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ตามลำดับ จัดการปกครองเช่นเดียวกับหัวเมืองอื่น กรุงเทพมหานครจึงมีฐานะเป็นมณฑลหนึ่ง ซึ่งมีเมืองในกำกับ 6 เมือง¹ ในจำนวนเมืองทั้ง 6 นี้ มีเมืองสมุทรปราการรวมอยู่ด้วย² การปฏิรูปการปกครองครั้งนั้นรวมไปถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของชุมชนบางปลา กล่าวคือทางราชการได้ตัดเอาท้องที่บางส่วนของตำบลบางโหลงและบางส่วนของอำเภอบางพลีรวมกับบางปลา ตั้งเป็นตำบลขึ้นใหม่ คือ ตำบลบางปลา ซึ่งเป็นตำบลที่ 9 ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ชุมชนบางปลาจึงมีฐานะเป็นตำบลอย่างเป็นทางการตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยมีนายหอย พิกทอง (เป็นคนบางเพรียง ซึ่งอยู่เขตอำเภอบางบ่อ แต่ได้มาสมรสกับนางเท็ง ซึ่งเป็นชาวบางปลา) เป็นกำนันคนแรก³ เนื่องจากมีคุณสมบัติเป็นคนที่ซื่อสัตย์ ต่อมาได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนสมานพิระ” ปกครองท้องที่ตำบลบางปลา ในครั้งนั้นมีชาวบ้านจากถิ่นอื่นเช่นบางโหลง บางพลีใหญ่ จระเข้ บางเพรียง เข้ามາตั้งถิ่นฐานอยู่ในบางปลามากขึ้น

การปกครองในชุมชนบางปลาภายใต้ระบบบริหารราชการแผ่นดินแบบตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราช ซึ่งมีขุนสมานพิระเป็นกำนันนั้นเป็นเพียงรูปแบบการปกครองภายนอกที่เปลี่ยนไป แต่การปกครองภายในชุมชนยังใช้การปกครองแบบญาติพี่น้อง ซึ่งมีความเกี่ยวพันด้วยระบบเครือญาติและการสมรส ขณะนั้นบ้านเรือนในชุมชนบางปลาอยู่ประมาณ 60-70 หลังคาเรือน ดังนั้นภายในชุมชนจึงไม่มีการทำคิรัยแรง เว้นแต่เรื่องทะเลาะเบาะแว้งเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งมักจะมิกับคนต่างถิ่น เช่น กรณีที่ชาวบ้านบางโหลงหรือชาวจระเข้ซึ่งมีข้าวเปลือกแต่ไม่ยอมนำมาแลกกับพื้น ดังธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมา

¹เมืองในกำกับ 6 เมือง ได้แก่ 1. เมืองพระนคร 2. เมืองธนบุรี 3. เมืองปทุมธานี 4. เมืองนครเขื่อนขันธ์ 5. เมืองสมุทรปราการ 6. เมืองนนทบุรี

²สมเด็จพระราชดำรัสราชานุภาพ, ม.ป.ป. *เทศาภิบาล*, หน้า 147.

³สุบิน โทธิประสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลภาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เมื่อ 15 ตุลาคม 2541. กล่าวว่า นายหอย พิกทองเป็นคนบางเพรียง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบางบ่อ แต่ได้มาสมรสกับนางเท็ง ซึ่งเป็นชาวบางปลา

กลับลักลอบขโมยพินไม้แสมของชาวบางปลาที่ตัดเตรียมไว้ดังคำบอกเล่าของนายสุบิน โทธิประสิทธิ์ ว่า

เรื่องที่ชาวบางโจลงชาวจระเข้ แอบขโมยพินแสมนั้น พอข่าวรู้ถึงเสื่อป่าด หรือนายป่าด ทองน้อย ซึ่งเป็นชาวบางปลา เสื่อป่าด นั้นเป็นคนเอาจริงเอาจัง และเกลียดพวกบางโจลง กับพวกตำบลจระเข้ที่มีข้าวแต่ไม่ยอมแลก แต่กลับแอบมาขโมยพินที่ชาวบางปลาได้ตัดเอาไว้ เสื่อป่าด และเสื่อผาด ฟักทอง คู่มือจึงเอาปืนไล่ยิง แต่ถ้าขอมมากับเจ้าของโดยสัญญาว่าจะไม่ตัดเอาต้นไม้ใหญ่ไม่เอาต้นไม้ก็จะได้รับอนุญาต เรื่องขโมยไม้แสมทราบถึงกำนันตำบลบางปลา คือ ขุนสมานพิระ จึงไปเจรจากับกำนันตำบลบางโจลง ซึ่งเป็นเพื่อนกัน เรื่องราวจึงสงบลง และไม่มีการขโมยพินแสมอีก...¹

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ตราพระราชบัญญัตินามสกุล เมื่อ พ.ศ. 2455 ดังนั้นคนในชุมชนบางปลาจึงต้องใช้นามสกุลทุกคน ผู้วิจัยรวบรวมตระกูลที่มาตั้งรกรากในชุมชนบางปลาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีดังนี้²

1. ตระกูลрінเริง	2. ตระกูลสังข์สุวรรณ
3. ตระกูลเทศคี	4. ตระกูลพูนุช
5. ตระกูลฟักทอง	6. ตระกูลเพชรรัตน์
7. ตระกูลมีกลิ่นหอม	8. ตระกูลเนตรจันทร์
9. ตระกูลพัคทอง	10. ตระกูลทองน้อย
11. ตระกูลเข้มเทียน	12. ตระกูลมาเมือง
13. ตระกูลคำทองสุข	

สำหรับนายเพชร ศรีเพชร หัวหน้าคณะคนตรีไทย คณะสุคประเสริฐ ได้อพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา ต่อมาจึงสมรสกับนางจ่าง เนตรจันทร์ ชาวชุมชนบางปลา แล้วจึงได้ตั้งรกรากอยู่ที่ชุมชนนี้ ดังนั้นแม้ว่าหัวหน้าคณะคนตรีไทยสุคประเสริฐมิได้อยู่ในจำนวนกลุ่มตระกูลดั้งเดิมของชุมชนบางปลา แต่ก็ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนเนื่องจากมีความสัมพันธ์ด้านสมรสกับคนในพื้นที่ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับภูมิหลังของคณะสุคประเสริฐจะได้กล่าวไว้ในบทที่ 4

¹สุบิน โทธิประสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาฬ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เมื่อ 15 ตุลาคม 2541.

²ลูกหลานของตระกูลเหล่านี้ จำไม่ได้ว่าตระกูลไหนเป็นตระกูลเก่าแก่ที่สุด ทราบแต่เพียงว่าทั้ง 13 ตระกูลมีบรรพบุรุษซึ่งตั้งถิ่นฐาน อยู่ที่บางลาวและที่อพยพมาจากอำเภอบางพลี บางโจลง บางเสาธงและบางบ่อ

สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนบางปลาในอดีตมีลักษณะเป็นแผ่นดินที่ล้อมรอบไปด้วยลำคลองธรรมชาติ และคลองชลประทาน เช่นคลองบางปลา คลองกุฬาร เป็นคัน บริเวณที่เป็นพื้นดินนี้ สันนิษฐานว่าเดิมเป็นโคกที่สูงกว่าระดับน้ำท่วมถึงในฤดูน้ำหลากของแต่ละปี¹ การเดินทางไปมาหาสู่กันของชาวบางปลา จึงอาศัยการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก เรือจึงเป็นพาหนะสำคัญ ซึ่งมีไว้ประจำทุกครัวเรือนครอบครัวละ 4-5 ลำ เรือที่ชาวบ้านนิยมใช้ได้แก่ เรือบดและเรือมาด² การสัญจรในอดีตหากจะเข้าไปในตัวอำเภอบางพลี จะต้องใช้วิธีแจวเรือมาดออกไป

¹สวาท เสนาณรงค์. (2529). เมืองสำคัญต่าง ๆ ที่ตั้งห่างจากปากน้ำเจ้าพระยาสูงไม่เกิน 3 เมตรจากระดับน้ำทะเล. *ภูมิศาสตร์ประเทศไทย*. หน้า 34.

²ภูธร ภูมะธน. (2533). เรือบด เป็นเรือต่อขนาดเล็กชนิดหนึ่ง มี 2 แบบ คือ

1. แบบรูปเพรียวหัวท้ายเรียว มีแผ่นไม้ตัดเป็นรูปโค้งปีกกาปิดส่วนหนึ่งของด้านบนหัวและท้ายเรือ(เรียกตะปั้ง) ทำให้เคลื่อนที่ได้โดยใช้พาย บางครั้งใช้พาย 2 ใบ ต่อขึ้นจากไม้สักหรือไม้อื่น ๆ สันนิษฐานว่ามีกำเนิดได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบเรือบดของตะวันตกที่เรียกว่า เรือคะยัค ใช้เป็นเรือฉุกเฉินติดมากับเรือเดินทะเลขนาดใหญ่ เรือบดแบบไทยนิยมใช้ประจำ บ้านเพื่อเดินทางไปมาในลำน้ำที่ไม่ไหลเชี่ยว ระยะทางไม่ไกล ใช้สำหรับข้ามฟากลำคลอง เป็นต้น

2. แบบ หัวเรียวท้ายตัดอย่างเรือทหาร เป็นเรือแบบตะวันตก บางครั้งเรียกว่าเรือกรรเชียง เพราะใช้กรรเชียงแทนพาย ต่อขึ้นจากไม้หรือเหล็ก ใช้ประโยชน์ในการโดยสารหรือกรรเชียงเพื่อความเพลิดเพลิน(ตกปลา ชมวิว ออกกำลังกาย) พบกันไม่มากนัก เรือมาด เป็นเรือขุดไม้เสริมกราบ หัวเรือแบนกว้าง (ไม่งอนมากเท่าเรือพายม้า และไม่เพรียว เล็กเหมือนเรือหนู) มีหลายขนาด ขนาดใหญ่ใช้บรรทุกข้าวเปลือก ไม้ฟืน หิน โดยใช้แจวให้เคลื่อนที่ ขนาดเล็กใช้บรรทุกของที่ มีน้ำหนักน้อยกว่า สำหรับหาปลา (ล่อมวน) เรือมาดที่มีรูปร่างเพรียวใช้สำหรับแข่ง เรือมาดขนาดเล็กนี้ใช้ถ่อไปตามทุ่งหรือใช้พาย นิยมขุดจากไม้ตะเคียนหรือไม้สัก และคงเป็นรูปแบบเรือประจำถิ่นอันเก่าแก่ของภาคกลางประเทศไทย ปัจจุบันยังพบเห็นได้ทั่วไป. *เรือในภาคกลาง*. หน้า 27-32.

ทางคลองบางปลา ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 6-7 ชั่วโมง ถ้าเป็นฤดูแล้งน้ำในคลองดินเงินไม่สามารถใช้เรือพายไปได้ ชาวบ้านจะใช้วิธีเดินเท้าไปตามคันนา ชุมชนบางปลาแม่น้ำทะเลท่วมถึงทุกปี ทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนบางปลามีลักษณะเป็นป่าชายเลน ซึ่งอุดมสมบูรณ์ ไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด และมีป่าเสมขึ้นเป็นจำนวนมาก พื้นที่เป็นดินเค็ม ไม่สามารถปลูกข้าวทำนาได้ ชาวบางปลาจะเข้าป่าเสมทางทิศใต้ของหมู่บ้าน แล้วตัดฟันไม้เสมมากองไว้บนกองไม้ เมื่อถึงฤดูฝนประมาณเดือน 6 (เดือนพฤษภาคม) จะไปขนฟืนไม้เสมมากองไว้ที่บ้านเตรียมบรรทุกลงเรือมาคเพื่อนำไปแลกกับข้าวสารที่ตำบลคันทันเหนือของชุมชน ได้แก่ตำบลบางโหลงและเขตประเวศไปจนถึงคลองสิบสี่และคลองสิบห้า เพราะพื้นที่แถบนั้นน้ำทะเลท่วมไม่ถึง สภาพของดินจึงเป็นดินจืดสามารถเพาะปลูกทำนาได้ผลดี วิธีการแลกเปลี่ยนคือ ชาวบางปลาจะบรรทุกฟืนเสมไปทิ้งไว้ตามบ้านที่ปลูกข้าว บ้านละ 1-2 ลำเรือ ฟืนไม้เสมขนาดเล็กหรือเรียกกันว่า “ตาไม้” 1 ลำเรือจะแลกข้าวเปลือกได้ 7-8 ถัง ถ้าเป็นฟืนไม้เสมขนาดใหญ่จะแลกข้าวเปลือกได้ถึง 10 ถัง เมื่อถึงเวลาหน้าเกี่ยวข้าวประมาณเดือนตุลาคม ชาวบางปลาจะแจวเรือมาคไปเก็บข้าวเปลือกตามบ้านที่นำฟืนลงไว้ เมื่อได้ข้าวเปลือก ชาวบ้านจะนำมาเก็บไว้ในยุ้งข้าวของครอบครัว เมื่อต้องการข้าวสารก็จะนำไปสีที่โรงสีข้าวในอำเภอบางพลี โดยจ่ายค่าแรงสีข้าวเป็นปลายข้าวและรำข้าวของตน ส่วนจำนวนจะมากหรือน้อยเท่าใดขึ้นอยู่กับข้าวเปลือกที่นำมาสี

ข้าวเปลือกที่ชาวบ้านได้มาจะแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเก็บไว้สำหรับหุงหาในครอบครัวให้พอตลอดปี ส่วนที่สองจะนำไปขายต่ออีกทอดหนึ่งเพื่อจะได้เงินไว้ใช้จ่าย ดังนั้นอาชีพตัดฟืนเสมขายจึงเป็นอาชีพหลักที่สำคัญของชาวบางปลา ดังนั้นพวกเขาจึงเลือกทำเลพื้นที่ปลูกบ้านให้อยู่ใกล้กับป่าเสมมากที่สุด ซึ่งแตกต่างกับชาวบ้านบริเวณอื่นที่มักเลือกทำเลปลูกบ้านอยู่ริมคลอง

ชาวบ้านบางปลานอกจากจะนำฟืนเสมไปแลกข้าวแล้ว ยังนำกะปิกุ้งไปแลกข้าวอีกด้วย เพราะกะปิกุ้งถือว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการประกอบอาหารของชาวไทยภาคกลาง ชาวบางปลามักจะทำกะปิกุ้งใส่ไหไว้สำหรับนำไปแลกข้าวเช่นเดียวกับฟืนเสม อัตราแลกเปลี่ยนคือ กะปิกุ้ง 1 ไห แลกข้าวสารได้ 8-10 ถัง¹ ส่วนการจับสัตว์น้ำ แม้ว่าบริเวณชุมชนนี้ขึ้นชื่อว่ามีปลาชุกชุม ดังปรากฏเป็นชื่อของหมู่บ้านคือ “บางปลา” แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่นิยมจับปลาเพื่อนำไปขาย แต่จับเพื่อทำกินกันภายในหมู่บ้านเท่านั้น ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชนบางปลาในอดีต

¹ดูบิน โพธิประสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาฬ เป็นผู้สัมภาษณ์, ท้องถื่นการบริหารส่วนตำบลบางปลา เมื่อ 15 ตุลาคม 2541.

จึงเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองโดยผลิตส่วนใหญ่ได้จากแม่น้ำ ลำคลอง และป่าชายเลน ซึ่งเป็นธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ผลผลิตบางอย่างแม้จะไม่สามารถผลิตได้เองเนื่องจากสภาพพื้นดินไม่อำนวย แต่ชาวชุมชนบางปลากี่มีวิธีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งเป็นลักษณะสังคม แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน¹ ระหว่างชาวบ้านภายในชุมชนบางปลากี่ด้วยกันและชาวบ้านชุมชนอื่น ความสัมพันธ์ด้านการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนบางปลากี่กับชุมชนภายนอก มีผลให้ชุมชนบริเวณนี้รวมไปถึงอำเภอบางพลี บางบ่อ เป็นแหล่งหลบซ่อนของ “เสือ” ผู้ร้ายเป็นจำนวนมาก อีกทั้งชุมชนนี้เป็นชุมชนเปิดสามารถให้เป็นที่พักพิงได้หลายทาง² และยังมีป่าแสมซึ่งเป็นชัยภูมิที่หลบหนีได้เป็นอย่างดี ดังคำบอกเล่าของนายสุบิน โพธิประสิทธิ์ “แม่ผมเล่าให้ฟังว่าแถวนี้มีพวกเสือจากที่อื่นมาอาศัยหลบหนีอยู่บ่อย ๆ เสือใหญ่ซึ่งเป็นชาวบางบ่อก็เคยมาอาละวาดอยู่แถวนี้ แต่ก็ไม่ได้มาปล้นเพียงแต่เข้ามาอาศัยหลบตำรวเท่านั้น ตำรวจก็มาตามจับหลายครั้ง เสือใหญ่จึงได้มาหลบอยู่กับคุณตาของผมคือ ขุนสมานพิระ เพราะแถวนี้มีป่าแสมมาก ใครมาหลบก็จะหาเจอยาก...”³

ต่อมาประมาณ พ.ศ.2481-2483 ซึ่งเป็นระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง คณะรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม⁴ อนุมัติให้มีการสร้างถนนสุขุมวิทซึ่งมีสภาพเป็นถนนลูกรังการสร้างถนนสายนี้ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวบางปลา ทั้งนี้เนื่องจากถนนสุขุมวิทเปรียบเสมือนเขื่อนกั้นน้ำทะเล ทำให้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของหมู่บ้านในบางส่วนเปลี่ยนไป ดังเช่น ดินของชุมชนบางปลากี่ค่อยๆ เปลี่ยนจากดินเค็มที่เกิดการน้ำกร่อยหรือน้ำเค็มท่วมอยู่เป็นประจำทุกปี กลายเป็นพื้นดินที่สามารถเพาะปลูกได้บ้างเล็กน้อย แต่เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นดินเค็มอยู่ อาชีพตัดฟันแสมขายยังคงเป็นอาชีพที่สำคัญและทำรายได้ให้กับชาวบางปลา

¹จักรทิพย์ นาถสุภา, (2540), *ประวัติศาสตร์ชุมชนและชนชาติไทย* หน้า 47.

²พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, (2540 กรกฎาคม-ธันวาคม), “รายงานสำรวจวัฒนธรรมชุมชนบางปลา,” *มลก.วิชาการ*. 1(4) : 11.

³สุบิน โพธิประสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลภาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลาเมื่อ 15 ต.ค. 2541.

⁴พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง. แหล่งเดิม. หน้า 10.

ความเชื่อของชาวบางปลาพบว่านอกจากจะนับถือศาสนาพุทธแล้ว ในหมู่บ้านยังมีศาลเจ้าประจำหมู่บ้านอยู่ 2 ศาล คือ 1. ศาลเจ้าพระรามพระลักษมณ์ ตั้งอยู่ในบริเวณวัดบางปลา (วัดราษฎร์บูรณะ) 2. ศาลเจ้าพ่อเสือ ตั้งอยู่บริเวณคลองเก่าหรือคลองบางกะอี่ ศาลทั้งสองศาลนี้ไม่มีหลักฐานว่าใครเป็นผู้มาสร้างไว้ แต่มีมานานแล้ว นางวันเพ็ญ อินทรพรหม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลบางปลา ได้บอกว่า ศาลทั้ง 2 ศาลนี้มีมานานแล้วตั้งแต่สมัยรุ่นพ่อรุ่นแม่ ซึ่งเห็นกันมาตั้งแต่เกิด ชาวบางปลามีความเชื่อศาลเจ้าทั้งสองนี้จะคอยปกป้องคุ้มครองภัยให้กับชาวชุมชน เมื่อถึงเดือนเมษายนของทุกปี หลังจากประเพณีสงกรานต์ผ่านไปได้ 3 วัน ชุมชนบางปลาจะมีการแห่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน เรียกว่า “แห่เจว็ด” ซึ่งชาวบ้านจะแห่ไปรอบ ๆ เกาะบางปลา โดยเริ่มแห่จากศาลเจ้าพระรามพระลักษมณ์ก่อน แล้วจึงแห่เจ้าพ่อเสือเป็นอันดับสอง กลางคืนจะจัดให้มีมหรสพเฉลิมฉลองภายในวัดบางปลาตลอดทั้งคืน สมัยก่อนจะมีคนทรงเจ้าประจำชุมชนบางปลา ชื่อว่า “ยายวัน” และเมื่อผู้ใดมีเรื่องเดือดร้อนหรือให้ช่วยเหลือสิ่งใดมักจะไปพึ่งพาศาลเจ้าพ่อประจำหมู่บ้านทั้งสองศาลโดยผ่านร่างทรงของยายวัน เมื่อแก้ไขเรื่องเดือดร้อนได้สำเร็จ หรือได้รับสิ่งที่บนบานไว้ ชาวบ้านก็แก้บนด้วยละครชาตรี ลิเก หรือดนตรีไทยและเครื่องสังเวทจำพวกหัวหมู บายศรี เหล้า และดอกไม้รูปเทียน เป็นต้น คนตรีซึ่งใช้ในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาและความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของศาลเจ้าพระรามพระลักษมณ์ และเจ้าพ่อเสือ ตลอดจนการแก้บนด้วยละครชาตรี ลิเก หรือดนตรีไทย อาจเป็นพื้นฐานที่ทำให้ชุมชนบางปลาเป็นชุมชนดนตรี ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการปลูกโรงลิเกไว้เป็นการถาวร

ด้านประเพณีประจำปีต่างๆ ของชาวชุมชนบางปลา นิยมจัดเช่นเดียวกับตำบลอื่นๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น แต่สิ่งที่โดดเด่นของชุมชนแห่งนี้ คือการประชันขันแข่งกันในเชิงดนตรีไทยและละครชาตรี ในชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีคณะลิเก ละครชาตรีและคณะดนตรีปี่พาทย์ไทยและปี่พาทย์มอญหลายคณะ จนสามารถเปรียบเทียบชุมชนนี้ว่าคล้ายกับชุมชนละครและดนตรีไทย ที่นางเลิ้งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสมัยก่อนคนทั่วไปมักเรียกติดปากว่า “สนามควาย”¹

สรุปได้ว่าชุมชนบางปลา มีพัฒนาการที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และเป็นชุมชนดนตรีมาตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

¹ ธีรยุทธ ขวงศรี. (2534). สนามควายคือตำบลที่ตั้งอยู่บริเวณถนนหลานหลวง เป็นแหล่งของคณะละครเอกชนในช่วงปีพุทธศักราช 2450. เบิกโรงข้อพิจารณานาฏกรรมในสังคมไทย. หน้า 47.

9.1.1 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ระหว่าง พ.ศ. 2488 ถึงปัจจุบัน)

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484-2488) ชุมชนบางปลาได้รับผลกระทบจากสงครามโดยตรงน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นชุมชนที่ไม่ได้ตั้งอยู่ในยุทธศาสตร์การสู้รบและเป็นชุมชนมีเศรษฐกิจพอเพียงและพึ่งตนเองได้ แต่มีเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ชุมชนเปลี่ยนชื่อ จาก “บางลาว” เป็น “บางปลา” เนื่องจากได้มีการจัดประกวดแกงปลาที่อำเภอบางพลีในสมัยที่นายเชื้อม ศิริสนธิ¹ ดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอบางพลีได้แกงปลาหม้อและแกงปลาอื่น ๆ ไปร่วมประกวดด้วย รสชาติแกงปลาฝีมือชาวบางปลาอร่อยมากจึงได้รับรางวัลชนะเลิศ ทำให้ชื่อเสียงของชุมชนเป็นที่รู้จัก ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าชื่อของชุมชนได้เปลี่ยนจากบางลาวเป็นบางปลา เมื่อประมาณ พ.ศ. 2484-2490 และใช้ชื่อนี้มาจนกระทั่งปัจจุบัน² ดังจะเห็นได้จากหลักฐานการเปลี่ยนจากตำบลบางลาวมาเป็นบางปลา จากโฉนดที่ดินของตำบลบางปลารุ่นเก่า จะเขียนว่าตำบลบางปลา (บางลาว) ต่อท้าย

ในเรื่องแกงปลาหมอนี้ขึ้นชื่อเลื่องลือในหมู่ชาวอำเภอบางพลี ทั้งนี้จะเห็นได้จากคำบอกเล่าของนายสุบิน ซึ่งกล่าวว่า “เห็นได้จากทุกปี ชาวบางพลีมักจะมาทอดกฐินที่วัดบางปลา เหตุเพราะคิดใจรสชาตแกงปลาฝีมือของแม่ครัวที่นี่ สมัยผมเด็กๆ มักจะเห็นชาวบางพลีเวลาที่มาทอดกฐินที่วัดบางปลาก็จะเตรียมเอาหม้อมาด้วย เมื่อทำบุญเสร็จชาวบางพลีก็จะเอาหม้อมาถ่ายแกงปลากลับไปกินอีก...”³

¹ดำรงตำแหน่งนายอำเภอระหว่างปี พ.ศ. 2482-2490 นายอำเภอคนนี้มีแซ่แซว และเป็นคนี่เคร่งครัดมาก.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์พลับพลึง คงชนะ ตั้งข้อสังเกตว่าจากชื่อบางลาวเปลี่ยนมาเป็นบางปลานั้น ไม่น่าจะมีสาเหตุจากการประกวดแกงเพียงสาเหตุเดียว ทั้งนี้เพราะในสมัยก่อนคำว่า “ลาว” มักจะมีความหมายในเชิงลบ จึงอาจเป็นสาเหตุแฝงในการเปลี่ยนชื่อตำบล และจากที่ผู้วิจัยได้ซักถามชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะพยายามปฏิเสธว่าไม่ใช่คนลาว ดังเช่นนางประเสริฐ ศรีอ่อน ได้โพคะตะครหาตรีสุคประเสริฐ ปฏิเสธว่า “คนที่นี่เป็นคนไทยไม่ใช่คนลาว”

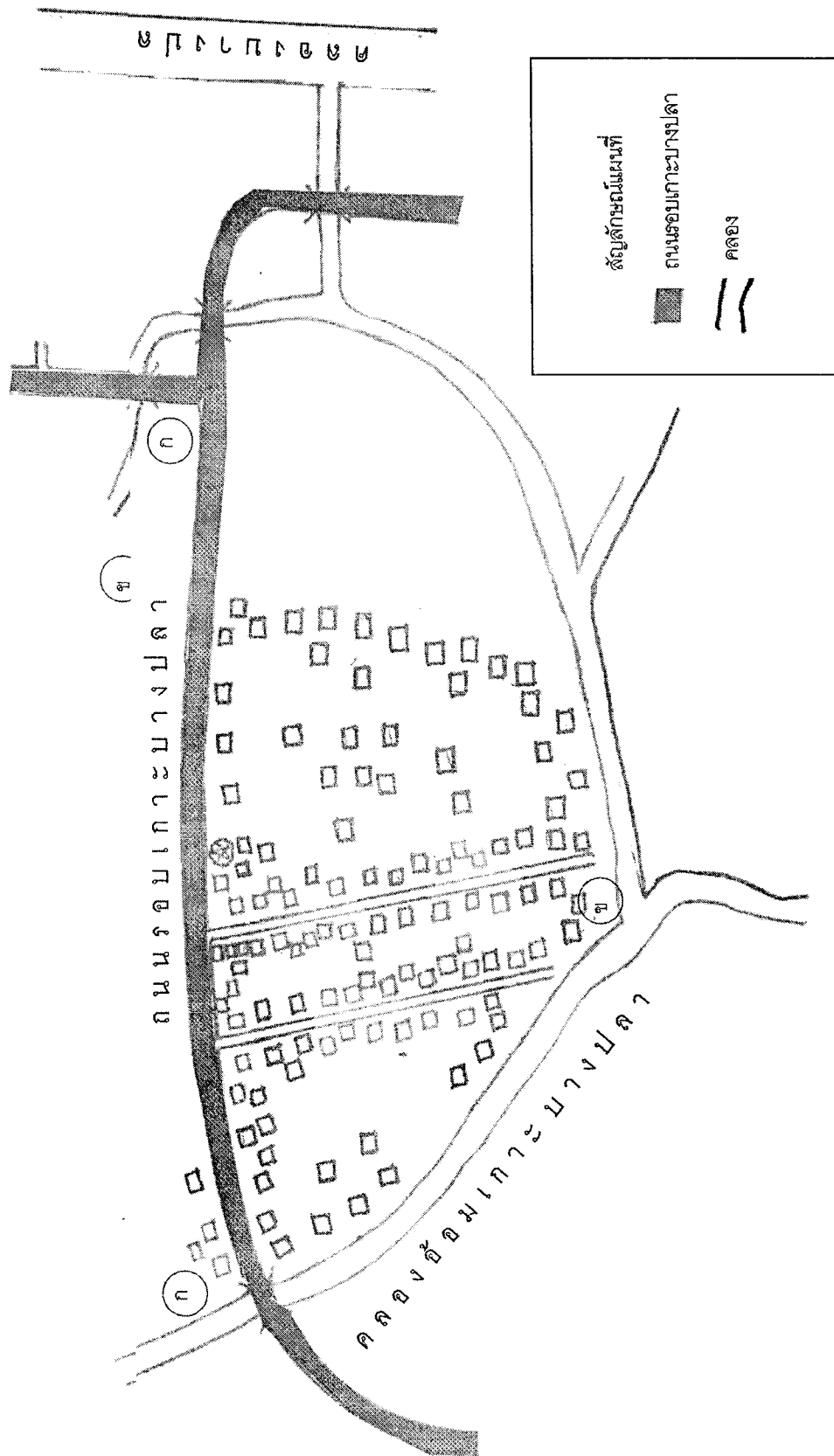
³สุบิน โพธิประสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เมื่อ 15 ตุลาคม 2541.

ขณะเดียวกันเหตุการณ์ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนบางปลาเนื่องจากการอพยพของผู้คนจากถิ่นอื่นที่มาหลบภัยสงครามที่ชุมชนบางปลา กลุ่มบุคคลเหล่านี้บางคนซึ่งตั้งใจจะหลบภัยสงครามชั่วคราวกลายเป็นการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร เช่นแม่-ครูจิบ รุ่งไพโรจน์ เป็นละครชาตรีที่หนีภัยสงครามมาอยู่ที่ตำบลบางปลาแล้วตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างถาวร จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นกระทบต่อการทำมาหากินของชาวบางปลา โดยเฉพาะในคลองซึ่งเคยมีปลาเป็นจำนวนมากมาย กลับลดน้อยลงไม่พอเพียงกับจำนวนผู้ที่อาศัยอยู่ ทำให้ชาวบางปลาบางคนซึ่งมีที่ดินเป็นของตนเองขุดบ่อเพาะเลี้ยงปลาไว้เป็นอาหารและส่งขายตลาด โดยเฉพาะการเลี้ยงปลาสด แต่การตัดฟันแสมยังคงเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้ชาวบางปลา สำหรับพื้นที่บางส่วนของลำน้ำที่บางปลาได้อาศัยให้เช่าทำนา ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบางโลง บางเสาธง และจะเข้ามาเช่าทำนา

ด้านการคมนาคม ชาวบางปลายังอาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ลำคลองและเรือยังเป็นที่ยึดเหนี่ยว ส่วนทางถนนยังไม่ค่อยมีคนใช้เนื่องจากการเดินทางโดยเรือสะดวกกว่า ต่อมาปี พ.ศ. 2497¹ มีเรือแท็กซี่บริการรับส่ง โดยวิ่งบริการเฉพาะสายนอก คือสายบางบ่อถึงบางโลง ซึ่งเป็นกิจการของคนในตระกูลเทศศิริ คลองยังมีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมาก และได้มีการขุดคลองสายตรงขึ้นใหม่ ชื่อ คลองลัดบางปลา ทำให้การติดต่อระหว่างภายในชุมชนและภายนอกง่ายขึ้น ทำให้คลองบางปลาเดิมซึ่งเป็นคลองที่คดเคี้ยวทำให้เสียเวลาในการเดินทางนานมาก กลายเป็นคลองขนาดเล็กและลดความสำคัญไปในที่สุด

พ.ศ. 2514 มีการสร้างถนนลูกรังเข้าสู่ตำบลบางปลา การที่มีถนนเข้าสู่หมู่บ้านนี้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เริ่มจากการที่ชาวบ้านเลือกเส้นทางใหม่ในการสัญจร โดยหันมาใช้ถนนกันมากขึ้น เพราะสะดวกและรวดเร็ว คลองต่าง ๆ ในตำบลบางปลาเช่นคลองบางปลาเริ่มลดความสำคัญ และเลิกใช้ไปในที่สุด ด้านการประกอบอาชีพ เมื่อมีถนนตัดผ่านทำให้เกิดการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมน้อยใหญ่ จังหวัดสมุทรปราการกลายเป็นจังหวัดที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จะเห็นว่ามีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมายในทุก ๆ อำเภอ จนเป็นจังหวัดที่ได้ชื่อว่ามีโรงงานอุตสาหกรรมมากเป็นอันดับสองรองจากกรุงเทพมหานคร การขยายตัวทางเศรษฐกิจทำให้ตัวเมืองสมุทรปราการขยายออกไป พร้อมทั้งมีผู้คนจากท้องถิ่นอื่นอพยพเข้า

¹สุบิน โพธิประสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา เมื่อ 15 ต.ค. 2541.

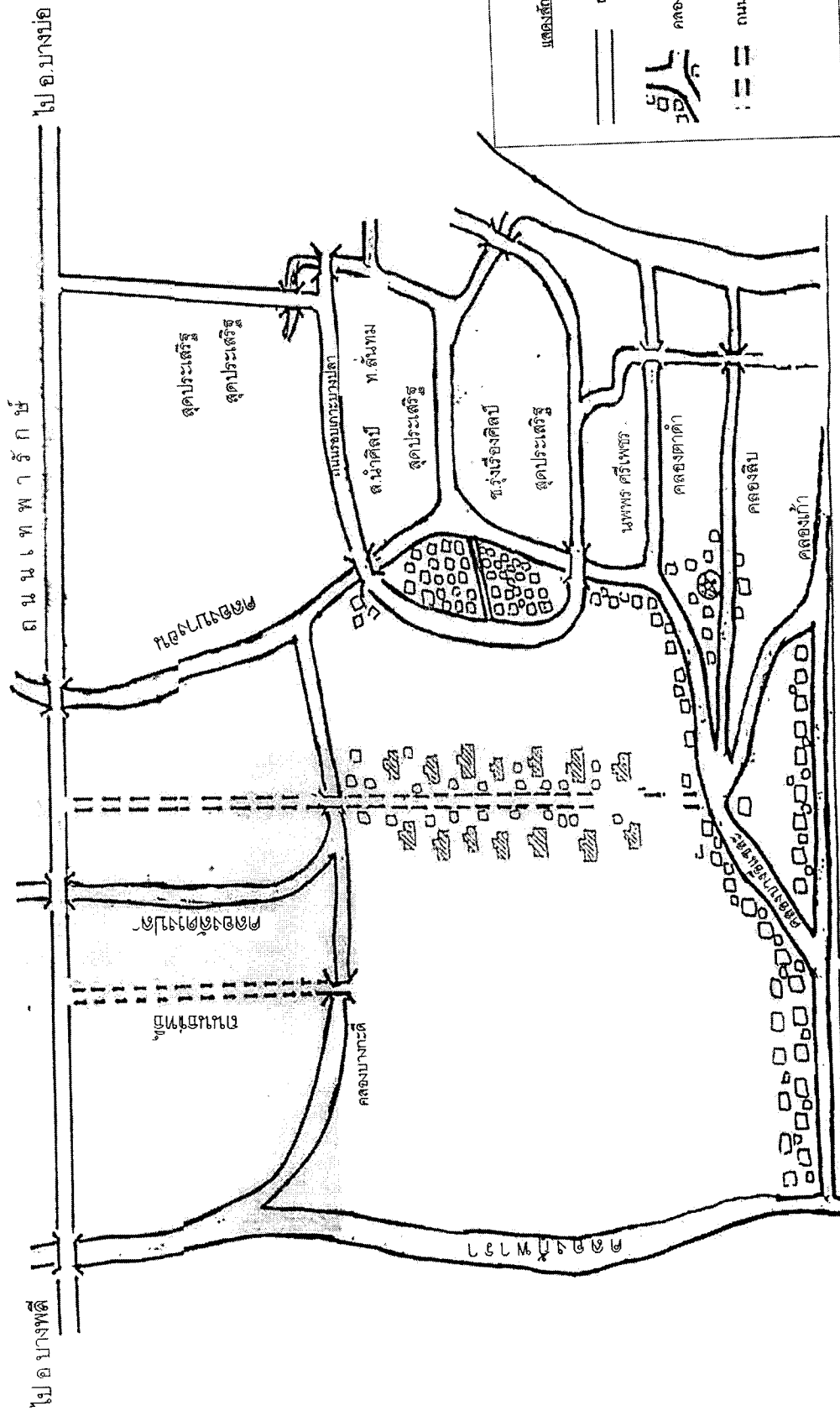
ภาพประกอบ 4 แผนที่แสดงบ้านพัฒนา หมู่ที่ 1 ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จ.สมุทรปราการ
ที่มา : พลังวิทย์ ประพัฒน์ทอง ดัดแปลงจากกรมแผนที่ทหาร

มาตั้งหลักแหล่งทำงานโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการเป็นจำนวนมากรวมทั้งตำบลบางปลาซึ่งปัจจุบันพบว่ามียโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จำนวน 114 แห่ง และโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก จำนวน 14 แห่ง¹ แรงผลักดันจากภายนอกทำให้ชาวบางปลารุ่นใหม่ละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมและประมงซึ่งทำมาแต่เดิม หันมาประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ

สรุปได้ว่าชุมชนบางปลานับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงหลายประการ อาทิ การเปลี่ยนชื่อของชุมชน การเพิ่มจำนวนประชากร การขุดคลองตัดบางปลารวมถึงการเจริญเติบโตของโรงงานอุตสาหกรรมน้อยใหญ่จำนวนมาก ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีทั้งเป็นผลดีและผลเสียต่อชาวบางปลา แต่ด้านวัฒนธรรมดนตรีไทยและละครชาตรีในชุมชนตำบลบางปลากลับมีความเจริญเติบโตและแตกแขนงเป็นคณะต่าง ๆ มากมายได้แก่

1. คณะนายสุบิน ฟักทอง
2. คณะนายเล็ก คำทองสุข
3. คณะนายชื่น สามเสน
4. คณะนายเหลียง มาเมือง
5. คณะนายเกรียงไกร ภิษฐานนท์
6. คณะนายประภาส ศรีเพชร
7. คณะนพพร ศรีเพชร
8. คณะ ป. เพชรมณีโชติ
9. คณะ ท. ถิ่นทม
10. คณะครูหมก
11. คณะจิงโจ้
12. คณะสุคประเสริฐ

¹สำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา.(2540). องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.

ภาพประกอบ 5 แผนที่แสดงบ้านคลองบางปลาหมู่ที่ 3 ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จ.สมุทรปราการ
ที่มา : พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง ดัดแปลงจากกรมแผนที่ทหาร

คณะดนตรีไทยดังกล่าว ดำรงรวมตัวกันสืบทอดศิลปการดนตรีไทยภายในครอบครัว ต่อเนื่องกันมาโดยตลอด ตั้งแต่คนรุ่นชวตคตทอมาถึงรุ่นลูก หลาน เหล่น ในปัจจุบันกิจกรรม ดนตรีไทยรับช่วงต่อกันมาในตระกูล

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าด้านดนตรีไทยในชุมชนบางปลาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พบว่า คณะ ดนตรีไทยจากชุมชนนี้เสาะหา “ครู” ดนตรีไทยที่มีฝีมือจากข้างนอกมาต่อเพลงให้แก่ชาวชุมชน บางปลาเท่าที่ค้นคว้าข้อมูลผู้วิจัยพบว่ามี ครูพิม เป็นชาวจังหวัดจันทบุรี เข้ามาต่อเพลงให้ ชาวบางปลาระยะหนึ่ง คนที่สองคือ ครูสุศ คำทองสุข ซึ่งเป็นญาติกับนายเล็ก คำทองสุข ได้โศ คณะปีพาทย์ คณะหนึ่งในบางปลา ครูสุศเป็นนักดนตรีปีพาทย์จัดอยู่ในชั้นมีฝีมือดีคนหนึ่ง นัก ดนตรีชาวบางปลารู้จักกันดี ดังคำบอกเล่าของนายอำพล พูลมา นักดนตรีไทยชาวบางปลาผู้หนึ่ง กล่าวว่า “ตาสุศเป็นคนทีเก่งมากในบางปลาฝีมือดี ครั้งหนึ่งครูเผือดได้โศคณะดนตรีไทยจาก กรุงเทพฯ ได้มาขอให้ไปประจำกับวงของเขา แต่ตาสุศก็ไม่ไป...”¹ ครูดนตรีไทยคนที่สาม คือ ครูบุญมี เฟ่งศรี เป็นชาวหลวงแพ่ง จังหวัดฉะเชิงเทรา และเคยเป็นมือฆ้องวงประจำวงปีพาทย์ ของครูจำลอง ราชวัตร ครูบุญมี เฟ่งศรีเข้ามาสอนดนตรีที่ตำบลบางปลา เนื่องจากในสมัยที่นิยม บรรเลงดนตรีปีพาทย์มอญ นายเล็ก คำทองสุขได้สร้างเครื่องปีพาทย์มอญไว้ประจำคณะ นับว่าเป็น คณะแรกในตำบลบางปลา แต่สมัยนั้นนักดนตรีชาวบางปลาซึ่งเคยฝึกบรรเลงแต่เครื่องดนตรีปี พาทย์ไทยเท่านั้น นายเล็ก คำทองสุขจึงไปหาครูที่เชี่ยวชาญด้านปีพาทย์มาสอน ครูบุญมี หรือ “ครูมี” ขณะนั้นอายุประมาณ 60 ปี แต่ยังเป็นโสดจึงได้เข้ามาพักอาศัยและสอนปีพาทย์มอญที่บ้าน นายเล็ก ในระยะแรกมีนักดนตรีไทยชาวบางปลาสมัครเป็นศิษย์จำนวนมาก สมัยนั้นผู้เรียนจะ ต้องเสียค่ายกครูคนละ 6 สลึง และใช้สถานที่บ้านครูเล็กต่อเพลง ศิษย์รุ่นแรก ๆ ของครูมี ได้แก่ นายนิวัฒน์ มั่นทอง นายชื่น สามเสน นายสำเนา เปรมปริศา นายสงบ ทองเทศ นายสุบิน พิก ทอง และนายประพาส ศรีเพชร ซึ่งต่อมาบุคคลเหล่านี้ต่างก็เป็นเจ้าของคณะดนตรีไทยซึ่งเป็นที่รู้ จักในอำเภอบางพลี และละแวกใกล้เคียง ต่อมาศิษย์จำนวน 3 คน คือ นายชื่น สามเสน นายสำเนา เปรมปริศาและนายประพาส ศรีเพชร ได้รับมอบจากครูบุญมี ให้เป็นผู้สืบทอดอ่านโองการในพิธี ไหว้ครูดนตรีไทยสืบมา

¹อำพล พูลมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 29 ต.ค. 2541.

ครูบุญมีได้ตั้งถิ่นฐานอยู่กับครอบครัวที่ตำบลบางปลาจนกระทั่งอายุประมาณ 70 ปี จึงย้ายไปอยู่กับบุตรที่อื่นแต่ภายหลังจากที่ครูบุญมี เพ็งศรีสิ้นชีวิตแล้ว บรรดาลูกศิษย์รุ่นแรกๆ ได้ขออัฐิส่วนหนึ่งจากญาติของครูบุญมี มาบรรจุที่วัดบางปลา จัดการทำบุญให้ 7 วัน 7 คืน และจัดสืบนื่องมาเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้นบรรดาลูกศิษย์ยังได้เรียวยารเงินโดยกำหนดว่าลูกศิษย์ที่เป็นได้โศกณะให้บริจาคเงินคนละ 1,000 บาท ส่วนผู้ที่ไม่ได้เป็นได้โศกณะบริจาคคนละ 500 บาท สมทบทุนเพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนครูบุญมี เพ็งศรี ขึ้น โดยเงินจำนวนนี้จะนำมาใช้จ่ายในการทำบุญอัฐิส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งจะได้นำไปฝากธนาคาร เพื่อนำดอกเบี้ยบริจาคให้โรงเรียนนำไปทำนุบำรุงกิจกรรมคนตรีไทย ดังนั้นแม้ว่าครูบุญมี เพ็งศรีจะถึงแก่กรรมไปแล้ว แต่ความสำคัญของครูบุญมี คอศิษย์ยังคงมีอยู่ ตลอดจนความรักและความตระหนักในคุณค่าของคนตรีไทยของชาวบางปลาทำให้การสืบทอดวัฒนธรรมคนตรีไทยในชุมชนถ่ายทอดสืบเนื่องต่อมา ปัจจุบันมีคณะคนตรีไทยในชุมชนบางปลาเพิ่มมากขึ้นหลายคณะ โดยลูกศิษย์ต่างก็แยกย้ายไปจัดตั้งคณะของตนเองทั้งวงปี่พาทย์ไทย ปี่พาทย์มอญ และปี่พาทย์นางหงส์ รับบรรเลงงานพิธีกรรมทั่วไป รวมถึงการบรรเลงปี่พาทย์ชาตรีประกอบการแสดงละครชาตรี และการรำกั๊บนต่าง ๆ ด้วย

ด้านละครชาตรีเจริญเติบโตขึ้นเช่นเดียวกับคนตรีไทย ละครชาตรีชุมชนบางปลา มีการสืบทอดกันมายาวนาน มีครูละครเข้ามาสอนหลายคน เช่น ครูวัน พูนซ, ครูเผื่อน พจน์อาจ, ครูเลียบ (ไม่ทราบนามสกุล) และครูจิบ รุ่งไพโรจน์¹ แต่เดิมกลุ่มละครชาตรีในบางปลาส่วนใหญ่เป็นศิษย์ของครูวัน ที่อยู่บางเพ็ญไกล่ ๆ กับบางปลา แต่ครั้งหนึ่งคณะของครูวันขาดตัวแสดงละคร จึงได้ไปหาครูจิบ รุ่งไพโรจน์ ซึ่งเป็นละครจากเพชรบุรีมาช่วยแสดง ครูวันเห็นว่าครูจิบ เป็นละครที่มีฝีมือจึงได้ชวนให้มาสอนละครชาตรีแก่ชาวบางปลา ครูจิบ รุ่งไพโรจน์มีใบรับรองจากกรมศิลปากร² ครูจิบ รุ่งไพโรจน์หรือแม่ครูจิบ ได้สอนละครชาตรีที่ตำบลบางปลาจนถือได้ว่าเป็น

¹แต่เดิมผู้แสดงละครชาตรีเป็นชายล้วนมีเพียง 3 คน ได้แก่ นายโรง ซึ่งแสดงเป็นตัวพระ อีก 2 คน คือ ตัวนางและตัวจำเວว ซึ่งแสดงเป็นตลกและตัวเบ็ดเตล็ดต่างๆ ตามเนื้อเรื่อง ต่อมาในสมัยหลังละครชาตรีเพิ่มผู้แสดงให้มากขึ้น และให้ผู้หญิงแสดงประสมโรงด้วย

²วิมาดา ศรีพงศ์. (2537). สันนิษฐานว่าเป็นใบสำคัญเทียบเท่าจากกรมศิลปากร ซึ่งผู้ที่ไม่มียกเอกสารดังกล่าวไม่มีสิทธิบรรเลงได้ ข้อบังคับนี้กำหนดขึ้น เมื่อจอมพลแปลก พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2481 กำหนด ให้นักคนตรีไทยเอกชนทั้งหมดทั่วประเทศที่บรรเลงเป็นอาชีพต้องมีประกาศนียบัตรรับรองความเป็นศิลปิน. พัฒนาการปี่พาทย์สมัยรัตนโกสินทร์, “เพลงคนตรี.” 1(4):96.

ผู้นำคนสำคัญด้านละครชาตรีในตำบลบางปลา จนกระทั่งละครชาตรีเสื่อมความนิยมลงในระหว่าง พ.ศ. 2481-พ.ศ. 2487 เนื่องจากสาเหตุรัฐนิยม คือ ผู้นำประเทศบอกว่าการเล่นละครชาตรีแบบนั่งล้อมวง ไม่มีฉาก มีแท่นอย่างเดียว และเล่นบนพื้นดินนั้นไม่สุภาพ ละครชาตรีจึงปรับปรุงให้มีฉากบังกันออกจากตา นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ละครชาตรีที่ชุมชนบางปลาแม้จะประสบอุปสรรคหลายครั้ง แต่ส่วนใหญ่ยังคงยืนหยัดสืบทอดศิลปวัฒนธรรมจนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ.2510 แม่ครูจิบรุ่งไฟโรจน์ แม่ครูละครคนสำคัญของชุมชนบางปลาได้ถึงแก่กรรม บรรดาลูกศิษย์ไปรับศพมาจากกรุงเทพฯ และจัดงานฌาปนกิจให้ที่วัดราษฎร์บูรณะ (วัดบางปลา) ซึ่งในงานครั้งนั้นเฉพาะลูกศิษย์ละครชาตรีชาวบางปลาของแม่ครูจิบ ได้มาร่วมพิธีศพมากกว่า 300 คน และอัฐิของแม่ครูได้บรรจุอยู่ที่วัดราษฎร์บูรณะ¹

บุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งซึ่งแม่จะมีได้เป็นครูคนตรีไทยหรือครูละครชาตรี แต่เป็นชาวตำบลบางปลาที่มีชื่อเสียงในวงการการ์ตูนไทย ในนามของ พ.บางพลี หรือนายพิศุล ทองน้อย ซึ่งเป็นนักเขียนการ์ตูนไทยที่แสดงความคิดเห็นผ่านตัวละครสะท้อนสังคม ผลงานของ พ.บางพลีมีมากมาย อาทิ นวนิยายเรื่องวีรบุรุษลูกขี้ไก่ บัวหลวง บ้านเก่าร้าง หรือจะเป็นแนวการ์ตูนเบาสมองชุดสามเกลอผจญภัย อัสวินสายฟ้าหรือหนังสือการ์ตูนสำหรับครอบครัวยุคคุณหนูเด็กดี หนูร้อยซึ้ง เจ้าตูบจอมขี้เกียจ เป็นต้น ชีวิตและผลงานของ พ. บางพลี ได้ฝากไว้กับผลงานการเขียนการ์ตูนของเขาเรื่องแล้วเรื่องเล่า จนกระทั่งผลงานการ์ตูนเรื่องสุดท้ายของเขา คือน้องศรีธนชัยกับอัสพทาสรณง จากนั้น พ.บางพลี สุขภาพทรุดโทรมทำให้ ชื่อ พ.บางพลีหายไปจากวงการและเสียชีวิตในวันศุกร์ที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2535 ณ บ้านในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ²

การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนบางปลา ทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน แต่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคนตรีไทยและละครชาตรียังคงไปมีความสำคัญ แสดงให้เห็นว่าคนตรีไทยในชุมชนบางปลามีการพัฒนาควบคู่ไปกับชุมชน ถือว่าชุมชนบางปลา มีทุนทางวัฒนธรรมที่ คือคนตรีไทย ซึ่งช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดังจะกล่าวถึงในบทต่อไป

¹พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง.(2540 กรกฎาคม-ธันวาคม). “รายงานการสำรวจวัฒนธรรมชุมชนบางปลา,” มฉก. วิชาการ. 1 (2):12.

²วรวิษณุ เวชุนุเคราะห์. (2541). “ชีวิตและงานของ พ.บางพลี,” ในโครงการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

บทที่ 4

ดนตรีไทยคณะสุตประเสริฐ

ชุมชนบางปลาเป็นชุมชนดนตรีไทยที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่รากฐานของคณะสุตประเสริฐ ซึ่งเป็นคณะดนตรีไทย และละครชาตรีเอกชนที่เก่าแก่ และมีชื่อเสียงในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สามารถสืบประวัติความเป็นมาสืบเนื่องมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงชั้นหลาน โดยเริ่มจาก

ยุคนายเพชร ศรีเพชร ซึ่งเป็นบรรพบุรุษชั้นแรกที่ได้จัดตั้งคณะดนตรีไทยและสำนักดนตรีปี่พาทย์ในตำบลบางปลา ซึ่งยุคนี้เป็นยุคของการเริ่มต้นของการเป็นคณะดนตรีเอกชนที่รับบรรเลงดนตรีไทย ในงานพิธีกรรมและมหรสพต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ได้รับลูกศิษย์ดนตรีไทย กิณนอนประจำคณะ จนกระทั่งนายเพชร ศรีเพชร หัวหน้าคณะถึงแก่กรรม คณะดนตรีจึงได้ตกเป็นของบุตรสาวคือนางพุด และนายซิด ศรีอ่อน บุตรเขย

ยุคนายซิดและนางพุด เป็นยุคของการเจริญเติบโต มีการขยายกิจการคณะโดยเพิ่มคณะละครชาตรี และปี่พาทย์มอญเข้าไปด้วย และดำเนินการเป็นคณะดนตรีไทยและละครชาตรีเอกชนอย่างเต็มตัว ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อคณะเป็น “คณะบุญเชิดร่วมศิริ” สถานภาพของคนในยุคนี้ นับว่าเจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว เป็นคณะที่มีจำนวนสมาชิกมากและมีกิจการครอบคลุมในหลายด้าน นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้สมาชิกได้รับความรู้ทั้งทางด้านปี่พาทย์ไทย ปี่พาทย์มอญ และละครชาตรี จากบุคลากรในคณะและแสวงหาความรู้จากผู้มีฝีมือคณะอื่นๆ การพัฒนาในหลายด้านนี้ ทำให้ขนาดของคณะใหญ่ขึ้น และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในตำบลบางปลาและละแวกใกล้เคียง เมื่อนายซิดและนางพุดอยู่ในวัยชราจึงมอบกิจการคณะให้กับนายบุญเชิด บุตรชายและนางประเสริฐ ศรีอ่อน ผู้เป็นสะใภ้รับช่วงแทน

ยุคนายบุญเชิด ศรีอ่อน เป็นยุคที่ยังคงรักษาสภาพเดิมไว้ คือเป็นคณะดนตรีไทยเอกชน และเป็นสำนักดนตรีปี่พาทย์ แต่ภายหลังได้เกิดเหตุการณ์และปัญหาบางประการในคณะ สมาชิกส่วนหนึ่งจึงแยกตัวไปจัดตั้งคณะใหม่ จำนวนสมาชิกในคณะบุญเชิดร่วมศิริ จึงลดลง ทำให้เกิดผลกระทบในการรับงานของคณะ ได้โผได้แก้ไขปัญหาด้วยการนำนักแสดงและนักดนตรีจากที่อื่นมาร่วมกับคณะของตน ซึ่งทำให้สามารถผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ดี ภายหลังจากการแยกตัวของสมาชิกแล้ว คณะบุญเชิดร่วมศิริ ได้เปลี่ยนชื่อคณะใหม่ ชื่อว่า “คณะสุตประเสริฐ” และใช้ชื่อนี้ตลอดมาจนกระทั่งนายบุญเชิด ถึงแก่กรรม กิจการของคณะจึงได้ตกเป็นของบุตรชายคนโต คือนายสุชาติ ศรีอ่อน ซึ่งได้ร่วมบริหารคณะกับน้อง ๆ อีก 3 คน จนกิจการเจริญก้าวหน้า

ปัจจุบันคณะสุคประเสริฐได้กลายเป็นคณะคนตรีไทยใหญ่คณะหนึ่งในตำบลบางปลา ในบทนี้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้จากการสัมภาษณ์บุคคลในคณะสุคประเสริฐ และผู้อาวุโสในตำบลบางปลา โดยผู้วิจัยนำมาพรรณนาวิเคราะห์ ดังนี้

* 4.1 ภูมิหลังทางดนตรีไทยของคณะสุคประเสริฐ

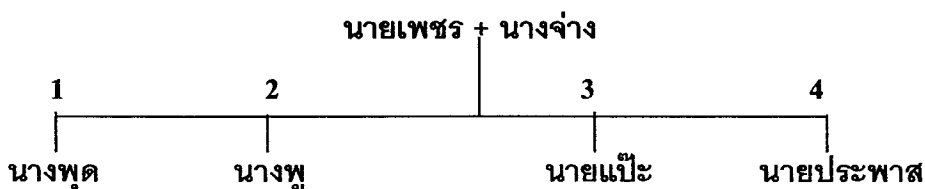
ภูมิหลังของคณะสุคประเสริฐสืบเนื่องมาจากคณะคนตรีไทยนายเพชร ศรีเพชร ซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกจัดอยู่ในบรรพบุรุษชั้นแรก ที่ได้ริเริ่มดำเนินธุรกิจเป็นคณะคนตรีไทยเอกชน และจัดตั้งสำนักคนตรีไพฑูริย์ไทยในตำบลบางปลา ซึ่งกิจการนี้ต่อมาเจริญเติบโต เป็นวิชาชีพหลัก ที่สืบทอดรับช่วงกันมาในชั้นลูก ชั้นหลานหลายยุค จนกระทั่งพัฒนากลายมาเป็นคณะสุคประเสริฐ ในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลง และสืบทอดของคนตรีไทยคณะนี้ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ยุค โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนหัวหน้าผู้ควบคุมที่รับช่วงสืบทอดเกี่ยวกับการดูแลกิจการภายในคณะเป็นเกณฑ์ ได้แก่

4.1.1 ยุคนายเพชร ศรีเพชร

นายเพชร ศรีเพชร เป็นนักคนตรีไทย ชาวจังหวัดนครราชสีมาที่ได้เข้ามาอาศัยและจัดตั้งสำนักคนตรีไพฑูริย์ในตำบลบางปลา ประมาณก่อนสงครามโลก ครั้งที่ 2 ต่อมาได้สมรสกับนางจ่าง เนตรจันทร์ ซึ่งเป็นชาวตำบลบางปลา และมีบุตรธิดาด้วยกัน 4 คน คนโตเป็นหญิงชื่อ พุด เป็นนักคนตรีไพฑูริย์หญิงที่มีความจำดี และมีฝีมือลายมือเชิงคนตรีไทยชั้นดีคนหนึ่ง สามารถบรรเลงเครื่องคนตรีไพฑูริย์ได้ทุกชนิดยกเว้นเครื่องเป่า ส่วนคนที่สองเป็นหญิงชื่อ พู เป็นนักคนตรีไทยเช่นกัน คนที่สามเป็นชายชื่อ แป๊ะ พิกการเป็นใบ้และหูหนวกตั้งแต่เกิด แต่สามารถบรรเลงเครื่องประกอบจังหวะได้ คนสุดท้ายเป็นชายชื่อประพาส เป็นนักคนตรีซึ่งสามารถบรรเลงเครื่องคนตรีได้หลายชนิดเช่นกัน

แผนภูมิที่ 1
แสดงสาแหรกตระกูลรุ่นที่ 1

ต่อมาบุตรธิดาทั้ง 3 ของนายเพชร ศรีเพชร ได้สมรสและแยกไปมีครอบครัว โดยนางพุด บุตรสาวคนโตสมรสกับนายชิต ศรีอ่อน ซึ่งเป็นลูกศิษย์คนครีไทยคนหนึ่งของนายเพชร ส่วนนางพู่สมรสกับนายไต่ะ พูลมา ลูกศิษย์คนครีไทยของนายเพชรเช่นกัน และนายประพาส ศรีเพชรสมรสกับนางไสว ชาวบางน้ำจืดและเป็นสะใภ้ซึ่งไม่มีความรู้ทั้งทางด้านคนครีไทยหรือละครชาตรี สำหรับนายแป๊ะ ถึงแก่กรรมเมื่อยังหนุ่ม

นายเพชร ศรีเพชร แม้ว่าพื้นเพจะไม่ใช่เป็นชาวบางปลา แต่เป็นนักคนครีไทยที่มีฝีมือคนหนึ่งและมีความสามารถในการเจรจาสามารถจัดตั้งคณะคนครีไทยเอกชนรับบรรเลงในงานพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้บ้านพักของนายเพชรยังเป็นสำนักคนครีที่พาทย์ที่รับลูกศิษย์คนครีไทยชาวบางปลาไว้เป็นสมาชิกกินนอน พร้อมทั้งถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านคนครีไทยไว้ประจำคณะมากมาย ดังที่นายสุชาติ ศรีอ่อน หัวหน้าคณะชุดประเสริฐคนปัจจุบันได้เล่าว่า “ปู่ของผม (นายชิต ศรีอ่อน) ได้ฝากตัวเป็นศิษย์ชวดเพชร ขณะนั้นคณะของชวดเพชร เป็นคณะคนครีไทยเอกชนที่รับบรรเลงงานทั่วไป และรับลูกศิษย์มากินนอนประจำคณะจำนวนมาก ปู่ชิตได้ฝากตัวเข้าเป็นศิษย์เรียนน้องวง พร้อมกับติดตามคณะของชวดเพชรไปบรรเลงเสมอ...”¹

ยุคของนายเพชรนี้ จัดเป็นช่วงที่พยายามก่อสร้างคณะ ดังจะเห็นได้ว่าบุตรธิดาของนายเพชรทุกคนได้รับการฝึกฝนให้บรรเลงเครื่องคนครีไทยให้ได้แทบทุกชนิดรวมทั้งบุตรสาวคือนางพุดและนางพู่ ด้วย ลูกๆ ของนายเพชรแม้ว่าจะสมรสและแยกครอบครัวไปหมดแล้ว แต่ทุกคนก็มีได้แยกคณะออกไป ยังคงร่วมเป็นนักคนครีในคณะนายเพชร แม้ว่าในเวลาต่อมาภายหลังจากที่นายเพชรถึงแก่กรรมไปแล้ว และกิจการคณะคนครีไทยจะสืบทอดมาอยู่ที่บุตรเขย และบุตรสาว

¹สุชาติ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 15 ตุลาคม 2541.

คือ นายซิดและนางพุด ศรีอ่อน แต่พี่น้องยังคงร่วมอยู่ในวงดนตรีคณะเดิม ทั้งนี้เนื่องจาก นางพุด ศรีอ่อน พี่สาวคนโตแม้ว่าจะเป็นผู้หญิงแต่มีความเข้มแข็ง ขยันหมั่นเพียร และได้รับการฝึกฝนให้บรรเลงเครื่องดนตรีปี่พาทย์ได้แทบทุกชนิด ประกอบกับเป็นผู้ที่มีสติปัญญาในการจดจำเพลงได้ดี จึงได้รับการ “ต่อเพลง” มากกว่า พี่น้องคนอื่นๆ นับถือว่าเป็นผู้มีฝีมือในเชิงดนตรีปี่พาทย์คนหนึ่ง และมีประสบการณ์ในการบริหารกิจการคณะดนตรีไทยของนายเพชร ศรีเพชร ผู้เป็นบิดาด้วย ส่วนนายประพาส ศรีเพชร บุตรชายถึงแม้จะเป็นคนศรีไทย แต่ก็เป็่นนักดนตรีที่มีความเชี่ยวชาญและถนัดเครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนังมากกว่าเครื่องดนตรีประเภทเครื่องทำทอง เช่น ระนาดเอก และฆ้องวงใหญ่ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้กิจการคณะดนตรีปี่พาทย์ของนายเพชร ศรีเพชร ตกมาอยู่ในความดูแลของครอบครัวศรีอ่อน ส่วนครอบครัวของนายโต๊ะ และนางพู พูลมา และครอบครัวของนายประพาส และนางไสว ศรีเพชร ยังคงเป็นสมาชิกคนศรีไทย คณะของนายซิดและนางพุด ศรีอ่อน

จึงสรุปได้ว่ายุคนายเพชร ศรีเพชร เป็นยุคของการวางรากฐานในการสร้างคณะคนศรีไทย ในยุคนี้มีการสร้างสมลูกศิษย์ซึ่งเป็นสมาชิกในคณะ รวมถึงการสั่งสมประสบการณ์ และการบริหารกิจการของคณะ ซึ่งเป็นรากฐานที่จะพัฒนาให้คณะเจริญเติบโตและเข้มแข็งต่อไป

4.1.2 ยุคนายซิดและนางพุด ศรีอ่อน

เมื่อกิจการคนศรีปี่พาทย์ถูกเปลี่ยนมาอยู่ในครอบครัวศรีอ่อน ซึ่งมีนายซิดและนางพุด เป็นผู้ดูแลกิจการ ชาวบ้านทั่วไปจึงเรียกขานคณะคนศรีนี้ว่า “คณะตาซิด” หรือ “คณะยายพุด” ซึ่งต่อมาได้ขยายกิจการออกไปอีกคือ นอกจากจะรับบรรเลงปี่พาทย์ไทยในงานพิธีต่าง ๆ แล้ว ยังจัดตั้งคณะละครชาตรีประจำคณะของตนด้วย และดำเนินกิจการอย่างครบวงจร คือมีทั้งคนศรีปี่พาทย์ไทยและละครชาตรี ซึ่งสถานภาพของนายซิดนอกจากจะเป็นได้โผคณะแล้วยังได้รับเลือกให้เป็น ผู้ใหญ่บ้านด้วย นายซิดและนางพุดมีบุตรธิดารวมทั้งสิ้น 10 คน ได้แก่

แผนภูมิที่ 2
สาแทรกตระกูลรุ่นที่ 2

นายชิด + นางพุด		
1. นายบุญเชิด	ศรีอ่อน	(ปีพาทย์)
2. นายบุญโชติ	ศรีอ่อน	(ปีพาทย์)
3. นายบุญชู	ศรีอ่อน	(ปีพาทย์)
4. นางละเอียด	ศรีอ่อน	(ปีพาทย์)
5. นายบุญชอบ	ศรีอ่อน	(ละคร)
6. นางบุญซ้อ	ศรีอ่อน	(ละคร)
7. นายสะอาด	ศรีอ่อน	(ปีพาทย์และละคร)
8. นางละอ	ศรีอ่อน	(ละคร)
9. นางสาวองค์	ศรีอ่อน	(ละคร)
40. นางบังเอิญ	ศรีอ่อน	(ปีพาทย์)

บุตรและธิดาทั้ง 10 คนล้วนแต่ได้รับการฝึกฝนวิชาชีพไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่งไม่ว่าจะเป็นคนตรีไทยหรือละครชาตรี และบางคนมีความสามารถทั้งทางด้านคนตรีและละคร เพื่อประสงค์ คือ

1. สืบทอดวิชาชีพคนตรีปีพาทย์ของตระกูล
2. เป็นกำลังในการประกอบอาชีพคณะคนตรีไทย

เมื่อได้ขยายกิจการของคณะครอบคลุมทั้งทางด้านคนตรีปีพาทย์ไทยและละครชาตรี เอกชนอย่างเต็มตัวแล้ว นายชิดและนางพุด จึงได้เปลี่ยนชื่อคณะใหม่ให้เหมาะสม เนื่องจากชื่อเดิมเป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกขานกันตามนามของผู้เป็นเจ้าของคณะ ชื่อคณะใหม่นี้ตั้งตามชื่อของบุตรชายคนแรกคือ นายบุญเชิด และเพื่อความเป็นสิริมงคลจึงเดิมคำว่า “ร่วมศิริ” ดังนั้นชื่อคณะอย่างเป็นทางการ คือ “คณะบุญเชิดร่วมศิริ” เนื่องจากตระกูลศรีอ่อนเป็นคนตรีไทยในชั้นมีอาชีพคณะหนึ่งในชุมชนบางปลา การบรรเลงคนตรีปีพาทย์จึงถือว่าเป็นวิชาชีพที่สำคัญยิ่งสำหรับทำมาหากิน ดังนั้นบุตรหลานในตระกูลทุกคนจึงได้รับการปลูกฝังให้ทุ่มเทเอาใจใส่กับการเรียนคนตรีปีพาทย์ ซึ่งเป็นคนตรีประเภทที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการเรียนรู้ ฝึกฝน และสั่งสมประสบการณ์อย่างมาก เพื่อให้มีความชำนาญในเครื่องดนตรีทุกประเภท ดังนั้นบุตรหลาน

ในตระกูลจึงได้รับฝึกหัดดนตรีไทย ตั้งแต่อาขุณ้อย เพราะมือไม่ยังอ่อนและสมองก็พร้อมที่จะจดจำ เพลงต่าง ๆ ได้โดยง่ายและมีระยะเวลาฝึกฝนได้นาน การสืบทอดวิชาดนตรีปี่พาทย์ไทย ในตระกูลศรีอ่อน ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลจากความทรงจำของนายสุชาติ ศรีอ่อน และนายอำพล พูลมา พบว่านางพุด ศรีอ่อน เป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการวางรากฐานและปลูกฝังวิชาดนตรีไทยแก่บุตร หลาน ดังคำบอกเล่าของนายสุชาติ ศรีอ่อน ได้กล่าวว่า “พ่อของผม คือพ่อบุญเชิด กับพวกอาของผม เริ่มแรกเขาก็เรียนดนตรีไทยกับย่าพุดกันทุกคน เพราะย่าพุดนั้นบรรเลงเครื่องดนตรีเป็นหมดและได้เพลงมากนอกจากนั้นยังเป็นคนที่เข้มงวดมากด้วย...”¹

บ้านของนางพุดเปรียบเสมือนศูนย์กลางของคณะดนตรีไทยบุญเชิดร่วมศิริ เพราะในสมัยก่อน บ้านที่อาศัยซึ่งเป็นที่ตั้งของคณะดนตรีไทยด้วย จะมีลูกหลานรวมอยู่ประมาณยี่สิบกว่าคน นอกจากนี้ยังมีลูกศิษย์ที่เข้ามาต่อเพลงและเป็นสมาชิกในคณะสุดประเสริฐยี่สิบคน รวมทั้งคณะประมาณ 50 คน ลูกคนใดแต่งงานแล้วและแยกครอบครัวออกไปอยู่ที่ใหม่ ก็จะเลือกบริเวณที่สามารถเดินทางไปมาหาสู่ได้โดยสะดวก ลูกหลานแม้จะแยกครอบครัวไปแล้ว แต่ก็ยังเข้ามาปฏิบัติภารกิจประจำคือ การซ้อมเพลงที่บ้านของนางพุด การที่ต้องซ้อมเพลงทุกวันอย่างสม่ำเสมอนี้ นอกจากจะเป็นการฝึกปรือฝีมือและเพื่อไม่ให้ลืมเพลงแล้ว เมื่อถึงเวลาที่จะต้องไปบรรเลงในงานต่างๆ ก็สามารถไปได้ทันทีโดยไม่ต้องซ้อมเพลงอีก บรรยายกาศดังกล่าวของคณะบุญเชิดร่วมศิรินับว่าเติบโตท่ามกลางเสียงดนตรีปี่พาทย์ไทย เพราะได้ยินได้เห็นได้สัมผัสทุกวัน จึงทำให้เกิดความซึมซับ ดนตรีไทยเข้าไปโดยปริยาย

บรรดาลูกหลานของคณะบุญเชิดร่วมศิริคนใดถ้าหากยังไม่โตพอที่จะฝึกหัดบรรเลงเครื่องมือหลักได้ก็มักจะหัดบรรเลงจำพวกเครื่องประกอบจังหวะก่อน ได้แก่ ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง จากการฝึกให้เริ่มตีเครื่องประกอบจังหวะบ่อยครั้งจะเป็นการฝึกให้เด็กเข้าใจในอัตราจังหวะต่างๆ ของดนตรีไทย ทำให้เป็นคนแม่นยำจังหวะ เพราะการเรียนดนตรีไทยนั้นจังหวะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก หากผู้เรียนไม่เข้าใจก็จะตีเครื่องประกอบจังหวะไม่ได้ และมีผลทำให้ไม่สามารถร่วมวงบรรเลงดนตรีไทยกับคนอื่นๆ ได้เช่นกัน เมื่อเข้าใจและสามารถบรรเลงประกอบจังหวะได้อย่างถูกต้องแล้วเด็กจะสามารถจดจำทำนองเพลงต่างๆ เข้าไปด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมาก เมื่อถึงเวลาที่จะเรียนบรรเลงเครื่องมือหลัก นอกจากนี้ประสบการณ์ในการติดตามวงไปบรรเลงเครื่องประกอบจังหวะ จะทำให้เด็กเรียนรู้การบรรเลงได้เร็ว และสามารถจดจำเพลงได้ดี

¹สุชาติ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 15 ตุลาคม 2541.

ลูกหลานในตระกูลศรีอ่อน เมื่ออายุประมาณ 7-8 ขวบ เป็นต้นไป จะได้รับการฝึกหัดเครื่องเป่าพาทย์ที่ทำทำนองหลักจากนางพุด และก่อนที่จะเริ่มเรียนดนตรีไทยจะต้องทำพิธียกครู เพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ โดยผู้เรียนต้องเตรียมดอกไม้ รูป เทียน และเงินกำนัลจำนวน 6 สลึง นำมามอบให้นางพุด ศรีอ่อน การเรียนดนตรีเป่าพาทย์ในขั้นตอนนี้ เครื่องมือที่ฝึกเป็นอันดับแรกคือ “ฆ้องวงใหญ่” ซึ่งเป็นเครื่องทำทำนองหลักที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าระนาดเอก การเรียนฆ้องวงใหญ่จะเริ่มกันตั้งแต่วิธีการจับไม้ตีฆ้องให้ถูกต้อง ซึ่งนายสุชาติ ศรีอ่อนเล่าว่า “ข้าพุดเป็นคนละเอียด แม้กระทั่งการจับไม้ตีต้องคว่ำมือให้ถูกหลัก ห้ามหงายมือ ถ้าเห็นเข้าก็จะถูกเอาไม้ตีระนาดทุ้มตีข้อมือทันที...”¹ เมื่อจับไม้ตีฆ้องถูกต้องและคุ้นเคยกับเสียงของฆ้องวงใหญ่แล้ว ลำดับต่อไปจะถึงขั้น “ต่อเพลง” ซึ่งเพลงที่จะต้องต่อเป็นเพลงแรกคือ เพลงสาธุการ ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์พื้นฐานที่นักดนตรีไทยทุกคนจะต้องต่อได้ก่อนที่จะต่อเพลงอื่น และเนื่องจากเพลงสาธุการเป็นเพลงที่มีความยาว มีทำนองวากวนยากแก่การจำ ฉะนั้นข้าพุดจะพยายามต่อเพลงให้ทีละนิดๆ เพื่อให้จำได้แม่นยำ เมื่อต่อเพลงอื่นแล้ว จะได้ไม่ลืมเพลงเก่า นายสุชาติเล่าว่าเวลาซ้อมเพลงมักจะใช้เวลาเช้า คือตั้งแต่ 6 โมงเช้า ต้องตื่นขึ้นมาไล่เพลงก่อนประมาณชั่วโมงกว่า จึงไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดบางปลา และเมื่อได้เวลาเลิกเรียนตอนบ่าย 3 โมงเย็น ก็จะกลับบ้านและไล่เพลงต่อจนกระทั่งถึงเวลา 6 โมงเย็น จึงพักรับประทานอาหาร หลังจากนั้นในเวลากลางคืนอาจจะไล่เพลงต่ออีกเล็กน้อยรวมแล้ววันหนึ่งๆ สมาชิกในตระกูลศรีอ่อนใช้เวลาในการเรียนดนตรีไทยนานหลายชั่วโมง หากเป็นวันหยุดเสาร์อาทิตย์ ซึ่งไม่ได้ไปโรงเรียน ก็จะต้องอยู่บ้านเพื่อไล่เพลง และต่อเพลงทั้ง 3 เวลา คือ เวลาเช้า 6 โมงถึงเที่ยง พักรับประทานอาหารกลางวัน และเริ่มซ้อมเพลงเวลาบ่ายโมง ถึง 6 โมงเย็น จะพักรับประทานอาหารเย็น จากนั้นเริ่มซ้อมช่วงค่ำ คือ ประมาณ 1 ทุ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ ซึ่งอาจจะเลิกประมาณ 2 หรือ 3 ทุ่ม

ในขณะที่ซ้อมเพลงข้าพุดมักจะอยู่ข้างล่างบริเวณใต้ถุนหรือลานหน้าบ้าน เพื่อคอยฟังการซ้อม ถ้าหากผู้บรรเลงตีเพลงผิดข้าพุดจะหาอะไรข้างล่างขว้างขึ้นไปข้างบนบ้านเพื่อให้ทุกคนตระหนักว่ากำลังบรรเลงเพลงผิด ซึ่งนายสุชาติเล่าว่า เรื่องเพลงข้าพุดจะเคี่ยวเข็ญมากให้จำให้ได้ เพราะดนตรีไทยโบราณจะไม่มีการบันทึกเนื้อหาเป็นตัวโน้ต ลักษณะการถ่ายทอดดนตรีเป่าพาทย์จะใช้วิธีถ่ายทอดตัวต่อตัว และอาศัยความจำเป็นหลักเท่านั้น

¹สุชาติ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาฬ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 15 ตุลาคม 2541

การเรียนฆ้องวงใหญ่ใช้เวลาเรียนไม่ต่ำกว่า 5 ปี ในระหว่างที่เรียนฆ้องวงใหญ่ ก็จะได้รับฝึกเครื่องมือน้อยอย่างอื่นด้วย อาทิ ระนาดทุ้มและกลองแขก เป็นต้น เพราะเมื่อถึงเวลา “ไปงาน” จริงๆ แล้วก็ยังไม่ได้รับอนุญาตให้บรรเลงฆ้องวงใหญ่เลยทีเดียว เด็กใหม่ยังคงถูกจัดให้ตีเครื่องประกอบจังหวะไปก่อน จนกระทั่งเลื่อนฐานะมาเป็นผู้บรรเลงจึง ซึ่งเป็นเครื่องประกอบจังหวะที่สำคัญในวงดนตรี แต่ถ้าคนไหนได้รับการฝึกฝนฆ้องวงใหญ่จนคล่องแคล่วและได้เพลงหลักสำหรับใช้บรรเลงในงานพิธีต่างๆ ได้พอสมควรแล้ว จะได้รับการอนุญาต และความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ให้บรรเลงเครื่องมือน้อยหลัก เช่น ฆ้องวงใหญ่ได้ การเลื่อนฐานะนี้จึงเสมือนเป็นการพัฒนาฐานะนักดนตรีไทยของวงขึ้นมามีอีกระดับหนึ่ง ต่อจากนั้นหากนักดนตรีไทยคนใดมีความจำและไหวพริบดีก็จะได้รับการต่อเพลงและฝึกหัดระนาดเอกต่อไป

ในรัชกาลสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองราชย์ระหว่าง พ.ศ.2453-2468¹ ได้เกิดกระแสนิยมการนำวงปี่พาทย์มอญบรรเลงในงานศพโดยเฉพาะในหมู่เจ้านายชั้นสูง² จนแพร่หลายถึงชาวบ้าน ในช่วงนี้บรรดาโคโศกณะดนตรีไทย ต่างก็หาเครื่องดนตรีปี่พาทย์มอญมาประจำคณะของตน ในตำบลบางปลามีคณะดนตรีปี่พาทย์ของนายเล็ก คำทองสูงที่มีเครื่องดนตรีปี่พาทย์มอญเป็นคณะแรก ส่วนคณะของนายชิตและนางพุดเป็นคณะที่สองที่มีเครื่องดนตรีปี่พาทย์มอญ ซึ่งเป็นการขยายกิจการของคณะให้ครอบคลุมทั้งด้านปี่พาทย์ไทย ปี่พาทย์มอญ และละครชาตรี ดังนั้นสมาชิกนักดนตรีไทยคณะบุญเชิดร่วมศิริ ซึ่งนอกจากจะฝึกหัดดนตรีปี่พาทย์มอญ กับนายบุญมี เฟื่องศิริ ครูปี่พาทย์มอญคนหนึ่งที่บ้านของนายเล็ก คำทองสูง นักดนตรีคนใดที่มีบุคลิกลักษณะดี มีแวพที่จะแสดงละครชาตรีได้ ก็จะถูกส่งไปฝึกหัดละครชาตรีของคณะ “นางวัน” ซึ่งเป็นคณะละครชาตรีรุ่นแรกของบางปลา ญาติพี่น้องในครอบครัวคณะสุดประเสริฐทั้งหญิงและชายหลายคนจึงได้รับการฝึกด้านละครชาตรี โดยฝ่ายหญิงมักจะถูกฝึกให้แสดงเป็นตัวเอกเช่นตัวพระ หรือตัวนาง เพราะต้องใช้ลีลาท่าทางมากกว่าตัวแสดงอื่น ๆ ส่วนผู้ชายมักจะถูกฝึกให้แสดง

¹การดี มหาพันธ์. (2527). รัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ. (พ.ศ. 2394-2475). หน้า 134.

²จัน ศิลปบรรเลงและลิขิต จินดาวัฒน์. (2521). ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 หลวงประดิษฐ์ ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้ริเริ่มใช้วงปี่พาทย์มอญประโคมศพ โดยนำเพลงมอญแท้ ๆ ซึ่งได้ศึกษาจากครูลุ่ม เจริญดนตรี นำมาทำเป็นเพลงประโคม ปรากฏว่าเป็นที่ชื่นชอบในหมู่ผู้รับฟังและผู้บรรเลง ปี่พาทย์มอญจึงได้รับความนิยมแพร่หลายออกไปและถือเป็นเครื่องประโคมประจำสำหรับงานศพแต่นั้นมา. ดนตรีไทยศึกษา. หน้า 126.

เป็นตัวประกอบต่างๆ ที่ไม่ต้องอาศัยลีลาท่าทางมากนัก เช่น ตัวพ่อ (กษัตริย์, เจ้าเมือง) ตัวเสนา หรือคนไหนที่มีอุปนิสัยท่าทางตลกก็มักจะแสดงเป็นตัวตลกเพิ่มสีสันให้การแสดง ดังนั้นจึงต้องแบ่งการฝึกซ้อมโดยใช้วิธีผลัดวันกันซ้อมคนครีไทยและละครชาตรีเป็นคนละวัน นโยบายที่สนับสนุนให้สมาชิกในคณะมีความสามารถทั้งสองด้านนี้ เพื่อประโยชน์ของครอบครัว โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่เรียกว่า “ขาดคน” ไม่ว่าจะเป็นนักแสดงหรือผู้แสดงละคร ก็สามารถทำหน้าที่บรรเลงหรือแสดงละครแทนกันได้ หรือการที่คณะรับงานไว้หลายงานในวันเดียวกัน ก็สามารถแบ่งสมาชิกออกไปได้หลายคณะตามจำนวนงานที่รับเอาไว้ ซึ่งจะทำงานไม่เสียและไม่ขาดรายได้ นโยบายนี้จึงได้รับการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน

คณะบุญเชิดร่วมศิริ ในยุคของนายซิดและนางพุด ศรีอ่อน เป็นได้ไผ่คณะจัดว่าเป็นยุคที่รุ่งเรืองและเป็นคณะที่ใหญ่ที่สุดในชุมชนบางปลา เนื่องจากปัจจัยดังนี้ คือ

1. นโยบายที่เหมาะสมในการส่งเสริมบุคลากรให้ความรู้ในด้านต่างๆ แก่สมาชิกโดยไม่จำกัดว่าจะต้องได้จากคณะคนเท่านั้น ทำให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับกระแสนิยมดนตรีไทยอย่างรวดเร็ว คือเป็นทั้งคณะดนตรีไทย ปี่พาทย์มอญ และละครชาตรี และสามารถพัฒนาให้ทันตามยุคสมัย
2. สมาชิกในคณะมีจำนวนมากกว่าคณะอื่น โดยเฉพาะสมาชิกที่มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกันถึง 3 ครอบครัว คือ ครอบครัวศรีอ่อน ครอบครัวพุดมา และครอบครัวศรีเพชร รวมถึงจำนวนสมาชิกนักดนตรีไทยที่มีใช้เครือญาติ แต่มีความสัมพันธ์กับคณะบุญเชิดร่วมศิริ ในฐานะเป็นลูกศิษย์ของนายเพชร ศรีเพชร โดยถือว่าเป็นครูคนเดียวกัน
3. ความมีวินัยและการทุ่มเทให้กับการฝึกซ้อมทำให้นักดนตรีคณะบุญเชิดร่วมศิริ เป็นนักดนตรีที่มีความสามารถ อาทิ นายบุญเชิดและนายบุญช่อ เป็นต้น มีผลให้การทำงานมีลักษณะเป็นทีม

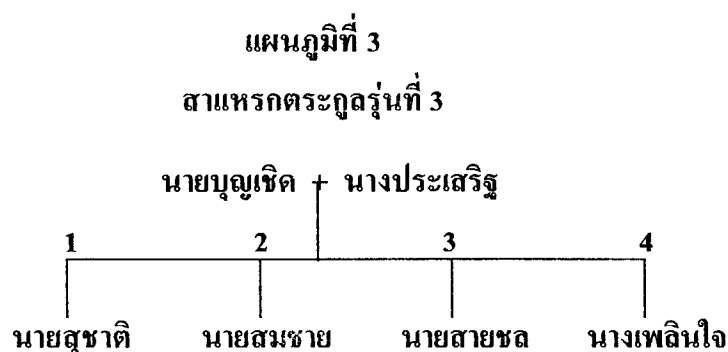
ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้งิการคนครีปี่พาทย์และละครชาตรีคณะบุญเชิดร่วมศิริ ซึ่งมีนายซิดและนางพุดเป็นผู้บริหารงานนั้น เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นคณะที่เข้มแข็งและใหญ่ที่สุดในตำบลบางปลา

คณะสุคประเสริฐในยุคที่อยู่ภายใต้การบริหารงานของนายซิดและนางพุด ศรีอ่อน จะประกอบด้วยนักดนตรีที่ถือเป็นบุคคลภายใน จำนวน 3 ตระกูล คือ ตระกูลศรีอ่อน ตระกูลพุลมา และตระกูลศรีเพชร ซึ่งสมาชิกหลักของคณะและมีรายนามดังนี้

1. นายบุญเชิด	ศรีอ่อน
2. นายบุญโชติ	ศรีอ่อน
3. นายบุญชู	ศรีอ่อน
4. นางละเอียด	ศรีอ่อน
5. นายบุญชอบ	ศรีอ่อน
6. นายบุญช่อ	ศรีอ่อน
7. นายสะอาด	ศรีอ่อน
8. นางละออ	ศรีอ่อน
9. นางสาวาค์	ศรีอ่อน
10. นางบังเอิญ	ศรีอ่อน
11. นายไต้ะ	พุลมา
12. นางพู	พุลมา
13. นางชูพิน	พุลมา
14. นายอำพล	พุลมา
15. นายสมโภช	พุลมา
16. นายสมศักดิ์	พุลมา
17. นายประพาส	ศรีเพชร
18. นางวันเพ็ญ	ศรีเพชร
19. นายถวัช	ศรีเพชร
20. นางสมถวิล	ศรีเพชร
22. นายถวัลย์	ศรีเพชร
22. นางวาสนา	ศรีเพชร
23. นายอัศวิน	ศรีเพชร

4.1.3 ยุคคณะนายบุญเชิด ศรีอ่อน

เมื่อนายชิตและนางพุด ศรีอ่อน ล่วงเข้าวัยชราเกินกว่าที่จะบริหารกิจการของคณะได้แล้ว จึงได้มอบกิจการคนตรีไทยและละครชาตรีให้แก่บุตรชายคนโตคือนายบุญเชิดและนางประเสริฐ ศรีอ่อน ผู้เป็นสะใภ้ซึ่งมีความสามารถด้านละครชาตรีให้บริหารงานแทน ภายได้ชื่อ “คณะบุญเชิดร่วมศิริ” นายบุญเชิดและนางประเสริฐ มีบุตรธิดา 4 คน ยุคนี้ ถือว่าเป็นรุ่นที่ 3 ซึ่งมีสาแหรกตระกูลรุ่นที่ 3 ดังนี้

คณะบุญเชิดร่วมศิริ ภายได้การบริหารงานของนายบุญเชิด ศรีอ่อน ยังคงรูปแบบเดิมคือเป็นคณะคนตรีไทยและละครเอกชนที่รับแสดงอยู่ 2 โอกาส คือในพิธีกรรมและในมหรสพการแสดง จนกระทั่งประมาณ พ.ศ. 2537 สมาชิกนักคนตรีไทยและละครชาตรีในตระกูลศรีอ่อนบางส่วนแยกไปจัดตั้งคณะของตนเอง บุคคลที่แยกไปตั้งคณะใหม่มีจำนวน 7 คนได้แก่

นายบุญโชติ	ศรีอ่อน	บุตรคนที่ 2
นายบุญชู	ศรีอ่อน	บุตรคนที่ 3
นางละเอียด	ศรีอ่อน	บุตรคนที่ 4
นางบุญช่อ	ศรีอ่อน	บุตรคนที่ 6
นายสะอาด	ศรีอ่อน	บุตรคนที่ 7
นางสำอางค์	ศรีอ่อน	บุตรคนที่ 9
นางบังเอิญ	ศรีอ่อน	บุตรคนที่ 10

คงเหลือนายบุญชอบ บุตรคนที่ 5 และนางละออ ศรีอ่อน บุตรคนที่ 8 ที่ยังคงอยู่กับคณะบุญเชิดร่วมศิริ การแยกตัวของนักคนตรีไทยในยุคนี้ส่งผลกระทบต่อคณะบุญเชิดร่วมศิริในระยะแรกคือ

1. ทำให้จำนวนสมาชิกนักคนตรีไทยลดลงอย่างมาก
2. สูญเสียนักคนตรีที่พาทยที่มีฝีมือประจำคณะ เช่นนายสะอาด และนายบุญช่อ ศรีอ่อน

ภายหลังจากการแยกตัวของนักดนตรีภายในตระกูลศรีอ่อนแล้ว นายบุญเชิด ศรีอ่อน จึงได้เปลี่ยนชื่อคณะอีกครั้งเป็น คณะสุคตประเสริฐ เป็นชื่อนางประเสริฐ ศรีอ่อน ภรรยา ซึ่งเห็นว่าเป็นชื่อที่มีความหมายเป็นสิริมงคล และถูกโฉลกแก่คณะ

การที่พี่น้องตระกูลศรีอ่อนหลายคนได้แยกไปตั้งคณะของตนเองใหม่นั้น แม้จะส่งผลกระทบต่อคณะดนตรีบุญเชิดร่วมศิริบ้าง แต่นายบุญเชิด ศรีอ่อนได้โฝคณะก็สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เนื่องจากยังมีสมาชิกส่วนหนึ่งประจำคณะ นอกจากครอบครัวของนายบุญเชิดแล้ว ยังมีครอบครัวพูลมาและครอบครัวศรีเพชรร่วมคณะ แต่การที่จำนวนสมาชิกในคณะน้อยลงนี้ ส่งผลกระทบต่อการทำงานของคณะดังเช่นในกรณีที่คณะสุคตประเสริฐรับงานไว้ซ้อนกันหลายงานภายในวันเดียวกันทำให้จำนวนสมาชิกในคณะไม่พอเพียง คณะสุคตประเสริฐจึงใช้วิธีบริหารจัดการโดยจ้างนักแสดงละครชาตรีจากจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นลูกศิษย์นางจิบรุ่งไฟโรจน์ แม่ครูละครคนเดียวกันมาร่วมแสดงในคณะด้วย ซึ่งส่วนใหญ่มักจะยืมตัวกันเฉพาะนักแสดงละครชาตรีเท่านั้นเพราะนักดนตรีไทยของคณะสุคตประเสริฐมีจำนวนเพียงพอ หากกรณีที่นักดนตรีไม่พอจริงก็จะมีนักดนตรีสำรองที่สามารถยืมตัวกันได้สะดวก คือกลุ่มนักดนตรีไทยจากหลวงแพ่ง ซึ่งเป็นเพื่อนดนตรีไทยที่สนิทสนมกับสมาชิกคณะสุคตประเสริฐมานาน

ต่อมาครอบครัวของนายประพาส ศรีเพชร ซึ่งเป็นบุตรคนสุดท้องของนายเพชรและนางจาง ศรีเพชร บรรพบุรุษรุ่นที่ 1 ได้จัดซื้อเครื่องดนตรีปี่พาทย์ประจำครอบครัวตน แล้วแยกตัวจากคณะสุคตประเสริฐเพื่อจัดตั้งคณะดนตรีไทยใหม่ชื่อว่าคณะประพาส ศรีเพชร นอกจากนี้บรรดาบุตรของนายประพาสคือนายไพฑูรย์ได้จัดตั้งคณะลิเก ชื่อคณะไพฑูรย์ ศรีเพชร ส่วนนายถวัลย์ บุตรชายคนที่ 4 ของนายประพาส ศรีเพชรได้จัดตั้งคณะดนตรีปี่พาทย์ชื่อ คณะ ป. เพชรมณีโชติ ครอบครัวของนายประพาส ศรีเพชร แม้ว่าจะแยกไปตั้งคณะใหม่แต่ก็ยังร่วมงานกับคณะสุคตประเสริฐเสมอมา ส่วนครอบครัวพูลมาเป็นครอบครัวเดียวที่มีได้แยกคณะและยังคงเป็นสมาชิกดนตรีไทยของคณะสุคตประเสริฐโดยตลอด

เมื่อนายบุญเชิด ศรีอ่อน ถึงแก่กรรม พ.ศ. 2538 กิจการคณะดนตรีไทยจึงได้ตกมาอยู่ในความดูแลของบุตรคนโต คือนายสุชาติ ศรีอ่อน ซึ่งได้บริหารคณะร่วมกับน้องอีก 3 คน คือนายสมชายและนายสายชล ศรีอ่อน ซึ่งภายหลังทั้งสองคนนี้ได้จัดสร้างเครื่องดนตรีปี่พาทย์มาเพิ่ม และได้แยกตัวออกไปเป็นได้โฝ แต่ยังคงใช้ชื่อคณะสุคตประเสริฐ สำหรับนางเพลินใจ ซึ่งเป็นน้องคนสุดท้องที่มีความสามารถด้านละครชาตรี ได้รับหน้าที่บริหารงานด้านละครเป็นได้โฝคณะร่วมกับมารดาคือนางประเสริฐ ศรีอ่อน ปัจจุบันคณะสุคตประเสริฐจึงเป็นคณะที่ประกอบไปด้วยได้โฝจำนวน 4 คน

คณะสุคประเสริฐในปัจจุบันที่อยู่ภายใต้การบริหารงานของพี่น้องตระกูลศรีอ่อน ทั้ง 4 คนนั้น มีจำนวนสมาชิกนักดนตรีไทยจำนวนมาก ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 คือกลุ่มนักดนตรีหลักที่บรรเลงประจำคณะ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่อยู่ในตระกูลศรีอ่อน และบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มีรายนามดังนี้

ตาราง 4 รายชื่อกุุ่มนักดนตรีหลักของคณะสุคประเสริฐ

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	เครื่องดนตรีหลัก
1.	นายสุชาติ ศรีอ่อน	ระนาดเอก
2.	นายสุรัชย์ ศรีอ่อน	ระนาดเอก
3.	นายสมชาย ศรีอ่อน	ฆ้องวง
4.	นายสายชล ศรีอ่อน	ฆ้องวง
5.	นางจำลอง ศรีอ่อน	เครื่องประกอบจังหวะ
6.	นางเพลินใจ แก้วสมนึก	ฆ้องวง
7.	นายอำพล พูลมา	ระนาดเอก, ระนาดทุ้ม
8.	นายสมฤกษ์ พูลมา	ฆ้องวง
9.	นายเสริม คำทองสุก	ฆ้องวง
10.	นายบุญรอด คำทองสุก	ปี่
11.	พันจ่าอากาศประสาธ คำทองสุก	ฆ้องวง
12.	นายปรีชา จันทรฉาย	ปี่
13.	นายวิระชัย จันทรฉาย	ฆ้องวงและเครื่องหนัง
14.	นายสมชาย เกิดอ้อม	เครื่องหนัง
15.	นายกฤษณะ อำพัน	ฆ้องวงและเครื่องหนัง
16.	นายสวัสดิ์ ทัดเจริญ	ฆ้องวง
17.	นายนวล ศรียาภัย	เครื่องหนัง
18.	นายสัญญา มาเมือง	เครื่องหนัง
19.	นายบุญรอด รอดบำรุง	เครื่องหนัง
20.	นายบุญทิ้ง มาเอก	เครื่องหนัง

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มนักดนตรีสำรองที่เคยร่วมบรรเลงกับคณะสุคนธ์ประเสริฐ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่เคยเป็นนักดนตรีหลักและมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับตระกูลศรีอ่อน มาก่อน แต่ภายหลังได้แยกไปจัดตั้งคณะดนตรีของตน เช่น ตระกูลศรีเพชร และบุคคลที่มีได้เป็นเครือญาติแต่มีส่วนร่วมในการบรรเลงกับคณะสุคนธ์ประเสริฐหลายครั้ง มีรายนามดังนี้

ตาราง 5 รายชื่อนักดนตรีสำรองของคณะสุคนธ์ประเสริฐ

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	เครื่องดนตรีหลัก
1.	นายเพทาย ศรีเพชร	ฆ้องวง
2.	นายไพฑูรย์ ศรีเพชร	ระนาดและฆ้องวง
3.	นายประภาส ศรีเพชร	ปี่และเครื่องหนัง
4.	นายอัศวิน ศรีเพชร	ฆ้องและเครื่องหนัง
5.	นายสุรินทร์ พิกทอง	ระนาดทุ้มและฆ้องวง
6.	นายศักดิ์ชัย พิกทอง	ฆ้องวง
7.	นางปรางจิตร พิกทอง	เครื่องประกอบจังหวะ
8.	เด็กชายเฉลิมพล พิกทอง	ฆ้องวง
9.	นายสุบิน พิกทอง	ระนาดทุ้มและเครื่องหนัง
10.	นายชูชีพ พิกทอง	ระนาดและฆ้อง
11.	นายวิทยา ผิวอ่อน	ทุกเครื่องมือ
12.	นายไพฑูรย์ ทศเจริญ	ฆ้องวงและเครื่องหนัง
13.	นายชั้น เกิดอิม	ฆ้องวง
14.	นายพนิจ คำทองสุก	ทุกเครื่องมือ
15.	นายเจียร สามเสน	เครื่องหนัง
16.	นายบุญเลิศ ทองเทศ	ฆ้องวง
17.	นายสมโภช พูลมา	ฆ้องวง
18.	นายสมชาย (ไม่ทราบนามสกุล)	ทุกเครื่องมือ

ปัจจุบันคณะสุคนธ์ประเสริฐยังเป็นคณะที่พยายามที่จะสืบทอดวิชาชีพคนตรีไทยและละครชาตรีของตนไว้ โดยการเปิดสอนคนตรีไทยและละครชาตรีให้แก่เด็กทั่วไปที่สนใจ ซึ่งเด็กที่เข้าเรียนกับคณะจะมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นลูกหลานในคณะสุคนธ์ประเสริฐ และกลุ่มเด็กชาวบางปลาทั่วไป

ที่สนใจ และผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูสอนดนตรีไทยได้แก่ นายสุชาติ ศรีอ่อน นายสุรัช ศรีอ่อน (บุตรชาย) และนายอำพล พูลมา สำหรับการเรียนการสอนดนตรีไทยจะใช้วิธีสอนแบบโบราณ คือ การถ่ายทอดโดยอาศัยความทรงจำ และไม่มีการจัดหลักสูตรการสอนที่แน่นอน เพลงที่ค่อนข้างใหญ่ จะเป็นเพลงที่ใช้สำหรับบรรเลง “หากิน” ในงานต่างๆ เช่น เพลงสาธุการ เพลงชุดโหมโรงเช้า เพลงชุดโหมโรงเย็น เป็นต้น ซึ่งถ้าเด็กสามารถบรรเลงได้ก็แล้วก็สามารถเข้าร่วมบรรเลงกับคณะ สุดประเสริฐได้ ซึ่งแล้วแต่ความสมัครใจของเด็กด้วยและจะไม่มีการบังคับแต่อย่างใด สำหรับการฝึกซ้อมทางคณะกำหนดให้มีการซ้อมและต่อเพลงทุกวันหลังจากที่โรงเรียนเลิก คือช่วงเวลาประมาณ 4 โมงถึง 5 โมงเย็น วันละหนึ่งชั่วโมงโดยประมาณ ส่วนสถานที่ฝึกสอนใช้บริเวณบ้านหลังใหม่ เป็นที่ นายสุชาติ ได้ใช้เป็นที่พักเครื่องดนตรีประเภทของคณะ การสอนดนตรีไทยให้กับเด็กในปัจจุบัน คุณสุชาติ กล่าวว่า

ค่อนข้างลำบากใจเนื่องจากสมัยนี้มีสิ่งบันเทิงทันสมัยที่สามารถดึงดูดใจของเด็กมากกว่าการเรียนดนตรีไทย เด็กน้อยคนที่จะทุ่มเทให้กับดนตรีไทยอย่างแท้จริง การมีข้อเลือกมากทำให้เด็ก มองข้ามคุณค่าและความสำคัญของดนตรีไทย แม้กระทั่งลูกหลานในคณะสุดประเสริฐด้วย ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ต่อไป เกรงว่าอนาคตของดนตรีไทยในตำบลบางปลาจะไปในรูปแบบใด คณะสุดประเสริฐก็ได้ตระหนักถึงปัญหานี้ จึงได้พยายามที่จะสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของคนไว้ ด้วยการเปิดสอนดนตรีและละครชาตรีเพื่อเป็นวิทยาทาน โดยผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น¹

นอกจากนี้ นายสุชาติ ศรีอ่อน ยังช่วยเหลือสังคมด้วยการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ คณะกรรมการบริหารงานของโรงเรียนวัดบางปลา ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมประจำตำบลบางปลาด้วย ซึ่งการเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมนี้ อาจจะเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ใหญ่และเด็ก ในชุมชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หลีกเลียงจากสิ่งเสพติด นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน ซึ่งจะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีไทยและละครชาตรีของตำบลบางปลา สืบทอดเป็นมรดกแก่ลูกหลานสืบไป

จากการศึกษาถึงภูมิหลังทางดนตรีไทยของคณะสุดประเสริฐ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปต่อเนื่องมาทุกยุค และแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งทำให้เข้าใจถึงปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้คณะสุดประเสริฐเป็นคณะดนตรีไทย คณะใหญ่ในตำบลบางปลา

¹สุชาติ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลภาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2541.

4.2 การบริหารคณะ

คณะสุตประเสริฐเป็นคณะดนตรีไทยและละครเอกชนที่รับบรรเลงดนตรีปี่พาทย์ และละครชาตรีเป็นอาชีพหลัก สถานภาพของคณะสุตประเสริฐในชุมชนบางปลา จึงเป็นทั้งสำนักฝึกดนตรีไทยและที่อยู่อาศัย โดยมีได้โผหรือเจ้าของกิจการซึ่งอาจมีฐานะเป็นครู พ่อกับลูก แม่กับลูก หรือครูกับลูกศิษย์ ซึ่งได้โผจะอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับบุคคลในคณะให้ทุกอย่าง เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค และค่าใช้จ่ายส่วนตัวเป็นต้น ตลอดจนวิชาความรู้เกี่ยวกับการบรรเลงดนตรีไทย รวมถึงการจัดเก็บเครื่องดนตรี วิธีบำรุงรักษาเครื่องดนตรี และการสร้างเครื่องดนตรีเล็กๆ น้อยๆ เป็นต้น

สมาชิกในคณะสุตประเสริฐที่อาศัยรวมอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน ส่วนใหญ่จะเป็นคนในครอบครัวหรือเครือญาติกัน หากสมาชิกคนใดแต่งงานแล้วย้ายไปอยู่เรือนใหม่ ซึ่งมักจะอยู่ละแวกเดียวกันกับคณะ เพราะทุกวันจะต้องมาประกอบภารกิจฝึกซ้อมดนตรีประจำวันร่วมกัน การบริหารงานของคณะสุตประเสริฐจึงมีลักษณะการบริหารงานแบบครอบครัวซึ่งแตกต่างจากการบริหารงานของบริษัทหรือองค์กรโดยทั่วไป

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าโดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์นางประเสริฐ ศรีอ่อน และนายสุชาติ ศรีอ่อน ทำให้ทราบการบริหารงานของคณะสุตประเสริฐ ซึ่งแบ่งแยกเป็นการบริหารดังนี้

4.2.1 การบริหารงานด้านบุคคล

บุคคลในคณะดนตรีมี 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายแสดง ฝ่ายดนตรีและฝ่ายสนับสนุนการแสดง

ก. ฝ่ายแสดง หมายถึง ผู้แสดงละครชาตรีตัวละครมีทั้งชาย (ตัวพระ) หญิง (ตัวนาง) อาจเป็นคนธรรมดาบ้าง สูงศักดิ์บ้าง มีหน้าที่ดังนี้คือ ทำหน้าที่สวมบทบาทให้กับตัวบุคคลในวรรณกรรมที่ต้องการชม สามารถออกมาร่ำรำ กระโดดโลดเต้น มีชีวิตมีการกระทำที่สามารถทำให้ผู้ชมเกิดอารมณ์คล้อยตามได้ อาทิ รัก โศก ขบขัน โกรธหรือเกลียด

ข. ฝ่ายดนตรี หมายถึง นักดนตรีที่มีหน้าที่บรรเลงและหรือขับร้องประกอบการพิธีกรรมทางศาสนา เช่นในพิธีเทศน์มหาชาติ พิธีทำบุญเลี้ยงพระ และบรรเลงประกอบพิธีการเกี่ยวกับชีวิต เช่น พิธีบวชนาค พิธีแต่งงานและพิธีศพ งานเทศกาล และประกอบการแสดงละคร เพราะโบราณได้กำหนดวิธีแสดงละครไว้ว่า ละคร (รำ) ต้องดำเนินเรื่องด้วยการร้องรำ และพูด (เจรจา) ตัวละครแต่ละตัวจะไปไหนมาไหน หรือเปลี่ยนอิริยาบถได้ต้องมีเพลงหน้าพาทย์ประกอบ

กิริยานั้นๆ จะรำไปเองไม่ได้ ไม่มีต้นเสียง มีแต่ลูกคู่ เพราะตัวละครแต่ละตัวต้องร้องบท คำเนินเรื่องด้วยตนเอง

ค. ฝ่ายสนับสนุนการแสดง หมายถึงผู้ร่วมงานที่มีหน้าที่จัดการหางานและปฏิบัติการกิจอื่นๆ อันเกี่ยวกับการแสดงในแต่ละครั้งแต่ละวันล่วงหน้าและประสบความสำเร็จ ในขณะที่ฝ่ายแสดงกำลังแต่งหน้า ฝ่ายดนตรีกำลังเตรียมวงดนตรี อาทิ ผูกฉาบ ตั้งเวที จัดเตรียมอุปกรณ์การแสดงให้ครบและนำไปตั้งไว้ ณ สถานที่อันเหมาะสม ฝ่ายสนับสนุนการแสดงจะต้องไปช่วยแต่งองค์ทรงเครื่องให้แก่ตัวละคร และมาคอยดูแลความเรียบร้อยต่างๆ รวมถึงการซ้อมบทละครให้กับผู้แสดงด้วย นอกจากนี้ ฝ่ายสนับสนุนการแสดงบางคนซึ่งเคยเป็นนางละครในคณะมาก่อน เมื่อมีอายุมากขึ้น ไม่สามารถที่จะแสดงได้แล้วมักจะเปลี่ยนฐานะมาเป็นคนร้องลูกคู่ให้กับนางละครด้วย¹

สรุปได้ว่าการบริหารงานด้านบุคคลของคณะสุพรรณศรีฐนั้นได้โฝคณะพยายามที่จะบริหารจัดการสมาชิกในคณะโดยให้แบ่งเป็นฝ่ายอย่างชัดเจน เพื่อให้งานดำเนินไปอย่างมีระบบระเบียบ ซึ่งทำให้สมาชิกเกิดความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนด้วย

4.2.2 การบริหารงานด้านธุรกิจ

ดังที่กล่าวแล้วว่าคณะสุพรรณศรีฐเป็นคณะดนตรีไทยและละครชาตรีเอกชน ซึ่งมีรายได้หลักมาจากการบรรเลงหรือแสดงในพิธีกรรม และการแสดงในมหรสพต่างๆ โดยมีได้โฝคณะเป็นเสมือนผู้จัดการบริหารงานด้านธุรกิจของคณะทั้งหมด ซึ่งการบริหารงานดนตรีไทยของคณะสุพรรณศรีฐส่วนใหญ่จะเป็น “งานหา” หมายถึงงานที่มีผู้มาว่าจ้างคณะให้บรรเลงเป็นครั้งๆ ไป งานหานี้จะมีทั้งงานศพ งานบวชนาค งานละครชาตรี หรือการรำแก้บนต่างๆ ซึ่งต้องมีดนตรีไทยบรรเลงประกอบเสมอ จึงทำให้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากการบริหารธุรกิจของบริษัทหรือองค์กรโดยทั่วไปดังนี้

¹ธีรยุทธ ขวรงค์. (2534). “ละครชาตรีบ้าน,” เบิกโรงข้อพิจารณาอนุกรมในสังคมไทย. หน้า147-48.

ก. การรับงาน

คนตรีไทยคณะสุครุประเสริฐรับงานโดยแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท

1. บรรเลงประกอบการแสดงนาฏศิลป์ เช่น การแสดงละครชาตรี หรือบรรเลงประกอบการรำถวายมือ รำหน้าศพต่างๆ
2. บรรเลงประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีเทศน์มหาชาติ พิธีทำบุญเลี้ยงพระในงานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานวันเกิด
3. บรรเลงประกอบพิธีการเกี่ยวกับชีวิต เช่น พิธีแต่งงาน พิธีบวชนาค และพิธีศพ

ลักษณะของงานหานี้อาจจะเป็นเจ้าภาพของงาน หรือผู้หนึ่งผู้ใดที่เคยว่าจ้างคนตรีหรือละครคณะสุครุประเสริฐมาก่อน จะเข้ามาติดต่อที่คณะด้วยตนเอง สมัยก่อนเจ้าภาพที่จะมาว่าจ้างคณะสุครุประเสริฐ จะต้องเดินทางเข้ามาในตำบลบางปลาเอง โดยมากมักจะนั่งเรือยนต์เข้ามาทางคลองัดคหลวง ซึ่งนับว่าลำบากพอสมควร ภายหลังเมื่อมีถนนเข้าไปในชุมชนทำให้การติดต่อสะดวกสบายขึ้น ปัจจุบันการติดต่อกันจะใช้วิธีเจรจากันทางโทรศัพท์เป็นส่วนใหญ่ บ้างพื้นที่ที่เคยไปแสดงมาแล้วนั้น มักจะได้รับการติดต่อให้ไปอีกครั้ง เพราะเวลาไปงานเจ้าภาพจะบอกผู้ร่วมงานว่าคณะที่ตนหามาเนื้มาจากที่ใด เป็นการช่วยโฆษณาคณะอีกทางหนึ่ง เพื่อว่าจ้างให้ไปแสดงในงานของตนต่อเนื่องกันไป ซึ่งนักคนตรีไทยมักเรียกงาน “หาด่อ” ลักษณะเช่นนี้เป็นการโฆษณาแบบปากต่อปาก ดังนั้นเมื่อไปแสดงแต่ละครั้งจึงต้องบรรเลงและแสดงให้สุดฝีมือ เพื่อจะได้มีงานเข้ามาอีก บ้างพื้นที่ไปบ่อยๆ จนเกิดความคุ้นเคยและสนิทสนมกับคนท้องถิ่น จนกระทั่งกลายเป็นงานที่ได้รับว่าจ้างเป็นงานประจำของคณะ ดังเช่นที่นายสุชาติ ศรีอ่อน กล่าวว่า

งานที่ไปกันเป็นประจำที่วัดศรีบุญเรือง บางกะปิจะไปกันทุกเดือน 4 ประมาณแรมค่ำวันแรกของเดือน 4 (เดือนมีนาคม) เล่นกันทุกปี ปีละ 5 คืน ตั้งแต่สมัยปู่ย่าแล้ว สมัยก่อนเคยไปขายปลาแถวนั้น คนแถวนั้นเขารู้จักเราก็บอกงานเรามา เราก็ไปเล่นเขาเลยหาเราบ่อยๆ ก็ติดต่อกันเรื่อยมานานกว่า 40 ปีแล้ว จนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ปัจจุบันนี้ที่วัดมีเจ้าอาวาสเป็นคนติดต่อและก็ไม่เอาวงอื่นเขาเอาวงเราเองเดียว เราก็ไปกันเรื่อยๆ กระทั่งเจ้าอาวาสได้เลื่อนเป็นพระครูแล้ว...¹

¹ประเสริฐ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลภาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ 33 หมู่ 4 ถนนเทพารักษ์ ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2542.

ข. การติดต่อกับงาน

การติดต่อกับงานของคณะสุคประเสริฐนั้นมี 2 แบบคือ

1. แบบการติดต่อกับทางคณะ โดยผ่านคนกลาง ซึ่งคนกลางในที่นี้อาจเป็นผู้ที่รู้จักกับบุคคลในคณะสุคประเสริฐมาก่อน หรือเป็นผู้ที่เคยว่าจ้างคณะสุคประเสริฐมาแล้ว ซึ่งคนกลางนี้จะทราบเรื่องอัตราค่าจ้างบรรเลงด้วย คนกลางที่เข้ามาจะรับอาสาจากเจ้าภาพเป็นผู้มาเจรจากับคณะ โดยคนกลางนี้จะบอกถึงรายละเอียดต่างๆ เช่น วัน เวลา สถานที่ ประเภทและขนาดของวงดนตรีที่จะไปบรรเลง รวมถึงการเจรจาตกลงเรื่องค่าจ้างบรรเลงด้วย คนกลางนี้จะมีวิธีการซึ่งอาจจะขอต่อรองขอลดค่าจ้างบรรเลงกับทางคณะลงบ้าง โดยอ้างงบประมาณของเจ้าภาพ และเมื่อตกลงกับทางคณะได้แล้ว คนกลางก็จะนำความกลับไปแจ้งให้เจ้าภาพทราบ เมื่อถึงวันงานคนกลางก็จะเป็นผู้คอยดูแลคณะดนตรีแทนเจ้าภาพตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเลิกงาน รวมทั้งรับเงินค่าจ้างจากเจ้าภาพนำมาจ่ายให้กับคณะในราคาที่ตกลงกันไว้แต่แรก ซึ่งกรณีนี้ทั้งเจ้าภาพและคณะดนตรีจะไม่ทราบว่าค่าจ้างที่แท้จริงเป็นจำนวนเท่าใด ซึ่งวิธีการผ่านคนกลางนั้นทางคณะดนตรีมักจะทราบแต่ก็ยินยอมโดยถือว่าเป็นเงินค่านายหน้าที่ทำงานมาให้ แต่ทั้งนี้จำนวนเงินค่าจ้างที่ทางคณะได้ตกลงไว้กับคนกลางแต่แรกเป็นจำนวนเงินที่คณะคำนวณแล้วเพียงพอกับค่าใช้จ่ายสำหรับบุคลากรของคณะทุกคน รวมถึงค่าเบ็ดเตล็ดอื่นๆ ด้วย เรียกได้ว่าไม่ขาดทุน

2. แบบเข้ามาติดต่อบ้านโดยตรง หรือโทรศัพท์เข้ามาติดต่อ ซึ่งภายในบ้านจะมีโทรศัพท์ 1 เครื่อง และกระดานเล็ก ไว้สำหรับจดรายละเอียดการรับงานต่างๆ เมื่อมีผู้มาติดต่อกับคณะ สมาชิกที่อยู่ในบ้านจะสามารถดู “คิว” บนกระดานว่าเป็นวันที่ว่างงานหรือไม่ ถ้าเป็นวันที่ว่างก็สามารถรับได้เลย หากดูกระดานแล้วปรากฏว่าไม่ว่างเพราะได้รับงานที่อื่นไว้ก่อน สมาชิกจะพิจารณาต่อไปว่างานใหม่นี้จะไปบรรเลงหรือแสดงเวลาไหน หากเวลาไม่ตรงกันก็ สามารถรับงานซ้อนได้อีก คณะสุคประเสริฐสามารถรับงานซ้อนกัน 3 งานในวันเดียวกัน แต่ถ้ามากกว่า 3 งาน ซึ่งเกินจำนวนสมาชิกในคณะ ก็จะใช้วิธีโอนงานไปให้ดนตรีไทยคณะอื่น ซึ่งเป็นเครือข่าย หรือเพื่อนสนิทรับไว้ เช่นวงเพชรไพฑูรย์ หรือวงประภาส ศรีเพชร เพื่อจะได้ไม่เสียงาน และเจ้าภาพจะได้ไม่ผิดหวังกลับไป

ครั้งใดที่คณะรับงานซ้อนกัน 3 งานในวันเดียว ได้โผจะเป็นคนจัดสรรวงที่ไปบรรเลงใหม่ เช่น มีระนาดเอกต้องแบ่งให้ได้ 3 คน ตามจำนวนวง หากมีไม่ครบซึ่งอาจจะได้แค่ 2 คน หรือหากมีครบ 3 คน แต่ใช้การได้จริง ๆ แค่ 2 คน เพราะคนที่เหลือฝีมืออาจจะยังไม่คล่องแคล่วได้เพลงไม่มาก จึงไม่สามารถให้บรรเลงนำได้ กรณีเมื่อขาดนักดนตรีเช่นนี้ ได้โผจะใช้วิธียืมนักดนตรีจากคณะอื่นมาร่วมบรรเลงด้วย โดยเฉพาะเครื่องมือนี่เป็นหลัก เช่น ระนาดเอก มโหรีวงใหญ่ หรือปี่ หากมีคนไม่พอกับเครื่องก็จะใช้วิธียืมนักดนตรีเช่นเดียวกัน ยกเว้นจำพวกเครื่อง

ประกอบจังหวะ ซึ่งสามารถหาเด็ก ๆ ภายในบ้านเสริมได้ กรณีที่รับงานซ้อนกัน 3 งาน โด้โผ คณะสุดท้ายไม่สามารถไปคุมวงด้วยตนเอง ก็จะมอบหมายให้ภรรยาหรือบุตรชาย ไปควบคุมการบรรเลงแทน เพื่อสมาชิกในคณะจะได้เกิดความเกรงใจ

ตาราง 6 การรับงานของคณะสุดท้าย

ประเภทวง	วัน เดือน พ.ศ.	สถานที่	จำนวนเครื่อง
มอญ	12-13 ธ.ค. 41	วัด.....	3 โด้, คู่
มอญ	19-20 ธ.ค. 41	วัด.....	3 โด้, คู่
ไทย	23 ธ.ค. 41	วัด.....	เครื่องคู่

ปัจจุบันเรื่องการหางานรับงานนี้ นางประเสริฐ ศรีอ่อน ได้บอกกับผู้วิจัยว่า มีการแข่งงานกัน และบ่อยครั้งที่เจ้าภาพเข้ามาที่บางปลาเพื่อที่จะมาหางานคณะสุดท้าย ก็มักจะถูกรบกวนนายหน้าเสนองานให้และแอบอ้างเป็นคณะสุดท้ายหรืออ้างว่ารู้จักกับคณะสุดท้าย และอาสาพาไปหา ถ้าหากเจ้าภาพไม่ทราบและหลงเชื่อก็จะได้คณะอื่นไปแสดงแทน แต่นายหน้าก็จะบอกกับเจ้าภาพว่าคณะที่ตนหามาเป็นคณะสุดท้ายที่แยกวงมา ซึ่งนางประเสริฐได้กล่าวว่า “หากเป็นวงที่แยกไปก็จะต้องมีลูกชายลูกสาวหรือลูกสะใภ้คุมไปให้เจ้าภาพแน่ใจว่าใช่คณะที่ได้มาว่าจ้างจริง” ปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าในตำบลบางปลามีคณะดนตรีและละครชาตรีเกิดขึ้นมากมายซึ่งนายหน้าบางคนได้ตั้งคณะใหม่ขึ้นเองและตั้งตนเป็นโด้โผ หากรับงานบรรเลงหรืองานแสดงละครไว้ ก็จะใช้วิธีเช่าเครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย พาหนะ เครื่องเสียงของคณะอื่น รวมทั้งผู้แสดงด้วยและเมื่อถึงเวลาไปงานก็จะนั่งไปกับรถด้วย เมื่อแสดงเสร็จจะรับเงินจากเจ้าภาพมาจ่ายให้

เรื่องนายหน้านี้นี้จะมีอีกจำพวกหนึ่งที่รับอาสาพาเจ้าภาพมาถึงคณะที่ต้องการจริงๆ ซึ่งทางคณะก็ให้เงินค่าตอบแทนนายหน้าไปตามที่นายหน้าขอ ซึ่งจะเป็นเงินประมาณ 100-200 บาท หรือแล้วแต่ทางคณะจะให้ สำหรับคณะสุดท้ายเป็นคณะที่ถือในเรื่องความซื่อสัตย์มาก และไม่เคยรับงานตัดหน้าคณะอื่น ซึ่งนางประเสริฐ ศรีอ่อน กล่าวว่า

เรื่องการรับงานตัดหน้านี้ คณะเราไม่เคยทำ เราคิดว่าแม้เจ้าภาพจะไม่ทราบแต่ก็เชื่อว่าผีสาวเทวดาสังสัจศีลธรรมต่างๆ รวมถึงครูบาอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้วจะต้องรู้เห็นการกระทำนี้ ทางคณะจะเน้นให้มีความซื่อสัตย์สุจริตเพราะจะทำให้คณะมีความเจริญรุ่งเรือง เรื่องการรับงานนี้

เจ้าภาพส่วนใหญ่เป็นคนที่คุ้นเคยกันมาก่อนมักจะมาว่าจ้างกับคณะสุคตประเสริฐอีก ซึ่งก็จะเข้ามาติดต่อบ้านโดยตรง¹

การรับงานนั้น เมื่อทางคณะตกลงรับงานไว้แล้ว หากฝ่ายเจ้าภาพไม่เคยรู้จักกับโต้โผมาก่อน ทางคณะจะเรียกเงินมัดจำจากเจ้าภาพจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นเงินส่วนหนึ่งในค่าจ้างที่ตกลงกันไว้ และเงินมัดจำมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 500 บาท การวางมัดจำนี้เป็นการรับประกันจากเจ้าภาพว่าจะไม่บอกเลิกงาน แต่ถ้าเจ้าภาพมาบอกเลิกงานในภายหลัง เงินมัดจำที่วางไว้ก็จะตกเป็นของคณะทันที ถือว่าเป็นค่าเสียโอกาสที่คณะคนตรีอาจจะรับงานจากที่อื่นได้อีก การวางเงินมัดจำจะกระทำเฉพาะคนแปลกหน้าเท่านั้น หากเป็นผู้ที่เคยมาติดต่อกับคณะบ่อย ๆ จนเป็นที่รู้จักคุ้นหน้าคุ้นตากันดีแล้ว ทางคณะก็จะไม่เรียกเงินมัดจำ

ค. อัตราค่าแสดง

ดนตรีไทยคณะสุคตประเสริฐ ได้ตั้งอัตราค่าตัวผู้เกี่ยวข้องกับคณะดังนี้

ตาราง 7 รายรับและรายจ่ายการบรรเลงดนตรีของคณะสุคตประเสริฐปัจจุบัน

วงปี่พาทย์มอญ

รายรับ ค่าจ้างบรรเลงวงปี่พาทย์มอญขนาด 3 โฉ่ง ราคา 9,000 บาท (สำหรับการบรรเลงเวลาเดียว)

รายจ่าย	ค่าตัวนักดนตรี		
	1. ระนาดเอก	500	บาท
	2. ระนาดทุ้ม	500	บาท
	3. ซ้องมอญ 1	500	บาท
	4. ซ้องมอญ 2	500	บาท
	5. ซ้องมอญ 3	500	บาท
	6. ปี่มอญ	500	บาท

¹ประเสริฐ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาฬ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ 33 หมู่ 4 ถนนเทพารักษ์ ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2542.

7. เปิงมางคอก	500	บาท
8. ตะโพนมอญ	500	บาท
9. นักร้อง 1 คน	500	บาท
10. ฉิ่ง	300	บาท
11. ฉาบใหญ่	300	บาท
12. ฉาบเล็ก	300	บาท
13. โหม่ง	300	บาท
14. กรับ	300	บาท
15. คำพาหนะ	500	บาท
คงเหลือ	2,500	บาท

ในการรับงานของคณะสุคตประเสริฐแต่ละงานนั้น อัตราค่าจ้างที่ไปบรรเลงหรือแสดงแต่ละครั้งจะไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ได้โผคณะจะต้องทราบ เพื่อจะได้กำหนดราคาค่าจ้างได้ อาทิ ประเภทของวงดนตรี จำนวนเครื่องดนตรี ระยะเวลา และสถานที่ เป็นต้น หรือหากเจ้าภาพต้องการให้มีการแสดงละคร หรือระบำต่าง ๆ เพิ่มขึ้น โผจะต้องคำนึงถึงเรื่องและตอนที่เจ้าภาพให้แสดงด้วย รายละเอียดดังกล่าวนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ไม่สามารถทำให้ได้โผกำหนดอัตราค่าบรรเลงหรือแสดงได้ในทันที เพราะต้องใช้เวลาคำนวณต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อย่างรอบคอบ

การกำหนดประเภทและขนาดของวงดนตรี ทำให้ทราบว่าต้องใช้ผู้บรรเลงกี่คน หากเจ้าภาพต้องการวงดนตรีขนาดใหญ่ เช่น วงปี่พาทย์มอญ 4 โគัง จำนวนผู้บรรเลงจะมากถึง 15 คน ค่าจ้างการบรรเลงจึงต้องสูงตามไปด้วย อัตราค่าจ้างบรรเลงนี้โผจะคิดรวมวันและเวลาที่จะบรรเลงด้วย กล่าวคือถ้าเป็นการบรรเลงที่เรียกว่า “เวลาเดียว” ซึ่งมักจะเรียกการบรรเลงช่วงเช้าถึงเย็น หรือเที่ยงวันถึงกลางคืน ก็จะมีอัตราค่าบรรเลงอีกราคาดหนึ่ง ซึ่งน้อยกว่าการบรรเลงที่เรียกว่า “สองเวลา” คือการบรรเลงช่วงสวดศพ 1 คืน และต่อด้วยวันเผาอีก 1 วัน ซึ่งค่าบรรเลงจะมีราคาสูงขึ้น ทั้งนี้เพราะทางคณะถือว่าใช้เวลาอยู่ทำงานมากกว่า หรือเจ้าภาพมาหาไปบรรเลงแคว้นเผาวันเดียว ราคา ก็จะสูงกว่างานเวลาเดียวเช่นกัน เพราะถือว่าจะต้องเสียเวลาอยู่ทำงานทั้งวัน ซึ่งนายสุชาติ ศรีอ่อน ได้เล่าว่า “ถ้าหากเป็นงานที่ใช้วงปี่พาทย์ไทยบรรเลงราคาจะไม่แพง เพราะใช้คนน้อยและเครื่องดนตรีมีไม่มาก แต่ถ้าเป็นวงปี่พาทย์มอญจะใช้คนจำนวนมากกว่าปัจจุบันนี้รับงานเครื่องปี่พาทย์มอญ 3 โគัง ต้องรับ 9,000 บาทเพราะค่าใช้จ่ายด้านต่างๆสูงขึ้น หากจะใช้วิธีลดค่าตัวสมาชิกก็ไม่ได้...”

อัตราค่าจ้างในการบรรเลงของคณะสุคนธ์ประเสริฐแต่ละครั้งจะถูกหักไปตามค่าใช้จ่ายต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. อัตราค่าจ้างผู้บรรเลง หรือที่เรียกว่า “ค่าตัว” ซึ่งต้องจ่ายให้แก่นักดนตรีในคณะ และค่าตัวของนักดนตรีแต่ละคนก็จะแตกต่างกันไป ตามเครื่องที่ตนบรรเลง กล่าวคือ นักดนตรีที่บรรเลงเครื่องดนตรีที่ทำทำนอง ซึ่งถือเป็นเครื่องดนตรีหลัก คือระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฉิ่งวงใหญ่ ฉิ่งวงเล็ก และปี่ จะได้รับค่าตัวจำนวนสูงสุด คือ คนละ 500 บาท หากเป็นนักดนตรีที่บรรเลงเครื่องประกอบจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง จะได้รับค่าตัวคนละ 300 บาท ในกรณีที่นักดนตรีของคณะไม่พอจำเป็นต้องหาคนข้างนอกคือ นักดนตรีจากคณะอื่นมาเสริมก็จะได้ค่าตัวเท่ากับนักดนตรีในคณะคือ 500 บาท แต่ได้โผจะเพิ่มเงินให้ 100-200 บาท เป็นค่าเดินทางของนักดนตรีเสริม แต่ถ้านักดนตรีเสริมเป็นเครือญาติหรือเพื่อนสนิทกับคณะก็อาจได้รับแค่ค่าตัวเพียงอย่างเดียว

2. ค่าพาหนะ ใช้จ่ายเกี่ยวกับการจัดหาพาหนะสำหรับขนย้ายเครื่องดนตรีหรือเครื่องละคร คณะสุคนธ์ประเสริฐจะมีรถกระบะสำหรับขนเครื่องอุปกรณ์ต่างๆ ประจำคณะแต่ถ้างานใดที่วงดนตรีเครื่องใหญ่ แถมด้วยละครหรือรำต่างๆ ได้โผจึงต้องหารถกระบะ เพิ่มค่าขนย้ายเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ต่างๆ นี้ ได้โผได้คิดเงินรวมกับ ซึ่งค่าขนย้ายเครื่องดนตรีและอุปกรณ์ต่างๆ นี้ ได้โผได้คิดเงินรวมกับค่าจ้างบรรเลงไปด้วย ถ้าเป็นงานภายในกรุงเทพฯ และปริมณฑลที่ไม่ไกลก็จะคิดค่าพาหนะไป-กลับ ประมาณ 500-1,000 บาท แต่ถ้าเป็นงานต่างจังหวัดจะคิดค่าพาหนะสูงไปตามระยะทางใกล้ไกล

ค่าใช้จ่ายที่กล่าวมาแล้วยังมีรายจ่ายที่ ฝ่ายเจ้าภาพจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เช่น เงินกำนัล 12 บา ดอกไม้ รูป เทียน และเหล้า 1 ขวด จัดใส่พานเตรียมให้กับคณะดนตรี สำหรับไหว้ครูดนตรีไทยก่อนที่จะทำการบรรเลง ส่วนข้าวปลาอาหารสำหรับเลี้ยงคณะดนตรีฝ่ายเจ้าภาพต้องรับผิดชอบจัดเตรียมอาหารสำหรับคณะนักดนตรีด้วยเช่นกัน

ดังนั้นเงินค่าบรรเลงในแต่ละครั้ง เมื่อหักค่าใช้จ่ายดังกล่าวแล้วส่วนที่เหลือจะเป็นของได้โผ แต่ถ้าได้โผร่วมบรรเลงเป็นนักดนตรีคนหนึ่งในช่วงก็จะได้รับเงินค่าตอบแทนในการบรรเลงเพิ่มอีกส่วนหนึ่ง สำหรับลูกศิษย์คนใดในคณะที่สามารถพัฒนาฝีมือตนเองบรรเลงเครื่องดนตรีหลักได้ก็จะได้รับพิจารณาขึ้นค่าตอบแทนเท่ากับผู้ใหญ่ เพราะถือว่าปฏิบัติหน้าที่เท่าเทียมกัน แต่ถ้าผู้ใหญ่คนไหนบรรเลงเฉพาะเครื่องประกอบจังหวะเพียงอย่างเดียว ก็จะได้รับค่าตอบแทนเท่ากับเด็กเช่นกัน ดังนั้นสมาชิกคนใดที่อยากจะได้อาชีพเพิ่มเติมจะต้องขยันหมั่นเพียรเพื่อพัฒนาฝีมือดนตรีไทยของตน

สรุปได้ว่าการบริหารงานของคณะศุภประเสริฐ ยังคงใช้รูปแบบเดิมคือใช้ระบบบริหารแบบเครือญาติ และครูกับศิษย์ โดยได้โผคณะจะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจการบริหารงานด้านบุคคลจะให้สิทธิในเรื่องต่างๆ แก่บุคคลในคณะก่อนเป็นอันดับแรก ได้โผคณะจะเน้นการฝึกให้สมาชิกรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ อันเป็นภารกิจของส่วนร่วม คือให้ทำงานกันเป็นทีมมีความรับผิดชอบร่วมกันไม่ว่าสมาชิกจะเป็นญาติ หรือลูกศิษย์ ที่มีความเอาใจใส่ขยันหมั่นเพียรและรู้จักรับผิดชอบงานในคณะก็ได้รับการปฏิบัติและพิจารณาเลื่อนขั้นรวมถึงค่าตอบแทนการบรรเลงอย่างยุติธรรม ซึ่งการบริหารงานคณะในระบบครอบครัวนี้ส่งผลให้สมาชิกได้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันและก่อให้เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเสมือนเป็นบุคคลในครอบครัว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กิจการของคณะศุภประเสริฐเจริญก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ

4.2.3 การบริหารงานทั่วไป

นอกจากการบริหารงานบุคคลและบริหารงานธุรกิจแล้ว คณะศุภประเสริฐยังมีการบริหารงานทั่วไป ดังมีเรื่องรายละเอียดแบ่งย่อยดังนี้คือ

ก. การจัดสรรบุคคลเข้าร่วมคณะ

บุคลากรซึ่งทำหน้าที่เป็นฝ่ายแสดง ฝ่ายดนตรี และฝ่ายสนับสนุนการแสดง ได้แก่ กลุ่มบุคคลภายในครอบครัวคณะศุภประเสริฐ เพื่อน และลูกศิษย์ ซึ่งอธิบายเพิ่มเติมได้ ดังนี้ คณะศุภประเสริฐมักจะพิจารณารับสมัครบุคคลในครอบครัวเข้าร่วมคณะเป็นอันดับแรก เนื่องจากมีความสามารถทางด้านดนตรีไทยหรือละครชาตรีอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กมีความรู้ความเข้าใจดนตรีไทย ฐานและเข้าใจธรรมเนียมที่คณะปฏิบัติสืบมาบุคคลที่เป็นเครือญาติและเพื่อนในวงการดนตรีไทยก็จะมีความสามารถทางด้านใดบ้างที่สำคัญคือไม่มีคณะดนตรีเป็นของตนเอง แต่หากคนไหนที่มีคณะเป็นของตนเองหรือเคยบรรเลงประจำคณะอื่นอยู่ก่อน แต่เป็นผู้ที่มีฝีมือ ก็อาจเชิญเข้าร่วมคณะบ้างในบางโอกาส แต่มิได้ถือว่าเป็นสมาชิกถาวรของคณะ คนกลุ่มนั้นมักเป็นนักดนตรีอิสระ

ส่วนกลุ่มที่มีฐานะเป็นลูกศิษย์ในคณะ มักเป็นเด็กที่บิดามารดานำบุตรหรือหลานมาฝากเรียน โดยให้อยู่ฝึกวิชาดนตรีปี่พาทย์และละครที่คณะ ลูกศิษย์ที่เป็นชาวบางปลาไม่จำเป็นต้องกินนอนประจำอยู่ในคณะ แต่ใช้วิธีเข้าไปเย็นกลับ นอกจากมีงานที่ต้องไป ร่วมบรรเลงกับคณะจึงต้องอยู่กินนอนด้วย

ข. การบริหารภารกิจประจำวันของคนตรีไทยคณะศุภประเสริฐ

ในรอบหนึ่งวันคณะศุภประเสริฐ บริหารภารกิจโดยทั่วไป ดังนี้

เวลา 05.00–08.00 น. สมาชิกทุกคนตื่นนอนมาอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย และชำระส่วนตัวเสร็จแล้ว กลุ่มผู้หญิงจะแยกไปประกอบอาหารเช้า ทำความสะอาดที่พักอาศัย ในขณะที่กลุ่มผู้ชายจะเริ่ม “ไล่เพลง” ตามเครื่องมือของตน ส่วนเด็กโตที่ได้รับการฝึกหัดคนตรีไทย ก็จะถูกปลูกให้ “ไล่เพลง” เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ แต่ถ้าเป็นเด็กในระดับประถมศึกษาชั้นบังคับ จะเตรียมตัวไปโรงเรียน

เวลา 08.00–12.00 น. เป็นเวลาอิสระ ซึ่งในเวลาดังกล่าว บุคลากรในคณะฝ่ายแสดงและฝ่ายดนตรีจะใช้เป็นช่วงเวลาส่วนตัวและฝึกฝนตนเองอีกครั้ง เช่นรับประทานอาหารเช้า ฝ่ายผู้หญิงจะทำหน้าที่ดูแลคนในครอบครัวให้เรียบร้อย แล้วจึงไปซ่อมละครชาตรีที่บ้านละครบ้างหรือบางคนที่เป็นนักคนตรีไทยจะเริ่มซ้อมเพลงหรือต่อเพลง ฝ่ายผู้ชายจะทำธุรกิจส่วนตัว และพักผ่อนตามอัธยาศัย ส่วนเด็กเล็กและเด็กโตไปเรียนหนังสือ ส่วนใหญ่จะเรียนที่โรงเรียนวัดบางปลาซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนบางปลา

เวลา 12.00 – 14.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

เวลา 14.00–18.00 น. เป็นช่วงที่สมาชิกส่วนใหญ่จะเริ่มทยอยมาซ้อมเพลงร่วมกัน ซึ่งจะมีทั้งปีพาทย์ไทย ปีพาทย์มอญ ส่วนเด็กๆ จะกลับจากโรงเรียนเวลาประมาณ 15.00–16.00 น.

เวลา 18.00–20.00 น. เตรียมรับประทานอาหารเช้าและแยกบ้านกันไปทำธุระส่วนตัว ส่วนเด็กๆ ก็อาจต้องไปฝึกซ้อมคนตรีไทยอีก หากมีงานจะต้องไปบรรเลง ได้โผจะแจ้งให้สมาชิกในวงทราบเกี่ยวกับงานและกำหนดการต่างๆ หลังจากนั้นเป็นเวลาอิสระ คนที่มีครอบครัวจะแยกย้ายกลับเรือนของตน หรือคืนไหนที่วัดมีงานก็จะถือโอกาสไปเที่ยวบ้าง ถ้าไม่ได้ออกไปไหนก็จะเข้านอนแต่หัวค่ำเพราะสมัยนั้นยังไม่มีไฟฟ้า วิทยุ โทรทัศน์ หรือแหล่งบันเทิงต่างๆ

หากวันใดที่คณะรับงานไว้ ตารางภารกิจประจำวันจะเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือในช่วงเวลาเย็นก่อนวันที่จะเดินทางไปงาน สมาชิกจะต้องช่วยกันเตรียมเครื่องดนตรี และอุปกรณ์ที่จะต้องนำไปแสดงและบรรจงหีบห่อให้เรียบร้อย พร้อมทั้งจะเคลื่อนย้ายได้ทันที ขณะเดียวกันได้โผจะแจ้งให้สมาชิกทราบล่วงหน้า เช่น จำนวนวันเวลา ที่ต้องบรรเลงหรือแสดง หากงานครั้งนี้มีการบรรเลงหรือแสดงนอกเหนือจากที่เคยปฏิบัติ ได้โผอาจนัดหมายให้ซักซ้อมเพิ่มเติม จากนั้นจึงพักผ่อนหรือให้ทุกคนที่ต้องไปงานได้เตรียมตัว และเตรียมเครื่องใช้ส่วนตัวให้

พร้อม การเดินทางไปงานในสมัยก่อนนั้น นับว่าลำบากไม่ใช่น้อย เพราะต้องเดินทางโดยทางน้ำ ซึ่งเป็นการคมนาคมทางเดียวที่สะดวกที่สุดของชุมชนบางปลาขณะนั้น วิธีไปคือใช้เรือประทุนบรรทุกเครื่องดนตรี หากงานที่ไปต้องบรรเลงโดยเครื่องปี่พาทย์ไทย ก็จะออกเรือประทุนเพียงลำเดียวเท่านั้น เพราะมีเครื่องดนตรีน้อยชิ้น หากไปงานศพซึ่งต้องบรรเลงด้วยเครื่องปี่พาทย์มอญแถมด้วยละครรำ ต้องใช้เรือประทุนบรรทุก 2 ลำ สำหรับเครื่องดนตรี 1 ลำ และอีก 1 ลำ สำหรับเครื่องละคร ส่วนผู้บรรเลงและผู้แสดงก็จะแยกกันไปนั่งในเรือเครื่องของตนเอง

การเดินทางนั้นต้องแจวเรือออกจากหมู่บ้าน โดยออกทางคลองบางปลาไปออกคลองลำโรง จากนั้นจึงจะไปยังคลองสายอื่นๆ ซึ่งนางประเสริฐ ศรีอ่อน กล่าวไว้ว่า “สมัยก่อนเคยรับงานแถวดาวคะนอง ต้องใช้เวลาแจวเรือกว่า 3 ชั่วโมง ไปถึงดาวคะนองตอนตีหนึ่ง แจวออกทางแม่น้ำเจ้าพระยาไปออกคลองลำโรง บริเวณปากน้ำคลองบางปลาคล...” หากเป็นหน้าแล้ง การเดินทางจะยิ่งลำบากมากขึ้นเพราะน้ำในคลองตื้นเขิน บ้างครั้งบ้านเจ้าภาพที่จะไปนั้น คลองตื้นทำให้ไม่สามารถแจวเรือไปได้ สมาชิกในคณะจึงต้องช่วยกันลากเรือให้ผ่านไปให้ได้¹

การไปงานแต่ละครั้ง หากรับงานไกล เช่น ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา หรือที่อำเภอพระประแดงหรือตำบลสาขานาเกลือ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ ก็ต้องใช้เวลาเดินทางเป็นวันๆ หากเป็นจังหวัดใกล้ๆ ต้องไปแสดงเป็นแรมเดือน ซึ่งนายสุชาติ ศรีอ่อน เล่าว่า “สมัยก่อนตอนผมเด็กๆ ถ้าไปงานไกลๆ จะให้เรือมีเครื่องยนต์คอเลอร์ 3 แรง 9 แรง วิ่งกัน ก็จะทุนแรงอย่างมากไม่ต้องแจวเอง แต่ก่อนที่จะมีเครื่องยนต์ก็ใช้แจวกันเอง ถ้าไปแสดงแถวพระเจดีย์ไปพบเรือโยงที่บรรทุกข้าวออกแม่น้ำผ่านมา ก็จะขอโยงกับเรือข้าวไปได้ แต่ต้องให้เงินกับเรือโยงครั้งละไม่ถึง 10 บาท นับว่าทุนแรงได้...” โดยปกติถ้าวันใดที่คณะจะต้องไปบรรเลง วันนั้นไม่ต้องฝึกซ้อม คนที่ไม่ได้ไปงานก็จะอยู่บ้าน ทำงานบ้าน ทำงานส่วนตัว และคอยรับงานแทนได้ไผ่เมื่อมีผู้มาหางาน

สรุป การบริหารงานบุคคลของคณะสุปประเสริฐตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ยังคงรูปแบบเดิมคือการปกครองฉันทญาติพี่น้อง หรือครูกับศิษย์ ซึ่งมีความผูกพันกันในคณะคุจครอบครัวเดียวกัน และยังเน้นการฝึกปฏิบัติในการกิจประจำวัน ของคณะอย่างเคร่งครัดสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาสมาชิกให้อยู่ในระดับมืออาชีพต่อไป

¹สุชาติ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาฬ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2541.

4.3 พิธีกรรมต่างๆ ของคณะชุดประเสริฐ

ความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์และนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังเช่นวิญญูณต่างๆ ผีบ้าน ผีเรือน หรือผีป่าเจ้าเขา โดยแสดงออกในงานพิธีกรรมซึ่งได้แทรกซึมและมีบทบาทในวิถีชีวิตชาวไทย เกี่ยวกับคนตรีไทย จะมีความเชื่อว่าเทวดาเป็นผู้ให้กำเนิด ซึ่งมีต้นตอที่สำคัญจากการรับอิทธิพลศิลปวรรณกรรมอินเดีย เทพเจ้าซึ่งเป็นที่รู้จักในหมู่นักคนตรีไทยคือ พระวิฆณุกรรมโดยถือว่าพระองค์เป็นผู้ให้กำเนิดเครื่องดนตรีไทยทั้งหลายและเป็นผู้ประสาทวิชาคนตรี ขั้บร้องแก่มนุษย์ นอกจากนี้ยังมีพระปัญจสิขร เทพเจ้าแห่งพิน และพระปรคนธรรพ ซึ่งเป็นครุคนตรีผู้อาวุโส¹ เป็นต้น

นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าผู้ให้กำเนิดศิลปแขนงต่างๆ แล้ว บรรดานักคนตรีและนักแสดงทั้งหลาย ยังให้ความสำคัญต่อ “ครู” เป็นอย่างมาก เนื่องจากคนตรีไทยนั้น มีการถ่ายทอดและรับช่วงกันมาโดยใช้ความทรงจำ ผู้ใดอยากเล่นคนตรีได้ก็ต้องฝากตัวเป็นศิษย์ของครู ซึ่งผู้เรียนจะต้องผ่านพิธีเกี่ยวกับครูถึง 3 พิธี คือ พิธียกครู พิธีไหว้ครูและพิธีครอบครู

เพราะนักคนตรีถือว่าครูในพิธีเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของเทพเจ้าคนตรีที่จะประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ ดังนั้น “ครู” จึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าบิดามารดา ดังนั้นในทุกปีนักคนตรีและนักแสดงจึงต้องจัดให้มีพิธีกรรมการไหว้ครูขึ้นเพื่อจุดประสงค์ได้แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อครูผู้มีพระคุณ

ในตอนนี้จะกล่าวถึงพิธีไหว้ครูของคณะชุดประเสริฐทั้ง 2 พิธี คือพิธีไหว้ครูคนตรีไทย และพิธีไหว้ครูละครชาตรีรวมถึงพิธีกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลงหรือการแสดง โดยผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตจากการเข้าร่วมในพิธีกรรมของคณะชุดประเสริฐทั้ง 2 ครั้ง ดังนี้

4.3.1 พิธีไหว้ครูคนตรีไทย

การไหว้ครูและครอบครุคนตรีไทย เป็นประเพณีที่นักคนตรีไทยปฏิบัติสืบทอดมานาน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพนี้และได้จัดตั้งเป็นคณะหรือสำนักคนตรีไทย

ในอดีตคณะคนตรีไทยมักจะรับศิษย์ที่ต้องการฝึกหัดเพื่อเป็นนักคนตรีไทยไว้ประจำคณะ ซึ่งศิษย์เหล่านี้อาจเป็นญาติพี่น้องหรือลูกหลานในตระกูล หรือเป็นเด็กที่ผู้ปกครองซึ่งเป็นพ่อแม่หรือญาติ นำมาฝากฝังไว้ที่คณะ ซึ่งในอดีตศิษย์จะต้องกินนอนที่บ้านครู เด็กที่จะ

¹ปราณี วงษ์เทศ . (2525). พื้นบ้านพื้นบ้าน. หน้า 39.

เข้าเรียนดนตรีไทยได้นั้น เริ่มแรกจะต้องผ่านพิธีกรรมที่เรียกว่า “ชกครู” ก่อน ถือเป็นการแสดงความเคารพเคารวะและฝากตัวเป็นศิษย์ โดยศิษย์จะต้องนำขันล้างหน้า ดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าขาวหรือ ผ้าเช็ดหน้า พร้อมทั้งเงินกำนัลซึ่งโบราณกำหนดไว้จำนวน 6 บาท เป็นเงินค่าสอนหรือค่าตอบแทน เมื่อครูรับไปแล้วก็ถือว่าเป็นครูและศิษย์อย่างสมบูรณ์

เด็กที่ฝากตัวเป็นลูกศิษย์นั้น ส่วนมากจะอาศัยที่บ้านครู ซึ่งเป็นคณะหรือสำนักปี่พาทย์ ศิษย์จะต้องช่วยกิจการงานของบ้านครูทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ พร้อมทั้งเป็นลูกวงคิดตามคณะไปบรรเลงยังที่ต่างๆ เป็นการตอบแทนและฝึกประสบการณ์ไปด้วย เมื่อศิษย์มีฝีมืออยู่ในระดับดีเป็นที่พอใจของครูแล้ว จึงได้รับการเข้า “ครอบ” ในพิธีไหว้ครู ทั้งนี้เพื่อจะได้รับการต่อเพลงชั้นสูงและเทคนิคการบรรเลงดนตรีไทยจากครูต่อไป พิธีไหว้ครูและครอบครูดนตรีไทยนั้นจะแบ่งเป็น 3 ภาค เป็นการรวมเอาความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อในพระพุทธศาสนามารวมกัน¹ โดยเริ่มตั้งแต่เย็นวันพุธ ต่อเนื่องไปจนถึงบ่ายหรือเย็นวันพฤหัสบดี ปัจจุบันอนุโลมให้จัดวันอาทิตย์ได้ แต่จะเริ่มตั้งแต่เย็นวันเสาร์ต่อเนื่องไปจนถึงบ่ายวันอาทิตย์เช่นกัน ซึ่งลำดับได้ดังนี้

ภาคที่ 1 พิธีสงฆ์เริ่มตั้งแต่เย็นวันพุธโดยให้ศิษย์และผู้ร่วมพิธีทั้งหมด มานั่งรับศีลและฟังพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปมนต์ เรียกเป็นภาษาชาวบ้านว่า “สวดมนต์เย็น” พอเช้าวันพฤหัสบดีจะมีการถวายภัตตาหารเช้า ตักบาตร ศิษย์และผู้มาร่วมพิธีจะเข้ารับประพรมน้ำพุทธรูปมนต์ จึงเสร็จพิธี

ภาคที่ 2 พิธีเชิญเทพและครูทั้งหลายให้เสด็จมาร่วมพิธีโดยใช้ศาลาโองการ และเพลงเป็นสื่อ เมื่อจบสิ้นกระบวนการเชิญเทพ และครูแล้ว จะมีการสรงน้ำเทวรูป ประพรมด้วยเครื่องหอมแล้วถวายเครื่องสังเวย กระจาบวชทั้งลูกและคิบ รวมทั้งผลไม้ นานาชนิดและมีการโปรดข้าวตอกดอกไม้ต้อนรับ จึงเสร็จขั้นตอนภาคที่ 2

ภาคที่ 3 พิธีกรรมความเชื่อจะมีการครอบแก่ศิษย์เพื่อเริ่มต้นหัดเรียนหรือเพื่อเลื่อนชั้นสู่การเรียนที่สูงขึ้น ครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครูจะได้รับมอบหมายหรือแต่งตั้งจึงจะมีสิทธิ์ดำเนินการไหว้ครูในพิธีจะสมมุติให้เป็นพระภคฤาษี เสด็จมาดำเนินการให้แก่ศิษย์

เมื่อจบภาคที่ 3 แล้วก็จะมีการส่งเสด็จครูและเทพให้ท่านกลับไปสู่สถานที่ของท่านด้วยโองการและเพลงเช่นกัน²

¹อนันท์ นาคคง. (2537). วัฒนธรรมดนตรีไทย เป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนอิทธิพลความคิดแนวพุทธผสมผสานกับ พราหมณ์ (ฮินดู) และผี (ความเชื่อพื้นบ้านเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ) “เมืองไทย เมืองกลอง”; ใน *ระลึกงานดนตรีไทย (ประจำปีการศึกษา 2537)*. หน้า 21.

²ธีรยุทธ ขวงศรี. (2534). *เบิกโรง ข้อพิจารณานาฏกรรมในสังคมไทย*. หน้า 67-69.

โดยปกติในพิธีไหว้ครูจะมีการ “ครอบ” แฝงอยู่ด้วย การไหว้หรือครอบมีจุดประสงค์ต่างกัน การไหว้จะเน้นไปในทางด้านแสดงการว้ต่อครูในฐานะเป็นผู้มีพระคุณแสดงตนให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีความกตัญญูรู้คุณ แล้วมีการตอบแทน คือ กตเวทิต์ด้วยการกระทำ ส่วน “ครอบ” จะเน้นไปในด้านการแสดงน้ำใจครู โดยการมอบหรือถ่ายทอดวิชาครู คือความดีมีประโยชน์ต่อชีวิตที่อยู่ในกายตนให้แก่ศิษย์ โดยเปิดโอกาสให้ศิษย์สามารถถ่ายทอดวิชาแก่ผู้อื่นต่อไปได้¹

สำหรับคณะดนตรีปี่พาทย์และละครเอกชนต่างๆ ให้ความสำคัญกับพิธีไหว้ครูเช่นเดียวกัน บางคณะนอกจากจะดำเนินกิจการเป็นคณะดนตรีไทยกับพิธีไหว้ครูเช่นเดียวกัน บางคณะนอกจากจะดำเนินกิจการเป็นคณะดนตรีไทยเอกชนแล้ว ยังมีสภาพเป็นบ้านหรือสำนักดนตรีไทยด้วย ดังนั้นจึงต้องจัดให้มีพิธีกรรมไหว้ครูเป็นประจำทุกปี เพื่อแสดงความเคารพแด่ครูที่เป็นเทพยาและครูที่เป็นมนุษย์ทั้งที่ล่วงลับไปแล้วและที่ยังคงมีชีวิตอยู่ งานพิธีนี้เป็นการร่วมพบปะสังสรรค์ ระหว่างกลุ่มนักดนตรีไทยด้วยกัน

4.3.1.1 พิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะสุปรีเสริฐ

พิธีไหว้ครูของคณะสุปรีเสริฐจัดขึ้นโดย หัวหน้าคณะดนตรีไทยคนปัจจุบัน คือ นายสุชาติ ศรีอ่อน พิธีไหว้ครูของคณะสุปรีเสริฐจัดต่อเนื่องกันมาเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งจะกำหนดวันพฤหัสบดี ช่วงปลายเดือนตุลาคมหรือเดือนพฤศจิกายน เป็นวันทำพิธี และใช้บ้านของโต้โผคณะเป็นสถานที่จัดพิธี

พิธีไหว้ครูของคณะสุปรีเสริฐ ประจำปี 2541 จัดขึ้นเมื่อวันพุธที่ 28 ตุลาคม ในช่วงเย็น และต่อเนื่องมาจนถึงวันพฤหัสบดีที่ 29 ตุลาคม 2541 สถานที่สำหรับจัดทำพิธีจะอยู่บริเวณชั้นสองของบ้าน ซึ่งเป็นที่โล่ง ส่วนมุมบ้านจะตั้งโต๊ะบูชาชุดใหญ่ ซึ่งตั้งเครื่องบูชาที่ใช้สำหรับพิธีไหว้ครู โดยจัดแบ่งเป็นชั้นๆ ได้ดังนี้

ชั้นบนสุดจะตั้งเครื่องดนตรีคือ “ตะโพน” เพราะทางดนตรีไทยถือว่าตะโพนเป็นเครื่องดนตรีที่สมมุติแทนองค์พระปรคนธรรพ² ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งดนตรีที่ควบคุมจังหวะ

¹สังัด ภูษาทอง. (2527 ธันวาคม). “การไหว้ครูพิธีกรรมที่แฝงด้วยปริศนา,” *เพลงดนตรี*. ปีที่ 1.

²ธนิต อยู่โพธิ์. (2494). คำว่าพระปรคนธรรพ บางตำราเขียนพระปรโคณธรรพ, พระประคนธรรพ ส่วนพระประโคณทัพบวกละคอนเรียกกัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง พระราชวิจารณ์ว่า ที่ถูกนั้นคือ พระปรคนธรรพ หมายความว่า พระฤาณินารท ผู้เป็นครูดนตรี. *พิธีไหว้ครูตำราครอบโขนละคอน*. หน้า5.

อันเป็นหลักฐานสำคัญของดนตรีทุกรูปแบบ ดังนั้นการจัดวางเครื่องดนตรีในพิธีไหว้ครูจึงต้องมี ตะโพนลูกหนึ่งอยู่ด้วย¹

ชั้นที่สองและสาม ตั้งศีรษะครู (หน้าโขน) ซึ่งเป็นเทพเจ้าทางดนตรีไทย²

ชั้นที่สี่ เป็นชั้นที่ตั้งเครื่องดนตรีต่างๆจะจัดตั้งขนาดสองข้างของโต๊ะบูชาครู ส่วนบริเวณ ตรงข้ามแท่นบูชาครู เป็นที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาขนาดเล็กสำหรับบูชาพระพุทธรูป และอาสนสงฆ์ ซึ่ง เรียงขนานผนังด้านหนึ่งของห้องพิธีบริเวณชั้นนอกบ้าน จะมีการสร้างแท่นเป็นลักษณะเพิง สูงจากระดับพื้นดินประมาณ 2 เมตร สำหรับตั้งเครื่องสังเวทบูชากรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ และรูปปั้น จำลองของพระพรหม

การจัดสถานที่สำหรับทำพิธี บรรดาสมาชิกในคณะศุภประเสริฐจะช่วยกันทำโดย เริ่มจัดตั้งแต่เวลา 15.00 น. ของวันพุธที่ 28 ตุลาคม และจะต้องทำให้เสร็จเรียบร้อย ก่อนเวลา 17.00 น. ซึ่งเริ่มพิธีสวดมนต์เย็น

ขั้นตอนต่างๆ ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะศุภประเสริฐเรียงตามลำดับ ดังนี้

วันพุธที่ 28 ตุลาคม 2541 เวลา 17.00 น. เริ่มพิธีสงฆ์ โดยเจ้าภาพได้นิมนต์ พระสงฆ์ จากวัดคลองเตย จำนวน 7 รูป มาทำพิธีทางศาสนา เมื่อพระสงฆ์เดินทางมาถึง และเข้าสู่สถานที่ ประกอบพิธี วงดนตรีปี่พาทย์บรรเลงเพลงเพื่อรับพระซึ่งผู้บรรเลงเป็นสมาชิกกันนักดนตรีไทย ในคณะศุภประเสริฐ จากนั้นได้โศกณะจะจุลรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์จึงได้สวด-มนต์ ทำพิธีจนเสร็จสิ้นกระบวนการแล้วเจ้าอาวาสวัดก็จะทำการ “เบิกเนตร” คือการเจิมที่ศีรษะครู

¹ดนตรีไทยของมนตรี ตราโมท. (2528). ธนาคารกรุงเทพ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมนตรี ตราโมท ม.ป.ช.ม.ว.ม.ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันอาทิตย์ 22 เดือนตุลาคม พุทธศักราช 2538. หน้า 41.

²พูนพิศ อมาตยกุล. (2535). เทพเจ้าที่จัดว่าเป็น “ดุริยเทพ” หรือเทวดาแห่งดนตรีแท้ๆ มี สามองค์ คือ พระปัญจสิขร ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้คิดพิณเสนาสนั้น องค์ที่สองพระปรคนธรรมเทพเจ้าผู้ ควบคุมจังหวะ องค์ที่สามพระวิสุกรรม หรือวิษณุกรรม หรือเพชรณูกรรม เป็นวิศวกรผู้สร้าง เครื่องดนตรีทุกประเภท. “เพลงดับไหว้ครูดนตรีไทย” ที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 24. หน้า 28.

(หน้าโชน) จนครบ ในช่วงนี้บรรดาสมาชิกฝ่ายละครจะเริ่มทยอยเข้ามาในบริเวณพิธี เพื่อให้เจ้าอาวาสเจิมหน้าผากให้คนโดยใช้เทียน ซึ่งนางละครคณะสุคประเสริฐคนหนึ่งได้บอกกับผู้วิจัยว่า เจ้าอาวาสองค์นี้ท่านศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของคนในคณะมาก การเจิมได้เสร็จสิ้นลงเวลาประมาณ 18.00 น. วงปี่พาทย์จึงได้บรรเลงเพลงเพื่อเป็นการส่งพระอีกครั้ง หลังจากนั้นได้ไฉฉะ จึงได้เชื้อเชิญแขกที่มาร่วมพิธีรวมทั้งผู้วิจัย ร่วมรับประทานอาหารที่บริเวณลานหน้าบ้าน ซึ่งสนิทสนมกับเจ้าภาพพอสมควร สังเกตได้จากกริยาอาการที่แสดงออกต่อกัน

ระหว่างที่รับประทานอาหาร แขกที่มาร่วมงานส่วนใหญ่จะเสวนากันแต่เฉพาะเรื่องดนตรีไทย เช่น วันนั้นได้ไปบรรเลงดนตรีไทยที่ไหนมาบ้าง มีเหตุการณ์เป็นอย่างไร ได้พบใครบ้าง หรือพบทางเพลงแปลกๆ ใหม่ๆ อย่างไรเหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเป็นการเสวนากันด้วยท่าทีที่สปรามณ์ เมื่อถึงเวลาประมาณ 19.00 น. แขกจะกลับไปบริเวณพิธีอีกครั้งเพื่อร่วมบรรเลงหรือฟังเพลงไทย ระหว่างนี้มีนักดนตรีไทยทยอยกันเข้ามาฟังการบรรเลงมากขึ้น วงปี่พาทย์นี้จะเปิดโอกาสให้แขกที่มาได้สามารถเข้าร่วมในการบรรเลงด้วย ชนิดที่ว่าใครมีฝีมือหลายมือ ชั่นเชิงดีอย่างไร ก็สามารถบรรเลงอวดกันได้ ซึ่งทำให้บรรยากาศในพิธีคึกคักและสนุกสนานยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากกลุ่มนางละครของคณะสุคประเสริฐที่ส่งเสียงเชียร์นักดนตรีเป็นระยะ ๆ สุดท้ายจึงลุกออกมารำเมื่อวงดนตรีบรรเลงเพลงออกสิบสองภาษา ก็จะออกทำรำมอญหรือรำพม่าบ้าง การบรรเลงดนตรีไทยยังคงดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ จน ถึงเวลาประมาณ 21.00 น. นักดนตรีไทยบางส่วนจึงเริ่มทยอยกลับ

วันพฤหัสบดีที่ 29 ตุลาคม 2541 พิธีไหว้ครูของคณะสุคประเสริฐ เริ่มขึ้นเมื่อเวลาประมาณ 09.00 น. พิธีกรที่อ่านโองการคือนายประพาส ศรีเพชร ซึ่งมีศักดิ์เป็นปู่ของนายสุชาติ ศรีอ่อน ได้ไฉฉะ นายประพาส เป็นศิษย์คนหนึ่งของครูบุญมี เฟ่งศรี ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้อ่านโองการในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ซึ่งจะนุ่งห่มด้วยชุดสีขาว รวมทั้งนายสุชาติ และนางจำลอง ศรีอ่อน ภรรยาซึ่งเป็นเจ้าภาพของงานด้วย ซึ่งเดิมพิธีกรที่อ่านโองการของคณะคือนายบุญเชิด ศรีอ่อน บิดานายสุชาติ ศรีอ่อน นายบุญเชิดได้รับมอบหมายให้เป็นพิธีกรอ่านโองการจากครูพริ้งดนตรีรส เมื่อครั้งที่ได้เขาไปดอเพลงหน้าพาทย์ที่กรุงเทพฯ และต่อมาก่อนที่นายบุญเชิดจะถึงแก่กรรมก็ได้มอบให้นายสุชาติ ศรีอ่อน บุตรชายคนโตเป็นผู้อ่านโองการของคณะสืบต่อ แต่ในพิธีไหว้ครูปัจจุบันทางคณะมอบให้นายประพาส ศรีเพชร เป็นผู้อ่านโองการ เนื่องจากเป็นผู้ที่อาวุโสที่สุดในคณะ

บริเวณหน้าแท่นที่ตั้งบูชาศีรษะครูและเครื่องดนตรีไทยนั้น จะเป็นที่ตั้งสำหรับจัดวางเครื่องสังเวทต่างๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านซ้ายและขวา ด้านซ้ายจะตั้งเครื่องสังเวทที่เป็นของสุก

ทั้งหมด เช่น หัวหมู เป็ด ไก่ ปลาทั้ง รวมทั้งสุรา ผลไม้ และขนมต่างๆ เช่นขนมต้มขาว ขนมต้มแดง ทองหยิบ ทองหยอด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกับข้าวปรุงสำเร็จอีกหลายอย่าง สำหรับด้านขวาเครื่องสังเวยจะเป็นของคิบ ยกเว้นผลไม้ ขนม และกับข้าวต่างๆ ซึ่งจะมีเหมือนกันทั้ง 2 ด้าน เครื่องสังเวยจะถูกจัดเรียงในพาน หรือถาดอย่างสวยงาม

เวลา 09.00 น. จะเริ่มพิธีด้วยการอ่านโองการสลับกับการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์¹ ซึ่งมีวิธีคล้ายกับการไหว้ครูดนตรีไทยทั่วไป กล่าวคือ มีการกล่าวบูชาครู และอัญเชิญครูที่เป็นเทพดาและครูที่เป็นมนุษย์ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ผู้ที่อ่านโองการหรือพิธีกรจะกล่าวถวายเครื่องบูชาครูและขอพรจากครู ระหว่างการอ่านโองการนี้จะมีการเรียกเพลงหน้าพาทย์สลับ คือเมื่อพิธีกรผู้อ่านโองการกล่าวอัญเชิญเยื้องถึงเทพดาองค์ใดจบแล้วก็จะกล่าวชื่อเพลงหน้าพาทย์ประจำเทพองค์นั้น วงปีพาทย์ที่ประจำอยู่ในพิธีก็จะบรรเลงเพลงของเทพดังกล่าว ในระหว่างที่เชิญครูมารับเครื่องสังเวยนั้น ได้โศกณะจะเป็นผู้จัดรูปเพื่อนำไปปักบนเครื่องสังเวยต่างๆ อย่างละ 1 ดอก จนครบเพื่อแสดงว่าได้ถวายเครื่องสังเวยแล้ว ระหว่างที่รอเวลาเพื่อให้รูปหมดไปเล็กน้อย จะมีการรำถวายมือต่อหน้าแท่นบูชาศิระครู โดยนางละครประจำคณะจำนวน 5 คน เป็นการรำเพลงช้า เพลงเร็ว แต่เนื่องจากไม่มีการเตรียมบอกกล่าวเรื่องการรำกับนางละครไว้ล่วงหน้า ในครั้งนี้ผู้รำจึงต้องรำในชุดไปรเวทหลากหลาย ระหว่างการรำผู้เข้าร่วมพิธีจะอยู่ในอาการสำรวม และมีการพูดคุยกันอย่างเบา หรือฟังการบรรเลงเพลงของวงปีพาทย์

เมื่อพิธีกรไหว้ครูเสร็จสิ้นแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีจึงเริ่มทยอยลงมารับริ้วขบวนชั้นล่างเพื่อร่วมรับประทานอาหารที่เจ้าภาพได้จัดเตรียมไว้ ขณะเดียวกันเจ้าภาพจะยิงปืนถวายแด่กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์จำนวน 5 นัด ซึ่งได้กระทำมาเป็นประจำทุกปี เนื่องจากเมื่อ 30 ปีที่แล้วมีร่างทรงของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ได้เคยมาหางานให้คณะชุดประเสริฐไปแสดง ซึ่งปรากฏว่าเป็นที่ขอบใจของผู้ชม คณะชุดประเสริฐจึงได้ไปแสดงเป็นประจำติดต่อกันมาเป็นเวลากว่า 30 ปีแล้ว

¹ดนตรีไทยของมนตรี ตราโมท. (2538). เพลงหน้าพาทย์ หมายถึงเพลงที่บรรเลงประกอบกิริยาเดิน กิณ นอน เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น หรือสูญไปของมนุษย์ สัตว์ วัตถุ หรือธรรมชาติ ทั้งกิริยาที่มีตัวตน หรือกิริยาสมมุติ เช่นบรรเลงประกอบการแสดงโขนละคร เวลาบรรเลงเพลงถูกพาทย์ให้โขนตัวหนุมานรำทำท่าแสดงอิทธิฤทธิ์หาว่าเป็นดาวเป็นเดือน เป็นต้น เพลงที่ประกอบกิริยาทั้งหลายเหล่านี้ถือว่าเป็น “เพลงหน้าพาทย์” ทั้งสิ้น. ธนาคารกรุงเทพ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมนตรี ตราโมท ม.ป.ช. ม.ว.ม. ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันอาทิตย์ที่ 22 เดือนตุลาคม พุทธศักราช 2538. หน้า 41.

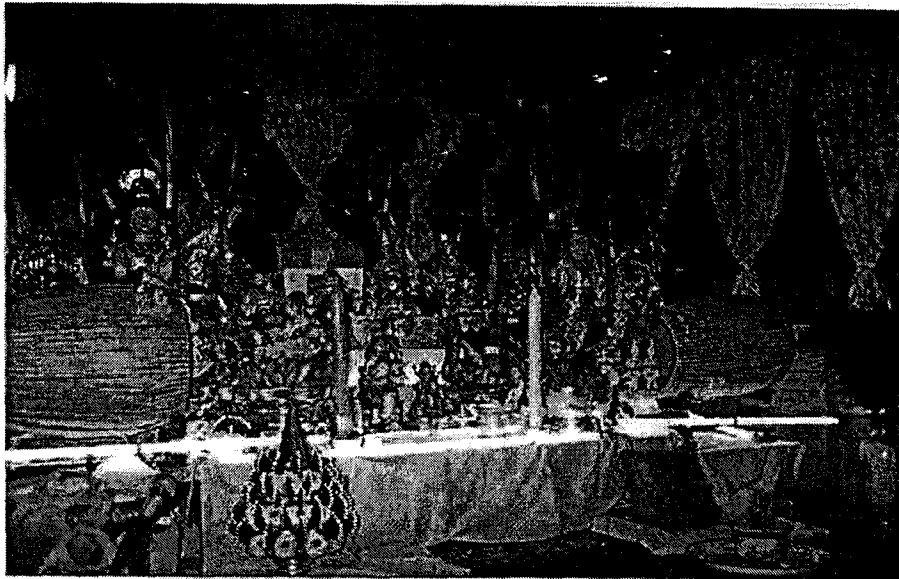
ดังนั้นเมื่อมีพิธีไหว้ครูทุกครั้งได้โผจึงตั้งเครื่องสังเวยสำหรับกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ด้วย เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดี

หลังจากที่แขกรับประทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว จึงมีการสังสรรค์ตั้งวงสุรากับเจ้าภาพ และร้องรำทำเพลง พุดคุยกันตามอัธยาศัย

ในเรื่องของวงปีพาทย์ที่มาบรรเลงประกอบในพิธีนั้น ผู้วิจัยทราบภายหลังว่าไม่ได้เป็นนักดนตรีของคณะสุดประเสริฐทั้งหมด นักดนตรีที่บรรเลงเครื่องดนตรีหลักได้แก่ระนาดเอก ฉิ่งวงใหญ่ ปี่ และเครื่องหนังคือตะโพน เป็นนักดนตรีที่เจ้าภาพได้เชิญมาจากวงปีพาทย์ คลองเตย นอกนั้นเป็นนักดนตรีของคณะสุดประเสริฐ เหตุที่ไม่ได้ใช้นักดนตรีไทยของคณะสุดประเสริฐบรรเลงทั้งหมด ได้รับคำอธิบายจากนายสุรัช ศรีอ่อน บุตรคนโตของนายสุชาติ ให้เหตุผลว่า นักดนตรีของดนตรีบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ได้ไม่ครบทุกเพลง และนักดนตรีที่บรรเลงได้ก็มีจำนวนไม่ครบทุกเครื่องดนตรีหลัก หากนำมาบรรเลงรวมวงกันแล้วเกรงว่าจะเกิดความไม่เรียบร้อย จึงได้แก้ปัญหาโดยการเชิญวงปีพาทย์จากคลองเตยมาบรรเลงแทน

การศึกษาพิธีการต่างๆ ของคณะสุดประเสริฐ พบว่า พิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทยเป็นพิธีที่มีความสำคัญซึ่งต้องจัดเป็นประจำทุกปี พิธีดังกล่าวมีผลในด้านจิตใจ คือเป็นการบำรุงขวัญให้แก่สมาชิก และการเชื่อว่าการจัดพิธีนี้เป็นการแสดงความกตัญญู ระลึกถึงพระคุณของครู ซึ่งจะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่ประกอบวิชาชีพด้านการบรรเลงดนตรีไทย ดังนั้นแม้ว่าการจัดพิธีไหว้ครูแต่ละครั้งจะเป็นการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก แต่ได้โผคณะพยายามที่จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี หรือบางคณะที่ไม่อาจจัดขึ้นได้ด้วยตนเอง ก็มักจะไปร่วมจัดกับหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆ นอกจากนี้พิธีกรรมไหว้ครูยังเป็นการเปิดโอกาสให้นักดนตรีในคณะและผู้ที่มาร่วมงานได้มีการบรรเลงอวดฝีมือในเชิงดนตรีด้วย โดยเฉพาะช่วงหลังจากพิธีสวดมนต์เย็นเสร็จแล้ว จะมีการบรรเลงของวงปีพาทย์ไทย ซึ่งในช่วงนี้นักดนตรีไทยจะได้อวดฝีมือและเทคนิคการบรรเลงของตนซึ่งบางคนก็ได้เตรียมฝึกซ้อมเพลงต่างๆ ล่วงหน้ามาแล้ว การร่วมบรรเลงทำให้นักดนตรีสามารถรู้เทคนิคและเปรียบเทียบการบรรเลงของตนกับนักดนตรีจากที่อื่นได้ ถือเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การบรรเลงดังกล่าวนี้ได้โผคณะสามารถประเมินฝีมือนักดนตรีของคณะตนได้ด้วย

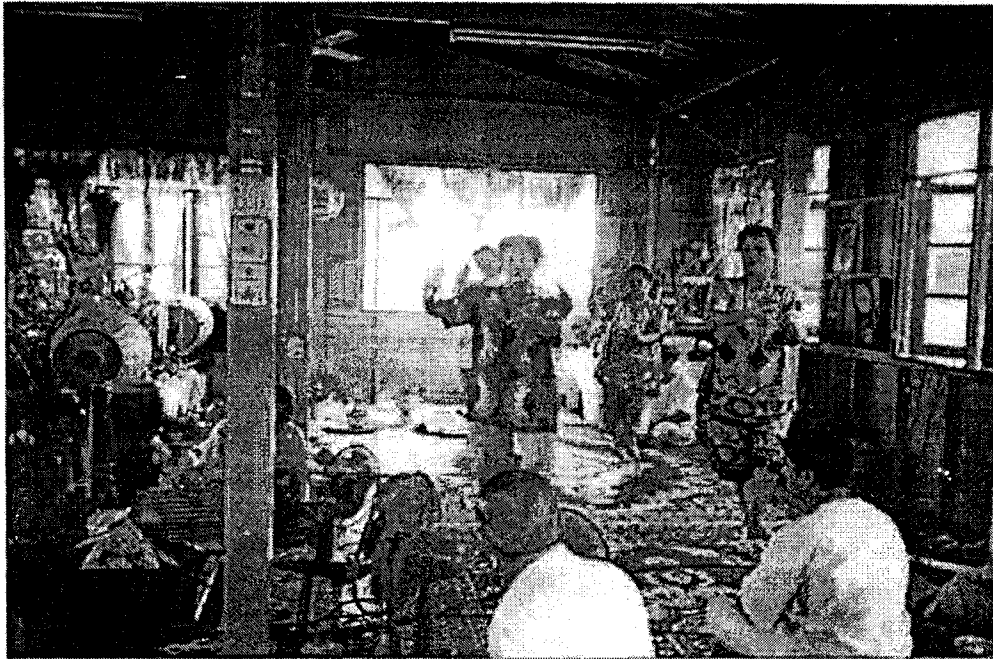
ผลจากการเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูจะเป็นการเสริมความสามัคคีระหว่างศิลปินดนตรีไทยด้วยกัน เพราะในการประกอบพิธีไหว้ครูนั้น นักดนตรีไทยทั้งหลายแม้จะอยู่กันคนละคณะก็จะมาร่วมในพิธีไหว้ครูด้วยกัน ได้พบปะสังสรรค์กัน เป็นการเชื่อมความสามัคคีในหมู่นักดนตรีให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 6 แท่นตั้งสี่พระเทพเจ้าทางดนตรีไทย และการตั้งเครื่องสังเวย
พิธีไหว้ครูคณะชุดประเสริฐ

ภาพประกอบ 7 การบรรเลงดนตรีไทยในงานพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทย คณะชุดประเสริฐ

ภาพประกอบ 8 การร่ำถวายมือในพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทย

4.3.2 พิธีไหว้ครูละครชาตรี

คณะสุประเสริฐในยุคแรกนั้น คือยุคของนายเพชร ศรีเพชร ซึ่งเป็นคณะดนตรีไทยเอกชนที่ดำเนินกิจการในด้านดนตรีไทยเพียงด้านเดียว ต่อมาเมื่อถึงยุคที่สอง ซึ่งเป็นยุคของนายซิดและนางพุด ศรีอ่อน ได้มีการขยายกิจการของคณะ โดยเพิ่มการแสดง ละครชาตรีเข้าร่วมอยู่ด้วย ทำให้คณะสุประเสริฐเป็นคณะที่ดำเนินกิจการครอบคลุมทั้งสองด้าน ดังนั้นในทุกปีจึงต้องให้มีพิธีกรรมไหว้ครูละครชาตรีขึ้น เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทวดที่ต่อครูและวิชาชีพ รวมทั้งให้สมาชิกในคณะเกิดความสุขความเจริญ และเป็นการร่วมบำเพ็ญกุศลให้แก่ครูที่ล่วงลับไปแล้ว

พิธีไหว้ครูและครอบครูละครชาตรีนี้มีวิธีการจัดการคล้ายกับพิธีไหว้ครูดนตรีไทย กล่าวคือ วันที่จัดนั้นจะเป็นวันพฤหัสบดี โดยจะเริ่มตั้งแต่เย็นวันพุธ ต่อเนื่องไปถึงบ่ายหรือเย็นวันพฤหัสบดี ด้านพิธีกรรมจะแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ

ภาคที่ 1 พิธีสงฆ์ จะเริ่มตั้งแต่เย็นวันพุธ

ภาคที่ 2 เป็นการอัญเชิญครูที่เทพยดา และครูที่เป็นมนุษย์ที่ล่วงลับไปแล้ว

ภาคที่ 3 เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อของละคร คือ มีการครอบครู

4.3.2.1 พิธีกรรมไหว้ครูและครอบครูละครชาตรี คณะสุประเสริฐ

พิธีกรรมไหว้ครูและครอบครูละครชาตรีของคณะสุประเสริฐ จัดขึ้นโดยนางประเสริฐ ศรีอ่อน ได้ไฝ่ฝ่ายละครของคณะสุประเสริฐคนปัจจุบัน พิธีไหว้ครูละครชาตรีนี้ ได้กำหนดให้จัดขึ้นภายในเดือนสิงหาคม โดยถือเอาวันพฤหัสบดีที่เป็นวันฤกษ์ดีของเดือนเป็นวันกระทำพิธี สถานที่ใช้บ้านหลังเก่าซึ่งเป็นบ้านสองชั้น ชั้นล่างก่ออิฐถือปูนเป็นที่อยู่อาศัยและชั้นบนเป็นที่โล่งห้องเดียว ซึ่งเป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมไหว้ครู

พิธีไหว้ครูละครชาตรี คณะสุประเสริฐประจำปี 2541 จะเริ่มขึ้นในเวลาเย็นของวันพุธที่ 12 สิงหาคม และต่อเนื่องมาจนถึงเช้าและบ่ายของวันพฤหัสบดี 13 สิงหาคม 2541 ส่วนสถานที่สำหรับจัดทำพิธีนั้นจะใช้บริเวณชั้นสองของบ้าน ซึ่งเป็นที่โล่ง ซึ่งมุมหนึ่งของห้องได้จัดโต๊ะหมู่บูชาชุดเล็ก สำหรับตั้งเครื่องบูชาสำหรับพิธีกรรมไหว้ครูต่างๆ ส่วนอีกมุมหนึ่งจะจัดโต๊ะหมู่บูชาอีกหนึ่งชุดสำหรับตั้งพระพุทธรูป และเครื่องที่ใช้พิธีสงฆ์ สำหรับด้านข้างโต๊ะหมู่บูชาจะจัดอาสนะสงฆ์เรียงขนานกับผนังด้านหนึ่งของบ้าน ส่วนวงดนตรีปี่พาทย์นางประเสริฐ กล่าวว่าเดิมเคยตั้งอยู่บริเวณระเบียงบ้าน แต่ปีนี้ได้ย้ายมาตั้งในห้องพิธี ซึ่งตั้งวางตรงข้ามโต๊ะบูชา ขั้วครวก่อน เมื่อพระสงฆ์กลับแล้วจึงจะย้ายวงดนตรีมาตั้งแทนที่พระอีกครั้ง ส่วนผู้มาร่วมพิธีจะนั่งที่ว่างในบริเวณพิธี

5	6			
	1	บันไดทางขึ้น		
		2	4	3

ภาพประกอบ 9 แผนผังการจัดบริเวณพิธีไหว้ครุละครชาตรี

- หมายเลข 1 บริเวณโต๊ะหมู่บูชาครู
 หมายเลข 2 ที่ตั้งวงดนตรีปี่พาทย์
 หมายเลข 3 โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป
 หมายเลข 4 อาสนะสำหรับพระสงฆ์
 หมายเลข 5 ระเบียบบ้าน
 หมายเลข 6 โต๊ะตั้งเครื่องบูชาเจ้าที่ของบ้านและเทพยดาทั่วไป

สำหรับโต๊ะตั้งเครื่องบูชาละครมีการจัดวาง ดังนี้

ชั้นบนสุดจะตั้ง “เทริด” ซึ่งเป็นที่สวมศีรษะของละครชาตรี ซึ่งเทริดที่ตั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากสภาพแล้วคาดว่าจะเป็นที่มียาใช้ในการใช้งานมานานพอสมควร

ชั้นที่สองและสาม จะตั้งศีรษะครู (หน้าใจน) ของพระนารายณ์ ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาละคร ถัดมาเป็นรูปปั้นของพระพินนศวร เทพเจ้าแห่งศิลปกรรม

ชั้นล่างสุด เป็นที่สำหรับจัดวางพานพุ่ม พานบายศรี ฉัตรเงิน ฉัตรทอง และมีเครื่องปี่พาทย์มอญตั้งขนานทั้งสองข้างของโต๊ะบูชาครู

ผนังทั้งสองด้านของบ้าน จะแขวนรูปภาพบรรพบุรุษของตระกูล ซึ่งรวมถึงรูปภาพนางจิบ รุ่งไฟโรจน์ แม่ครุละครคนสำคัญของตำบลบางปลา ที่คณะสุดประเสริฐให้ความเคารพนับถือมากคนหนึ่งด้วย ได้รูปบรรพบุรุษจะเป็นที่ยาวสำหรับตั้งเครื่องศีรษะละคร ได้แก่ฐานของละครพระ และมณฑกของละครนางจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นเครื่องศีรษะของใหม่ที่ทางคณะจะใช้สวมเมื่อออกแสดงละครในปัจจุบัน ส่วนบริเวณระเบียบชั้นบนของบ้านซึ่งติดกับห้องพิธี จะจัดตั้งโต๊ะบูชาเจ้าที่

และเทพดาทั่วไป ซึ่งมีเครื่องสังเวท หัวหมู เป็ด ไก่ ผลไม้ต่างๆ พานบุหรี สุรา น้ำอכלม รูป เทียน พานบายศรี ฉัตรเงิน ฉัตรทอง อย่างละคู่ สำหรับการจัดสถานที่สำหรับทำพิธีนั้น สมาชิก ในคณะจะช่วยกันทำ โดยเริ่มตั้งแต่เวลา 15.00 น. ของวันพุธที่ 12 สิงหาคม และต้องทำให้เสร็จ เรียบร้อยก่อนเวลา 17.00 น. ซึ่งเป็นเวลาเริ่มพิธีสวดมนต์เย็นเช่นเดียวกับพิธีไหว้ครูคนตรีไทย

เวลา 15.00-16.00 น. จะเริ่มด้วยการรำซัดชาตรีเป็นการโหมโรงก่อน เพื่อไล่เสนียด-จัญไรที่ จะเข้ามารบกวนในบริเวณพิธีและต่อด้วยการรำชุดอื่น โดยผู้แสดงของคณะสุคตประเสริฐ

เวลา 17.00 น. เริ่มพิธีสงฆ์ โดยเจ้าภาพได้นิมนต์พระสงฆ์จากวัดบางปลาจำนวน 7 รูป มาทำพิธีทางศาสนา เมื่อพระสงฆ์เดินทางมาถึงและเข้าสู่บริเวณพิธี วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงเพื่อรับ พระโดยผู้บรรเลงเป็นนักดนตรีในคณะสุคตประเสริฐทั้งหมด จากนั้นประธานในพิธี คือนาง ประเสริฐ ศรีอ่อน ซึ่งนุ่งห่มด้วยชุดขาวได้จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์จึงเริ่มสวดมนต์ และทำพิธีจนเสร็จสิ้นกระบวนการจึงได้เดินทางกลับ วงปี่พาทย์เริ่มบรรเลงเพื่อเป็นการส่งพระอีกครั้ง หลังจากนั้นจะมีการบรรเลงเพลงวงปี่พาทย์คณะสุคตประเสริฐ พิธีสวดมนต์เย็นในวันนี้ผู้วิจัยสังเกตว่า มีผู้มาร่วมงานจำนวนไม่มากและส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลภายในครอบครัวหรือเครือญาติกับคณะ สุคตประเสริฐ จนถึงเวลาประมาณ 18.00 น. จึงเริ่มมีเพื่อนนักดนตรีไทยที่รู้จักกับคณะทยอยมาร่วม ฟังการบรรเลงจำนวนหนึ่ง ขณะที่มีการบรรเลงเพลงอยู่นั้นผู้ที่มาร่วมงานก็จะส่งเสียงเชียร์และเคาะ จังหวะตามเพลงไปอย่างสนุกสนานจนกระทั่งเวลาประมาณ 21.00 น. แยกจึงเริ่มทยอยกลับ

วันพฤหัสบดีที่ 13 สิงหาคม 2541 พิธีไหว้ครูละครชาตรีของคณะสุคตประเสริฐเริ่มขึ้นเมื่อ เวลาประมาณ 07.00 น. โดยพิธีกรอ่านโอองการคือ นายประพาส ศรีเพชร ซึ่งจะนุ่งห่มด้วยชุดขาวเช่น เดียวกับเจ้าภาพของงานคือนางประเสริฐ ศรีอ่อน และนายสุชาติ ศรีอ่อน (บุตรคนโต)

บริเวณหน้าแท่นที่ตั้งบูชาสิริระครูและเครื่องดนตรีไทยนั้นจะถูกจัดวางเครื่องสังเวทต่างๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือด้านซ้ายและด้านขวา ด้านซ้ายจะตั้งเครื่องสังเวทคิ๊บ และด้านขวาดัง เครื่องเวทที่ถูกจัดเรียงในพานหรือถาดอย่างสวยงาม

เวลา 07.00 น. เริ่มพิธีด้วยการอ่านโอองการไว้ครูสลับกับการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ เช่น พิธีกรกล่าวบูชาและอัญเชิญพระปรคนธรรพมาแล้ว ก็จะเอ่ยชื่อเพลงประจำองค์คือเพลง ตรี- พระปรคนธรรพ วงปี่พาทย์ก็จะบรรเลงระพระปรคนธรรพ เป็นต้น แต่พิธีไหว้ครูละครชาตรีครั้งนี้มีการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ไม่ครบตามกระบวนการ เนื่องจากผู้บรรเลงซึ่งเป็นนักดนตรีของ คณะสุคตประเสริฐ ส่วนใหญ่ไม่ได้ต่อเพลงหน้าพาทย์ครบทั้งหมด จึงไม่สามารถบรรเลงเพลงตาม ที่พิธีกรเรียกได้ ดังนั้นเมื่อพิธีกรอ่านโอองการเชิญเทพองค์ใดจบแล้วจึงต้องถามวงปี่พาทย์ก่อนหาก วงปี่พาทย์ไม่สามารถบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ที่พิธีกรเรียกได้ พิธีกรก็จะอ่านโอองการเชิญเทพองค์ ต่อไป ซึ่งจะกระทำเช่นนี้จนจบพิธีกร ทำให้การดำเนินพิธีเกิดการไม่ต่อเนื่อง

ในขณะที่มีการกล่าวอัญเชิญเทพดาและครูที่ล่วงลับแล้วให้ลงมารับเครื่องสังเวทที่จัดเตรียมนั้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่านายสุชาติ ศรีอ่อน มีท่าทีที่เปลี่ยนไปจากเดิม คือ มีลักษณะท่าทางคล้ายกับคนชรา และชายคนหนึ่งที่นั่งข้างนายสุชาติจะเป็นผู้คอยส่งพาน บุหรี่ สุราให้ ผู้ร่วมพิธีคนหนึ่ง ได้บอกกับผู้วิจัยเป็นอาการของพ่อแก่ (พระฤๅษี) เสด็จมาประทับ ซึ่งจะมาทุกปีและเฉพาะเจาะจงประทับร่างของนายสุชาติ คนเดียวเท่านั้น ซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใด จึงเป็นเช่นนั้น

ระหว่างที่ถวายเครื่องสังเวทนั้น เหล่านางละครคณะสุคตประเสริฐจำนวน 12 คน ซึ่งแต่งกายขึ้นเครื่องละครพระและนาง จะออกมารำถวายมือด้วยเพลงช้าเพลงเร็ว เพื่อถวายแด่ครูในระหว่างที่มีการรำนั้น ผู้ชมจะนำเงินจำนวนหนึ่งมาใส่ที่มือนางรำทุกคนเป็นการตบรางวัล เมื่อการรำเพลงช้าเพลงเร็วจบแล้วจะต่อด้วยรำแบบบทไหว้ครูละครชาตรี โดยนางละครจำนวน 2 คน จนจบ ซึ่งนางละคร 2 คนนี้เป็นหลานของนางประเสริฐ ศรีอ่อน ด้วย เมื่อเสร็จการรำถวายมือแล้วพิธีกรจึงกล่าวลาเครื่องสังเวท ขณะที่กล่าวนั้นนางละครจำนวนหนึ่งจะเข้าไปพูดคุยกับนายสุชาติ ซึ่งชื่อว่าพ่อแก่ลงมาประทับ นางละครเหล่านั้นต่างกราบไหว้และพูดคุยกับนายสุชาติด้วยท่าทางเคารพ

เมื่อพิธีการกล่าวลาเครื่องสังเวทแล้ว ลำดับต่อไปจะเป็นพิธีการครอบครูละคร ในปีนี้มีผู้ประสงค์จะเข้าครอบครูประมาณ 5-6 คน ผู้เข้าครอบจะต้องเตรียมขันกำไลซึ่งใส่ดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าขาว 1 ผืน เหล้า 1 ขวด และเงินกำไลคนละ 12 บาท เข้ามาหาพิธีกรที่ละคนพร้อมกับมอบขันกำไลให้ เมื่อพิธีกรรับก็จะสวดคำคาถาเป่าที่กระหม่อม และนำศีรชะพระฤๅษี (หัวโขน) มาครอบศีรษะผู้เข้ามอบ ระหว่างที่ครอบอยู่นั้นพิธีกรจะสวดคาถาเป่าไปด้วย เมื่อนำศีรชะครูออกแล้วพิธีกรจะเจิมหน้าผากและทักข้อขั้วพฤกษ์¹ ที่หูซ้ายแก่ผู้ครอบ ถือเป็นการเสร็จสิ้นขั้นตอน พิธีไหว้ครูและครอบครูละครนี้ได้ดำเนินมาถึงเวลาประมาณเกือบ 10.00 น. สำหรับนายสุชาตินั้นผู้วิจัยสังเกตเห็นว่ามีท่าทีส่อภาวะปรกติแล้ว โดยที่ผู้วิจัยไม่ทราบว่ามีพ่อแก่ได้ออกจากร่างทรงไปเมื่อใด แต่ชั่วระยะหนึ่งนายสุชาติก็มีท่าทางที่เปลี่ยนไปอีก ซึ่งกริยาของผู้หญิง ในช่วงนี้เหล่านางรำก็จะเข้ามาล้อมและถามนายสุชาติ ซึ่งทำให้ทราบว่าผู้ที่มาประทับร่างในครั้งนี้สองนี้เป็นหญิง โดยอ้างว่าตนชื่อเจ้าแม่ทับทิมทอง ซึ่งนางละครหลายคนมีความสนใจและได้เข้าไปพูดคุยและหยอกล้อกับเจ้าแม่ทับทิมทองอย่างสนุกสนาน นางละครคนหนึ่งของคณะสุคตประเสริฐได้บอกกับผู้วิจัยว่าทุกปีมีเพียงร่างของพ่อแก่ที่มาประทับเท่านั้น จากนั้นนางละครได้จัดหาผ้าถุงและสไบมาสวมใส่ให้

¹ข้อขั้วพฤกษ์ ทำจากขอดหญ้าแพรกห่อด้วยใบเงิน ใบทอง ใบนาก สำหรับทักเหตุศิษย์เวลาเจิมหน้า พรหมน้ำมันต์ หรือครอบศีรษะครู

กับนายสุชาติ ศรีอ่อน พร้อมกับโกนหนวดเคราและแต่งหน้า ซึ่งเจ้าแม่ทับทิมทองที่ประทับร่างของนายสุชาติ ได้ แสดงอาการยิ้มอย่างพอใจพร้อมกับบอกว่าจุดประสงค์ที่มาคือต้องการจะมาแผ่เมตตาให้ผู้ร่วมพิธีและมาร่วมสนุกด้วยฝ่ายนางละครของคณะสุคประเสริฐต่างเข้าไปพุดจาหยอกล้อกับเจ้าแม่ทับทิมทองอีกจนได้เวลาพอสมควรเจ้าแม่ทับทิมทองจึงได้ออกจากร่างทรง โดยสังเกตได้จากการที่นายสุชาติล้มตัวลงนอน สักครู่หนึ่งจึงได้ตื่นขึ้นและมีอาการสับสนวุ่นวาย

เวลาประมาณ 11.00 น. จึงเริ่มพิธีสงฆ์อีกครั้ง โดยเจ้าภาพได้จัดเลี้ยงเพลแก่พระสงฆ์ซึ่งเป็นพระจากวัดบางปลา จำนวน 7 รูป เมื่อพระสงฆ์เดินทางมาถึงบริเวณพิธี วงดนตรีปี่พาทย์บรรเลงเพลงรับพระ นางประเสริฐ ศรีอ่อนเป็นผู้จัดรูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ได้ทำพิธีสวดและแผ่ส่วนบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษและครูละครที่ล่วงลับ จากนั้นเจ้าภาพจึงได้ตั้งสำรับอาหารคาวหวานถวายเพลแด่พระสงฆ์ ระหว่างที่พระสงฆ์ฉันที่อยู่นั้น วงดนตรีปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงขับกล่อมไปด้วย เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพจึงได้ถวายรูปเทียน ดอกไม้ พร้อมของจุติปัจจัยที่เตรียมไว้แด่พระสงฆ์ทุกรูป ซึ่งผู้วิจัยก็ได้รับเกียรติให้เป็นผู้ร่วมถวายคนหนึ่งด้วย จากนั้นพระสงฆ์จึงเดินทางกลับ นางประเสริฐ ศรีอ่อนจึงได้เชิญแขกที่มาร่วมพิธีรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน จำนวนแขกที่มาส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายละคร นอกจากนี้ยังมีนักเรียนจากวัดบางปลาประมาณ 10 คน มาร่วมสังเกตการณ์ในพิธีครั้งนี้ด้วย ซึ่งนางประเสริฐได้บอกกับผู้วิจัยว่าสมัยก่อนนั้นเคยจัดงานกันใหญ่โตมีคนมาร่วมมากมาย แต่ตั้งแต่พ่อเด็ก (นายบุญเชิด) เสียชีวิตตนจึงไม่อยากจัดงานให้ใหญ่โตอีก และอีกประการหนึ่ง คือ ทางคณะมักจะจัดงานในวันพฤหัสบดีซึ่งเป็นวันทำงานปกติจึงไม่บอกใครเพราะเกรงใจกลัวว่าเป็นการรบกวนการทำงานของเพื่อนในวงการ เมื่อรับประทานอาหารเสร็จผู้ร่วมพิธีส่วนใหญ่ทยอยกลับ คงเหลือแต่นักดนตรีไทยบางคนที่ตั้งวงสุราสังสรรค์กันต่อ

สรุปการไหว้ครูละครชาตรี มีขั้นตอนและพิธีกรรมหลายประการที่มีส่วนคล้ายกับพิธีไหว้ครูดนตรีไทย แต่ในเรื่องของการจัดการต่าง ๆ ของไหว้ครูละครไม่เคร่งครัดเท่ากับดนตรีไทย ภาพรวมของการไหว้ครูละครจึงเสมือนเป็นพิธีกรรมเฉพาะสำหรับสมาชิกในครอบครัวศรีอ่อนเท่านั้น

4.4 เพลงและการบรรเลงในงานพิธีต่าง ๆ

บทบาทหน้าที่ของดนตรีไทยในสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชาวไทยภาคกลาง แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานั้น จะให้ความสำคัญกับพิธีกรรมเป็นอย่างมาก ดนตรีไทยมักจะถูกใช้ในกิจกรรมเกือบทุกประเภทในสังคม เนื่องจากดนตรีไทยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่จะแยกออกจากกันไม่ได้ บทบาทหน้าที่ของดนตรีไทยคือ

1. ประกอบการแสดงนาฏศิลป์และการละเล่นต่าง ๆ และให้ความบันเทิง เช่น การแสดงนาฏศิลป์ โขน ละคร ลิเก ระบำต่าง ๆ ซึ่งดนตรีจะเป็นส่วนประกอบที่ขาดมิได้ แม้ในปัจจุบันดนตรีไทยก็ยังมีค่าสำคัญในด้านนี้อยู่เช่นเดียวกับในอดีต

2. ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีเทศน์มหาชาติ พิธีทำบุญเลี้ยงพระ บทบาทของคนไทยในศาสนาพิธีนั้นจะทำหน้าที่เหมือนนาฬิกาที่คอยบอกเวลาและรักษาระเบียบในพิธี โดยใช้ดนตรีเป็นสื่อให้ผู้ร่วมพิธีรู้ว่าได้ดำเนินไปถึงขั้นไหนแล้ว

3. ประกอบพิธีการเกี่ยวกับชีวิต คนตรีเข้าไปมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีการเกี่ยวกับชีวิต ความเป็นอยู่ของคน เช่น พิธีทำขวัญ โขนจุก พิธีแต่งงาน พิธีบวชนาค และพิธีศพ¹

สำหรับคณะสุคนธ์ประเสริฐ เป็นคณะดนตรีไทยเอกชนที่มีหน้าที่บรรเลงเพลงประกอบในพิธีกรรมต่าง ๆ ในสังคมไทย ซึ่งแต่เดิมในยุคแรกเริ่มมีนายเพชร ศรีเพชร เป็นหัวหน้าคณะนั้น สถานะของคณะสุคนธ์ประเสริฐเป็นเพียงคณะดนตรีปี่พาทย์ไทยที่รับบรรเลงเฉพาะในงานพิธีกรรมเท่านั้น ต่อมาในยุคของนายชิดและนางพุด ศรีอ่อน ปรากฏว่ามีการขยายกิจการของคณะออกไปอีกโดยเพิ่มการบรรเลงวงปี่พาทย์มอญ และละครชาตรีเข้าร่วมในคณะ ทำให้คณะสุคนธ์ประเสริฐเป็นคณะที่ใหญ่คณะหนึ่งในตำบลบางปลา ดังนั้นกิจกรรมการบรรเลงของคณะจึงครอบคลุมทุกด้านและสามารถจัดแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภทคือ

1. การบรรเลงประกอบในพิธีกรรม เช่น งานศพ งานบวชนาค ซึ่งต้องใช้วงปี่พาทย์ไทยหรือวงปี่พาทย์มอญบรรเลง

2. การบรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรีและการรำกั๊บน ซึ่งบรรเลงโดยวงปี่พาทย์ชาตรี และวงปี่พาทย์ไทย ในตอนนี้จะขอกล่าวถึงการบรรเลงในพิธีกรรมต่าง ๆ ของคณะสุคนธ์ประเสริฐตามลำดับดังนี้

4.4.1 เพลงและการบรรเลงในพิธีกรรม

การบรรเลงของคณะสุคนธ์ประเสริฐปัจจุบันมักจะบรรเลงในพิธีการเกี่ยวกับชีวิตเป็นส่วนใหญ่ เช่น พิธีบวชนาค และพิธีศพ สำหรับพิธีแต่งงานนั้น โดยมากมักจะนิยมนำวงเครื่องสายไทยมาบรรเลง เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงนุ่มนวลอ่อนหวานเหมาะกับงานมงคลประเภทนี้ มากกว่าวงปี่พาทย์ที่มีเสียงค่อนข้างแข็งกร้าวและดัง จึงไม่เป็นที่นิยมนำมาบรรเลงในพิธี

¹ปราณี วงษ์เทศ. (2525). *พื้นบ้านพื้นเมือง*. หน้า 36-37.

แต่งงาน สำหรับการบรรเลงในงานแต่งงานนั้น ทางคณะสุคนธ์ประเสริฐได้นำวงปี่พาทย์ไม้นวมบรรเลงบ้างแต่น้อยครั้งมาก เพราะงานแต่งงานส่วนใหญ่มักจะนิยมวงเครื่องสายบรรเลง ประกอบกับคณะสุคนธ์ประเสริฐเป็นคณะที่เน้นฝึกเฉพาะทางด้านดนตรีปี่พาทย์ ทำให้งานบรรเลงส่วนใหญ่ จะเป็นงานพิธีกรรมที่ใช้เครื่องดนตรีปี่พาทย์บรรเลงเป็นหลัก

ดังนั้นกิจกรรมการบรรเลงของคณะสุคนธ์ประเสริฐส่วนใหญ่จึงเป็นการบรรเลงในพิธีกรรมบวชนาคและงานศพเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทั้งสองพิธีกรรมนี้ต่างมีรายละเอียดของขั้นตอน รวมถึงเพลงที่ใช้ในการบรรเลงแตกต่างกัน ดังจะกล่าวต่อไป

ก. พิธีกรรมบวชนาค

พิธีกรรมบวชนาคของไทยที่จะกระทำเมื่อผู้ชายอายุครบ 21 ปีเต็ม ซึ่งถือว่าเป็นวัยที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ต้องมีความรับผิดชอบในชีวิตของตนให้เป็นหลักฐานด้วยตนเอง จึงต้องมีการบวชศึกษาพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะนำคำสั่งสอนและธรรมะมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของตนต่อไป

พิธีกรรมบวชนาคจะเริ่มก่อนวันบวช 1 วัน เรียกว่า ทำขวัญนาค ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในพิธีกรรมคือ หมอทำขวัญ และวงปี่พาทย์ หมอทำขวัญจะทำหน้าที่ในพิธีกรดำเนินพิธีกรรมต่างๆ ส่วนวงปี่พาทย์จะทำหน้าที่บรรเลงประกอบในพิธีการเป็นสื่อให้รู้ว่าพิธีได้ดำเนินไปถึงขั้นไหนแล้ว

ก่อนที่จะมีพิธีทำขวัญนาค วงดนตรีที่ถูกว่าจ้างให้มาบรรเลงนั้นมักนิยมใช้วงปี่พาทย์ไม้นวม ซึ่งเป็นวงที่เหมาะสมสำหรับบรรเลงในงานประโคมต่าง ๆ วงปี่พาทย์จะต้องไปถึงสถานที่จัดพิธีหรือเรียกกันว่า “บ้านงาน” ในช่วงบ่ายโมงก่อนที่จะได้เวลาอาบน้ำให้แก่นาค เจ้าภาพของงานจะต้องแจ้งให้ได้ไต่คณะดนตรีทราบล่วงหน้าถึงกำหนดการในวันงานอย่างคร่าว ๆ เช่น เวลาที่จะทำการโกนหัวนาคเป็นต้น หากเจ้าภาพกำหนดให้เริ่มโกนหัวนาคเวลา 15.00 นาฬิกา คณะดนตรีก็ต้องเดินทางให้ถึงงานเวลาประมาณ 14.00 นาฬิกา ซึ่งเป็นเวลา ก่อนที่จะทำการอาบน้ำให้แก่นาค

เมื่อวงปี่พาทย์มาถึงก็จะเตรียมตั้งเครื่องดนตรีของตน หากสถานที่จัดงานกระทำที่บ้าน นักดนตรีจะตั้งเครื่องดนตรีบนบ้านบริเวณพิธี แต่ถ้าหากใช้สถานที่วัด ก็จะตั้งเครื่องบนศาลาประจำวัด เมื่อตั้งเครื่องดนตรีเรียบร้อยแล้ว นักดนตรีก็จะเริ่มบรรเลง เพลงชุด

โหมโรงเย็น¹ เป็นอันดับแรก เพื่อเป็นการกล่อมประโคมให้งานครึกครื้น เมื่อบรรเลงเพลงชุดโหมโรงเย็นจบแล้วก็จะต่อด้วยการบรรเลงเพลงกลอง คือเพลงที่จะต้องใช้กลองทัดตีประกอบ และการบรรเลงของวงปี่พาทย์ก็จะประโคมกล่อมงานไปจนกระทั่งได้เวลาการโกนหัวและอาบน้ำให้แก่นาค วงปี่พาทย์ก็จะเปลี่ยนไปบรรเลงเพลงลงสรง คือเพลงที่มีชื่อเกี่ยวข้องกับน้ำ และบรรเลงจนกระทั่งเสร็จขั้นตอนการอาบน้ำทาขมิ้นให้แก่นาค วงปี่พาทย์ก็ยังคงทำหน้าที่บรรเลงประโคมกล่อมงานไปเรื่อย ๆ เพื่อให้เจ้าภาพของงานเกิดความพอใจในความขยันเพื่อภาวนาจะได้ว่าจ้างกับคณะตนอีก

เมื่อเจ้าภาพกำหนดการทำขวัญเวลา 1 ทุ่ม หมอทำขวัญซึ่งเจ้าภาพเป็นผู้ว่าจ้างมานั้นจะมาจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี อาทิ บายศรี แว่นเวียนเทียน ไตรบาตร เครื่องบริขารและเครื่องสักการะทั้งปวงนำมาตั้งในที่ทำขวัญด้วย²

ขณะที่หมอทำขวัญทำการห่อบายศรีอยู่นั้น วงปี่พาทย์ก็จะเปลี่ยนไปบรรเลงเพลงกลม³ เพื่อเป็นสัญญาณบอกให้ผู้ร่วมพิธีได้เตรียมตัวเข้าสู่ช่วงพิธีการ เมื่อหมอทำขวัญทำการห่อบายศรีเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะเรียกให้นาคเข้ามานั่งในบริเวณพิธี จากนั้นก็จะเริ่มทำขวัญเป็นทำนองเสนาะ อัญเชิญเทวดาทั้งหลายให้ลงมาชุมนุมในบริเวณพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคล เมื่อหมอทำขวัญกล่าวจบก็จะดีผึ้งแล้วให้อาหาร วงปี่พาทย์ก็จะบรรเลงเพลงสาธุการ⁴

¹เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี.(2530). เพลงชุดโหมโรงเย็น เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงในตอนเย็นหรือตอนค่ำก่อนจะเริ่มงานเพื่อให้ชาวบ้านในบริเวณนั้นรู้ว่าหลังจากการบรรเลงจบลงแล้วจะมีพระมาสวดมนต์เย็น เพลงโหมโรงเย็นประกอบด้วยเพลงต่างๆ 13 เพลงนำมาบรรเลงติดต่อกัน คือ 1. เพลงสาธุการ 2. เพลงตระ 3. เพลงรวสามลา 4. เพลงเข้ม่าน 5. เพลงปฐมและท้ายปฐม 6. เพลงลา 7. เพลงเสมอและรวลาเคียว 8. เพลงเชิดสองชั้นและชั้นเคียว 9. เพลงกลม 10. เพลงขำนาญ 11. เพลงกราวโน 12. เพลงคันซูป 13. เพลงลา. *สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย*. หน้า 74-75.

²กรมศิลปากร. (2507). *ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต*. ที่ระลึกในงานฉนอปกิจ นางปลื้มจิต สุภาไพบูลย์ (สวตติ) ณ เมรุวัดหัวลำโพง วันที่ 22 เดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2507. หน้า 45.

³เพลงกลม เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่แสดงถึงการเสด็จของเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระอิศวรและพระนารายณ์ เป็นต้น

⁴เพลงสาธุการ เป็น เพลงหน้าพาทย์สำหรับบูชาพระรัตนตรัยและเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์

เมื่อวงปีพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการจบ หมอทำขวัญอาจจะร้องทำนองเสนาะหรือร้องแหล่ ส่วนวงปีพาทย์ก็จะมีหน้าที่คอยฟัง เพราะหากหมอทำขวัญใช้วิธีร้องแบบแหล่ ผู้บรรเลงกลองแขก และฉิ่ง ในวงปีพาทย์ก็ต้องตีเครื่องดนตรีประกอบจังหวะเพื่อให้เข้ากับทำนองที่หมอทำขวัญร้องด้วย เมื่อแหล่ จบหมอทำขวัญก็จะร้องเพลงไทยเดิมที่มีจังหวะ 2 ชั้นต่อ ซึ่งวงปีพาทย์จะต้องฟังต่อไปว่า หมอทำขวัญจะร้องทำนองของเพลงใด เพราะเมื่อร้องจบท่อนเพลงแล้ววงปีพาทย์จะต้องบรรเลงรับในเพลงเดียวกันกับที่หมอทำขวัญร้อง และหากวงปีพาทย์บรรเลงรับร้องกันคนละเพลงกับหมอทำขวัญร้องก็จะทำให้นักดนตรีเกิดการเสียหน้าซึ่งแสดงให้เห็นว่านักดนตรีไม่มีปฏิภาณไหวพริบหรืออ่อนประสบการณ์ ซึ่งเรียกกันตามภาษานักดนตรีว่า “ปีพาทย์ไม่แข็ง” ดังนั้นหมอทำขวัญและนักดนตรีจึงต้องคอยระวังฟังซึ่งกันและกันโดยตลอด นอกจากนี้หมอทำขวัญแต่ละคนนั้นล้วนมีเทคนิคการร้องที่แตกต่างกันไป ดังนั้นการบรรเลงในพิธีบวงสรวงจึงเสมือนสนามฝึกปฏิภาณไหวพริบของนักดนตรีปีพาทย์ไปด้วย แต่ถ้าหากหมอทำขวัญกับวงดนตรีปีพาทย์ เป็นคณะเดียวกันการบรรเลงก็จะง่ายขึ้นเนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างรู้เพลงซึ่งกันและกัน เพราะเคยร่วมงานกันมาก่อนทั้งนักดนตรีและหมอทำขวัญก็จะต้องคอยระวังกันมาก ซึ่งคณะสุคนธ์ประเสริฐเดิมเคยมีญาติซึ่งเป็นหมอทำขวัญด้วยเช่นกัน แต่ได้เสียชีวิตไปแล้ว และไม่มีผู้รับสืบทอดอาชีพนี้ต่อจนถึงปัจจุบัน การไปบรรเลงในงานบวงสรวงแต่ละครั้งจึงต้องให้เจ้าภาพเป็นฝ่ายว่าจ้างหมอทำขวัญมาเอง

เมื่อหมอทำขวัญอ่านคำทำขวัญขึ้นตามทำนองต่างๆ ซึ่งโดยมีเนื้อความอธิบายถึงชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เริ่มเป็นตัวและพ่อแม่ได้บารุงเลี้ยงมาด้วยความยากลำบาก จนถึงเข้าเขตผู้ใหญ่แล้ว ก็ด้วยความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะได้เห็นลูกเป็นคนดี บัดนี้ก็เป็นทีที่ประสงค์ที่เจ้านาคจะเข้าอุปสมบทในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นความดีอันสูงสุดของมนุษย์แล้ว จึงเป็นการสมควรยิ่งที่เจ้านาคจึงพึงรักษา

ความดี อันเป็นมงคลนี้ไว้แก่คนต่อไปชั่วอวสานแห่งชีวิต เมื่อหมอบทำขวัญกล่าวจบก็จะเปิดแว่น เวียนเทียน วงปีพาทย์ก็จะบรรเลงเพลงรับขวัญต่าง ๆ¹ ซึ่งจะเริ่มต้นด้วยการบรรเลงเพลงนางนาค² เป็นอันดับแรก จากนั้นจะบรรเลงเพลงอะไรต่ออีกแล้วแต่หมอบทำขวัญจะร้องนำ เมื่อเวียนเทียนครบสามรอบแล้วหมอบทำขวัญจะดับวันเทียน วงปีพาทย์ก็จะบรรเลงเพลงรวสามลา จากนั้นหมอบทำขวัญจะสั่งสอนนาคถึงการวางตัวให้ถูกต้อง และกล่าวขอมาลาโทษแก่ผู้ที่ล่วงเกิน เมื่อนาคกล่าวคำ อโหสิกรรมจบ พ่อและแม่ของนาคก็จะอุ้มใบตองที่อยู่ในบายศรีเข้าไปเก็บในห้องที่เตรียมไว้ วงปีพาทย์ก็จะบรรเลงเพลงเชิด³ ซึ่งหมายถึงได้เสร็จสิ้นพิธีทำขวัญนาคแล้ว

วันรุ่งขึ้นจึงเป็นวันที่จะบวชนั้น นักดนตรีปีพาทย์จะต้องมาถึงงานตั้งแต่เช้า ประมาณ 06.00-07.00 นาฬิกา เพราะจะต้องมาบรรเลงเพลงโหมโรงเช้า หากสถานที่จัดงานอยู่ไกลนักดนตรีก็จะใช้พิจารณาว่าสมควรจะกลับไปนอนที่บ้านของตนหรือนอนที่งาน แต่ส่วนใหญ่จะนิยมนอนค้างที่งาน ซึ่งอาจเป็นบ้านของเจ้าภาพ หรือวัด เพราะวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันบวช นักดนตรีจะต้องตื่นแต่เช้าเพื่อบรรเลงเพลงโหมโรงเช้า⁴ ซึ่งมักจะเป็นเวลาเดียวกับที่บรรดาแม่ครัวเริ่มทำอาหาร นักดนตรีจะบรรเลงประกอบไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีการตั้งขบวนเพื่อแห่หน้าไปวัดในเวลาประมาณ 08.00 นาฬิกา ขบวนแห่หน้าจึงเคลื่อนไปยังวัด และขณะเดียวกันนั้นวงปีพาทย์

¹พูนพิศมัย คีตกุล.(2522).*ประเพณีพิธีไทย*.หน้า 21.

²“ลำนาคสยาม,” (2537,มีนาคม). เพลงนางนาค เป็นเพลงเก่าแก่ที่ยกย่องเป็นเพลงศักดิ์สิทธิ์ ใช้ประกอบการเวียนเทียน สมโภชและทำขวัญต่าง ๆ เช่น ทำขวัญนาค ทำขวัญแต่งงาน เป็นต้น นางนาคเป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงพื้นเมืองที่เป็นแม่ผู้ให้กำเนิดชีวิตและเป็น “เจ้าแม่” ผู้ถือครองแผ่นดินและน้ำให้ความอุดมสมบูรณ์แก่มนุษย์ การใช้นางนาคเป็นเพลงแรกในพิธีทำขวัญจึงหมายถึงการแสดงความนอบน้อม และวิงวอนร้องขอความมั่นคง และมั่งคั่งหรือความอุดมสมบูรณ์จากเจ้าแม่ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินและแผ่นน้ำ ให้แก่ผู้ทำขวัญนั่นเอง ปัจจุบันใช้เพลงนางนาคในพิธีทำขวัญนาค ก่อนจะบวชเป็นพระภิกษุ เพื่อให้รำลึกถึงพระคุณของแม่ผู้ให้กำเนิด. เพลงดนตรี. 1(1) : 89.

³เพลงเชิด เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ประกอบกริยาไปมาอย่างไกลๆ

⁴เพลงชุดโหมโรงเช้าเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ประกอบขึ้นด้วยเพลง 5 เพลง นำมาบรรเลงติดต่อกันไปเริ่มด้วยเพลงสาธุการ เหาะ รวสามลา กลม และชำนาคู มักบรรเลงงานทำบุญเลี้ยงพระเพล ตอนเช้า

ยังคงบรรเลงเพลง กราวนอกหรือเพลงกลมเป็นการส่งขบวน จนกระทั่งเห็นว่าได้แห่ไปพ้นอาณาเขตของบ้านแล้วจึงหยุดพักผ่อนตามอริยาสัยเพื่อรอเวลาบรรเลงเมื่อขบวนแห่กลับมาอีกครั้ง

เมื่อนาคได้บวชเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์แล้ว ขบวนแห่จะไปส่งพระที่กุฏิแล้ว กลับบ้าน เพื่อรอเวลาฉลองพระบวชใหม่กลับมาฉันเพลที่บ้านของตน เมื่อขบวนแห่ได้กลับมาถึงบ้าน วงปีพาทย์จึงทำหน้าที่บรรเลงเพลงประโคมอีกครั้ง จนกระทั่งพระฉันเพลเสร็จและกลับวัด วงปีพาทย์จึงยุติการบรรเลงและถือว่าเป็นการสิ้นสุดหน้าที่

ข. พิธีกรรมงานศพ

งานศพเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญกับอาชีพคณะดนตรีไทยในปัจจุบันอย่างมาก เนื่องจากเป็นงานเดียวที่ยังอุดหนุนอาชีพการบรรเลงดนตรีปีพาทย์อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสมัยก่อนในพิธีกรรมงานบวชและงานศพจะใช้วงปีพาทย์ไทยบรรเลง หรือแม้กระทั่งงานอื่นทั่วไป เรียกได้ว่าวงปีพาทย์ไทยถูกใช้อยู่ในกิจกรรมเกือบทุกประเภทในสังคม จนกระทั่งในรัชกาลสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดกระแสความนิยมนำวงปีพาทย์มอญไปบรรเลงประโคมในงานศพ จนเกิดความนิยมมากขึ้น และกลายเป็นประเพณีจนถึงปัจจุบันนี้ว่างานศพจะต้องใช้เครื่องปีพาทย์ - มอญ บรรเลงเท่านั้น

สำหรับคณะชุดประเสริฐก็ได้รับกระแสความนิยมการบรรเลงปีพาทย์มอญเช่นเดียวกัน โดยทางคณะได้จัดหาเครื่องปีพาทย์มอญมาซึ่งเป็นคณะที่สองในชุมชนบางปลา และได้สนับสนุนให้สมาชิกของตนไปฝึกหัดปีพาทย์มอญกับครูดนตรีสำนักอื่นที่มีฝีมือ เพื่อจะได้เพลงสำหรับบรรเลงในงานศพได้

การบรรเลงประกอบพิธีกรรมงานศพนี้ วงปีพาทย์มอญคณะชุดประเสริฐ จะมีเครื่องดนตรีซึ่งมีขนาดตั้งแต่วงเล็กที่ใช้ฆ้องมอญเพียงสองโด้ง ไปจนถึงวงใหญ่ที่ใช้ฆ้องมอญแปดถึงสิบสองโด้ง สำหรับขั้นตอนของการที่จะบรรเลงในงานศพ เริ่มจากเจ้าภาพของงานจะต้องตกลงรายละเอียดต่างๆ กับทางคณะก่อน เช่น วัน เวลา และสถานที่ที่จะไปบรรเลง ซึ่งโดยมากจะเป็นวัด และรวมถึงขนาดของวงปีพาทย์ว่าต้องการวงเล็กหรือวงใหญ่ ซึ่งนักดนตรีไทยมักเรียกกันว่า “ขนาดกี่โด้ง”¹ หากเจ้าภาพต้องการวงปีพาทย์ขนาดสองโด้ง ก็หมายถึงวงปีพาทย์มอญที่มีฆ้องมอญเพียงสองวงร่วมกับเครื่องดนตรีหลักชิ้นอื่น อาทิ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ปี่มอญ เปิงมางคอก

¹ “โด้ง” ในที่นี้หมายถึง เครื่องดนตรีฆ้องวงของวงปีพาทย์มอญ ซึ่งจะมีลักษณะดังขึ้น ไม่ได้วางราบกับพื้นดังเช่นฆ้องวงของไทย และสิ่งที่จะบอกขนาดของวงปีพาทย์มอญ คือจำนวนของฆ้องมอญ

ตะโพนมอญ และเครื่องประกอบจังหวะ จึง ฉาบใหญ่ กรับ และโหม่ง แต่ถ้าเจ้าภาพต้องการวงปี่พาทย์มอญ ขนาดใหญ่ ซึ่งอาจจะเพิ่มฆ้องมอญจำนวน 3 โគังหรือ 8 โគัง ไปจนถึง 12 โគัง ทางคณะก็สามารถจัดหาให้ได้ ตามที่ต้องการและจำนวนเครื่องดนตรีนี้จะขึ้นอยู่กับทุนทรัพย์ของเจ้าภาพ หากผู้ตายเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง หรือฐานะดี ขนาดของวงดนตรีก็จะใหญ่และเครื่องดนตรีก็จะมีจำนวนมากด้วย ซึ่งไม่ได้มีความหมายในแง่ของเสียงดนตรี เพียงแต่เป็นเกียรติศักดิ์ศรีแก่ผู้ตาย วงปี่พาทย์มอญ จึงกลายเป็นเครื่องหมายประดับเกียรติอย่างหนึ่งแก่ผู้ตายได้

นอกจากนี้ยังต้องตกลงเรื่องของเวลาที่จะบรรเลง ซึ่งการบรรเลงของคณะปี่พาทย์จะเรียกช่วงเวลาของการบรรเลงว่า “เป็นเวลา” ซึ่งมีทั้งหนึ่งเวลา สองเวลา และสามเวลา การบรรเลงที่เรียกว่าเป็นหนึ่งเวลาหรืองานเวลาเดียวก็คือการบรรเลงที่ต้องเริ่มตั้งแต่การตั้งศพเข้า จนถึงเวลาเผาตอนเย็นซึ่งมักจะอยู่ในเวลา 09.00 – 18.00 น. ของวันเดียวกัน ส่วนงานสองเวลา คืองานที่แบ่งการบรรเลงเป็นสองช่วง โดยนับตั้งแต่การบรรเลงในวันที่ตั้งศพคืนสุดท้าย คือ ตั้งศพเวลา 16.00 น. จนถึงการสวดอภิธรรมเสร็จเรียบร้อยและเริ่มอีกครั้งหนึ่งในเช้าวันรุ่งขึ้น จนถึงเวลาประชุมเพลิงหรือเผาจริงเสร็จ จึงนับเป็นงานสองเวลา สำหรับงานที่เรียกว่า สามเวลานั้นหมายถึงการบรรเลงภายใน 2 วัน แต่แบ่งการบรรเลงออกเป็น 3 ช่วง โดยช่วงที่หนึ่งเริ่มนับการบรรเลงตั้งแต่การตั้งศพเวลาประมาณ 16.00 น. จนถึงการสวดอภิธรรมเสร็จถือว่าหมดการบรรเลงช่วงที่หนึ่ง และเริ่มบรรเลงอีกครั้งหนึ่งในเช้าวันรุ่งขึ้น จนกระทั่งถึงการประชุมเพลิงในช่วงเย็นของวันเดียวกันถือว่าเสร็จสิ้นการบรรเลงในช่วงเวลาที่สอง ซึ่งการประชุมเพลิงนี้เจ้าภาพให้เป็นการสมมุติขึ้นเท่านั้นที่เรียกกันว่า “เผาหลอก” แต่การประชุมเพลิงจริงนั้นจะเริ่มในเวลากลางคืนอีกครั้ง ที่เรียกว่า “เผาจริง” วงปี่พาทย์ก็จะบรรเลงในช่วงเวลาเผาจริงอีกครั้งจนกระทั่งเสร็จกระบวนการ ถือเป็นการจบการบรรเลงในช่วงเวลาที่สาม นอกจากนี้ยังมีการบรรเลงที่เรียกว่าสี่เวลาด้วย และการบรรเลงสี่เวลานี้โดยมากเจ้าภาพจะเป็นผู้ที่มีฐานะดีมีทุนทรัพย์มาก ก็มักจะจัดงานศพให้ใหญ่โตหลายวัน การบรรเลงสี่เวลาจะนับตั้งแต่เวลาแรก คือ การบรรเลงตั้งแต่การตั้งศพเวลา 16.00 น. จนกระทั่งสวดอภิธรรมเสร็จของวันเดียวนับเป็นเวลาที่หนึ่ง เวลาที่สองเริ่มบรรเลงในเช้าวันรุ่งขึ้นจนกระทั่งประชุมเพลิงจริงในช่วงเวลาเย็นประมาณ 16.00-17.00 น. และเวลาที่สามบรรเลงในช่วงที่เจ้าภาพนำอัฐิของผู้เสียชีวิตมาสวดอภิธรรมต่อในเวลากลางคืนของวันเดียวกัน และเวลาที่สี่คือในวันรุ่งขึ้นวงปี่พาทย์จะบรรเลงในช่วงที่เจ้าภาพเลี้ยงพระฉันท์ภัตตาหารเช้าเสร็จ นับเป็นการเสร็จสิ้นของการบรรเลงสี่เวลา

เมื่อทางคณะทราบรายละเอียดต่างๆ แล้ว ก่อนที่จะถึงวันงาน คณะดนตรีก็ต้องเตรียมเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์มอญ ผู้บรรเลงและพาหนะสำหรับขนส่งเครื่องดนตรีให้พร้อม หากงานศพที่รับไว้เจ้าภาพต้องการใช้วงปี่พาทย์มอญเครื่องใหญ่ ที่ต้องใช้ฆ้องมอญมากกว่า 8 โគัง ทางคณะ

ก็ต้องจัดเตรียมเครื่องดนตรีให้ครบและอาจต้องเตรียมหาผู้บรรเลงให้ครบตามเครื่องมือซึ่งหากนักดนตรีประจำในคณะไม่พอก็ต้องเรียกนักดนตรีสำรองของคณะมาช่วยบรรเลงด้วย

ในวันงานคณะดนตรีจะต้องเดินทางไปให้ถึงวัดก่อนได้เวลาซักศพ เพื่อจะได้เตรียมจัดตั้งเครื่องดนตรีของตนให้เรียบร้อย เมื่อคณะดนตรีเดินทางไปถึงบริเวณงานแล้วก็ต้องเตรียมจัดวางเครื่องดนตรีให้เป็นวง และนักดนตรีทุกคนจะนั่งประจำเครื่องมือของตนเพื่อเตรียมพร้อม และการบรรเลงจะเริ่มขึ้นได้ และเมื่อได้เวลาซักศพ พระสงฆ์ก็จะนำศพจากโกดังขึ้นมาตั้งไว้บนศาลา ในช่วงนี้วงปี่พาทย์มอญจะเริ่มบรรเลงเพลงยกศพประโคมไปจนกระทั่งศพได้ตั้งบนแท่นเสร็จเรียบร้อยแล้ว วงปี่พาทย์จึงจะจบการบรรเลง จากนั้นก็จะเริ่มบรรเลงเพลงอื่นประโคมไปตามลำดับ เช่น เพลงเชิญ เพลงชุดประจำวัด เพลงประจำพื้นเทียน เพลงนางครวญ เพลงสองกุมาร ฯลฯ เพื่อมิให้งานเงียบเหงา วงปี่พาทย์จะบรรเลงไปจนได้เวลาพลบค่ำ และช่วงนี้การบรรเลงจะเปลี่ยนเป็นเพลงชุดย่ำค่ำมอญซึ่งในขณะที่บรรเลงเพลงย่ำค่ำก็จะเป็นเวลาที่แขกได้ทยอยเข้ามาในบริเวณพิธี เพลงย่ำค่ำจะบรรเลงจบลง ต่อจากนั้นก็จะบรรเลงเพลงบุหลัน เพลงขุนช้างขุนแผน เพลงพุ่มพวง เพลงมอญ อ้อยอิ่ง เพลงมอญรำดาบ ฯลฯ จนกว่าพระสงฆ์จะมาถึงบริเวณพิธีเพื่อสวดพระอภิธรรม ในขณะที่พระสงฆ์ได้เดินทางมายังบริเวณพิธี วงปี่พาทย์มอญจะบรรเลงเพลงเร็ว (มอญ)¹ จนกระทั่งพระสงฆ์มาถึงบริเวณพิธีจากนั้นเมื่อพระสงฆ์จุลธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย วงปี่พาทย์ก็จะบรรเลงเพลงจุลเทียน² เพื่อแสดงว่ากำลังจะเข้าสู่ในช่วงพิธีกรรม ลำดับต่อไปพระสงฆ์จะสวดพระอภิธรรม ซึ่งการสวดนี้จะแบ่งเป็น 4 ช่วงหรือเรียกกันว่า 4 จบ และเมื่อสวดเสร็จในแต่ละจบ วงปี่พาทย์ก็จะบรรเลงเพลงประมาณ 1 หรือ 2 เพลง เพื่อให้พระสงฆ์ได้พักเสียงและแขกที่มาได้พักมือหรือทำธุระส่วนตัวด้วย เพลงที่จะบรรเลงในแต่ละช่วงทางคณะไม่จำกัดว่า จะต้องเป็นเพลงที่มีสำเนียงมอญทั้งหมด ซึ่งนายสุชาติ ศรีอ่อน ได้ไต่ถามพระสงฆ์ได้กล่าวว่า “เพลงที่นำมาบรรเลงบางครั้งเราก็ใช้เพลงสำเนียงมอญบ้าง จีนบ้าง หรืออื่นๆ สลับกันไปจะได้ไม่เบื่อ อาทิ เพลงชุดสงวน นางครวญ บางนางเกรง พุ่มพวง จ๊กก๊ ทอยยเขมร แยกสาหร่าย ขอละ จีนขิมเล็ก เชิดจีนพม่าเห่ เป็นต้น และเมื่อพระสงฆ์สวดจบที่ 3 เสร็จ วงปี่พาทย์มอญก็จะบรรเลงประโคมกล่อมงาน

¹ เพลงเร็ว (มอญ) เป็นการนำเอาทำนองเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียวของเพลงมอญ เพลงใดก็นำมาบรรเลงรับพระและส่งพระ

² เพลงจุลเทียนนักดนตรีในวงไม่สามารถบอกที่มาของเพลงนี้ว่ามาจากเพลงใด แต่ได้เรียกขานกันต่อๆ มาว่าเพลงจุลเทียน และจะบรรเลงในขณะที่พระสงฆ์ได้จุลธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

และขณะเดียวกันจะมีการเลี้ยงอาหารแขกที่มาด้วย และในระหว่างนี้นักดนตรีจะพยายามสังเกตว่าเจ้าภาพได้จัดเลี้ยงอาหารแขกกี่อย่าง หากเจ้าภาพเลี้ยงอาหารเพียงอย่างเดียว นักดนตรีก็จะเลือกบรรเลงเพลงที่มี 2 ท่อน ซึ่งเป็นทำนองที่ไม่ยาว เพราะแขกจะใช้เวลาในการรับประทานอาหารไม่นาน หากงานใดที่เจ้าภาพมีฐานะร่ำรวยก็อาจจะเลี้ยงแขกด้วยอาหารหลายอย่าง นักดนตรีก็ต้องใช้เวลาบรรเลงเพลงให้นานกว่าปกติ มักจะเลือกบรรเลงเพลงมอญที่มีจำนวน 3 ท่อน เพื่อจะได้เวลาที่พอดีกับแขกรับประทานอาหารเรียบร้อย เมื่อการบรรเลงช่วงที่ 3 จบลง พระสงฆ์สวดอภิธรรมจบที่ 4 ค่ำ และขณะที่พระสวดนั้น ก็เป็นเวลาทีมนักดนตรีจะพักรับประทานอาหารและมักจะรับประทานในวงดนตรีเลย เพราะจะต้องบรรเลงอีกครั้งเมื่อพระสงฆ์สวดจบที่ 4 เสร็จ จึงถือเป็นการเสร็จสิ้นในช่วงพิธีการ

จากนั้นวงปี่พาทย์อาจจะบรรเลงต่อถ้าเห็นว่าแขกส่วนใหญ่ยังไม่กลับขณะเดียวกันได้โผจะเจรจากับเจ้าภาพอีกครั้งว่าจะบรรเลงถึงเวลาใด ถ้าฝ่ายเจ้าภาพไม่เคร่งครัดก็อาจให้วงปี่พาทย์ยุติการบรรเลงได้ทันที หรือหากเห็นว่ายังมีแขกสนใจฟังการบรรเลงอยู่ ได้โผจะเจรจากับเจ้าภาพว่าจะยุติการบรรเลงเมื่อถึงเวลา 5 ทุ่ม หรือเที่ยงคืนเท่านั้น และเมื่อเสร็จสิ้นการบรรเลงแล้วนักดนตรีจะจัดเก็บอุปกรณ์เครื่องดนตรีของตน เช่น เครื่องประกอบจังหวะประเภท ฉิ่ง ฉาบ กรับ รวมถึงไม้ตีระนาดและไม้ตีฆ้องวง โดยเก็บไว้ในกล่องหรือถุงใส่อุปกรณ์ของคณะ สำหรับเครื่องดนตรีชิ้นใหญ่ เช่น ระนาด ฆ้องมอญ เปิงมาง และตะโพนมอญ ก็จะตั้งไว้ที่เดิม แต่จะหาผ้าคลุมให้เรียบร้อยเพื่อกันความชื้น ซึ่งนายสุชาติ ศรีอ่อนกล่าวว่า “สมัยก่อน นั้นเมื่อบรรเลงเสร็จก็จะนอนเฝ้าเครื่องดนตรีกันที่ศาลาวัดเลย เพราะเขาก็ก็นอนบรรเลงอีก ถ้ากลับบ้านก็อาจจะมาไม่ทันบรรเลงเพลงโหมโรงเช้าได้ ซึ่งก็จะทำให้เสียงาน” การพักค้างคืนที่งานจึงถือว่าเป็นเรื่องปกติของนักดนตรีไทย เนื่องจากสมัยก่อนการคมนาคมไม่สะดวกสบายและการสัญจรเปลี่ยน หากงานศพจัดในหมู่บ้านที่ห่างไกลจากตัวเมืองหรืองานต่างจังหวัด นักดนตรีก็มักจะนอนค้างที่วัดหรือบ้านเจ้าภาพ ซึ่งทุกคนก็จะเตรียมอุปกรณ์เครื่องนอนของตนมาด้วย เช่น หมอน มุ้ง หรือผ้าห่ม เป็นต้น แต่ปัจจุบันนักดนตรีไทยส่วนใหญ่จะไม่นิยมนอนค้างที่งาน เนื่องจากมีถนนและพาหนะที่อำนวยความสะดวกในการเดินทาง นักดนตรีส่วนใหญ่จึงมักจะกลับไปพักผ่อนที่บ้านของตน หรือบ้านของได้โผคณะ ซึ่งจะมีอุปกรณ์เครื่องนอน อำนวยความสะดวกสำหรับ สมาชิกของตนไว้พร้อมเช่นเดียวกัน

รุ่งขึ้นนักดนตรีจะต้องเดินทางมาให้ถึงงานในเวลาเช้า เมื่อเจ้าภาพและแขกเริ่มทยอยมาถึงบริเวณงาน วงปี่พาทย์ก็จะบรรเลงเพลงประจำวัด และเพลงอื่นๆ เช่น ทยอยเขมร แยกสำหรับ่าย กลยาเยี่ยมห้อง จินฉิมเล็ก เชิดจีน ข้าเที่ยง ดับจูล่ง ราชาธิราช เป็นต้น ประโคมในระหว่างพระ

จันเพล จนกระทั่งพระจันเสร็จเรียบร้อยและได้เจริญพร พร้อมกับกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ถือว่าจบพิธีการในช่วงเช้า วงปีพาทย์ก็จะบรรเลงเพลงเร็วมอญเพื่อเป็นการส่งพระกลับ จากนั้นก็เป็น เวลาที่จะได้พักการบรรเลงเพื่อรับประทานอาหารกลางวันพร้อมกับแขกที่มาร่วมงาน จนกระทั่ง เวลาประมาณ 13.00 น. วงปีพาทย์จึงเริ่มบรรเลงลงย่ำเที่ยง และเพลงมอญอื่นๆ ประโคมงานไปจน กระทั่งพระสงฆ์ได้มาถึงบริเวณพิธีอีกครั้ง วงปีพาทย์ก็จะหยุดพักการบรรเลงเพื่อให้พระสงฆ์ เทศนาธรรม จากนั้นเจ้าภาพจึงได้นำศพออกจากศาลาเวียนรอบเมรุ 3 รอบ และนำขึ้นแท่นเชิง ตะกอน จากนั้นจะเป็นพิธีเชิญผ้าบังสุกุล และพระสงฆ์สวดผ้าบังสุกุลเสร็จจึงได้เวลาเผางปี พาทย์ก็จะประโคมเพลงประจำวัด ในระหว่างนี้ แขกก็ได้ทยอยวางดอกไม้จันทน์และเคารพศพเป็น ครั้งสุดท้าย จากนั้นจะเป็นการนำศพเข้าเตาเผา ซึ่งเรียกว่าการเผาจริง วงปีพาทย์ยังคงบรรเลงเพลง ประจำวัดประโคมศพเป็นครั้งสุดท้าย และเมื่อเห็นว่าแขกส่วนใหญ่เริ่มทยอยกลับ นักดนตรีจึงยุติ การบรรเลงและถือว่าการปฏิบัติภารกิจเสร็จสมบูรณ์

ค. เพลงและการบรรเลงประกอบการรำถวายมือและการแสดงละครชาตรี

ชุมชนตำบลบางปลาเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในอำเภอบางพลีว่า เป็น ชุมชนที่มีคณะดนตรีปีพาทย์ไทย ปีพาทย์มอญ และละครชาตรีมากมายหลายคณะ เนื่องจากแต่เดิม ในชุมชนนี้มีทั้งครูดนตรีไทยและครูละครชาตรีที่ได้เข้ามาสอนและตั้งรกรากอาศัยอยู่และครูเหล่านี้ มีทั้งที่อพยพมาจากที่อื่นและที่เป็นชาวบางปลาด้วย สำหรับครูดนตรีไทยนั้นได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 แล้ว ส่วนครูละครชาตรีจากการศึกษาทำให้ทราบในยุคแรกๆ ก่อนสงครามโลก ครั้งที่ 2 ชาวตำบล บางปลาได้ฝึกหัดละครชาตรีกับครูวัน ภูนุช ครูเผื่อน พจน์อาจ และครูเลียบ (ไม่ทราบนามสกุล) ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การละครชาตรีตำบลบางปลาได้เฟื่องฟูขึ้นกว่าเดิมเนื่องจากนางจิบ รุ่งไพโรจน์ ครูละครชาตรีที่อพยพหนีภัยสงครามมาจากเมืองเพชรบุรี ที่เข้ามาอาศัยและตั้งรกราก อยู่ในตำบลบางปลาได้อำยทอดการแสดงละครชาตรีที่เป็นแบบฉบับของเมืองเพชรบุรีไว้ให้แก่ชาว ตำบลบางปลา ซึ่งก็ทำให้มีผู้สนใจและเข้าฝากตัวเป็นศิษย์เรียนละครชาตรีอย่างมากมายจนในเวลา มาก็ยังได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย และทำให้เกิดการแตกแขนงเป็นคณะละครชาตรีในชุมชน บางปลาอีกหลายคณะซึ่งทำให้ชุมชนบางปลาเป็นที่รู้จักกันในแวดวงใกล้เคียง จนกระทั่งสามารถ เปรียบเทียบชุมชนละครและดนตรีไทยตำบลบางปลาว่าคล้ายกับชุมชนดนตรีไทยและละครที่ตำบล สันมาควายของกรุงเทพมหานคร

สำหรับคณะสุคประเสริฐ นอกจากจะเป็นคณะที่ประกอบกิจการเป็นคณะดนตรี ปี่พาทย์ ที่รับบรรเลงประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นหลักแล้ว ยังรับด้านการแสดงละครชาตรีด้วย ซึ่งได้ริเริ่มขึ้นในยุคของนายซิด และนางพุด ศรีอ่อน บรรพบุรุษ รุ่นที่ 2 ที่ได้สนับสนุนให้บุตรหลาน และสมาชิกในคณะได้เข้าฝึกหัดการแสดงละครชาตรีจากสำนักละครชาตรีภายในหมู่บ้าน จนกระทั่งสมาชิกมีความเชี่ยวชาญ สามารถรำ ร้อง และแสดงละครชาตรีได้เป็นอย่างดี จึงทำให้งานกิจการของคณะเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการสืบทอดรับช่วงต่อไปยังลูกหลาน และบุคคลในคณะจนถึงปัจจุบัน

การแสดงละครชาตรีแบบดั้งเดิม เป็นการเล่นตามวัตถุประสงค์ที่ต่างออกไปจากละครประเภทอื่น คือ เพื่อแก้บน และบูชาเทวดาเพื่อสิริมงคล และกำจัดเสนียดจัญไร ไม่ได้เล่นเพื่อความบันเทิงอย่างเดียวอย่างละครนอก การแสดงละครชาตรีทั่วไปจะแสดงตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และหน้าศาลเทพารักษ์ เนื่องจากคนโบราณมีความเชื่อว่าผู้แสดงละครชาตรีสมัยโบราณนั้น มักจะกลัวถูกทำร้ายด้วยวิหยาตม จึงมักจะมีเครื่องเสกเป่าป้องกันต่างๆ มากมาย ทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่าพวกละครชาตรีเล่นคาถาจึงทำให้เชื่อว่าถ้าจะเล่นละครแก้บนให้ศักดิ์สิทธิ์แล้วต้องแก้บนด้วยละครชาตรี ดังนั้นละครชาตรีจึงถูกนำมาเล่นแก้บนจนถึงปัจจุบัน¹ การแสดงละครชาตรีของคณะสุคประเสริฐก็เช่นเดียวกันกับการแสดงละครชาตรีโดยทั่วไป คือมักจะแสดงในโอกาส เทศกาลประจำปีต่างๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง สงกรานต์ งานฉลองอุโบสถของวัด รวมถึงงานประเพณี ประจำท้องถิ่น เช่น งานรับบัวโยนบัวของอำเภอบางพลี และงานนมัสการพระสมุทรเจดีย์ของจังหวัดสมุทรปราการ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานแสดงประเภทงานแก้บนประจำตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในและนอกเขต อำเภอบางพลี เช่น แสดงแก้บนที่ศาลเจ้าพ่อโคกพริ้ว ซึ่งอยู่บริเวณคลองทับนาง อำเภอบางพลี และคำหนักเจ้าพ่อแสนดำรงฤทธิ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลคลองสวน อำเภอบางพลี ส่วนการแสดงนอกเขตที่ทางคณะแสดงเป็นประจำคือ วัดศรีบุญเรือง เขตบางกะปิ และศาลเจ้าพ่อกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เป็นต้น

¹บุญตา เขียนทองกุล (2538, ธันวาคม-กุมภาพันธ์). “ดนตรีประกอบการแสดงแก้บนบน,” เพลงดนตรี. 1(4):59.

สำหรับการรับงานแสดงละครชาติของคณะสุพรรณศรีส่วนใหญ่ ทางคณะจะรับงานแสดงตามที่มีผู้ว่าจ้างเท่านั้น ซึ่งเป็นการแสดงละครชาติเร่กัน โดยอันดับแรกทางคณะจะต้องทราบรายละเอียดในเรื่องของวัน เวลา และสถานที่ที่จะไปแสดงร่ำกัน และรวมถึงประเภทของงานว่าเป็นการแสดงเร่กันหลวงพ่หรือแสดงเร่กันเจ้า ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อห้ามบางประการที่คณะละครได้ยึดถือกันมานาน คือ ถ้าหากเป็นการแสดงประเภทเร่กันหลวงพ่อนั้นสามารถแสดงละครได้ทุกวัน แต่หากเป็นการแสดงประเภทเร่กันเจ้า จะต้องงดแสดงในวันพระ เพราะมีความเชื่อกันต่อมาว่า วันพระเป็นวันที่เจ้าจะหยุดประทับร่างทรง 1 วัน เพื่อที่จะไปเข้าเฝ้าพระอิศวร ซึ่งอยู่บนสวรรค์ ฉะนั้นหากมีการแสดงละครเร่กันเจ้าในวันพระ ก็จะเสมือนว่ามีได้เป็นการเร่กัน เพราะเจ้าไม่อยู่จึงไม่สามารถรับรู้ในการกระทำครั้งนี้จึงถือว่าไม่ประสบความสำเร็จ ดังที่นางประเสริฐ ศรีอ่อน ได้กล่าวว่า “ถ้าเป็นวันพระโดยมากคณะคนตรีเขาจะไม่ไปงานเร่กันเจ้ากัน เพราะเชื่อว่าเจ้าจะหยุดประทับทรงในวันพระเพื่อไปเฝ้าพระอิศวร ซึ่งเราไม่รู้แน่ ถ้าหากทำตามกันมานาน แต่ถ้าเป็นงานเร่กันหลวงพ่ก็เล่นได้ทุกวัน คนที่เป็นเจ้าภาพถ้ามาว่าจ้างเขาก็จะรู้ ถ้าเป็นงานเร่กันเจ้าเขาก็จะจัดให้ไปแสดงไม่ให้ตรงกับวันพระเหมือนกัน”¹

เมื่อทางคณะตกลงรับงานแล้ว โด่โผก็จะจัดจำนวนนักแสดงของตนให้เหมาะสมกับเรื่องหรือตอนของละครที่จะเล่น ซึ่งก็จะพิจารณาจำนวนผู้แสดงที่มีอยู่ในขณะนั้นด้วยว่าถ้าผู้แสดงมีจำนวนน้อยก็จะเลือกแสดงในเรื่องหรือ ตอนที่ใช้คนน้อย หากเจ้าภาพต้องการให้การแสดงดูยิ่งใหญ่ โด่โผก็ต้องเลือกเรื่อง และตอนที่จะต้องให้ผู้แสดงจำนวนมาก เช่น ฉากท้องพระโรง ที่ต้องใช้ตัวละครแสดงเป็นกษัตริย์ มเหสี โอรส ธิดา ขุนนาง อำมาตย์ และนางกำนัลต่างๆ และถ้าคนแสดงในคณะไม่พอในกรณีที่รับงานไว้ 3 งานในวันเดียวกัน ก็จะต้องติดต่อขอยืมตัวนักแสดงจากคณะละครชาติ ของนางหม่อม (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นคณะละครชาติจากจังหวัดเพชรบุรีมาช่วยแสดง และนักแสดงเสริมนี้เป็นลูกศิษย์นางจิบ รุ่งไฟโรจน์ ซึ่งเป็นครูละครชาติคนเดียวกันกับคณะสุพรรณศรีด้วย ดังนั้นวิธีการแสดงต่างๆ จึงคล้ายคลึงกัน ประกอบกับความสนิทสนมคุ้นเคยระหว่างสมาชิกทั้งสองคณะทำให้นักแสดงสามารถเล่นร่วมกันชนิดที่เรียกว่า “เข้าขา” กันได้ดี

ละครชาติคณะสุพรรณศรี ก่อนจะเริ่มแสดงนั้นจะต้องทำพิธีบูชาครูเมื่อเริ่มการแสดง ด้วยการที่โด่โผคณะจะเรียกเครื่องบูชาครูจากเจ้าภาพ ฝ่ายเจ้าภาพจะต้องจัดหาดอกไม้ รูป เทียน

¹ประเสริฐ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลภาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่คณะสุพรรณศรี 33 หมู่ 4 ถนนเทพารักษ์ ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 15 มกราคม 2542.

เหล้า 1 ขวด พร้อมเงินกำนัล 12 บาท โดยจัดเป็น 2 ชุด สำหรับฝ่ายละครชาตรี 1 ชุด และฝ่ายนักร้อง 1 ชุด เพื่อทำการบูชาครูและบอกกล่าวแก่เจ้าที่เจ้าทางขอภัยในความผิดพลาดอันเกิดจากการแสดงหรือการกระทำที่ไม่ควรอื่นๆ ซึ่งฝ่ายละครจะนำพานำพานมาบูชาครูศีรษะพ่อแก่ (หน้าโขน) ซึ่งเป็นเทพาณิที่ชาวละครทั่วไปนับถือ และได้โศกณะจะนำมาตั้งไว้ที่หลังฉากทุกครั้งที่มีการแสดง และได้โศกณะคือนางประเสริฐ ศรีอ่อน จะเป็นผู้กระทำพิธีไหว้ครู (พ่อแก่) เมื่อทำพิธีกล่าวขอขมาพ่อแก่เสร็จก็จะตั้งพานกำนัลไว้เบื้องหน้าศีรษะครูเพื่อให้นักแสดงได้กราบไหว้ก่อนที่จะออกโรงแสดง สำหรับฝ่ายนักร้อง ก็ได้จัดเตรียมตั้งเครื่องดนตรีไว้ข้างหน้าฉาก และทำพิธีบูชาครูดนตรีไทยด้วยเช่นกัน ผู้ทำพิธีมักจะเป็นนักร้องอาวุโสในคณะ เมื่อบูชาครูเสร็จแล้วก็ให้นำพานกำนัลวางไว้กลางวงดนตรี

เมื่อนักแสดงและนักร้องได้ทำการไหว้ครู เสร็จการต่างๆ เรียบร้อยแล้ว วงปี่พาทย์จึงเริ่มบรรเลงเพลงโหมโรงเช้า¹ เพื่อเป็นการเตือนให้ผู้ชมทราบว่าใกล้ถึงเวลาแสดงแล้ว สำหรับเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรี นายสุชาติ ศรีอ่อน ได้กล่าวว่า “เดิมมีเพียง โทน หรือทับ 1 คู่ กลองตุ๊ก 1 คู่ ฆ้อง 1 คู่ เรียกว่าฆ้องคู่หรือฆ้องราง ปี่นอก กรับ และฉิ่ง วงปี่พาทย์ชาตรีมีเครื่องมือดำเนินทำนองอย่างเดียวคือปี่ ทำหน้าที่เป่าคลอกับการร้องเท่านั้น แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไป เป็นแบบละครนอก เพราะรูปแบบการแสดงละครชาตรีปัจจุบันเปลี่ยนไปจากเดิม มีการเพิ่มระนาด เข้ามา บางทีก็ใช้เครื่องคู่ เครื่องใหญ่ ก็แล้วแต่ฐานะและทุนทรัพย์ของเจ้าภาพจัดงานใหญ่เราก็จะจัดทั้งการแสดงและการบรรเลงให้เต็มที่สมกับเจ้าภาพ...”²

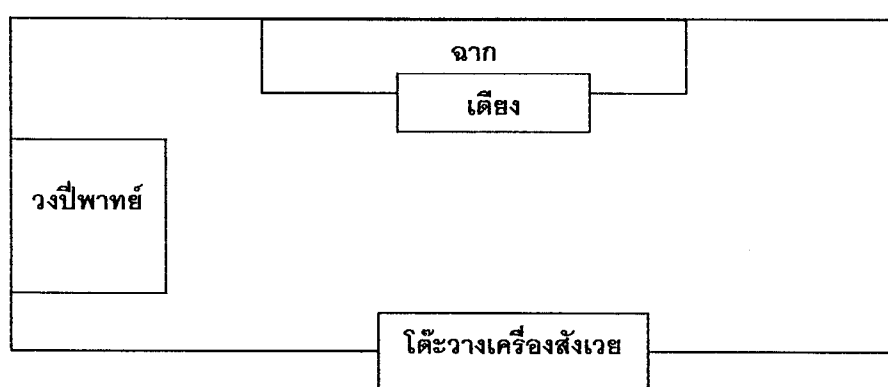
การบรรเลงเพลงโหมโรงเช้าจะจบลงเวลาประมาณ 10.00 น. จากนั้นวงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงสำหรับประกอบการรำถวายมือ เช่น เพลงจระเข้หางยาว เต่ากินผักบุ้ง สร้อยสนดัด หรือ เพลงตะนาว ถือเป็นการ “ออกตัว” หมายถึงการปล่อยตัวผู้แสดงออกมาหน้าโรง ซึ่งผู้แสดงจะแต่งกายด้วยชุดขึ้นเครื่องตัวพระและตัวนาง³ ออกมานั่งพนมมือ และร้องเชิญของถวายแด่เจ้าพ่อ เจ้าแม่ หรือหลวงพ่อก่อนที่เจ้าภาพได้บนบานไว้ ซึ่งในบทร้องก็จะมีเนื้อความเอ่ยถึงนามของเจ้าภาพ วันที่และ

¹ เพลงโหมโรงเช้าประกอบด้วยเพลงสาธุการ เหาะ รำสามลา กลม ชำนาญ

² สุชาติ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่คณะชุดประเสริฐ 33 หมู่ 4 ถนนเทพารักษ์ ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 15 ตุลาคม 2541.

³ ประเสริฐ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่คณะชุดประเสริฐ 33 หมู่ 4 ถนนเทพารักษ์ ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 10 สิงหาคม 2541.

เรื่องได้มานับนานไว้ ซึ่งบัดนี้ได้สำเร็จลงตามความประสงค์แล้วจึงได้นำละครชาตรีมาแสดงเป็นการ
 แก่นเพื่อให้ลิ้นบนนั้นขาดกันไป เมื่อผู้แสดงร้องเชิญของถวายจบก็จะรำซัดหน้าบทตามเพลง เพื่อ
 ป้องกันเสนียดจัญไร โดยในตอนแรกจะรำเวียนซ้าย หลังจากรำซัดแล้วก็จะต่อด้วยรำเพลงช้าเพลงเร็ว
 และออกเพลงลา หมายถึงการลาเครื่องสังเวช การลาเครื่องสังเวชนี้จะเสร็จสิ้นในเวลาประมาณ
 12.00 น. จากนั้นผู้แสดงและนักดนตรีจึงพักการ แสดงในช่วงแรก ส่วนเจ้าภาพก็จะจูงรูปเทียน
 ปักลงบนเครื่องสังเวชที่วางไว้หน้าเวที เป็นการเชิญให้เจ้าพ่อหรือเจ้าแม่ได้บนบานไว้ให้ลงมารับ
 เครื่องเช่นสังเวชของคน

ภาพประกอบ 10 แสดงการจัดสถานที่สำหรับแสดงละครชาตรี

การแสดงช่วงที่สองจะเริ่มออกตัวอีกครั้งในเวลาประมาณ 13.00 น. ซึ่งจะเป็น
 การเริ่มจับเรื่อง¹ ตามเนื้อเรื่องวรรณคดีที่ได้เตรียมมา แต่ก่อนแสดงนั้นวงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลง
 โหมโรงกลางวันก่อน จากนั้นจึงเริ่มเข้าสู่เนื้อเรื่อง โดยผู้แสดงออกมาจากฉากเพื่อที่จะมานั่งที่
 เตียงหน้าโรง ขณะนั้นวงปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงช้าลงโรง หรือเรียกอีก ชื่อหนึ่งว่า เพลงหน้าเตียง
 เป็นเพลงแรก² ส่วนการดำเนินเรื่องนั้น ผู้แสดงจะใช้วิธีเจรจาสดับการร้องส่งกับวงปี่พาทย์ และ

¹ประเสริฐ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่คณะชุด
 ประเสริฐ 33 หมู่ 4 ถนนเทพารักษ์ ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 15
 มกราคม 2541

²สุชาติ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาพ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตำบลบางปลา
 อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 15 ตุลาคม 2541.

เพลงที่จะร้องหรือบรรเลงจะเป็นเพลงลำเนียงไทยต่างๆ เช่น เพลงตะลุ่มโปง เพลงหงส์ทอง เพลงบุหลัน เป็นต้น โดยจะร้องและบรรเลงเพลงในอัตราจังหวะสองชั้นเท่านั้น แต่หากตัวละครแสดงกริยาจะไปหรือจะมาก็ต้องเปลี่ยนเป็นร้องในอัตราจังหวะชั้นเดียว ซึ่งนายสุชาติ ศรีอ่อน กล่าวว่า “เรื่องที่เล่นก็จะเป็นจำพวกวรรณคดีไทย เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบส่วนมากจะใช้เพลงเหมือนกันซ้ำกันและผู้แสดงก็ร้องได้อยู่แล้ว” สำหรับเพลงประจำที่คณะสุคประเสริฐใช้ในการบรรเลงรำถวายมือและการแสดงละครชาตรีมีดังนี้

1. โหมโรงเช้า

2. เพลงที่ใช้ประกอบการรำแก้สับบนประกอบด้วย

- เพลงจระเข้หางยาว
- เพลงเต่ากินผักบุ้ง
- เพลงสร้อยสนตัด
- เพลงตะนาว

3. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงละครชาตรี ประกอบด้วย

- เพลงโหมโรงกลางวัน
- เพลงซาลงโรง
- เพลงตะลุ่มโปง
- เพลงหงส์ทอง
- เพลงบุหลัน
- เพลงเร็ว
- เพลงลา
- เพลงเชิด
- เพลงโศค

ส่วนเรื่องที่น่าสนใจมาแสดงนั้นเป็นเรื่องวรรณคดีไทย หรือนิทานพื้นบ้านของไทย เช่น พิกุลทอง มะลิทอง มาลัยทอง ลักษณวงศ์ ตะเพียนทอง พระสังข์ทอง กายเพชร เป็นต้น โดยนำไปแสดงเป็นตอนๆ มักเรียกกันว่า “จับตอน” เพราะวรรณคดีเรื่องหนึ่งนั้นมีเนื้อเรื่องยาวจึงไม่สามารถแสดงให้จบภายในวันเดียวได้ สำหรับเรื่องที่คณะสุคประเสริฐนำมาแสดงและได้รับความนิยมจากผู้ชมมากที่สุดคือเรื่องแก้วหน้าม้า ซึ่งนางประเสริฐ ศรีอ่อน เล่าว่า “ส่วนใหญ่คนชอบเรื่องแก้วหน้าม้า ตอน ถวายลูก เนื้อเรื่องจะเริ่มที่พระปิ่นทองจะไปแต่งเมียใหม่ที่เมือง

โรมวิถี แต่ก่อนจะไปก็บอกกับนางแล้วว่าถ้ากลับมาจะต้องมีบุตรให้ตน มิฉะนั้นจะฆ่าเสีย คนดูเขา ก็จะคอยดูว่านางแก้วจะมีบุตรกับพระปิ่นทองได้อย่างไร¹

การแสดงละครชาตรีของคณะสุคนธ์ประเสริฐ ในอดีตเป็นการเล่นละครชาตรีแบบดั้งเดิม คือนั่งล้อมวง ไม่มีฉาก มีแท่นนั่งอย่างเดียว วงปีพาทย์จะตั้งข้างๆด้านหลังเตียงหรือริมโรงด้านหน้า ตรงข้ามกับเตียง ตัวแสดงดันเสียงและลูกคู่จะนั่งอยู่รวมที่เดียวกัน ถ้ามีการเปลี่ยนตัวละครก็ต้อง มีการเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวหรือเพิ่มเครื่องแต่งตัว และเมื่อเปลี่ยนตัวละครก็จะแต่งใกล้บริเวณ ที่แสดง ซึ่งคนดูสามารถมองเห็นได้ตลอดเวลา นางประเสริฐ ศรีอ่อน เล่าว่า “บางทีตัวละครเอาลูกไปด้วย ลูกอยากกินนม ก็ต้องเปิดผ้าให้นมลูกขณะแสดงก็มี” ต่อมาในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ในขณะนั้นได้เห็นว่าละครชาตรินั้นแสดงกันบนดินทำให้ดูไม่สุภาพ จึงบังคับให้มีฉาก ซึ่งจะเหมือนผ้าม่านปิดข้างหลังเตียงทำให้แยกหน้าเวทีและหลังเวทีออกเป็นคนละส่วนกัน จึง ให้ดูสุภาพขึ้น

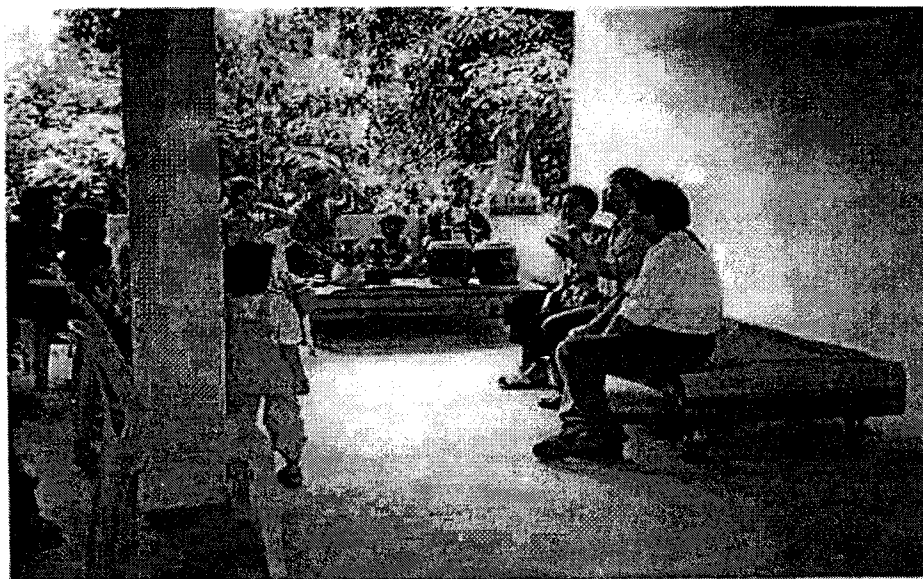
ต่อมาคณะสุคนธ์ประเสริฐได้ปรับการแสดงของตนขึ้นใหม่ เพื่อให้ทันกระแสความนิยมของผู้ชมโดยยกเลิกวิธีบอกลบทในระหว่างการแสดง และนักแสดงทุกคนจะต้องท่องจำบทของตนเอง ให้แม่นยำ สำหรับในส่วนของการแสดงนั้นจะเริ่มต้นด้วยการไหว้ครูและรำซัดอย่างละครชาตรีเช่นเดิม ส่วนการดำเนินเรื่อง เจริญ จะใช้แบบแผนของละครนอกและละครชาตรีปนกัน พร้อมทั้งสอดแทรกมุกตลกหรือเพลงลูกทุ่ง ลูกกรุงที่กำลังได้รับความนิยมเข้าไปบ้าง เพื่อความหลากหลายและเกิดความสนุกสนานทำให้ผู้ชมไม่เบื่อ การแสดงที่ประยุกต์ขึ้นมานี้ปรากฏว่า ได้รับความนิยมจากผู้ชมเป็นอย่างมาก หากนักแสดงสามารถแสดงได้ถึงบทบาทเป็นที่ถูกใจของผู้ชมก็อาจได้รางวัลต่างๆเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งนางประเสริฐ ศรีอ่อน กล่าววว่า “รางวัลที่ได้จากหน้าเวที เราก็ก็นำเอาของของคนแสดงเพราะถือว่าผู้ชมเขาชอบใจใครเขาก็ تبرรางวัลให้ผู้แสดง บางครั้งก็ได้เยอะบ้าง น้อยบ้าง ถ้าเล่นบทโศกสามารถทำให้เขาร้องไห้ได้ด้วย เจ้าภาพมักจะชอบและก็จะ تبرรางวัลให้เรา” เมื่อการแสดงจบลงตัวละครจะออกมารำซัดอีกครั้งหนึ่งเป็นการถอนอาถรรพ์ เรียกว่าคลายยันต์ ถือว่าเสร็จสิ้นการแสดงซึ่งจะเป็นเวลาประมาณ 15.00 น. นักแสดงและนักดนตรีก็จะช่วยกันเก็บอุปกรณ์ให้เรียบร้อย ส่วนได้โไฟก็จะรับค่าจ้างจากเจ้าภาพมาจ่ายให้กับสมาชิกในคณะ สำหรับดอกไม้ธูปเทียน และเงินกำนันที่ได้ไหว้ครูไปนั้น โดไฟจะรวบรวมเงินกำนันของทั้งฝ่ายละครและปีพาทย์จำนวน 24 บาท สมทบทุนสร้างโบสถ์ วิหาร ของวัดที่ตนแสดงหรือรวบรวมไว้สำหรับ เป็น

¹ประเสริฐ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรรณศิริ จุลกาฬ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ 33 หมู่ 4 ถนนเทพารักษ์ ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อ 15 มกราคม 2542.

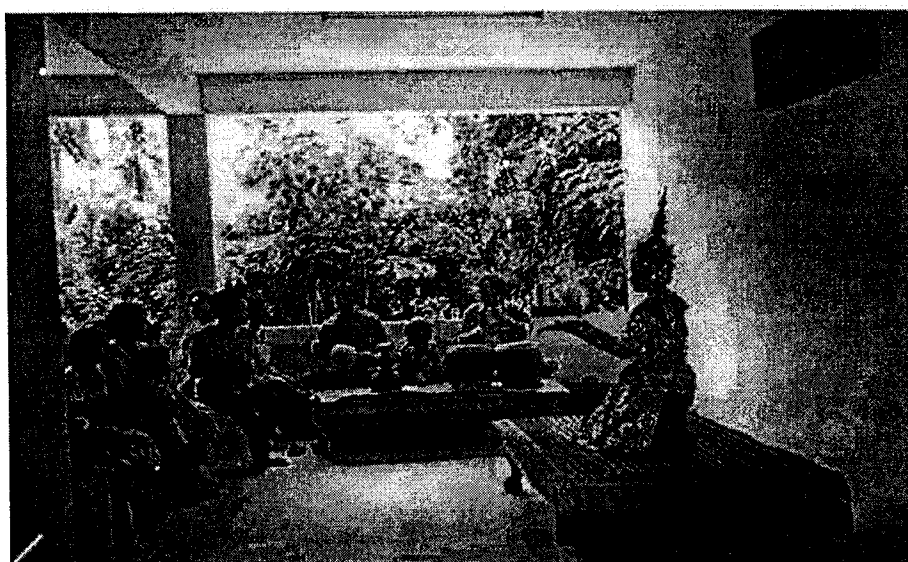
ทุนในการซื้อของถวายพระหรือโปรยทานต่อไป และเงินจำนวนนี้ได้โผจะไม่นำมาใช้ส่วนตัวอย่างเด็ดขาด เพราะถือว่าเป็นเงินของพระ ก็ทำบุญกับท่านเพื่อสมทบสร้างโบสถ์ สร้างวัด ดังเช่น วัดศรีบุญเรืองบางกะปิ ที่ทางคณะไปทุกปี ปีละหลายคืนเมื่อสิ้นสุดการแสดงก็จะนำเงินก้อนลไปสมทบทุนกับทางวัดทุกครั้ง

สำหรับค่าจ้างในการแสดงละครชาตรีคณะสุคประเสริฐในปัจจุบัน จะมีราคาประมาณ 6,000 บาทขึ้นไป สำหรับการแสดงหนึ่งคืน ซึ่งเป็นราคาในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ แต่ถ้าต้องแสดงหลายวันประกอบกับสถานที่แสดงอยู่ไกล ทางคณะก็จะคิดค่าขนพาหนะและจำนวนวันแสดงเพิ่ม สำหรับอุปกรณ์เครื่องเสียงต่างๆ รวมถึงฉาก คณะสุคประเสริฐจะจัดเตรียมไปในกรณีที่เจ้าภาพไม่สามารถจัดหาได้ การรับงานแสดงละครชาตรีของคณะสุคประเสริฐในปัจจุบันค่อนข้างประสบปัญหา อันเนื่องมาจากสภาวะทางเศรษฐกิจตกต่ำใน งานแสดงและงานบรรเลงก็จึงน้อยลงบ้าง แต่ก็สามารถดำรงอยู่ได้ แม้เศรษฐกิจตกต่ำแต่คณะก็ไม่มียุติขายออกแสดงแบบเก็บบัตร เช่นลิเก คณะสุคประเสริฐไปบรรเลงและแสดงเฉพาะเมื่อมีผู้มาว่าจ้างเท่านั้น ซึ่งนางประเสริฐได้กล่าวว่า “การไปเล่นที่ตลาดแบบเก็บบัตร คณะเราจะไม่เล่น เพราะเรารักศักดิ์ศรี เราถือว่าเรามาทำงานไม่ใช่ขอทาน” ฉะนั้นการรับงานแสดงแต่ละครั้งคณะสุคประเสริฐจะเลือกงาน แต่ทางคณะเชื่อมั่นว่าหากทุ่มเทให้กับการแสดงอย่างเต็มที่ ประกอบกับความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ก็จะทำให้คุณครูบาอาจารย์ที่เคารพนับถือจะช่วยคุ้มครองให้ คณะสุคประเสริฐสามารถดำรงอยู่ได้

สรุปได้ว่าคณะสุคประเสริฐเป็นคณะละครชาตรี และดนตรีไทยคณะหนึ่งที่พยายามประยุกต์รูปแบบการแสดงละครชาตรีและการบรรเลงของตนให้คล้อยตามกระแสความนิยมชมชอบของชาวบ้านหรือเจ้าภาพของตน และปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในขณะที่คนอื่นหลายคณะต่างล้มเลิกกิจการไปด้วยสาเหตุต่างๆ กัน แต่เนื่องจากคณะสุคประเสริฐเป็นคณะที่มีโครงสร้างทางดนตรีไทยที่เข้มแข็ง มีการจัดการที่ดี มีอุดมการณ์เป็นของตนเอง ตลอดจนมีความรักศักดิ์ศรีและซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ จึงทำให้สามารถดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง ในขณะที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ และวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 10 นางประเสริฐ ศรีอ่อน ขณะเป็นวิทยากรสาธิตเรื่องละครชาตรี ให้แก่นักศึกษา
ในโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ภาพประกอบ 11 นางละครคณะสุดประเสริฐ ขณะสาธิตการร้องและจำโนบพไหว้ครูละครชาตรี

บทที่ 5

วิเคราะห์การสร้างคามเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน

โดยดนตรีไทยคณะชุดประเสริฐ

ชุมชนตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการเป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมมายาวนาน โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมดนตรีไทย กล่าวคือตำบลบางปลาเป็นชุมชนที่ใช้ดนตรีไทยเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนตรีกับสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะตำบลบางปลาเป็นแหล่งที่มีคณะดนตรีไทยและคณะละคร ที่รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นสืบทอดวัฒนธรรมของคนมาตั้งแต่ชั้นบรรพบุรุษจนถึงชั้นลูกชั้นหลาน

ในแต่ละช่วงเวลาคนตรีไทยชุมชนบางปลามีวิวัฒนาการ การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคมภายนอกอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างคนตรีไทยกับสังคมชุมชนบางปลากลับสะท้อนให้เห็นว่า คนตรีมีส่วนช่วยเพิ่มความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม นอกเหนือจากการให้ความบันเทิงและผ่อนคลายความกดดันทางจิตใจให้กับคนในสังคม แต่เนื่องจากสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบันที่กำลังประสบกับภาวะวิกฤติการต่าง ๆ โดยเฉพาะวิกฤติการที่สืบเนื่องมาจากสภาวะเศรษฐกิจถดถอย ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนบางปลา เช่นเดียวกับชุมชนอื่น คือเกิดปัญหาการเอารัดเอาเปรียบของคนในสังคม ปัญหาความยากจน ปัญหารายได้ต่ำ ปัญหาจากสารเสพติดต่างๆและปัญหาจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งแม้รัฐบาลจะได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ผลที่ได้กลับเป็นการพัฒนาที่ให้ประโยชน์กับภาคเมืองมากกว่าภาคชนบท ดังจะเห็นได้จากการทุ่มเทด้านอุตสาหกรรมที่มุ่งพัฒนาความสามารถในด้านการผลิตของภาคเมืองให้สู่การเป็นอุตสาหกรรม โดยสนับสนุนให้ผู้มีทุนจากในเมืองหรือจากต่างประเทศ เข้าไปลงทุนในชนบท เพื่อใช้แรงงานราคาถูก รวมถึงใช้วัตถุดิบและทรัพยากรต่าง ๆ ในพื้นที่ ซึ่งชุมชนบางปลารับผลกระทบสภาวะการที่เกิดขึ้น เนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากเป็นอันดับที่สองของประเทศ เฉพาะในเขตตำบลบางปลา อำเภอบางพลี พบว่ามีการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กกว่า 128 แห่ง¹ ซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวบ้านใน

¹องค์การบริหารส่วนตำบลปลา. (2540). สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม. หน้า 22-23.

พื้นที่ซึ่งไม่อาจทำมาหากินในอาชีพเกษตรกรรมหรือการประมงซึ่งเป็นอาชีพตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เนื่องจากไม่มีที่ดินทำกิน หรือไม่ต้องการดำเนินชีวิตแบบเดิม พวกเขาเหล่านั้นจึงหันเข้ามาอยู่ในระบบอุตสาหกรรมดังกล่าว

ด้วยการรับจ้างใช้แรงงานตาม โรงงานต่างๆ ซึ่งทำให้ชนบทขาดกำลังคน ส่งผลให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนกว้างมากขึ้น เมื่อช่องว่างทางสังคมกว้างขึ้นจึงก่อให้เกิดการแก่งแย่ง ความเอารัดเอาเปรียบ การโกงกัน โดยผู้มีอำนาจ มีทุนทรัพย์ ก่อให้เกิดความเลื่อมล้ำทางศีลธรรมความไม่เป็นธรรมและความไม่เสมอภาคในสังคม

พลังแนวคืดที่กดทับพลังแนวระนาบ คือพลังที่เกิดจากความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้น เพราะฉะนั้นการแก้ไขปัญหาของสังคมไทยในสภาพการณ์เช่นนี้ การรอบรวมทางด้านศีลธรรมทางจิตใจอย่างเดียวไม่มีพลังเพียงพอที่จะแก้ไขความเลื่อมล้ำทางศีลธรรม สังคมจะเข้มแข็งได้ก็ต่อเมื่อมีวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง เพราะวัฒนธรรมคือการปฏิบัติหรือวิถีชีวิตของชุมชนหรือสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมเป็นพลังแห่งการพัฒนาที่สามารถเป็นรากฐานที่ทำให้สังคมมีความเข้มแข็งได้ ซึ่งชุมชนบางปลาเจเพาะหมู่บ้านที่ 1-5 เป็นสังคมที่แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ โดยการใช้ดนตรีไทยเป็นเครื่องมือในการรวบรวมคนในหมู่บ้านให้เป็นกลุ่มเดียวกัน มีการรับผิดชอบร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งมีผลทำให้เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จึงทำให้วัฒนธรรมในสังคมและชุมชนของคนเกิดความเข้มแข็งได้

ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์การสร้างความเข้มแข็งในชุมชนบางปลาโดยดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐ ซึ่งการวิเคราะห์นี้จะใช้ทฤษฎีของศาสตราจารย์ประเวศ วะสีที่เชื่อว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมเข้มแข็ง¹ ทั้งนี้เนื่องจากท่านเป็นนักวิชาการชาวไทยที่มองเห็นและเข้าใจพื้นฐานของสังคมไทยกับวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างดี ดังนั้นทฤษฎีนี้จึงมีความน่าเชื่อถือได้ เพราะเป็นทฤษฎีของคนไทยที่เกิดจากการมองเห็นปัญหาและทางแก้ไขต่างๆ ในสังคมไทยปัจจุบันอย่างแท้จริง ซึ่งศาสตราจารย์ประเวศ วะสี ได้สรุปว่า สังคมที่มีความเข้มแข็ง ต้องประกอบด้วยคุณสมบัตินี้ 8 ประการดังนี้

1. มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
2. กระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
4. มีความเป็นบูรณาการ

¹โปรดดูในรายละเอียดในภาคผนวก ข.

5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง (harmony) และความสมดุลยิ่งขึ้น
6. มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. การผดุงศีลธรรมของสังคม

คุณลักษณะ 8 ประการดังกล่าว เป็นเครื่องมือสำคัญแสดงให้เห็นว่า สังคมจะเข้มแข็งได้ด้วยรากฐานทางวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง ดังตัวอย่างของคณะสุคตประเสริฐ ซึ่งเป็นคณะที่คนไทยทำให้ชุมชนบางปลาเข้มแข็งด้วย ดังเช่น มีการปกครองและบริหารคณะโดยใช้ระบอบประชาธิปไตย คือ การให้สิทธิความเสมอภาคและความสำคัญแก่สมาชิกในคณะอย่างเท่าเทียมกันในหน้าที่ที่ต่างกัน แต่ขณะเดียวกันก็ปลูกฝังให้มีความเคารพแก่ผู้ที่อาวุโสกว่า นอกจากนี้ยังมีการจัดการบริหารงานบุคคลอย่างมีระบบระเบียบ สร้างความมีวินัย มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน เช่นการจัดระบบการซ่อมดนตรีไทย และการรับงานบรรเลง พร้อมทั้งสนับสนุนให้สมาชิกได้รับความรู้ในวิชาชีพด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของตน เช่น สนับสนุนให้มีการฝึกหัดละครชาตรี การขับร้อง การแสดง ลิเก และการซ่อมสร้างเครื่องดนตรีไทย เป็นต้น นอกจากนี้คณะสุคตประเสริฐได้จัดแบ่งงานให้กับคณะอื่นในชุมชนด้วยเป็นการเจี่ยงานและรายได้ ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่ช่วยพยุงฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น สำหรับในด้านสังคม คณะสุคตประเสริฐได้สนับสนุนให้สมาชิกในคณะเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนด้านดนตรีไทย รวมถึงการเป็นวิทยากรสอนและเผยแพร่ ให้ความรู้ทางด้านดนตรีไทยและละครชาตรีแก่เยาวชนในชุมชน และสถาบันการศึกษาอื่น ในท้องถิ่นของตน

คุณลักษณะดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าคนไทยคณะสุคตประเสริฐเป็นคณะที่มี ศักยภาพที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบางปลา ตามทฤษฎีของศาสตราจารย์ประเวศ วะสี ซึ่งจะขยายความในแต่ละข้อดังต่อไปนี้

1. มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย

วัฒนธรรมที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งต่างกันทำให้วัฒนธรรมนั้นแตกต่างกันไปตามธรรมชาติและสภาพที่เป็นอยู่ ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในถิ่นนั้นๆ ชุมชนบางปลาเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ เดิมชุมชนบางปลา ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตรกรรมเช่นการทำนา การประมง และการค้าขายพินแสม เช่นเดียวกับชุมชนอื่นในละแวกใกล้เคียง นอกจากอาชีพดังกล่าว ชาวบางปลายังนำดนตรีไทยและละครชาตรี ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษนำมาประกอบ

เป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน จนกระทั่งเจริญเติบโตเป็นอาชีพที่ได้รับความนิยม นอกเหนือจากการเกษตรกรรมซึ่งแตกต่างจากชุมชนอื่น จนทำให้ชุมชนบางปลาได้ชื่อว่าเป็นชุมชน คนครีไทยและละครชาตรีที่สำคัญของจังหวัดสมุทรปราการ

สำหรับคณะสุคนธ์ประเสริฐ ซึ่งเป็นคณะคนครีไทยที่เก่าแก่ คณะหนึ่งในชุมชน บางปลาที่มีวิวัฒนาการด้านคนครีไทยที่รับช่วงต่อกันมาหลายยุค คณะสุคนธ์ประเสริฐได้แสดงถึงความหลากหลายในวิชาชีพ ดังจะเห็นได้จากการที่ได้มีการพยายามพัฒนากิจการและบุคลากรของ คณะโดยวิธีส่งเสริมให้สมาชิกได้รับความรู้ความชำนาญด้านคนครีปี่พาทย์มอญ การขับร้องเพลง ไทย การแสดงละครชาตรีและการแสดงลิเก ซึ่งทำให้เกิดประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการ อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้คณะสุคนธ์ประเสริฐยังได้รับนักคนครีไทยจากตระกูลอื่นที่เป็นเครือญาติและ เพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกันเข้าร่วมเป็นสมาชิกในคนของตนด้วย อาทิ ตระกูลศรีเพชร ตระกูลพดุมมา ตระกูลคำทองสูง ตระกูลจันทร์ฉาย ตระกูลฟักทอง ตระกูลเกิดอิม และตระกูลทศเจริญ เป็นต้น ซึ่งตระกูลเหล่านี้ บางส่วนได้แยกออกไปจัดตั้งคณะคนครีไทยของตน ในเวลาต่อมา

คณะสุคนธ์ประเสริฐเป็นคณะที่มีความหลากหลายในด้านวิชาชีพและบุคลากรที่มาจาก บุคคลหลายตระกูล จึงต้องมีการปกครองและบริหารคณะด้วยวิธีการกระจายอำนาจ แต่มีความ แตกต่างไปจากการบริหารของบริษัทหรือองค์กรโดยทั่วไป กล่าวคือ คณะสุคนธ์ประเสริฐ ใช้วิธีการ ปกครองในระบบครอบครัวโดยให้ความเคารพต่อผู้ที่อาวุโสกว่า แต่ด้านการบรรเลงคนครี สมาชิกทุกคนต่างมีสิทธิเสมอภาคและมีความสำคัญในภาระหน้าที่ที่ต่างกัน นอกจากนี้นักคนครียัง ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่างๆของคณะด้วย ดังจะเห็นได้จากการให้สิทธิตัดสินใจในเรื่องการ รับงาน การจัดสรรนักคนครีไทยการสอนคนครีไทย ตลอดจนการเจ็ดยานให้กับวงคนครีไทย คณะอื่น ซึ่งการให้สิทธิเสรีภาพนี้เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกกล้าแสดงออกถึงเสรีภาพทางความ คิดและการกระทำที่เป็นประชาธิปไตยที่อยู่ในภาคปฏิบัติ ซึ่งมีผลทำให้เกิดความสามัคคี มีความ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เท่าเทียมกันการกระจายอำนาจและส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย ด้วยการปฏิบัติในระดับจุลภาคคือจากครอบครัวและท้องถิ่น จึงทำให้คนครีไทยคณะสุคนธ์ประเสริฐมี พลังแห่งความสามัคคี และสามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งทางด้านการจัดการในด้านอาชีพและการพึ่งตน เองในด้านความคิด ซึ่งกลายเป็นแกนนำของชุมชนคนครีไทยที่บางปลา

ด้วยเหตุนี้ชุมชนบางปลาจึงเป็นชุมชนที่มีลักษณะของการรวมกลุ่มกันทางวัฒนธรรม เนื่องจากมีความผูกพันทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อต่างๆ ที่เชื่อมโยงให้คนในสังคมมี ความผูกพันซึ่งกันและกันกับคณะอื่นๆ ในชุมชน เป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อการดำรงอยู่ นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น มีการรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุน

ครูบุญมี เพ็งศรี ซึ่งเป็นกองทุนสำหรับสนับสนุนด้านดนตรีไทยให้แก่สถาบันศึกษาในชุมชนของคน หรือการที่คณะครูประเสริฐได้จัดให้มีการฝึกสอนดนตรีไทย และละครชาตรีให้แก่เยาวชนในชุมชน เป็นการให้ความรู้และสร้างงานให้แก่เยาวชนในหมู่บ้าน เพื่อจะได้สืบทอดวัฒนธรรมของคนต่อไป การรวมกลุ่มในลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นการกระจายอำนาจ และส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย ทำให้ชุมชนบางปลาเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย

2. การกระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

การศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนบางปลา จะเห็นว่า ชาวบ้านในชุมชนบางปลา ส่วนหนึ่งยึดการบรรเลงดนตรีไทยและแสดงละครชาตรีเป็นอาชีพ โดยเริ่มแรกอาชีพการบรรเลง ดนตรีไทยเกิดจากคนส่วนน้อยในหมู่บ้าน คล้ายกับกิจการของดนตรีไทยคณะครูประเสริฐที่คนใน ครอบครัวจะช่วยกันก่อน แม้แต่เด็กเมื่อเวลาว่างจากโรงเรียน ก็จะต้องมาช่วยพ่อ แม่ บรรเลงดนตรี ไทย หรือหัดฝึกฝนดนตรีไทยให้เกิดความรู้ความชำนาญ เพื่อที่จะได้ช่วยเหลือกิจการของครอบครัวได้ ต่อมาอาชีพการบรรเลงดนตรีไทยได้ขยายไปทั้งหมู่บ้าน จนในที่สุดได้สืบทอดกลายเป็น อาชีพอย่างหนึ่งของชาวบางปลา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดนตรีไทยมีบทบาทในการกระจายรายได้ ทำ ให้คนมีอาชีพ สามารถสร้างเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยพัฒนาจากสิ่ง ที่ชาวบ้านมีอยู่แล้ว คือ 1. แรงงาน หมายถึง การใช้คนในครอบครัวและคนในหมู่บ้านเล่นดนตรี โดยไม่ต้องจ้างแรงงานจากนอกบ้าน เป็นการทุ่นรายจ่าย 2. สถานที่ หมายถึงการใช้ที่บ้านของตนเอง เป็นสำนักงานและใช้วัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อื่น หรือบ้านของเจ้าภาพเป็นสถานที่แสดง 3. เทคนิค หมายถึง มีความรู้ความชำนาญและเทคนิคในด้านการบรรเลงดนตรี ยังได้รับการถ่ายทอดมา จากบรรพบุรุษ ซึ่งทั้ง 3 ประการดังกล่าวนี้ถือเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยเอาดนตรีไทยที่มีอยู่แล้วมาเพิ่มรายได้ และใช้ ระบบธุรกิจชุมชนมีการจัดการด้านการตลาด ดังที่คณะครูประเสริฐเมื่อไปแสดงและบรรเลงยังที่ ต่างๆ จะมีการประชาสัมพันธ์และชุมชนของตน เพื่อให้คนทั่วไปรู้จักมากขึ้น ซึ่งหมายถึง จำนวนงานที่จะเข้ามายังชุมชนมากขึ้น ซึ่งก็จะมีการเปลี่ยนไปยังคณะอื่น เพื่อกระจายรายได้ เป็นต้น การจัดการระบบธุรกิจชุมชนนี้เป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของตนเอง โดยผลที่ได้จะตกอยู่กับคนจำนวนมาก

กรณีการกระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในชุมชนบางปลา อาจ วิเคราะห์จากโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนบางปลาที่มีจำนวนมาก ซึ่งแม้จะเป็นการสร้างอาชีพให้ชาว บ้านมีงานทำ แต่ประโยชน์ที่แท้จริงตกอยู่กับคนกลุ่มเดียวคือนายทุน นอกจากนั้น โรงงานอุตสาหกรรม

ยังสร้างปัญหาให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่นเกิดมลภาวะทางอากาศและทางน้ำเป็นพิษ ทำให้ชาวบ้านทำนาไม่ได้ผลดี และไม่สามารถทำการประมงได้เนื่องจากน้ำในแม่น้ำลำคลองเน่าเสีย เป็นต้น

ชุมชนบางปลาจึงเป็นตัวอย่างของชุมชนที่มีทุนทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มาดำเนินการในระบบธุรกิจชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตของตนเอง คือคนคังไทย โดยใช้วิธีการจัดการด้านการตลาด โดยนักคนคังไทยจะเป็นคนในครอบครัวและชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นการช่วยลดต้นทุนในด้านค่าแรงและค่าโล่หุ้ยอื่นๆ รวมทั้งการจัดการด้านระบบการนำนักคนคังจากภายนอกเข้ามาบรรเลงเพิ่มเติม และปรับปรุงพัฒนาฝีมือการบรรเลงให้เป็นที่น่าสนใจผู้บริโภค ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และมีรายได้เป็นประจำ เนื่องจากมีทุนและเทคโนโลยีที่ทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจดี สามารถพึ่งตนเองได้และมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

3. สิ่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น

ตำบลบางปลาเป็นชุมชนที่เก่าแก่ชุมชนหนึ่งของจังหวัดสมุทรปราการที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานกว่าร้อยปี และมีชื่อเสียงในด้านที่เป็นแหล่งที่มีคณะคนคังไทยและละครชาตรีที่ใหญ่แห่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรปราการ ชุมชนบางปลามีประวัติของการสืบทอดและพัฒนาการด้านคนคังไทยมานาน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสืบทอดรับช่วงกันมาตั้งแต่รุ่น บรรพบุรุษมาจนถึงรุ่นเหลน โดยเริ่มจากคนกลุ่มเล็กจนกระทั่งต่อมาได้ขยายไปทั้งชุมชน จนทำให้คนทั่วไปต่างเปรียบ-เทียบชุมชนบางปลาว่าเหมือนกับตำบล สนามควายซึ่งเป็นแหล่งของคณะคนคังไทยและละครชาตรีของกรุงเทพมหานคร

ชุมชนบางปลานอกจากจะมีประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ยาวนานแล้ว ในด้านคนคังไทยและละครชาตรียังพบว่าในอดีตได้มีศิลปินมีนักคนคังและละครชาตรีที่มีความสามารถได้สร้างผลงานไว้ให้แก่ชาวบางปลาหลายท่าน อาทิ ครูสุต คำทองสุก นักคนคังปี่พาทย์ ชาวบางปลาที่มีความสามารถในการบรรเลงเครื่องคนคังไทยได้ตีแทบทุกชนิดจนเป็นที่เลื่องลือ ให้นักคนคังชาวบางปลาและท้องที่ใกล้เคียงได้ประจักษ์ฝีมือ จนกระทั่งคุณครูเผือก หัวหน้าคณะคนคังไทยที่มีชื่อเสียงในกรุงเทพถึงกับขอให้ไปเป็นนักคนคังประจำวงของตน นอกจากนี้ยังมีครูบุญมี เฟื่องศรี อดีตมือฆ้องประจำวงคนคังครูของจำลอง ราชวัตร จากกรุงเทพ แม้ครูบุญมีจะมีเชื้อชาวบางปลา แต่ก็ได้เข้ามาตั้งรกรากมีครอบครัวอยู่ในตำบลบางปลาเป็นเวลานาน ซึ่งครูบุญมีนั้นเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญในด้านเพลงมอญ และท่านได้มาเป็นครูที่วางรากฐานด้านคนคังปี่พาทย์มอญให้กับชาวบางปลาเป็นคนแรก ส่วนด้านละครชาตรีนั้นได้ปรากฏว่า ได้รับการถ่ายทอดจากนางจิบ รุ่งไพโรจน์ ครูละครชาตรีจากจังหวัดเพชรบุรี นางจิบแม้จะมีเชื้อชาวบางปลา แต่ก็ได้เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในบางปลาเป็น

เวลานานและเป็นผู้หนึ่งที่ช่วยสอนละครชาตรีให้กับชาวบางปลาด้วยความตั้งใจ จนกระทั่งชาวบางปลามีฝีมือสามารถแสดงละครชาตรีเป็นอาชีพหลักได้จนถึงปัจจุบัน

บุคคลทั้ง 3 ท่านนี้ล้วนมีความเก่งกล้าสามารถเป็นตำนานให้กับชาวบางปลาได้เล่าขานสืบต่อมาด้วยความเคารพภาคภูมิใจจนถึงปัจจุบัน และสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ก็ได้แสดงให้เห็นว่าชุมชนบางปลา เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาที่เกิดจากบรรพบุรุษในท้องถิ่นที่สามารถนำเอาดนตรีไทยมาพัฒนาปรับให้สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต และให้มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เพราะดนตรีไทยนอกจากจะช่วยสร้างงานให้คนมีอาชีพแล้ว ยังช่วยลดความขัดแย้งของคนในสังคมด้วย ดังเช่น การบรรเลงดนตรีไทยนั้นจะมีลักษณะของการรวมกลุ่ม ซึ่งนักดนตรีทุกคนจะต้องมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อและเปิดโอกาสในด้านการบรรเลงให้แก่กัน รวมทั้งการให้สิทธิเสมอภาค ความสำคัญแก่นักดนตรีทุกคนในภาระหน้าที่ที่ต่างกัน ซึ่งจะเป็นการช่วยลดความขัดแย้งและช่วยสร้างความสามัคคีแก่คนในกลุ่ม จึงส่งผลให้การบรรเลงเกิดความเรียบร้อยพร้อมเพียงกัน นอกจากนี้ดนตรีไทยยังเป็นเรื่องในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักดนตรีและคนอื่นในหมู่บ้านได้ด้วย ดังจะเห็นได้จากการร่วมในพิธีกรรมการไหว้ครูดนตรีไทยของคณะสุคนธ์ประเสริฐ ที่พบว่ามีกลุ่มคนหลายกลุ่มที่มาร่วมพิธีอย่างมากมาย เช่น กลุ่มนักดนตรีไทยและกลุ่มชาวบ้านในชุมชน กลุ่มนักดนตรีไทยจากภายนอก และกลุ่มละครชาตรี

ซึ่งคนเหล่านี้มีจุดประสงค์มาช่วยเหลืองานในหน้าที่ต่างๆ กัน เช่นกลุ่มนักดนตรีไทยจะช่วยในด้านการบรรเลงประกอบในระหว่างประกอบพิธีกรรม ส่วนกลุ่มละครชาตรีจะช่วยเตรียมเครื่องเช่นสังเวทต่างๆ การรำถวายมือในพิธี และการทำอาหารเลี้ยงคนที่มาร่วมงาน เป็นต้น สำหรับชาวบ้านทั่วไปจะช่วยในด้านทำอาหารบ้าง จัดสถานที่ และคอยบริการยกสำรับกับข้าว เป็นต้น และเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมแล้ว ผู้ร่วมงานทุกคนจะร่วมกันรับประทานอาหารและบรรเลงดนตรีไทยร่วมกัน เพื่อเป็นการขอบคุณจากเจ้าภาพ ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามัคคี และช่วยลดความขัดแย้งคนในหมู่บ้านได้ดีโดยใช้ดนตรีไทยที่มีอยู่เป็นสื่อ

ความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและความสามารถทางดนตรีไทยของชาวบางปลา ดังกล่าวนี้ทำให้คนทั่วไปได้รู้จัก และเกิดการยอมรับ ซึ่งทำให้ชุมชนบางปลาเป็นชุมชนท้องถิ่นที่เห็นคุณค่าของดนตรีไทยและสามารถนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ทำให้ชุมชนมีภูมิปัญญาทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และเมื่อเกิดความภาคภูมิใจแล้วจะทำให้คนมีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นและมีความคิด และการกระทำอันเป็นอุดมการณ์ร่วมกัน ไม่เอาเปรียบคดโกงกัน ทำให้พร้อมที่จะเผชิญสิ่งที่เข้ามาจากภายนอก เช่น โรงงานอุตสาหกรรม ความเจริญทางด้านวัตถุ และค่านิยมสมัยใหม่ รวมถึงปัญหาทางสังคมต่างๆ ที่เข้มนานั้น จะไม่สามารถทำให้ชุมชนนี้ล่มสลายได้ เพราะคนในหมู่บ้านร่วมช่วยกันส่งเสริมและยึดมั่นในวัฒนธรรมดั้งเดิม

ของคนซึ่งก็คือคนศรีไทย ดังนั้นคนศรีไทยจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าและมีประโยชน์ต่อชีวิตชาวชุมชนบางปลา ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นรากแก้วของต้นไม้ที่คอยหล่อเลี้ยง และยึดเหนี่ยวให้กิ่งก้าน ใบ และดอกแตกแขนงเจริญงอกงามต่อไป ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีศักดิ์ศรีเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

4. มีความเป็นบูรณาการ

ชุมชนบางปลาเป็นชุมชนที่มีความเป็นบูรณาการคือการนำเอาวัฒนธรรม

คนศรีไทยมาเป็นเครื่องมือที่ทำให้คนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติร่วมกัน โดยคนศรีไทยสามารถเป็นสิ่งที่ยอมรับของคนในสังคม และบทบาทหน้าที่ของคนศรีไทยนั้นเข้ามามีส่วนร่วมกับชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย สำหรับชุมชนบางปลานี้ในรอบหนึ่งปี คนศรีไทยได้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็นการบรรเลงประกอบการแสดงนาฏศิลป์ เช่น การแสดงละครชาตรี การรำแก้บน การแสดงลิเกเป็นต้น หรือการบรรเลงประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีทำบุญเลี้ยงพระ รวมถึงการบรรเลงในงานนักขัตฤกษ์ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดขึ้นที่วัด และบรรเลงประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีการแต่งงาน พิธีบวชนาค และพิธีศพเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการบรรเลงในพิธีการแห่ศาล เจ้าประจำหมู่บ้านซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี

บทบาทและความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งของคนศรีไทยที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวบางปลานั้น ทำให้เห็นว่าคนศรีไทยเป็นเรื่องของคนทั้งหมดในชุมชนหรือสังคมที่ปฏิบัติร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงจิตใจ ซึ่งคนศรีไทยนั้นเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะปรุงแต่งให้สุขภาพจิตใจมีความสมบูรณ์ควบคู่ไปกับกาย สรุปได้ว่า คนศรีไทยช่วยสร้างความสัมพันธ์ด้านกายใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้แก่มนุษย์ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

4.1 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนศรีไทยกับคน

คนศรีไทยมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกอย่างใกล้ชิด สามารถสร้างแรงจูงใจคนให้มีส่วนร่วม ดังเช่นกิจกรรมการบรรเลงคนศรีไทยในพิธีกรรมการไหว้ครู พิธีกรรมการแห่ศาลเจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน และงานรื่นเริงประจำปีต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม และมีอารมณ์ร่วมในกิจกรรมต่างๆ นี้ โดยมีคนศรีไทยเป็นสื่อกลางทำให้เกิดการรวมกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนศรีไทยกับคนในหมู่บ้านทุกระดับชั้น

4.2 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนศรีไทยกับสิ่งแวดล้อม

คนศรีไทยมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกอย่างใกล้ชิดสามารถสร้างแรงจูงใจคนให้มีส่วนร่วม และอารมณ์ในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งในชุมชนบางปลาจะมีการจัดกิจกรรมที่ใช้คนศรีไทยช่วยสร้างความสัมพันธ์ให้กับในกลุ่ม เช่น ประเพณีแห่ศาลเจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน งานกิจกรรมการไหว้ครู

ดนตรีไทย และการไหว้ครูละครชาตรี และกิจการงานบุญประจำปีของชุมชน ซึ่งงานดังกล่าวล้วนต้องมีดนตรีไทยเข้ามาเกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวบางปลา นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมยังมีส่วนทำให้เกิดการปรับตัว ดังเช่นคณะสุคนธ์ประเสริฐมีวิธีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และกระแสนิยมของคนภายในและภายนอกชุมชนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเห็นได้จากมีการนำเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์มอญ การแสดงละครชาตรีเข้ามาร่วมคณะตนด้วย นอกจากนี้ได้นำเอาเพลงลูกทุ่งและเพลงลูกกรุงต่างๆ มาบรรเลงประยุกต์ให้เข้ากับการแสดงของตน ซึ่งผลปรากฏว่าเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมและทำให้ลูกค้าพอใจ เพราะฉะนั้นการปรับตัวจึงสร้างให้เกิดวิสัยทัศน์ในการที่จะมองเห็นและทำให้ค้นหาหนทางที่จะแก้ปัญหาหลุดวงไปได้

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับความเชื่อ

ในสังคมไทยเรื่องของความเชื่อ เป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง ฝังยืดยาวในวิถีชีวิตของมนุษย์กลุ่มต่างๆ เป็นพื้นฐานของการสร้างและรักษาวัฒนธรรมทุกระดับ ลักษณะของความเชื่อมีหลายแนวทางด้วยกัน เช่น ความเชื่อในเรื่องปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติที่ควบคุมสถานะต่างๆ ทำให้เกิดมิกกลางคืน กลางวัน ฝนตก แดดออก มีโรคภัยไข้เจ็บ มีคนตาย ความเชื่อเรื่องผีसाงเทวดา ความเชื่อเรื่องโลกอนาคต ความเชื่อเรื่องสังคมในอุดมคติ ความเชื่อเรื่องสุริยจักรวาล เป็นต้น สำหรับด้านดนตรีไทยนั้น ความมีอำนาจและความมีเสน่ห์ของเสียง มนุษย์ได้ดัดแปลงเสียงไปใช้ในกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะศิลปะของเสียงดนตรี ไม่ว่าชีวิตจะผูกพันอยู่กับสิ่งหนึ่งสิ่งใด เสียงก็จะถูกนำไปเกี่ยวข้องกับด้วยเสมอ “เมื่อมนุษย์มีความกลัว มีความเชื่อ และมีความหวัง เสียงก็จะถูกสร้างขึ้นเพื่อขจัดความกลัว สร้างขึ้นเพื่อบูชาความเชื่อ และเพื่ออ่อนน้อมด้วยความหวังในสิ่งที่ตนเชื่อ เสียงเหล่านั้นกลายเป็นดนตรีตรีในศาสนา ดนตรีประกอบพิธีกรรมและความเชื่อ ความเชื่อในดนตรีไทยก็เช่นเดียวกับความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในวงการอื่นๆ ความเชื่อในสังคมไทยที่เชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับ ตำนาน นิยาย เกิดขึ้นจากมนุษย์ไม่สามารถหาคำตอบที่แท้จริงของปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ความเชื่อเรื่องเทวดาจึงเป็นเครื่องชี้สรุปให้เห็นถึงคำตอบที่น่าเชื่อถือแก่มนุษย์ สำหรับดนตรีไทยนั้น เนื่องจากการถ่ายทอดและรับช่วงกันมาโดยใช้ความทรงจำ เนื่องจากโบราณไม่มีการบันทึกโน้ตเป็นตัวเลข จึงอาศัยวิธีถ่ายทอดแบบตัวต่อตัว ครูจึงมีฐานะสำคัญยิ่งในการถ่ายทอดเพลงให้แก่ผู้อื่น และความสำคัญของครูนั่น คนไทยให้ความเคารพรองจากพ่อแม่หรืออาจสำคัญเท่าพ่อแม่ก็ได้ ก่อนที่นักดนตรีจะมีการบรรเลงดนตรีไทยนั้นจะต้องผ่านขั้นตอนพิธีกรรมถึง 3 พิธีด้วยกัน คือ พิธียกครู ไหว้ครู และครอบครู ซึ่งฐานะของครูดนตรีไทยจึงเสมือนเป็นตัวแทนของเทพเจ้าทางดนตรีไทยที่จะประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ ครูจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนักดนตรีไทยเพราะความ

เชื่อมั่นในคำสอนของครูทำให้ไม่มีใครกล้าประพฤติดนตรีคนนอกกรอบ ดังพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทย ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นว่า นักดนตรีไทยยังถือเครื่องดนตรีไทยทุกชิ้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์เป็นของขลังเป็นครู หากจะจับต้องเครื่องดนตรีชิ้นใดต้องกราบไหว้ขอขมามาก่อน หรือหากใครจะเดินข้ามหรือแสดงความไม่เคารพเครื่องดนตรีจะถือว่าไม่สุภาพ เนื่องจากเชื่อว่ามีเทพเจ้าประจำเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น เช่นตะโพนเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อกันว่า เพลงไทยเกือบทุกเพลงมีความขลัง ศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะเพลงหน้าพาทย์ต่างๆที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมไหว้ครู จะถือว่าเป็นของสูงเช่น เพลงสาธุการ เพลงตระพระพิราบ เพลงลูกพาทย์ เพลงบาทสกุณี เป็นต้น ซึ่งนักดนตรีไทยจะต้องเล่นด้วยความสำรวม ตั้งใจ และบรรเลงไม่ให้ผิดพลาดหรือผิดพลาดน้อยที่สุด สำหรับดนตรีไทยขณะสุภาพระเสริฐนั้นมีความเชื่อและให้ความสำคัญกับพิธีกรรมการไหว้ครูดนตรีไทยเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากวงปี่พาทย์ที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมนั้น ทางคณะต้องเชิญนักดนตรีจากวงปี่พาทย์คลองเตยมาบรรเลงแทน เนื่องจากนักดนตรีไทยในคณะของตนไม่สามารถบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมได้ครบทุกเพลง ดังนั้นจึงเกรงว่าจะเกิดความไม่เรียบร้อย อาจส่งผลทำให้พิธีกรรมเกิดความไม่ศักดิ์สิทธิ์และอาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินอาชีพคณะดนตรีของตนได้ จึงต้องแก้ปัญหาด้วยการเชิญนักดนตรีจากที่อื่นที่มีความเชี่ยวชาญกว่ามาบรรเลงให้กับตน เป็นต้น นอกจากนี้คณะสุภาพระเสริฐ เชื่อในคุณความดี หากว่ามีความตั้งใจจริงในการทำงาน ไม่คดโกง มีความสุจริตในหน้าที่ และทำงานด้วยใจรัก ครูและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเบื้องบนจะนำพาความสุขความเจริญมาให้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่าความเชื่อในดนตรีไทยมีคุณประโยชน์ ทำให้มนุษย์มีจุดหมาย มีความมุ่งมั่นและมีอุดมการณ์ร่วมกัน ซึ่งทำให้เกิดความคิดและสันติสุขมาสู่ชุมชน ดังนั้นชุมชนบางปลาจึงเป็นชุมชนที่แสดงออกถึงความบูรณาการด้วยการนำเอาดนตรีไทยมาเป็นสิ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับคน สิ่งแวดล้อมและความเชื่อ ทำให้คนในชุมชนที่มีการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งหมายถึงความมีเอกภาพและความสามัคคีระหว่างกันซึ่งจะก่อให้เกิดพลังแห่งความสำเร็จมีความเป็นบูรณาการ ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง (harmony) และความสมดุลยั่งยืน

ประสบการณ์ของมนุษยชาติตั้งแต่อดีตมาได้แสดงให้เห็นว่าไม่มีสิ่งใดที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้กระชับ ได้ดีเท่าเสียงดนตรี เพราะดนตรีเป็นสื่อแห่งจิตใจสามารถช่วยสร้างความประสานสอดคล้องได้ ดังเช่นดนตรีไทยในชุมชนบางปลาที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งระหว่างดนตรีไทยกับสังคม ทั้งนี้เป็นเพราะดนตรีไทยเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยประสานความผูกพันทางจิตใจของคนในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันใน

สังคม การบรรเลงดนตรีไทยเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสอดคล้องระหว่างนักดนตรีในวง ซึ่งในวงดนตรีจะประกอบไปด้วยบุคคลหลายวัย ตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ และทุกคนจะต้องบรรเลงดนตรีไทยร่วมกันตลอดจนการให้ความสำคัญในภาระหน้าที่ที่ต่างกัน

ดนตรีไทยจึงเป็นสิ่งที่ช่วยลดช่องว่างระหว่างวัย ช่วยสร้างความบรรสานสอดคล้อง ทำให้ทุกคนมีความสำคัญและเกิดความสามัคคี นอกจากนี้คณะชุดประเสริฐยังมีส่วนช่วยสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจและรายได้ให้แก่ชุมชนบางปลา ด้วยการแบ่งงานให้กับคณะดนตรีอื่นเป็นการเฉลี่ยรายได้ ซึ่งจะช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนให้อยู่ในภาวะที่สมดุล ซึ่งถือว่าเป็นการช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

6. การพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ได้ถูกกำหนดการพัฒนาให้มุ่งไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจและจิตวิญญาณ ผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาประเทศนี้ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อของคนอย่างค่อยเป็นค่อยไป จะเห็นได้ว่า วัดวาอาราม และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ถูกบดบังด้วยบาร์ในคลับ อับอบนวด ศูนย์การค้า คอนโดมิเนียม เป็นต้น บทบาทของวัดซึ่งแต่เดิมในสังคมชนบทมีบทบาทสูงมาก นอกจากจะเป็นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ซึ่งเป็นหน้าที่หลักแล้ว ยังเป็นทั้งโรงพยาบาล เพราะพระภิกษุจะมีความรู้ทางสมุนไพรและการรักษาโรคด้วย นอกจากนั้นวัดเป็นสถานที่พักสำหรับผู้คนเดินทางผ่านมาและไม่มีที่พัก เป็นสถานเลี้ยงเด็กกำพร้าหรือโรงเรียนวัด วิทยาลัย รวมถึงเป็นศาลาประชาคมของหมู่บ้านสำหรับประชุมปรึกษากิจการงานต่าง ๆ เรียกได้ว่าวัดเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมแทบทุกอย่าง

การพัฒนาเข้าสู่สังคมใหม่ ได้เข้าไปลดบทบาทของวัดให้เหลือเพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น เรื่องของพิธีกรรม เรื่องของงานบุญ เรื่องของการบวชเรียน ซึ่งการพัฒนานี้เป็นการพัฒนาทางวัตถุที่ให้ความสุขทางกายเพียงด้านเดียว โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจและจิตวิญญาณ ความเจริญทางวัตถุแต่เพียงอย่างเดียวนี้ ทำให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อระบบสังคมวัฒนธรรมชนบท ทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบในสังคม การฉ้อโกง การขาดศีลธรรมของคน เพราะฉะนั้นจึงต้องนำวัฒนธรรมมาพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณของชุมชน เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงคุณค่าของความเป็นคน

ในชุมชนบางปลาเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง มีความเชื่อในสิ่งเดียวกันดังเช่นพิธีกรรมการไหว้ครู และพิธีกรรมแห่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน ที่ให้ความสำคัญกับเทพเจ้า ซึ่งพิธีกรรมทำให้เทพเจ้ามีความหมาย ทำให้คนมีความเชื่อถือ และยึดมั่นในสิ่งเดียวกัน เนื่องจากคนมีความรู้

ดีกว่ามีความเชื่อที่เหมือนกัน จึงเป็นคนกลุ่มเดียวกันจึงก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในพวก
 พ้อง และมีความห่วงใยซึ่งกันและกัน สำหรับคณะสุคตประเสริฐนั้น นอกจากจะมีความเชื่อในเรื่อง
 พิธีกรรมแล้วยังให้ความสำคัญและนับถือกันระหว่างศิษย์ที่มีครูเดียวกัน เช่น ครูบุญมี เพ็งศรี หรือ
 แม่ครูจิบ รุ่งไพโรจน์ ซึ่งได้ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างกลุ่ม ดังจะเห็นได้จากเมื่อ
 คณะสุคตประเสริฐประสบภาวะขาดแคลนนักดนตรี หรือนักแสดงก็สามารถขอยืมตัวนักดนตรีไทย
 คณะอื่นที่เป็นลูกศิษย์ครูเดียวกันได้โดยสะดวก นอกจากนี้ในครั้งใดที่คณะสุคตประเสริฐรับงาน
 บรรเลงไว้หลายงานก็จะมีคนเจตน์งานไปให้กับคณะอื่นด้วย ซึ่งก็มักจะพิจารณาคณะ
 ดนตรีไทยที่เป็นศิษย์ครูเดียวกันก่อนเสมอ หรือในพิธีกรรมการไหว้ครูก็จะไปช่วยเหลืองานรวมถึง
 การติดต่อกับมาหาผู้กันสม่ำเสมอ ซึ่งก็แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจร่วมกัน เพราะทุกคนช่วยเหลือกัน
 เนื่องจากมีจิตวิญญาณและความเชื่อในเรื่องเดียวกัน กล่าวการทำความผิด คนตรีจึงเป็นสื่อที่ช่วย
 สร้างความเข้าใจระหว่างคน และเป็นสิ่งที่สามารถชักจูงให้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้
 อย่างมีความสุข ซึ่งถือว่าเป็นการช่วยพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้งซึ่งทำให้คนมีคุณภาพ
 สามารถสร้างสังคมเกิดความเข้มแข็งต่อไป

7.ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม

ความเข้มแข็งของสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนในชุมชนมีศีลธรรม และต้นเหตุของ
 ความเสื่อมเสียศีลธรรมอยู่ที่อำนาจในสังคมไม่ได้ดูแล และความสมดุลมีองค์ประกอบคือ เศรษฐกิจ
 จิตใจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าองค์ประกอบ
 เหล่านี้เชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการ ก็จะเกิดความสมดุลยั่งยืน สิ่งที่ทำให้เกิดความสมดุลยั่งยืนใน
 สังคมคือวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคมเพราะวัฒนธรรมนั้น
 มีความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนต้องมีเป็นองค์กรชุมชน การมีองค์กรชุมชนทำให้ชุมชนหรือ
 สังคมเข้มแข็ง ซึ่งลักษณะของสังคมเมืองไทยในปัจจุบันนี้ได้สูญเสียรากทางวัฒนธรรมของคนไป
 แล้ว เนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยี ระบบอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดย
 เฉพาะวัฒนธรรมทางวัตถุและค่านิยมความคิดต่าง ๆ ที่ได้รับถ่ายทอดจากประเทศที่เราถือ
 ว่าเจริญแล้วดี ย่อมมีความสมบูรณ์และมีสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย ซึ่งเราได้รับมาเพื่อ
 ทดแทนสิ่งที่มียู้อยู่ และขณะเดียวกันก็ไม่ได้สนใจรักษาในสิ่งที่ยังคงอยู่ก็คือวัฒนธรรม ด้วย
 เหตุนี้จึงทำให้วัฒนธรรมในสังคมเมืองเสื่อมสลาย ซึ่งก็คือการสูญเสียรากทางวัฒนธรรม ทำให้
 สังคมเมืองกลายเป็นสังคมที่ไม่เข้มแข็ง

สำหรับสังคมชนบทของไทยยังมีสถานภาพเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่ง ในแต่ละ
 ชุมชนจะเป็นองค์กรของประชาชนที่ยังคงเป็นแหล่งสำหรับการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ และยัง

คงรากฐานทางวัฒนธรรมเดิมไว้ได้ ซึ่งชุมชนบางปลาก็ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นสถาบันสังคมที่ยังรักษารากทางวัฒนธรรมของคนไว้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากมีโครงสร้างทางวัฒนธรรมชนบทจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ

ก. ระบบการผลิต หรือระบบการทำมาหากิน

ข. ระบบการอยู่ร่วมกัน อันประกอบด้วย ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

ค. ระบบความเชื่อ ประกอบด้วยศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม

ระบบความเชื่อทั้ง 3 ด้านนี้ มีความสัมพันธ์และส่งผลกันอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในระบบใดระบบหนึ่งก็จะส่งผลกระทบต่อระบบอื่น ๆ และโครงสร้างของวัฒนธรรมด้วย ซึ่งชุมชนบางปลาเมืองประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ซึ่งจะขยายความเพื่อให้เห็นภาพอย่างชัดเจนดังนี้

ก. ระบบการผลิต ระบบการผลิตเดิมของชุมชนบางปลาในอดีต เป็นการผลิตเพื่อยังชีพเป็นระบบกสิกรรมการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคเอง ซึ่งอาชีพหลักของชาวบางปลาคือการตัดไม้ฟันแสมขาย เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นป่าชายเลน พื้นดินเป็นดินเค็มมีไม้แสมจำนวนมาก จึงไม่สามารถเพาะปลูกข้าวได้เช่นหมู่บ้านอื่น ชาวบางปลาจึงได้มาประกอบอาชีพตัดไม้ฟันแสมขาย แลกกับข้าวเปลือก ซึ่งเป็นลักษณะของการปรับตัวให้เข้ากับทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ นอกจากอาชีพกสิกรรมแล้ว ชุมชนบางปลายังเป็นชุมชนที่ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นสถาบันสังคมที่ยังคงรักษารากทางวัฒนธรรมของคนไว้ได้ เนื่องจากการนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่คือความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีไทย นำมาสร้างงาน สร้างอาชีพ ซึ่งเป็นวิธีทางหนึ่งที่ทำให้มีรายได้สำหรับจุนเจือครอบครัว ดังเห็นได้จากการสืบทอดและรับช่วงทางดนตรีไทย จากบรรพบุรุษรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยเริ่มแรกเป็นการประกอบอาชีพกันภายในของคนจำนวนน้อย แต่ต่อมาได้แพร่กระจายไปทั้งหมู่บ้านจนในที่สุดได้กลายเป็นอาชีพหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบางปลา

การกระจายของอาชีพช่วยให้คนมีรายได้จากการบรรเลงดนตรี ซึ่งสามารถนำมาเลี้ยงครอบครัวได้ นอกจากนี้กิจกรรมดนตรีไทยยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันระหว่างคนภายในหมู่บ้าน ให้มีความรับผิดชอบ มีความสามัคคีและมีภาระหน้าที่ร่วมกัน ซึ่งการรวมกลุ่มทำให้สภาพทางสังคมของคนเกิดความเข้มแข็งขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการที่นักดนตรีไทยในชุมชนได้รวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งกองทุนคุณครูบุญมี เพ็งศรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเงินที่ได้จากการสมทบทุนช่วยเหลือและสนับสนุนกิจกรรมในด้านดนตรีไทยให้แก่สถานศึกษาต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตชุมชน เป็นการอนุรักษ์

ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนให้ดำรงอยู่ได้ จนกระทั่งคนตรีได้กลายเป็น เครื่องแสดงเอกลักษณ์ของตน ซึ่งจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเกิดความหวงแหนทำให้วัฒนธรรมในชุมชนของคนดำรงอยู่ได้เพราะคนคนในชุมชนเห็นคุณค่า

ข. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ระบบครอบครัวในชุมชนบางปลา เป็นระบบครอบครัวชาย ลูกที่แต่งงานมีครอบครัวแล้วส่วนใหญ่จะยังคงอาศัยอยู่กับพ่อแม่ หรือแยกไปสร้างบ้านเรือนหลังใหม่อยู่ในบริเวณเดียวกัน สมาชิกชาวบางปลาดั้งเดิมมาจากกลุ่มคนหลายกลุ่มที่อพยพมาตั้งหลักแหล่งที่บางปลา เช่น จากบางโจลง บางบ่อ บางเพรียง เป็นต้น เมื่อมีคนจำนวนน้อยก็ทำให้แต่ละครอบครัวจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเป็นญาติพี่น้องกันเนื่องมาจากการสมรส ซึ่งจะทำให้ในบางปลาจะมีนามสกุลตระกูลที่เก่าแก่อยู่ประมาณ 10 ตระกูลเท่านั้น ดังนั้นการมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติทำให้สมาชิกเกิดความสนใจในชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย รวมถึงการประกอบอาชีพและการให้การศึกษาเป็นต้น

ซึ่งคณะสุปประเสริฐก็มีการดำเนินชีวิตที่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันแบบระบบเครือญาติ เป็นครอบครัวใหญ่ที่ประกอบด้วยสมาชิกหลายวัย จึงต้องมีการจัดระบบงานและความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกในครอบครัวตามวัย นอกจากนี้มีการถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านคนตรีไทยให้แก่เครือญาติและสมาชิกในคณะ รวมถึงมีการสร้างความสัมพันธ์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกับคณะคนตรีอื่น ดังจะเห็นได้จากการเลื่องงานให้กันและกัน การเข้าร่วมพิธีกรรมคนตรีไทยกับคณะอื่น การเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน เช่น พิธีแห่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน งานบุญและประเพณีประจำปีต่าง ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมสังคมโดยการเป็นคณะกรรมการจัดตั้งกองทุนคนตรีไทย และคณะกรรมการบริหารโรงเรียนในชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมความรู้ด้านวิชาชีพคนตรีไทยแก่เยาวชนในชุมชนเป็นต้น ซึ่งจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ช่วยลดความขัดแย้งของคนในสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดความสันติสุขในชุมชน

ค. ระบบความเชื่อ ระบบความเชื่อของชาวบางปลาที่เช่นเดียวกับชาวบ้านชนบทอื่น ที่มีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อ 3 แบบ คือ ความเชื่อแบบดั้งเดิม ความเชื่อแบบพราหมณ์ ความเชื่อแบบพุทธ จึงอาจเรียกระบบความเชื่อของชาวบ้านได้ว่าเป็นระบบความเชื่อแบบ “ผี พราหมณ์ พุทธ” ความเชื่อแบบดั้งเดิมเป็นการเชื่อที่เกิดจากการให้คุณค่ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ และการให้ความเคารพแก่บรรพบุรุษ ความเชื่อแบบดั้งเดิมของชุมชนบางปลาเห็นได้จาก ในหมู่บ้านจะมีศาลเจ้าอยู่ 2 ศาล ชาวบ้านเชื่อว่าจะปกป้องรักษาและแก้ปัญหาให้คนในหมู่บ้านมีความสุข เมื่อใครมีเรื่องเดือดร้อนก็จะมาหาาร่างทรง เมื่อสำเร็จในสิ่งที่บนบานก็จะมีการแก้บนด้วยเครื่องสังเวย การบรรเลงคนตรีไทยและนาฏศิลป์ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีดินโพธิ์และต้นไม้ไทรว่ามีวิญญาณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตย์อยู่ ดังคำบอกเล่าของผู้สูงอายุท่านหนึ่งที่บอกว่า เดิม

ที่บริเวณคลองข้างวัดบางปลาผีดินไทรขนาดใหญ่อายุร้อยกว่าปีอยู่ ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นต้นไทรของเจ้า จึงไม่มีผู้ใดกล้าปิ่นหรือตัด ต่อมาต้นไทรนั้นก็เจริญเติบโตมีกิ่งก้านและรากย้อยลงคลองทำให้ขวางเส้นทางจราจรทางน้ำ ในที่สุดจึงต้องมีการตัด แต่ก่อนที่จะตัดนั้นชาวบ้านก็ได้ทำพิธีขอขมาแก่ต้นไทรก่อนเพื่อจะได้ไม่เกิดเหตุเพิกภัยแก่ตนภายหลัง นอกจากความเชื่อในเรื่องผีแล้วชาวบ้านยังมีความเชื่อเรื่องพราหมณ์และฮินดู เนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนคนศรีไทยและละครชาตรี จึงมีการจัดพิธีกรรมการครอบครู และไหว้ครูคนศรีไทยเป็นประจำ เพราะบรรดานักคนตรีเหล่านี้ต่างมีความเคารพและเชื่อถือในเทพเจ้าของศาสนาฮินดูคือพระฤาษี พระอิศวร พระนารายณ์ และพระวิษณุกรรมซึ่งเป็นเทพเจ้าทางคนตรี ดังนั้นจึงต้องมีการจัดพิธีกรรมขึ้นเพื่อแสดงความเคารพและเชื่อว่าจะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในวิชาชีพคนศรีไทยของตน หรือเมื่อคณะจะไปแสดงหรือบรรเลงที่ใดมักจะนำเอาศิระพระพ่อแก่(หน้าโขนฤาษี) ไปด้วยเสมอ เพื่อดูคุ้มครองและเป็นการสร้างขวัญบำรุงจิตใจแก่สมาชิกของตน สำหรับในด้านพุทธศาสนานั้น ก็จะมีวัดประจำชุมชนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบุญตามประเพณี รวมถึงงานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีและพราหมณ์ เช่น พิธีแห่ “เจว็ด” หรือศาลเจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นองค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชุมชนบางปลาที่ได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาโดยตลอด ทำให้บางปลาเป็นชุมชนที่มีชีวิต มีการเคลื่อนไหว และในที่สุดได้กลายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางสังคม

8. การผดุงศีลธรรมของสังคม

ชุมชนบางปลาเป็นชุมชนชาวพุทธที่ยึดถือและปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมทั้ง 5 ข้อ อันเป็นจริยธรรมพื้นฐานที่ช่วยให้การดำเนินชีวิตของคนไปในแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งการสอนทางจริยธรรมนั้นมีทั้งทางตรงและทางอ้อม สำหรับชุมชนบางปลาเป็นชุมชนที่สนับสนุนให้เยาวชนของตนได้รับความรู้ทางด้านคนศรีไทย ดังเห็นได้จากการที่คณะครูประเสริฐ ได้มีการเรียนการสอนวิชาคนศรีไทยและละครชาตรีแก่เยาวชนเป็นวิทยาทาน ในการเรียนคนศรีไทยนอกจากเด็กจะได้รับความรู้ทั้งทางด้านทักษะและการปฏิบัติแล้วยังได้รับการอบรมทางด้านจริยธรรมไปพร้อมกับการเรียนคนศรีไทย ซึ่งเป็นการอบรมในทางอ้อม กล่าวคือ

1. คนศรีไทยทำให้เด็กเกิดความขยันทำมาหากิน และได้มีส่วน ช่วยเหลือกิจการของครอบครัวตน เป็นกำลังที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ซึ่งทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง
2. คนศรีไทยทำให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการทำงานกับผู้ใหญ่ เช่นการ ติดตามวงคนศรีไปบรรเลงยังสถานที่ต่างๆ ในฐานะนักคนศรีประจำวงเช่นเดียวกับผู้ใหญ่

3. คนตรีไทยช่วยสร้างควมมีวินัย และความรับผิดชอบให้แก่เด็ก กล่าวคือเด็กจะได้รับการปลูกฝังให้มีวินัยในการทำงาน การรู้จักหน้าที่ของตน รวมถึงมีความรับผิดชอบในการฝึกซ้อมและการบรรเลงเทียบกับ ผู้ใหญ่ ซึ่งถ้าเด็กขาดความ รับผิดชอบ ก็จะทำให้เกิดผลเสียแก่ตน เช่นการไม่ได้ รับความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ ให้ปฏิบัติหน้าที่สำคัญต่อไป รวมถึงอาจถูกตัดสิทธิ์ในการบรรเลงได้
4. คนตรีไทยช่วยลดช่องว่างและสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก เนื่องจากมีการปฏิบัติหน้าที่ในการบรรเลงร่วมกัน ซึ่งเด็กมักจะได้รับการสั่งสอนอบรมจากนักดนตรีอาวุโสเสมอ เช่น การต่อเพลงหรือเทคนิคในการบรรเลงต่างๆ การเคารพในครู ผู้สอนการวางตัวเป็นนักดนตรีไทยที่ดีเป็นต้น ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเอื้อเฟื้อและการห่วงใยซึ่งกันและกัน ถือเป็นการช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยได้

เมื่อคนในชุมชนบางปลาต่างมีความเข้าใจในภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อสังคมแล้วปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบ จึงลดลงไปเพราะคนส่วนใหญ่ยังยึดถือ และปฏิบัติอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง ในกรอบศีลธรรมอันดี ซึ่งจะเป็นการช่วยพัฒนาจิตใจของคนในสังคม และเป็นการผดุงศีลธรรมเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ได้

จากการวิเคราะห์การสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน โดยคนตรีไทยคณะสุดท้าย ประเสริฐ ทำให้เกิดการมองเห็นภาพรวมได้ว่า คนตรีไทยมีผลต่อสังคมชุมชนบางปลาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคนตรีไทยคณะสุดท้ายประเสริฐที่เป็นตัวอย่างของการนำเอาวัฒนธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สามารถเป็นสื่อกลางระหว่างคนในสังคมให้เกิดการรวมกลุ่ม มีความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความยึดมั่น เชื่อถือ ตลอดจนมีอุดมการณ์ร่วมกัน ซึ่งสามารถทำให้เผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้ อาทิ ปัญหาโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ปัญหาสารเสพติด ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาทางสังคมที่ชุมชนหลายที่กำลังประสบอยู่ และหากชุมชนใดไม่สามารถรักษาวัฒนธรรมของตนไว้ได้ ชุมชนนั้นก็จะไม่เกิดความเข้มแข็ง เพราะวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมมีความเข้มแข็ง ดังตัวอย่างเช่นชุมชนบางปลา

บทที่ 6

บทสรุป

ทฤษฎีของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ที่เชื่อว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมเข้มแข็ง และสังคมที่เข้มแข็งได้นั้นจะต้องมีวัฒนธรรม ซึ่งมีคุณลักษณะ 8 ประการ เมื่อชุมชนหรือสังคมใดสามารถดำเนินวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับคุณลักษณะดังกล่าวนี้ได้ ก็จะสมารถทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเลือกศึกษาเรื่องดนตรีไทยคณะสุปประเสริฐ เพื่อวิเคราะห์การสร้าง ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาความเป็นมาในอดีตสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทางสังคม ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนบางปลา รวมทั้งการศึกษาวงดนตรีไทยคณะสุปประเสริฐ การบริหารคณะ พิธีกรรม เพลงและการบรรเลงในงานพิธีต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้การวิเคราะห์ว่าดนตรีไทยสามารถสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนบางปลาชัดเจนขึ้น ซึ่งผลการศึกษาพบว่า

1. คณะสุปประเสริฐเป็นคณะดนตรีไทยที่สร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนบางปลา โดยการใช้ดนตรีไทยเป็นเครื่องมือในการรวบรวมคนในหมู่บ้านให้เป็นกลุ่ม มีการรับผิดชอบร่วมกันเป็นทีม เนื่องจากอาชีพการบรรเลงดนตรีไทยและแสดงละครชาตรีนั้นเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในชุมชน ดังนั้นทำให้คนมีความเชื่อถือในสิ่งเดียวกัน และมีการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น พิธีกรรมการไหว้ครูดนตรีไทย พิธีกรรมการแห่ศาลเจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน และการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือทางด้านกิจกรรมดนตรีไทยให้แก่สถานศึกษาในชุมชน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการร่วมแรงร่วมใจของนักดนตรีไทย ทำให้เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยมีคณะสุปประเสริฐซึ่งเป็นคณะดนตรีที่ใหญ่ที่สุดในชุมชน เป็นตัวอย่างในการสนับสนุนให้กับสมาชิกในคณะได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนของตน เช่น การเข้าเป็นคณะกรรมการจัดตั้งกองทุนทางดนตรีไทย การร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารโรงเรียนในชุมชน การส่งเสริม การสอนดนตรีไทยให้แก่เยาวชน ร่วมถึงการแบ่งสรรงานบรรเลงดนตรีไทยให้แก่คณะอื่น เพื่อกระจายรายได้ และส่งเสริมเศรษฐกิจให้หมุนเวียนทำให้เกิดความสมดุลในชุมชนของตน ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีการเกื้อหนุนจุนเจือลดความขัดแย้งและความแตกต่างทางด้านสถานภาพ หรือชนชั้นของคนในสังคม ทำให้ตำบลบางปลาเป็นตำบลที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

2. การศึกษาประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตำบลบางปลาพบว่า ชุมชนบางปลามีประวัติศาสตร์เก่าแก่มากมาย เดิมมีชื่อเรียกว่าบางลาว สันนิษฐานว่าเนื่องจากคนที่มาตั้งถิ่นฐานรุ่นแรกในพื้นที่นั้นเป็นชาวลาว ต่อมาได้เปลี่ยน

ชื่อเป็นบางปลา เนื่องจากชาวบางลาวได้ชนะเลิศการแข่งขันการประกวดแกงปลาที่อำเภอบางพลี ซึ่งต่อมาทำให้มีชื่อเสียง จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นบางปลาดังปัจจุบัน ชุมชนบางปลา มีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากตำบลอื่น ในระแวกเดียวกันคือ มีลักษณะเป็นแผ่นดินที่ล้อมรอบไปด้วย ลำน้ำที่เป็นคลองธรรมชาติและคลองชลประทานหลายสาย ประชาชนอาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก และเนื่องจากพื้นที่มีสภาพโดยรอบเป็นดินเค็ม และน้ำกร่อย ทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นป่าชายเลน มีไม้เสมขึ้นเป็นจำนวนมาก ประชาชนในพื้นที่จึงประกอบอาชีพการตัดฟันไม้เสมขายเป็นอาชีพหลัก ทำให้คนบางปลาส่วนใหญ่จึงมักนิยมตั้งบ้านเรือนให้อยู่ใกล้กับป่าเสมมากกว่าที่จะตั้งบ้านเรือนติดแม่น้ำลำคลองดังเช่นหมู่บ้านอื่น ชุมชนบางปลาในอดีตนั้นถูกจำกัดด้วยสภาพแวดล้อมจึงทำให้หนทางในการประกอบอาชีพมีน้อย อาชีพของชาวบางปลาจะมีเพียงตัดฟันไม้เสมขาย และทำการประมงภายในชุมชน และเมื่อมีเวลาว่างเว้นการทำงานก็อาจทำให้คนมีเวลาว่างพอที่จะสร้างสรรค์ของไทยได้ กระทั่งต่อมาได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นอาชีพหลักอีกอย่างหนึ่งของชาวบางปลา แม้ว่าต่อมาสภาพแวดล้อมของบางปลาจะเปลี่ยนไปทำให้สามารถที่จะปลูกข้าวได้บ้าง แต่คนทั่วไปก็ยังยึดอาชีพการบรรเลงดนตรีไทยเป็นอาชีพหลักทำให้สามารถยังชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับด้านสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อของชาวบางปลานั้นพบว่า มีลักษณะสังคมเล็กที่มีคนอาศัยอยู่เพียงไม่กี่ตระกูลและต่างมีความเกี่ยวเนื่องกันจากการสมรส คนในชุมชนจึงเหมือนเครือญาติกันแทบทุกครัวเรือน ซึ่งทำให้เกิดความสามัคคีมีความประนีประนอมซึ่งกันและกัน และคนส่วนใหญ่ล้วนมีอาชีพอย่างเดียวกันคือการบรรเลงดนตรีไทยและการแสดงละครชาตรี ทำให้คนมีความเชื่อ ความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เดียวกัน ความเชื่อของชาวบางปลานั้นพบว่านอกจากจะนับถือศาสนาพุทธแล้ว ยังนับถือศาลเจ้าพ่อประจำหมู่บ้านและเทพเจ้าทางดนตรีไทยด้วย ซึ่งจะเห็นว่าจะมีการจัดพิธีกรรมการแห่ศาลเจ้าพ่อประจำหมู่บ้านและการไหว้ครูดนตรีไทยของคณะดนตรีต่างๆ เป็นประจำทุกปี สำหรับประเพณีอื่นๆ ก็นิยมจัดเช่นเดียวกับที่อื่น เช่นประเพณีแห่เทียนพรรษา ลอยกระทง และสงกรานต์ เป็นต้น

3. การศึกษาประวัติความเป็นมาและการบริหารของคณะสุคนธ์ประเสริฐพบว่าเป็นคณะที่มีประวัติความเป็นมาด้านการสืบทอดในตระกูลมาถึง 3 ชั่วอายุคน ทำให้เป็นคณะดนตรีไทยที่เก่าแก่และมีจำนวนสมาชิกมากคณะหนึ่ง ด้านการบริหารคณะจะใช้ระบบการปกครองแบบเครือญาติ ในลักษณะ พ่อ แม่ พี่ น้อง หรือครูกับลูกศิษย์ เป็นการเน้นการให้ความเคารพนับถือแก่ผู้อาวุโสกว่านอกจากนี้สมาชิกในคณะยังมีสิทธิ์เสรีภาพแสดงออกในทางความคิด การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของคณะร่วมกันโดยมิได้ใฝ่เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจ การบริหารงานบุคคลจะปลูกฝังให้กับสมาชิกรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง และการปฏิบัติภารกิจต่างๆ อันเป็นภารกิจส่วนร่วม เช่น การฝึกซ้อมดนตรีไทยซึ่งเป็นกิจวัตรประจำวัน เมื่อสมาชิกคนใดมีความเอาใจ

ใส่ชั้นหมั่นเพียร และมีฝีมือดีในด้านใดก็จะได้รับการฝึกหัดวิชาชีพด้านอื่นเสริม อาทิ การแสดงละครชาตรี การแสดงลิเก และการขับร้องเพลงไทยเดิมเป็นต้น เป็นการพัฒนาให้บุคลากรของคณะมีคุณภาพ นอกจากนี้ยังได้รับการเลื่อนขั้นร่วมทั้งค่าตอบแทนในการบรรเลงอย่างยุติธรรม สำหรับด้านพิธีกรรมและการบรรเลงนั้น คณะสุคประเสริฐได้พยายามรักษาพิธีกรรมของคนโดยจัดให้มีการไหว้ครูคนตรีไทยและละครชาตรีเป็นประจำทุกปี เพื่อแสดงความเคารพและสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ทำให้สมาชิกมีความเชื่อถือ ศรัทธาในวิชาชีพคนตรีไทย ซึ่งส่งผลดีในแง่การปกครองของคณะต่อไป สำหรับการบรรเลงก็ได้พยายามรักษาเอกลักษณ์และรูปแบบของการบรรเลงและการแสดงดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด แต่บางครั้งก็จะมีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมในส่วนของการแสดงเพื่อให้รับกระแสนิยมของผู้ชม และขณะเดียวกันสมาชิกในคณะมีความภูมิใจในความเก่าแก่ของคณะคนตรีที่สืบทอดกันมาพร้อมกับชุมชน ดังนั้นจึงทำให้กิจการของคณะดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง

คณะสุคประเสริฐจึงเป็นคณะคนตรีที่ปรับตัวเข้ากับสภาพการณ์ในยุคปัจจุบันได้ดีกว่าคณะอื่นในชุมชนเดียวกัน เนื่องจากเป็นคณะที่มีการจัดการที่ดี ทำให้สามารถรับงานได้อย่างสม่ำเสมอมีอุดมการณ์เป็นของตนเอง ตลอดจนมีความรักในศักดิ์ศรีและชื่อเสียงต่อวิชาชีพของตน จึงทำให้สามารถรักษาคุณภาพของวงคนตรีจนเป็นที่เชื่อถือของคนทั่วไป ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้เป็นการศึกษาคนตรีไทยในแนวมานุษยคุริยางควิทยา โดยใช้หลักทฤษฎีการวิจัยทางด้านสังคม และมานุษยวิทยา ซึ่งปัญหาในการวิจัยประการแรก คือ ขาดความรู้พื้นฐานด้านทฤษฎีทางสังคมจะนำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการทำวิจัย ทำให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง จึงใช้เวลานานในการเก็บข้อมูลและการลำดับข้อมูลเพื่อให้ตรงตามทฤษฎี สำหรับการค้นคว้าข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์นั้น มีหลักฐานที่กล่าวถึงน้อยมาก ผู้วิจัยจึงได้อาศัยการเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นักวิชาการ และชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการจดบันทึกประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเอกสารทางวิชาการยังน้อย แต่ก็ได้พยายามสัมภาษณ์ค้นคว้าหาข้อมูลจากผู้สูงอายุในชุมชนได้จากการสังเกตรวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งใช้เป็นข้อสันนิษฐานในเบื้องต้น

การศึกษาหัวข้อเรื่องความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมคนตรีไทยนั้นคำบางปลากรณีศึกษาคนตรีไทยคณะสุคประเสริฐ เป็นการศึกษาที่ใช้หลักทฤษฎีทางมานุษยวิทยาและสังคม-วิทยา ดังนั้นจึงควรศึกษาและทำความเข้าใจพื้นฐานของการวิจัยทางมานุษยวิทยา และสังคม รวมถึงวิธีการศึกษาภาคสนามให้มากขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ในสาขามานุษยคุริยางควิทยาต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2507). “ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต,” พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนางปลื้มจิต
สุภาไพบุรณ์ (สุวัตติ) ณ เมรุวัดหัวลำโพง วันที่ 22 เดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2507.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บุญส่งการพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). สีส่องวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์พรินต์
แอนด์พลีซิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ก่อ สวัสดิพานิชย์. (2533). แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา.
- กฤษณา แสงทอง. (2540). เพลงปฏิพากย์ : วัฒนธรรมการดนตรีและภาพสะท้อนทางสังคมของ
ชาวดำบลทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
(วัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (ถ่ายเอกสาร).
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2537). การวิจัยทางมานุษยวิทยา พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อจิตา
พรินต์ (ประเทศไทย) จำกัด.
- จริทร์ เทพสงเคราะห์. (2540). การศึกษาบทเพลงดนตรีกาหลอในจังหวัดสงขลา. ปริญญานิพนธ์
ศศ.ม. (มานุษยวิทยาคีวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. (2537). วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์อจิตา พรินต์ (ประเทศไทย) จำกัด.
- _____. (2540). ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชน และชนชาติไทย. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. (2538). “วิธีการศึกษาดนตรีพื้นบ้าน,” ใน ที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา
ครั้งที่ 26 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. บรรณาธิการโดยทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล.
หน้า 87-96. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์ พรินต์แอนด์ พับลิซิ่ง จำกัด (มหาชน).
- _____. (2530). สังคตินิยมว่าด้วยดนตรีไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ โอ. เอส.
พรินต์ เฮาส์.
- ชนม์สวัสดิ์ ชมพูนุท, ม.ร.ว. (2524). บันทึกความทรงจำกรุงเทพ 200 ปี. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์พิทยาคาร.
- จีน ศิลปบรรเลง และลิขิต จินดาวัฒน์. (2541). ดนตรีไทยอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

ชูศรี สัตยานนท์. (2540). เอกสารพื้นฟูละครชาตรี ตำบลบางปลา (แผ่นพับ). กรุงเทพฯ :

สภาวัฒนธรรม อำเภอบางพลี.

ณรงค์ เขียนทองกุล. (2539). บ้านบางลำพู. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์แอนด์พริ้นติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.

ดนตรีไทยของมนตรี ตราโมท. (2528). ธนาคารกรุงเทพ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน

เพลิงศพ นายมนตรี ตราโมท ม.ป.ช. ม.ว.ม. ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส วันอาทิตย์ที่ 22 เดือนตุลาคม พุทธศักราช 2538. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

คำรกราชานุภาพ, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. (ม.ป.ป.). เทศาภิบาล. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ดุริยศาสตร์ ของนายมนตรี ตราโมท. (2538). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทาน

เพลิงศพ นายมนตรี ตราโมท ม.ว.ม. ม.ป.ช. ท.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส วันอาทิตย์ที่ 22 เดือนตุลาคม พุทธศักราช 2538. หน้า 73. กรุงเทพฯ :

ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน).

โคม สว่างอารมณ์. (2539). การศึกษาชีวิตประวัติและวิเคราะห์ผลงานการประพันธ์เพลงของจางวางทั่ว

พาทย์โกสัล. ปริณูณานิพนธ์ ศศ.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

ทรงศักดิ์ ปรารค์วัฒนากุล. (ม.ป.ป.). การละครไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรการพิมพ์.

ธนิต อยู่โพธิ์. (2494). พิธีไหว้ครูตำราครอบโขนละครคน พร้อมด้วยตำนานและคำกลอนไหว้ครู

ละครคนชาตรี. กรุงเทพฯ : กองการสังคีต กรมศิลปากร.

นิยพวรรณ วรรณศิริ. (2540). มานุษยวิทยาสังคม และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยา

และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บุญตา เขียนทองกุล. (2537, ธันวาคม). “ดนตรีประกอบการแสดงแก้สับบน,” เพลงดนตรี. 1 (4) :

58-62.

บุญเทียน ทองประสาน. (2531). แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สภาคาทอลิก

แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2535). “ชาตินิยมในขบวนการประชาธิปไตย,” ศิลปวัฒนธรรม. 13(11) : 189.

อำเภอบางพลี. (2540). เอกสารบรรยายสรุปข้อมูลทั่วไปอำเภอบางพลี พ.ศ.2540. สมุทรปราการ :

สำนักงานฯ.

ประเวศ วะสี. (2537). วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม

แห่งชาติ. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- ปราณี วงษ์เทศ. (2525). *พื้นบ้านพื้นเมือง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เจ้าพระยา.
- พิเชษฐ มากช่วย. (2533). “การอนุรักษ์และปรับวัฒนธรรมให้เข้ากับสมัย,” ใน *เอกสารการประชุมใหญ่ สามัญประจำปี 2533 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2529). *ดนตรีวิจักษ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยามสมัย จำกัด.
- _____. (2535). “เพลงขับไหว้ครู,” ใน *ที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 24*. หน้า 27-29. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป
- พูนพิศมัย ดิศกุล, ม.จ. (2522). *ประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมานมิตรการโฆษณา.
- พรพิมล ชันแสง. (2541). *อินทก้อง : ประเพณีการเล่นของลาวโซ่งอำเภอยะโฮย จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์. ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง. (2540). “รายงานการสำรวจวัฒนธรรมชุมชนบางปลา,” ใน *มลก.วิชาการ*. บรรณาธิการโดยเสาวลักษณ์ ลักษมีจรัสกุล. หน้า 9-10. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สรเอกสารการพิมพ์.
- การดี มหาจันทร์. (2526). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน. โรงพิมพ์อมรรการพิมพ์.
- _____. (2527). *รัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ (พ.ศ. 2549-2475)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ภูธร ภูมะธน. (2533). *เรือในภาคกลาง*. ลพบุรี : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี วิทยาลัยครูเทพสตรี. โรงพิมพ์หัตถ์โกศลการพิมพ์.
- มนตรี ตราโมท. (2507). *ศัพท์สังคีต*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- วิภา คงคากุล. (2529). “ความสำคัญของดนตรีต่อสังคม,” ใน *ถนนดนตรี*. หน้า 34-37. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- วิมาลา ศิริพงษ์. (2534). *การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในสังคมไทยปัจจุบัน กรณีศึกษาสกุลพาทยโกศล และสกุลศิลปบรรเลง*. วิทยานิพนธ์ สบ.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- _____. (2537). “พัฒนาการปีพาทย์ในสมัยรัตนโกสินทร์,” ใน *เพลงดนตรี 1* (4) : 96.
- วรวิชัย เวชุนุเคราะห์. (2541). “ชีวิตและงานของ พ. บางพลี,” ใน *โครงการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*. วันที่ 12 กันยายน 2541.

วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา. (2514). *แผ่นดินพระนั่งเกล้า : Siam Under Rama III*. นิจ

ทองโสภิต แปล. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ศรีศักร วัลลิโภคม, และคนอื่นๆ. (2535). *ดนตรีและนาฏศิลป์กับเศรษฐกิจและสังคมสยาม*.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธนาคารกรุงเทพ จำกัด.

สุกรี เจริญสุข. (2538 ก). *ดนตรีชาวสยาม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ DR. Sax.

_____. (2538 ข). *จะฟังดนตรีอย่างไรให้ไพเราะ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์ DR. Sax.

สังค ภูเขาทอง. (2535). *การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้ว
การพิมพ์.

สงวน รอดบุญ. (2534). “ศิลปวัฒนธรรมกับการศึกษา,” ใน *ศิลปวัฒนธรรมไทย*. บรรณาธิการ

โดยศักดิ์ชัย นิรัญทวี. หน้า 24-25. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เสถียร ดวงจันทร์ทิพย์. (2537, ธันวาคม). “แนวโน้มสะท้อนก่อนปีพายุจะขาดหาย,” *เพลงดนตรี*.

1 (4) : 75-78.

สนั่น เมืองวงษ์. (2518). *ประวัติศาสตร์ธนบุรี-รัตนโกสินทร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

เสน่ห์ จามริก, และคนอื่นๆ. (2531). *ทิศทางหมู่บ้านไทย*. บรรณาธิการ โดยเสรี พงศ์พิศ.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อจิตา พรินต์ (ประเทศไทย) จำกัด.

สุมาลี นิมนานุภาพ. (2535). *ดนตรีวิจิตร*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

สวาท เสนาณรงค์. (2529). *ภูมิศาสตร์ประเทศไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย
วัฒนาพานิชย์.

อकिन รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2518). *สังคมไทยสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2416)*. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.

อานันท์ นาคคง. (2517). *ยังไม่สิ้นเสียงกลอง*. ในที่ระลึกงานไหว้ครูดนตรีไทยประจำปี

การศึกษา 2537 ภาควิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรุงเทพฯ : ม.บ.พ.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ข้อมูลจำเพาะของชุมชนบางปลา¹

สภาพแวดล้อมของชุมชนบางปลาปัจจุบัน

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ที่ตั้งและอาณาเขต

ชุมชนตำบลบางปลา ขึ้นอยู่กับอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ตำบลบางปลาตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอบางพลี มีระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอบางพลี ประมาณ 6 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	องค์การบริหารส่วนตำบลบางโหลง อำเภอบางพลี
ทิศใต้	ติดต่อ	สุขาภิบาลบางปู อำเภอบางพลี
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	องค์การบริหารส่วนตำบลบางเสาธง กิ่งอำเภอบางเสาธง
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	องค์การบริหารส่วนตำบลบางพลีใหญ่ สุขาภิบาลบางพลี อำเภอบางพลี และองค์การบริหารส่วนตำบลแพรกษาใหม่ อำเภอเมือง

พื้นที่

ตำบลบางปลา มีพื้นที่ประมาณ 50.96 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 31,681 ไร่

จำนวนหมู่บ้านและประชากร

- จำนวนหมู่บ้านในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลเดิมทั้งหมู่บ้าน จำนวน 15 หมู่บ้าน (ส่วนที่เรียกว่า “เกาะบางปลา” ประกอบได้ด้วยบางส่วนของหมู่ที่ 1 กับหมู่ที่ 5 เท่านั้น)
- จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางส่วน และเขตสุขาภิบาลบางพลี บางส่วน 1 หมู่บ้าน
- พลเมืองตำบลบางปลา มีพลเมืองทั้งหมด 22,378 คน เป็นชาย 10,913 คน เป็นหญิง 11,465 คน

¹องค์การบริหารส่วนตำบลบางปลา. (2540). สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม. หน้า 22-23.

ภูมิประเทศ

ตำบลบางปลาเป็นที่ราบลุ่ม จากสภาพพื้นดินแถบจังหวัดสมุทรปราการที่เคยเป็นท้องทะเลและตื้นเขินขึ้นมานั้น ทำให้สภาพของพื้นดินเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมอยู่ตลอดเวลา แต่บริเวณตรงที่เรียกกันว่า “เกาะบางปลา” สันนิษฐานว่าสูงกว่าระดับน้ำจะท่วมถึง ในหน้าน้ำแต่ละปี แต่ต่อมาได้มีการสร้างถนนสุขุมวิทขึ้น จึงเปรียบเสมือนเป็นเขื่อนกั้นน้ำทะเล ทำให้สภาพแวดล้อมนั้นเปลี่ยนไปจากพื้นที่ที่เป็นที่น้ำกร่อย น้ำเค็มท่วมเป็นประจำทุกปีกลายเป็นพื้นที่ ๆ สามารถเพาะปลูกได้และน้ำก็ไม่เป็นน้ำกร่อยอีก

การคมนาคม

ในตำบลบางปลามีการคมนาคมอยู่ 2 ทาง คือ ทางบก และทางน้ำ

ทางบก 1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข (3268) ถนนเทพารักษ์ (สำโรง-บางป่อ)

2. ถนนคอนกรีตสายเลียบชายคลองบางปลา

3. ถนนซอยต่าง ๆ เช่น ซอยธนสิทธิ์ ซอยจริงใจ ฯลฯ

ทางน้ำ ใช้ลำคลองธรรมชาติและคลองชลประทานต่าง ๆ รวม 28 สาย

1. คลองสำโรง

2. คลองบางปลา

3. คลองบางกะอี่

4. คลองกุ่มพารา

5. คลองลัดบางปลา

6. คลองบางคา

7. คลองศาลเจ้าพ่อปู่

8. คลองบางเรื่อน

9. คลองทรงวิไชยบนล่าง

10. คลองลาดใหม่

11. คลองบางกะสี

12. คลองตรง

13.-22. คลองชลประทาน (คลองหนึ่งถึงคลองสิบ)

23. คลองอีแซะ

24. คลองเจ๊ก

25. คลองคาสา

26. คลองบางโกลง

27. คลองบางเหี้ยน้อย

28. คลองอ้อมวัดบางปลา

- ศาลเจ้า 2 แห่ง
 1. ศาลเจ้าพ่อพระรามพระลักษมณ์
 2. ศาลเจ้าพ่อเสือ

การสาธารณสุข

- สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน 2 แห่ง
- โรงพยาบาลเอกชน 1 แห่ง

ภาคผนวก ข
คุณลักษณะ 8 ประการของวัฒนธรรม
โดย
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี

ลักษณะ 8 ประการของวัฒนธรรมคือ

1. มีความหลากหลายกระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบบประชาธิปไตย
2. กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
4. มีความบูรณาการ
5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง (harmony) และความสมดุลยั่งยืน
6. มีการพัฒนาจิตใจและวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

ซึ่งขยายความแต่ละข้อดังต่อไปนี้

1. มีความหลากหลายกระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบบประชาธิปไตย

ในขณะที่อำนาจรัฐและอำนาจเงินพยายามรวมศูนย์และทำลายความหลากหลาย วัฒนธรรมจะมีลักษณะหลากหลายไปตามชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ถ้าเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมก็ต้องส่งเสริมความเป็นตัวเองทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ก็เท่ากับเป็นการกระจายอำนาจ และส่งเสริมการเมืองระบบประชาธิปไตย

เรื่องประชาธิปไตยจะมีแต่การเลือกตั้งเท่านั้นก็หาไม่ ต้องส่งเสริมความหลากหลายและการกระจายอำนาจ ซึ่งสังคมที่เน้นวัฒนธรรมจะมีลักษณะเช่นนี้ การเห็นคุณค่าและ ส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาประชาธิปไตย

2. กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

ถ้าหากพูดถึงเรื่องการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ก็ต้องคิดว่าการแข่งขันที่เราเอาชนะได้ง่ายคือ แข่งขันจากจุดแข็งของเราเอง ถ้าแข่งขันในจุดแข็งของคนอื่นก็ยากที่จะชนะ เทคโนโลยีไม่ใช่จุดแข็งของเรา จุดแข็งของเราที่คนอื่นไม่มีคือ วัฒนธรรมไทย ควรคิดเรื่องเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมให้เชื่อมต่อกัน เรื่องกระจายได้พูดกันมานานแล้วแต่ไม่มีมาตรการ และถ้าคิดมาจากมุมมองทางเศรษฐกิจก็คิดไม่ค่อยออก เพราะเศรษฐกิจในรูปแบบปัจจุบันมีลักษณะกระจายได้สูง วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการกระจายรายได้

เรื่องความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมมีดังต่อไปนี้

2.1 อาชีพของชาวบ้าน

สิ่งใดที่ประชาชนเป็นอันมากปฏิบัติอยู่ ถือเป็นวัฒนธรรมอาชีพที่ชาวบ้านเป็นอันมากปฏิบัติอยู่ก็เป็นวัฒนธรรม ถ้ามีการศึกษาสำรวจให้ทราบว่าชาวบ้านทำอะไรกันอยู่บ้าง ศึกษาวิจัยให้มีความรู้ในสิ่งนั้นๆ ดีขึ้น ทำให้สามารถดัดแปลงปรับปรุงให้ดีขึ้นในทางที่ชาวบ้านจะได้ประโยชน์ การอุตสาหกรรมถ้าพัฒนาขึ้นมาจากสิ่งที่ชาวบ้านทำหรือมีฐานอยู่ในวัฒนธรรม ประโยชน์ก็จะตกอยู่กับคนจำนวนมาก ตรงข้ามกับอุตสาหกรรมที่ขาดฐานทางวัฒนธรรมที่ประโยชน์ตกอยู่กับคนจำนวนน้อยและต่างประเทศ

2.2 ศิลปวัตถุและศิลปกรรม

ในวัฒนธรรมไทยมีศิลปวัตถุและศิลปกรรมที่สวยงามต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าหรือหัตถกรรมอื่นๆ คนตรี ภาพวาด ถ้าสังคมไทยเห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านี้พยายามศึกษาและพัฒนาให้ดียิ่งๆ ขึ้น ก็ให้มูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างมาก

2.3 อาหารไทย

อาหารก็เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง อาหารไทยนอกจากอร่อย จัดให้สวยงามได้ ยังมีคุณค่าสูงทางสุขภาพ เพราะเป็นอาหารที่ได้ดูแลและมีส่วนประกอบที่เป็นยา ถ้าศึกษาให้เข้าใจสิ่งเหล่านี้ก็จะสื่อคุณค่าของอาหารไทยได้ดีขึ้น ถ้าเห็นคุณค่าและพัฒนาอาหารไทยจะก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ

2.4 สมุนไพรและการแพทย์แผนไทย

สมุนไพรและการแพทย์แผนไทยเป็นวัฒนธรรมไทย ปีหนึ่งๆ ประเทศไทยใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพกว่า 100,000 ล้านบาท ในจำนวนนี้หลายหมื่นล้านบาทใช้ไปเพื่อเทคโนโลยีจากต่างประเทศ หลายอย่างไม่จำเป็น ไม่มีประสิทธิผลหรือมีโทษ ถ้าส่งเสริมพัฒนาสมุนไพรและการแพทย์แผนไทย นอกจากจะประหยัดเงินตราเป็นหมื่นล้านบาทต่อปีแล้ว ยังกระจายรายได้ให้ชาวบ้านที่ปลูกสมุนไพร และมีส่วนในกระบวนการเตรียมและกระจายยาและบริการ

2.5 ข้าวของเครื่องใช้แบบชาวบ้าน

ขณะนี้พลาสติกซึ่งเป็นจอกนอกวัฒนธรรมได้เข้ามาตีตลาดข้าวของเครื่องใช้ตามวัฒนธรรมมาแต่เดิม การใช้พลาสติกเป็นการกระจายรายได้และก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมเพราะย่อยสลายได้ยากกับอาจปล่อยสารพิษนำไปสู่อาหารรื้อนจัด ถ้าใช้ใบตองกันให้มาก จะกระจายรายได้เพราะชาวบ้านปลูกต้นกล้วยได้ง่ายทั่วไป เคี้ยวนี้ชาวบ้านไปตลาดหรือพระไปบิณฑบาตรจะได้ถุงพลาสติกกลับมาจำนวนมาก

ถ้านิยมใช้ตะกร้าหวายกันแบบเดิมของไทยก็จะกระจายรายได้ไปสู่ชาวบ้าน และเป็น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

2.6 การท่องเที่ยว

มักกล่าวกันว่า การท่องเที่ยวจะทำลายสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ควรจะจัดการให้การท่องเที่ยวทนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ประเทศเรามีวัฒนธรรมที่ดี นักท่องเที่ยวมาเที่ยวประเทศไทยควรจะได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดีติดตัวไปด้วย เรามีครอบครัวและชุมชนที่ดีติดตัวไปด้วย เรามีครอบครัวและชุมชนที่อบอุ่นซึ่งฝรั่งไม่มีเราควรอนุรักษ์ความอบอุ่นของครอบครัวและชุมชนไว้สอนโลก เรามีวัดวาอารามและวัตถุอันเนื่องด้วยพุทธศาสนาเป็นอันมาก เราควรอนุรักษ์ไว้ให้ดี และฝึกอบรมคนไทยให้เข้าใจความหมายอันลึกซึ้งของพระพุทธศาสนา สามารถอธิบายถ่ายทอดให้คนอื่นเข้าใจคุณค่าอันสูงส่ง ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้รายได้จากความรู้ นักท่องเที่ยวได้อรรถประโยชน์จากพุทธศาสนา

ควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในทุกท้องถิ่นทุกจังหวัด เพื่อให้เข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้ง เมื่อเข้าใจคุณค่าอันลึกซึ้งก็จะหวงแหนและอนุรักษ์ การท่องเที่ยวก็จะมีคุณภาพแห่งการพัฒนามากขึ้น

2.7 ความเป็นชุมชน

วัฒนธรรมต้องมีชุมชนที่มีชีวิตเป็นผู้ปฏิบัติจะยั่งยืนและมีพัฒนาการ ไม่ใช่เป็นเพียงการแสดงเท่านั้น อย่างคนชาวทาลายชุมชนอินเดียนแดงไปหมด เหลือวัฒนธรรมอินเดียนแดงแต่การแสดง ซึ่งนับเป็นวัฒนธรรมที่ตายแล้ว ถ้าต้องการรักษาวัฒนธรรมไทยต้องส่งเสริมความเป็นชุมชน

องค์กรชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน คือหัวใจของการพัฒนายั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป โดยสรุป ถ้านิยมไทย จะก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ประชาชนไทยอย่างมหาศาล นักเศรษฐศาสตร์น่าจะเข้ามาคำนวณมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการ “นิยมไทย” เพื่อให้สาธารณะได้รับรู้ และเกิดจิตสำนึก

3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น

วัฒนธรรมคือภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีรากย้อนไปไกลให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นย่อมมีศักดิ์ศรี ในสภาพที่อำนาจรัฐและอำนาจเงินรวมศูนย์ ชุมชน ท้องถิ่นจะไม่ มีศักดิ์ศรีเป็นเพียงบ้านนอกหรือบริวารของกรุงเทพฯ และกรุงเทพฯ เป็นบริวารของลอนดอน นิวยอร์ก โตเกียว ฯลฯ การที่ผู้คนจะมีความสุขจะขึ้นอยู่กับเงินอย่างเดียวก็หาไม่ แต่ขึ้นกับศักดิ์ศรี ด้วย ถ้าชุมชนท้องถิ่นมีศักดิ์ศรี คนทั้งประเทศก็มีเกียรติ มีความสุข เป็นการเปิดทางเลือกกว้างขวาง อยู่ให้ผู้คน ลดความเครียดและความขัดแย้งในสังคมลง

4. ความเป็นบูรณาการ

ปัญหาของการพัฒนาเกิดจากการคิดและการกระทำแบบแยกส่วน และนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวในข้อ 2 วัฒนธรรมเป็นเรื่องของความเชื่อมโยงอย่างเป็นบูรณาการทุกมิติ วัฒนธรรมเป็นเรื่องของคนทั้งหมดในชุมชนหรือสังคม ที่มีความเชื่อและระบบคุณค่าและการปฏิบัติร่วมกัน การปฏิบัติเป็นทั้งเรื่องของเศรษฐกิจร่วมกัน การปฏิบัติเป็นทั้งเรื่องของเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไปหมดเป็นเรื่องเดียวกัน

5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง (harmony) และความสมดุลยั่งยืน

เพราะความเป็นบูรณาการและความที่มีรากลึกยาวนาน วัฒนธรรมจึงมีลักษณะผสาน หรือมีความบรรสานสอดคล้องระหว่างมนุษย์ทั้งกายและใจ กับสังคม และกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามธรรมชาติ ธรรมชาติหมายถึงความหลากหลายและทั้งหมด (holism) ความหลากหลายและความเป็นทั้งหมดก่อให้เกิดความสมดุล เมื่อสมดุลก็ยั่งยืน

สังคมแต่เดิมซึ่งดำเนินไปตามพื้นฐานวัฒนธรรมจึงมีความยั่งยืน แต่การพัฒนาในปัจจุบันแบบแยกส่วนได้ก่อให้เกิดความไม่บรรสานสอดคล้อง (dysharmony) และความไม่ยั่งยืน

6. มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง

การพัฒนาทางวัตถุไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจ และจิตวิญญาณ วัดวาอาราม และสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ไม่มีความสำคัญเท่าবার ในดัลลัส อาบอบนวด ศูนย์การค้า คอนโดมิเนียม ฉะนั้นจึงสร้างตึกสูงค่าโบสถ์ ค่าพระเจดีย์ บังทศนียภาพของพระของพระธาตุคอกยสุเทพ นำเอาบาร์ ในดัลลัส อาบอบนวดเข้ามาประชิดโบสถ์ ประชิดพระเจดีย์ เป็นต้น

วัฒนธรรมคำนึงถึงเรื่องจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้งสุนทรียกรรมให้ความสุขทางจิตใจ ศาสนาที่ประชาชนยอมรับนับถือและปฏิบัติเป็นวัฒนธรรมซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าอันสูงส่งลึกซึ้ง เป็นการยกระดับจิตใจให้สูง การเป็นมนุษย์ต้องมีจิตใจสูง ไซจะมีเพียงแต่วัตถุวัฒนธรรมจึงเป็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์

7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม

ตามที่กล่าวถึงในตอนที่ 3 ว่าต้นเหตุของความเสื่อมเสียทางศีลธรรมอยู่ที่อำนาจในสังคม ไม่สมดุล ต้องส่งเสริมให้สังคมเข้มแข็งจึงจะถ่วงดุลอำนาจและฟื้นฟูบูรณะศีลธรรมได้วัฒนธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม เพราะวัฒนธรรมมีชุมชนท้องถิ่น ได้กล่าวแล้วในข้อ 2.7 ว่า วัฒนธรรมต้องมีความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนต้องมียอดจักร ชุมชน การมียอดจักรชุมชนทำให้ชุมชนหรือสังคมเข้มแข็ง

8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

เมื่อวัฒนธรรมมีลักษณะทั้ง 7 ประการดังกล่าวข้างต้น คือ เป็นเรื่องของการส่งเสริม อธิปไตย เป็นเรื่องของเศรษฐกิจแบบกระจายรายได้ เป็นเรื่องส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น เป็นเรื่องบูรณาการที่ก่อให้เกิดความบรรสานสอดคล้อง และความสมดุล เป็นเรื่องของการพัฒนา จิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้งและเป็นเรื่องของการสร้างความเข้มแข็งให้สังคมจึงเป็นการผดุงศีลธรรม

ศีลธรรมเป็นเรื่องของความถูกต้องทั้งหมดทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม จิตใจและจิตวิญญาณ ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องวิชาการธรรมเท่านั้น

วัฒนธรรมเป็นเรื่องของวิถีชีวิตทั้งหมด จึงมีความสำคัญต่อการผดุงศีลธรรมของสังคม

ภาคผนวก ค.
รายนามผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ-นามสกุล	วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์	อาชีพ
1. นางประเสริฐ ศรีอ่อน	22 มิถุนายน 2541 10 สิงหาคม 2541 13 กันยายน 2541	ได้โผละครชาตรี คณะศุคประเสริฐ
2. นายสุชาติ ศรีอ่อน	22 มิถุนายน 2541 16 กรกฎาคม 2541 15 ตุลาคม 2541	ได้โผคนตรีไทย คณะศุคประเสริฐ
3. นางจำลอง ศรีอ่อน	16 กรกฎาคม 2541	นางละครชาตรี
4. นายประพาส ศรีเพชร	12 สิงหาคม 2541	ได้โผคนตรีไทย คณะประพาส ศรีเพชร
5. นางชูศรี สัตยานนท์	12 กันยายน 2541	ผู้อำนวยการ โรงเรียนสันต์เสริมวิทย์
6. นายสุบิน โพธิประสิทธิ์	15 ตุลาคม 2541	ข้าราชการบำนาญ และ เลขานุการ อบต. บางปลา
7. นายสุรัชย์ ศรีอ่อน	27 ตุลาคม 2541	นักดนตรีไทย คณะศุคประเสริฐ
8. นางวันเพ็ญ อินทร์พรหม	28 ตุลาคม 2541	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลบางปลา
9. นายสังวาลย์ หล้าดี	28 ตุลาคม 2541	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13 ตำบลบางปลา
10. นายอำพล พูลมา	29 ตุลาคม 2541	นักดนตรีไทย คณะศุคประเสริฐ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวพรรณศิริ จุลกาพ
วันเดือนปีเกิด	5 พฤศจิกายน 2513
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	100/152 หมู่บ้านเอื้องฟ้าวิลล่า ถนนสุขาภิบาล 2 แขวงบึงกุ่ม เขตคันนายาว กรุงเทพมหานคร
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ และหัวหน้าแผนกวัฒนธรรมศึกษา ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2533	ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง (ปณ.ส.) จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่
พ.ศ. 2536	กศ.บ. (ดุริยางคศาสตร์ไทย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยในตำบลบางปลา : กรณีศึกษา
ดนตรีไทยคณะสตูดิโอประเสริฐ

บทคัดย่อ
ของ
พรรณศิริ จุลภาพ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยวิทยา
พฤษภาคม 2542

ดนตรีไทยคณะสุคนธ์ประเสริฐ ในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็น คณะดนตรีไทยที่ใหญ่ที่สุดคณะหนึ่ง ที่มีการสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยในตำบลบางปลา กรณีศึกษาคณะดนตรีไทยคณะสุคนธ์ประเสริฐ ตามแนวคิดความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของศาสตราจารย์ประเวศ วะสี

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาทางมานุษยวิทยาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์กิจกรรมทางด้าน วัฒนธรรมของคณะสุคนธ์ประเสริฐ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการศึกษาพบว่า 1. ตำบลบางปลา มีหลักฐานปรากฏชัดในต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งก็มีอาชีพไปตามสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมดนตรีและนาฏศิลป์ที่โดดเด่น 2. คณะสุคนธ์ประเสริฐเป็นคณะที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เป็นคณะดนตรีที่ใหญ่และมีจำนวนสมาชิกมาก และมีชื่อเสียงทั้งทางด้านดนตรีละครชาตรี และลิเก ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ประเวศ วะสี ซึ่งสรุปได้ 3 ข้อ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้ โดยบริหารเงินอย่างมีระบบและยุติธรรม
2. ด้านจิตใจ มีความประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบศีลธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นการสร้างเกียรติ ศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจในหมู่คณะ
3. สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจ

THE STRENGTH OF THAI MUSIC CUTURE IN TAMBON BANGPLA:
A GASE STUDY OF SUDPRASERT MUSIC GROUP

AN ABSTRACT
BY
PHANSIRI JUNLAKAN

Presented in partial fulfillment of the requirments for the
Master of Arts degree in Ethnomusicology
at Srinakarinwirot University

May 1999

Sudprasert Thai music group in Bangpla community, Bangpla district, Samutprakan Province is one of the biggest Thai music group which has transmitted then culture from generation to generation. This research aims to study the strength of their music culture based on to Professor Pravsi's theory.

This research was an ethnomusicological study by studying the related works and documents. Field work study was the main procedure to get data by interview and observe their cultural activities. The qualitative analysis was employed for the study. The study found that

1. Bangpla sub-district has its history as far back as early Chakri Dynasty. The villagers carry their occupation based on the natural resources environment. The cultural activities, especially music and plays, were very prominent in the community.

2. Sudprasert group is one of the oldest group with over 40 members carried both musical and plays activities. Such activities were the factors that indicated the strength of music culture which can be summarized as follows:

- the group followed the general economical concept by sharing their wages systematically and fairly
- moral, dignity, and honesty are playing the important roles in the group
- democratic system was usually employed by the members for their opinions and decisions.